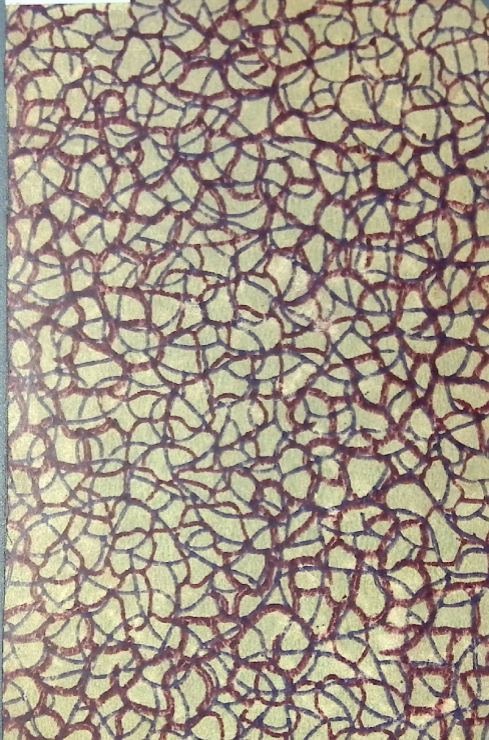

13.574
4

K ~~5075~~
4

ხანსტარაქივი

საქართველოს არქივი

წიგნი III

სამეცნიერო დაწესებულებათა მთავარმართველობა

თბილისი
1927

ცენტრარქივის გამოსება

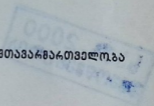

საქართველოს არქივი

წიგნი III

~~26.076~~
4

სამეცნიერო დაწესებულებათა შთავარებატველობა

თფილისი
1927

დაიბეჭდა ცენტრარქივის სამეცნიერო საბჭოს განკარგულებით
საბჭოს თავმჯდომარე და ცენტრარქივის
დირექტორი ალ. წერეთელი.

სპს-2000
საბჭოთავი

13.574

ტფილისი ს. ს. მ. უ. ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა. პლეხან. პრ. № 91.
13/IV—27 შეკ. № 794/5643. მთავარლიტი № 658. დაიბეჭდა 800.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ს. ზორბაძე	„სვანეთის მრავალთავი“ გვ.	1
ალ. წყნეთელი	ახლო წარსულის მასალები. ფრონტიისა და ზურ- გის განწყობილება საარქივო მასალების მიხედ- ვით 1916 წლის მიწურულში	„ 36
ალ. ბარამიძე	შენიშვნები „შაჰ-ნამეს“-ს ქართული ვერსიების შესახებ	„ 62
შ. ჩხეტიანი	საარქივო ბიბლიოთეკა და მისი შემადგენლობა. „	97
პ. ჩაჩანიძე	მეფე გიორგი IX მიერ მცხეთის სვეტიცხოვლი- სადმი ბოძებული სიგელი 1477 წ.	„ 108
პ. ბოჰორიძე	1. კახეთის აღწერა 1801—1802 წლისა 2. ჯვარისას ძეგლი	„ 119 „ 206

ს. მორგბე

„სვანეთის მრავალთავი“¹

(ტფ. სახ. უნივერსიტეტის სიძველეთა მუზეუმის საარქივო მასალებიდან)

1. ხელნაწილის შემადგენლობა და გარეგანი სახე.

ეს ხელნაწერი ჩვენს მწერლობაში „სვანური მანუსკრიპტის“ სახელითაა ცნობილი, რადგან უკანასკნელად იგი სვანეთიდან ჩამოუტანიათ ტფილისის სასულიერო სემინარიის წიგნთსაცავში, საიდანაც საეკლესიო მუზეუმშია გადმოტანილი². ჩასმულია სქელი ქაღალდის (კარტონის) უდაში, რომელსაც გარედან მომწვანო ფერის (დღეს უკვე გადაცრეცილ-გადაზუნებული) რბილი ტყავი აქვს გადაკრული. უდის ფსკერი დაზიანებულია და მხოლოდ უდის ერთ (პირველ) ფრთაზე-ლა ჰქიდიო, მეორე ფრთა-კი ცალკეა და ორივე ფრთა ფსკერითურთ წიგნს მოშორებულია. უდის კანზე არაფიფიარი წარწერა და ნაბეჭდი რამ სამკაული არ მოიპოვება, იგი სადა არის. ეტყობა, წიგნი უდაში მე-XIX-ე საუკუნეშია ჩასმული, როცა მასში უკვე ბევრი ფურცელი აღარ ყოფილა და თავში რეეულები და ფურცლები დაზიანებული ჰქონია. დაზიანებული ფურცლები თეთრი ქაღალდით არის დაკოწიწებული. შეკინძვისა და ახალ უდაში ჩასმის დროს წიგნი შემოუტრიათ და ამის გამო, აშკარაა, მისი დღევანდელი ზომა (ფორმატი) პირვანდელ ფორმატს არ უდრის.

მთელი ხელნაწერი სქელი და მშვენიერი ეტრატისაა (პერგამენტის), ზომით 38×30 სანტიმეტრი.

წიგნს ახალი მელნით და არაბული ციფრით გაკეთებული აქვს გვერდების სათვალავი, საიდანაც ცხადდება რომ დღეს მასში 245 ფურცელია.³

¹ ტფილისის სახელმწ. უნივერსიტეტის სიძველეთა მუზეუმის (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმის) ხელნაწერი № 19.

² შეად. დიმ. ბაქრაძე: „ისტორია საქართველოსი“. ტფ. 1889 წ., გვ. 206—212 და თ. ეორ დანი: „Описание рукописей Тифлисск. Церковного Музея“. Кн. I. ტფ. 1903, გვ. 12—17.

³ მართალია, უკანასკნელ გვერდს უხის 488, მაგრამ აქ ორი ციფრით ნაკლებია ნაჩვენებო რადგან, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, 154 და 155 რიცხვები ორ-ორჯერაა გაბეორებული და ამიტომ ამათი მომდევნო ციფრებიც ორი რიცხვით დაშორებულია სინამდვილეს. უკანასკნელ გვერდს უნდა უჯდეს არა 488, არამედ 490.

წინათ კი ხელნაწერს რვეულების სათვალავი ჰქონია გაკეთებული ასომთავრულებით ყოველი რვეულის პირველი გვერდის ზემო არშიაზე და უკანასკნელი გვერდის ქვემო არშიაზე (სამწუხაროდ ზოგან ეს ასოები არშიასთან ერთად წაპრილია, ან მოხეული). ამ ძველი პაგინაციის მიხედვით, ხელნაწერში თავდაპირველად ყოფილა არა ნაკლებ 36 რვეულისა: უკანასკნელ რვეულს, რომელიც ამ ხელნაწერში დღეს მოიპოვება, პირველი ფურცლის ზემო არშიაზე უზის სათვალავად **ლვ, ე. ი. 36**; მაგრამ ამ რვეულებიდან თავში ხუთი რვეული დაკარგულია ან დაზიანებული და მხოლოდ ცალკე ფურცლებილია დარჩენილი, სახელდობს 11 ფურცელი სხვადასხვა რვეულიდან (ახალი პაგინაციით 1—22 გვერდები). ამას გარდა წიგნის ბოლოშიაც დაკარგულია ყველა ის ფურცელი, რომლებიც მე-36-ე რვეულის შემდეგ ყოფილა მოთავსებული (არა ჩანს, რამდენი რვეული ან რამდენი ფურცელი). ავად თუ კარგად შენახულია მე-3—**ლვ**-ე რვეულები (ახალი პაგინაციით 23—488 გვერდები); მაგრამ აქაც შემდეგი უნდა შევნიშნათ: მე-**ი**-ა-ე რვეულის მერვე ფურცლის ერთი ნახევარი და ქვედა არშია მთლად წაპრილია ვიღაც ბარბაროსის ხელით და დარჩენილია მხოლოდ ფურცლის ნახევარი (ორი სვეტი: 1-ელი და მე-4), რომლებიც ახალი პაგინაციით აღნიშნულია 117—118 გვერდებად.

შემდეგ ბარბაროსისავე ხელით არშიებწაპრილია მე-**ი**-ბ-ე რვეულის თითქმის ყველა ფურცელი (შესაძლოა ამ არშიებზე რამდენ საგულისხმო მინაწერი ყოფილიყოს, ან მხატვრობა), ახალი პაგინაციით 119—134 გვერდები.

მე-**ი**-გ-ე რვეულში ბარბაროსის ხელს დაუსახიჩრებია მხოლოდ პირველი სამი ფურცელი: არშიები წაუჭრია (ახალი სათვალავით 135—140 გვერდები).

ბარბაროსის ხელს ვერ ასცდენია ვერც შემდეგი მე-**ი**-დ-ე რვეული, რომლის ფურცლები იმგვარადვე დასახიჩრებულია (არშიების წარკვეთით), როგორც წინა რვეულებისა¹.

მე-**ი**-ე რვეულს ბოლოში აკლია ორი ფურცელი: დღეს ამ რვეულისა დარჩენილია მხოლოდ პირველი ექვსი ფურცელი (ახალი პაგინაციით 165—176 გვერდები).

შემდეგი ხუთი ფურცელი (ახალი პაგინაციით 177—186 გვერდები) წარმოადგენს მთელი სამი რვეულის (**ივ, იზ** და **იშ**) ნაშთს. დანარჩენი ფურცლები (19) ამ რვეულებისა დაკარგულია და მათ ნაცვლად სხვა ხელნაწერიდან ჩაყრებულია ეტრატის 12 ფურცელი (ახალი პაგინაციით 187—210 გვერდები), რომელნიც უნდა განხილულ იქნენ როგორც მეორე ხელნაწერი, ამ მთავარი ხელნაწერის ყდაში შემთხვევით მოქცეული.

მე-**ი**-თ-ე და მე-**კ**-ე რვეულები სრულადაა დაცული, ხოლო მე-**კ**-ა რვეულს წაპრილი აქვს უკანასკნელი ფურცელი, რომლისაც მცირე ნაშთილია შენახული: ახალი პაგინაციით მე-257 და მე-258 გვერდები.

სრულად დაცულია მე-**კ**-ბ-ე რვეული, მაგრამ მე-**კ**-გ-ე რვეულში მხოლოდ ოთხი ფურცელია (ახალი პაგინაციით 275—282 გვერდები).

¹ ამ რვეულის გვერდები ახალი პაგინაციით აღნიშნულია 151—164 ციფრებით; მაგრამ აღმწესხველს შეცდომით 154 და 155 რიცხვები ორ-ორჯერ გაუმეორებია, ასე: 154, 155, 154 155, რომელთაც ჩვენ ასე აღნიშნავთ: 154¹; 155¹, 154², 155².

შემდეგს (კდ) რვეულს თავში წაჭრილი აქვს პირველი ფურცლის მეოთხედზე მეტი და წაჭრილის ნაცვლად გადაკრულია თეთრი ქაღალდი (ახალი პაგინაციით გვ. 283).

მე-კ-ე, კვ, კწ, კშ და კთ რვეულები სავსებით დაკულია; წაჭრილია მხოლოდ მე-კშ-ე რვეულის უკანასკნელი ფურცლის ზემო ნაწილში მარჯვენა სვეტის თავი (ახალი პაგინაციით გვ. 345).

მე-ლ-ე რვეულში მხოლოდ 6 ფურცელია (ახალი სათვალავით 379—390 გვერდები).

მე-ლ-ა-ე რვეულში ყველა ფურცელი დაკულია, მხოლოდ პირველ ოთხ ფურცელს არშიები აქვს ძალზე წაჭრილი, ასოებიერთ (გვ. 391—398).

კარგად შენახულია მე-ლ-ბ-ე რვეული; მე-ლ-გ-ე რვეულში კი მეორე ფურცელი დაზიანებული, სახელდობ ალმაცრივ წაჭრილია მარჯვენა სვეტის ნახევარი (ახალი პაგინაციით იხ. გვ. 425). წაჭრილის ალაგას გადაკრულია თეთრი ქაღალდი, რომელზედაც ცდილან ტექსტის აღდგენას.

საკმაოდ კარგად შენახულია მე-ლ-დ-ე რვეული, ხოლო მე-ლე და მე-ლვ რვეულებში მხოლოდ შვიდ-შვიდი ფურცელია; პირველში ამოჭრილია მესამე ფურცელი (იხ. ახალი პაგინაციით 464-465 გვერდებს შორის) და მეორეში მეორე ფურცელი (476-477 გვერდებს შუა).¹

ასეთია ამ ხელნაწერის დღევანდელი შემადგენლობა.

მე-187-210-ე გვერდებს გარდა (რომელნიც სხვა ხელნაწერიდან არიან შემოტანილნი), მთელი ხელნაწერი გადაწერილია ერთისადაიმავე შავი მელნით, ლამაზი ახომთავრულით არა უგვიანეს მე-X-ე საუკუნისა, ორ-ორ სვეტად, რომელთა შორის საკმაოდ ფართო ხარვეზია დატოვებული (დაახლოებით 2 სანტიმეტრის სივანე). ნაწერ ტექსტს საერთოდ უჭირავს 33×25 სანტიმეტრი, ხოლო თვითთული სვეტის ზომა 33×11 სანტიმეტრია; თვითთულ სვეტში 32 სტრიქონია.

სათაურები ნაწერია სინგურით (წითელი მელნით). სასვენებელ ნიშნებად ნახმარია სათაურებში ორ-ორი წერტილი (:) ყოველი სიტვის შემდეგ², ხოლო ტექსტში წერტილი (.) და ორწერტილი (:); ორწერტილი წინადადების ბოლოში, ხოლო წერტილი წინადადების ზოგიერთ ნაწილთა გამოსაყოფად.³ ხში-

¹ კერძოდ მე-ლ-ე რვეულის შესახებ უნდ ითქვას შემდეგი. ამ რვეულში თუმცა ამოჭრილია მეორე ფურცელი (რომლის ნაწილი დაკრულია მესამე ფურცლის ფსკერზე), მაგრამ, ვგონებ, ეს თვით გადაწერის დროსვე უნდა მომხდარიყო; ტექსტი სისწორით მისდევს ტექსტს (გვ. 476—477). სამაგიეროდ ამავე რვეულში შინაგანი ფურცლების სახლვარზე (გვ. 480—481) სიტყვის გადატანის დროს თანხმობა აღარა ჩანს: „ცხოვრებისა ჩნი/თვს“ (481a). მაგრამ შესაძლოა აქ გადაწერის დაჰკლებოდეს მარცვალე „სა“; „ჩნი სა/თვს“. თუ უკანასკნელი მოსაზრება სინამდვილეს არ შეეფერება, მაშინ უნდა ეიფიქროთ, რომ დასახელებულ რვეულს ამ ადგილას მთელი ორი ფურცელი აკლია.

² ასეა მე-381-ე გვერდამდე. ამ გვერდიდან კი სათაურებში ყოველი სიტყვის შემდეგ ზის სამწერტილი (::) და (:).

³ როგორც ორწერტილი ისე წერტილი ამ ხელნაწერში უფრო მოკლე პატარა ხაზსა ჰგავს (-). კიდურ დღევანდელს წერტილს (·). ამასთანავე წერტილი (-) იწერება არა ხაზზე, როგორც დღეს, არამედ ასოების ზემო ნაწილის ვასწერივ, სტრიქონის ზემო ხაზის მახლობლად.

რად სახმარი სიტყვები ქარაგმით არის შემოკლებული, მომეტებული ნაწილი ტექსტისა კი უქარაგმოა. ქარაგმად იხმარება პატარა დაკლავილი ხაზი (—). ტექსტი დაჭრილია წვრილ-წვრილ ნაკვეთებად და თვითველი ნაკვეთი ლამაზი დიდრონი ასოებით იწყება. საზოგადოდ თვით ნაწერი სადაა და რააჲე განსაკუთრებული კალიგრაფიული სამკაულები იქ არა გვხვდება.

არშინებზე გვხვდება მინაწერები, რომელნიც, ერთის გარდა, ყველა გვიანდელია: ის ერთი კი თითქმის ისეთისავე მელნითაა შესრულებული, როგორც დანარჩენი ტექსტი, და თუმცა ასომთავრული არაა, მაგრამ ხელი მე-X-ე საუკუნის ნუსხაზე უტოროა, ძლიერ მოგვაგონებს მიქაელ მოდრეკილის კრებულის (იხ. „ქართვ. შორის წ.-კ. გ. საზოგადოების“ ხელნაწერი № 425) ხელს და გვეუბნება შემდეგს (გვ. 242):

„ქე შეიწყულ ამის წიგნისა მომგებელნი მამფალი მტბევაო იოვანე და მამაჲ თე ანა“

ამ მინაწერში „ო“ ორკბილიანია, ნაცვლად სამკბილიანისა; ქარაგმის ნიშანი კი იგეთივეა, როგორც ტექსტში (—).

თუ წარწერაში მოხსენებული „იოვანე“ ცნობილი მტბევაოი ეპისკოპოსი (ტბეთისა) იოვანეა, რომელიც 995 წლამდე ტბეთის ეპისკოპოსად ყოფილა, ხოლო ამ წლის მახლობლად მაწყვერლობა მიიღო, — მაშინ უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ წიგნის შემკვეთი (გადაწერის ინიციატორი), „მამა თეოდორესთან“ ერთად, ეს იოვანე ყოფილა და, მაშასადამე, წიგნის გადაწერა უნდა მიეკუთნოს მე-X-ე საუკუნის მეორე ნახევარს, არა უგვიანეს 995 წლისა, სანამ იოვანე ტბეთის ეპისკოპოსად ითვლებოდა: «მომგებელი», მაშინდელის ტერმინოლოგიით, წიგნის დამკვეთელს, ანუ გადაწერის ინიციატორს, აღნიშნავდა¹. ამ თარიღს საეცებით ედასტურება ის გარემოებაც, რომ ცნობილი შატბერდული ტყავის ხელნაწერის (წ.-კ. საზოგადოებისა № 1141) ხელი და ჩვენი ხელნაწერის ხელი ძლიერ ჰგავნან ერთმანეთს: შატბერდული ხელნაწერი კი, როგორც ვიცით, მე-X-ე საუკუნის მეორე ნახევარშია გადაწერილი (შეად. თ. ჟორდანიას — ქრონიკები I, გვ. 99—103). ამგვარად უნდა საბოლოოდ უარყოფილ იქნეს ის აზრი, რომელიც ჩვენთ მკვლევართა შორის დღემდე არსებობდა წინამდებარე ხელნაწერის შესახებ, თითქოს იგი VIII-IX საუკუნეში იყოს გადაწერილი (თ. ჟორდანიას და დიბ. ბაქრაძე).

მე-14-ე გვერდზე, არშიახე, ლამაზი ასომთავრულით შავი მელნით მიწერილია: „ნეტარ ესე მე ვისი წესილი არს“.

54-55 გვერდების ქვემო არშიახე მე-19 საუკუნის ლამაზი მხედრულით მიწერილია შემდეგი (იოვანე ოქროპირის სიტყვის ტექსტის გასწვრივ „შობისათვის ოვფლისა ჩუენისა იესოჲს ქრისტესა“):

„გამოესქწერე სიტყუა ესე მე მღჭდელმა პოლიევკტოს გრ. კარბელოვმა ჩუბდ: წელსა მარტის იბ: დღესა. ქ. ტფილისს“.

¹ იხ. ივ. ჯავახიშვილის „ქართული დამწერლობათა-მცოდნეობა ანუ პალეოგრაფია“. ტფილისი. 1926 წ., გვ. 26. ამ საბუთის ძალით უფრო მართებული იქნებოდა ამ ხელნაწერისათვის გვეწოდება „იოვანე მტბევაოისეული მრავალთაჲი“ და არა „სვანეთისა“, არც „სვანური მანუსკრიპტი“, როგორც წინეთ ეძახოდენ.

221 გვერდის მარჯვენა არშიაზე აყოლებით მიწერილია მე-XII-XIII საუკუნის მხედრული ხელით საკმაოდ გრძელი წარწერა, რომელიც სამწებაროდ წიგნის შემოკრის დროს წაჭრილია და თავისუფლად იკითხება მხოლოდ პირველი სტრიქონის დასაწყისი და ბოლო:

„ქ: ვანწმედლი: სადგურ: დიდ (?): მადლთა სულისათა ღის მეტყუელება:“

არის მხედრული ძველი წარწერა 292 გვერდის მარცხენა და ქვემო არშიებზედაც, რომელიც ძნელად იკითხება.

მე-XII-XIII საუკუნის მხედრული ხელით შესრულებული ორსტრიქონიანი წარწერა არის აგრეთვე 309 გვერდის მარჯვენა არშიაზე, რომელშიაც მოხსენებულია ვინმე „დემეტრე“: „...დემეტრე: ვმადლობ: ღსა“...

324 გვერდის ქვემო არშიაზე მე-19 საუკუნის მრგვალი ხელით:
„ქ: ესე: წიგნი. ვინც: წაიკითხოს. ღთნ: აღდგარდლოს:“ ცოტა იქით:
„ქ: ვინც: ამას: წაიკითხამს: კარგი: კაცი: იქნება:“

344 გვერდის ქვემო არშიაზე (მარჯვენა სვეტის ქვეშ) ძველი მხედრულით:
„მე რაეკნა: დღესა: მას სასჯელისასა“.

უკანასკნელი წარწერა გვხვდება 386 გვერდის ქვემო არშიაზე მე-18 საუკუნის მხედრული ხელით და იკითხება ასე:

„არა: უნაკლულეს არს: მეტყველად: ღთისმეტყველთა წა: ესე: მეტაფრასი: განმანათლებელი. თვალთა. და. მხიარულ. მყოფელი. გულთა. უნაკლულოდ: მსმენელთა: დ[ა]. მსმენელთა: ქკს უნა. ქრისტეს. აქათ. ჩღგგ“. როგორც ქართული ქორონიკონი (451), ისე ეს უკანასკნელიც აღნიშნავს 1763 წელს.

ამგვარად ამ მინაწერიდან ირკვევა, რომ აღნიშნულ წიგნს მე-18-ე საუკუნეში იცნობდნენ „მეტაფრასის“ სახელით.

ასეთია გარეგანი სახე ხელნაწერის უძველესი (ძირითადი) ნაწილისა. მაგრამ, როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, ამ ხელნაწერში ჩაკერებულია ტყავის რამოდენიმე ფურცელი სხვა ხელნაწერიდან, რომელთა გარეგანი სახე ასეთია:

ამ ჩამატებულს ადგილს დღეს უჭირავს 12 ფურცელი, ანუ ახალი მაგინაციით 187—210 გვერდები. გარეგანი ზომა ამ ფურცლებისაც, რასაკვირველია, ისეთივეა (38×30 სანტიმეტრი), როგორიც დანარჩენი ხელნაწერისა, რადგან ერთად არიან შემოკრილი. დაწერილ ტექსტს აქ უჭირავს 34×25 სანტიმეტრი. გადაწერილია ორ-ორ სვეტად ლამაზი ნუსხახატურით X—XI საუკუნის ხელით (მოგვაგონებს შატბერდული კრებულის ნუსხახატურს). ასომთავრული (სინგურით) მარტო სათაურშია (გვ. 187) და ნაკვეთების დასაწყისში. თვითველი სვეტის ზომა ასეთია: სიმაღლე 38,5 და სიგანე 10,5 სანტიმეტრი. თვითველ სვეტში 34 სტრიქონია. ასო „ო“ ორკბილიანია და ამიტომ ასო „უ“ მუდამ ოთხკბილიანი გამოდის. სასვენებელი ნიშნები ისეთივეა, როგორიც უძველეს ნაწილში, ე. ი. წერტილი (·) და ორწერტილი (:); ამათგან წერტილი წინადადებათა შიგნით, ხოლო ორწერტილი მთელი წინადადებისა და ნაკვეთების ბოლოში; უფრო ხშირად ნაკვეთები თავდება ორწერტილითა და დაკლაკნილი ხაზით (:~), რომელიც ქარაგმის ნიშანს მოგვაგონებს (~). ქარაგმის ნიშანი აქაც ისეთივეა, როგორიც უძველეს ნაწილში (~). სათაურში (გვ. 187)

ყოველი სიტყვის შემდეგ ნახმარია არა ორ-ორი წერტილი, არამედ თითო წერტილი მწვანე მელანშემოვლებული.

იმ 12 ფურცელში, რომელიც ამ ნაწილში მოიპოვება, მე-4 და მე-8 დაზიანებულია: პირველს მათგანს წაჭრილი აქვს მარჯვენა სვეტის (გვ. 193) ზემო ყურე ტექსტიურთ, ხოლო მეორეს მოხეული აქვს მთელი მარჯვენა ნახევარი და მარცხენა სვეტის დიდი ნაწილიც; ეს ნაშთი დღეს აღნიშნულია ხელნაწერში ახალი პაგინაციით 201—202 გვერდად. მე-7, 9, 10, 11, 12-ე ფურცლებსაც წაჭრილი აქვს მარჯვენა არშიები, რომელთა ნაცვლად ზოგს მათგანს თეთრი ქაღალდი აქვს დაწებებული.

გვიანდელი მინაწერები ამ ნაწილშიაც მოიპოვება. მაგალითად 198 და 199 გვერდებზე, ძირა არშიებზე, მე-XVIII საუკუნის ხელით მიწერილია რამოდენიმე ფრაზა. აი მე-199-ე გვერდის მინაწერი:

„ქ: რ: კმა ყო ანგეზმა: სული: წმიდა: მოვიდეს: შენ: ზედა: და ძალი: მღთისა: გვარვიდეს: შენ: რ: შობილი: შენგან: წმიდა: არს:“ (შემდეგ შემოქრის დროს წაჭრილია სიტყვები)... „მისისა: შევიდა“.

2. ხელნაწილის შინაარსი.

შინაარსით ეს ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს, რომელშიაც მოთავსებულია «საკითხავნი», ე. ი. საეკლესიო მოძღვართა სიტყვანი, სწავლა-მოძღვრებანი და ზოგიერთ წმიდათა „ცხოვრებანი“ და „წამებანი“, ეკლესიაში წასაკითხავად, დღესასწაულთა მიხედვით, თვითა რიცხვებზე დაწყობილი, სახელდობ: საკითხავი „ხარებისა“, შემდეგ ქრისტეს „შობისა“ (25 დეკემბრის) და მისი მომდევნო დღეებისა 29 იანვრამდე. თვითეული დღესასწაულის საკითხავები ცალცალკე ჯგუფს წარმოადგენენ, რომელთაც თავ-თავისი სათვალავი უზისთ ყოველი საკითხავის წინ ასომთავრულებით. ქვემოთ ამ ჯგუფებს ჩვენ რომაული ციფრებით აღნიშნავთ, ხოლო დღემდე დარჩენილს საკითხავებს არაბული ციფრებით, მაგრამ იქვე ასომთავრულებსაც ტექსტისას ვუჩვენებთ შავი ასოებით. მოვიყვანთ თვითეული საკითხავის სათაურსა და ტექსტის დასაწყის-დასასრულს, ქარაგმებისა და ორთოგრაფიის დაცვით.

1

ხარების საკითხავნი.

როგორც თავის ალაგას შევნიშნეთ, ხელნაწერს თავში დაზიანებულ-დაკარგული აქვს პირველი ხუთი რვეული (40 ფურცელი), რომელთაგან დარჩენილა მხოლოდ 11 ფურცელი სხვადასხვა რვეულიდან, ფრიად დაზიანებული, განსაკუთრებით თავში. ამ ფურცლებზე დღეს შეგვიძლია გავარჩიოთ შემდეგი საკითხავები:

1. თავ-ბოლონაკლული ნავლეჯი „ხარების“ საკითხავისა, რომელსაც უჭირავს 1—5 გვერდები (ამ უკანასკნელისა მარცხენა სვეტი). მოგვყავს 1-ლი გვერდის მარჯვენა სვეტის მეორე ნაკვეთი სანიმუშოდ:

რ ლსა ესე დღეს აღვასროვლებთ
დღე[სასწაოვლსა]¹ დ`მა

ბოლო მისი ბოლო ნაკვეთი ასე იკითხება (გვ. 12):

«დასცხერინ ამიერიო გან ყი
ცილობაჲ. და ჩნ წ`თა მიერ წი
გნთა მოძღოვრებითა განვ
ნათლდებოდით. რა სასოვ
ფეველსა ცათასა. მიწვევანდ
ღირს ვიქმნეთ ქე იჯას მიერ ო`ლი
სა ჩნისა. რ`ლისაჲ არს დ`მა
და ძალი. მამისა თანა ს`ლით
თ აწდა მდ`ს. და 12b
ნისამდე ა`ნ:»

3. მესამე ადგილი ჩვენს ხელნაწერში (გვ. 12—18) უჭირავს იოვანე ოქრო-
პირის სიტყვას «ხარებისათჳს», რომელსაც ბოლო აკლია. მისი სათაურიც და-
ზიანებულია. აი ეს სათაური და პირველი ნაკვეთი:

« | | | | | ლი: წდ`ისა: იოვ: 12b
| | | | | პს`კებისა: კოს:
| | | | | ისაჲ: ოქრომ:
| | | | | სათჳს: წდ`ისა:
დ`თის : მ`რმისა::—:

«ძმანო. სამეოვფოსა საიდ
ოვმლოსა დღესასწაოვლსა
ვდღესასწაოვლობთ დღეს.
ყლთა თანა დაბადებოვლ
თა შემოკრებოვლნი:»

ამ საკითხავის ბოლო დაკარგულია და აქ მოგვეყავს მხოლოდ უკანასკნელი
(18 b) გვერდის ბოლო სტრიქონები:

«ამას მ`რმ თავით თვისით იტ
ყოდა რაჲ მწრაფლ ანგე
ლოში იოსების თანა მოვიდა:»

4. შემდეგ ფურცელზე (გვ. 19—20) მოთავსებულია სხვა „საკითხავის“
ნაწყვეტი, რომლის მესამე ნაკვეთი (გვ. 19a) ასე იწყება:

«სიტყოვჲ იგი კორციელ იქმნა
და დაემკვდრა ჩნ შ`ს: ესე იგი
არს მასვე გოვანსა შინა.
რ`ლ შეიმოსა კაცისაგან და
სოვლითა. საშოვმინველითა
მეტყოველისაჲთა ცხოველ
ყო. და ოვცეალებელ მან ლ`ს.»

¹ სწორ ფრჩხილებში ჩასმული ასოები ბოლოწაჭრილია.

5. ხელნაწერის 21—22 გვერდზე მოთავსებულია, თუ არა ვცდებით, სხვა ახალი „საკითხავის“ ბოლო ნაწილი, რომელიც აგრეთვე «ხარებას» შეეხება. მისი უკანასკნელი ნაკვეთი ასე იკითხება:

აწ საყოვარელნო ამას ყლსა 21b
 ზა აღსრულეზოვლსა ვადი
 დებდეთ ცხოველსა ღა: რ გა
 მოგვჩნდა ოვძლოვრთა მკ
 ჭეშმარიტი იგი მიძ¹ 22b
 სიმართლისაჲ. რნი იგი ბნელ
 სა შინა ვსხედით: ჭირვევ
 ლთა. ლხინი მონათა ოვ
 კეთოვრთა განმათავისოვ
 ფლებელი. მბრძოლთა მშვდ
 ობაჲ: რ იგი არს მშვდობაჲ
 ჩნი. და მისა შოვენის ღბჲ
 მამისა და ძისა და წღისა
 სოვლისა აწ და მს და ოკი ოკე ან: ¹»

6. შეექმნე ადგილი ჩვენს ხელნაწერში უჭირავს «ხარების» ჯგუფის საკითხავს, რომელსაც სათაურის წინ სათვალავად უზის ასომთავრული ვ (6). იგი ეკუთვნის ეპიფანე კვპრელის კალამს და მისი სათაური იკითხება ასე (გვ. 22a):

:ვ: სკბვი: თქოვმოვლი: წღისა: და:
 ნეტარისა: მამისა: ჩნი სა: ეპ:
 იფანე: კვპრელ: მთავარ: ეპს:
 კპსისაჲ: რი კბტნთია: დედა: ქა:
 ლაქსა: იწამა: სარწმონოებ:
 ისათვს: წღისა: ღთის: მშბღისა:
 და მდს: ქღწღისა: მრმისა: რ:
 ამისგან: კორციელ: იქმნა:
 ონი ჩნი: ივ ქს: ძს ღთისა: ცწღისაჲ:

ამ საკითხავის დასაწყისი ასეთია:

„ღი არასადა ვინ იხილა ად
 რი იგი არს წიალთა მამისა
 თა მან იცის იგი: მამამან
 ძს იცის. და ძსმან მამაჲ
 და სოვლი წაჲ ამათ თანა
 შეყოფილ: ესე მამაჲ და ძს
 და სოვლი წაჲ არაგანყოფილ
 ნოვ იყოფინ. ად ერთ სამე
 ბა ერთ ძალ. ერთ კელმწ
 იფება ერთ ოვფლება. ერთ

¹ sic.

¹ ეს უკანასკნელი სიტყვა წინა სიტყვის შემოდანა დაწერილი.

მთავრობა: რ ი პირველ ყ ლ
 თა საოჯკოვნეთა იყო და
 არს და იყოს: რ ი წ დ ს ა და
 ტრედისა მ რ | | | | | | | » 22b

ამ საკითხავისა სულ სამ-ნახევარი ნაკვეთილა დარჩენილა ჩვენს ხელნაწერ-ში და სამივე მე-22-ე გვერდზეა მოთავსებული. რადგან ქვემოთ ფურცლები და რვეულები დაკარგულია, ამიტომ ტექსტიც დაკარგულია. შესაძლოა ქვემოთ კიდევ ყოფილიყო ამავე („ხარების“) ჯგუფის საკითხავები, მაგრამ რისამე გადაკრით თქმა ძნელია¹. შემდეგი გვერდიდან (23) უკვე მე-3-ე რვეული იწყება და მასთან ერთად იწყება „შობის“ საკითხავები.

II

შობის საკითხავნი.

მე-23 გვერდით იწყება საკმაოდ კარგად შენახული რვეულები ხელნაწერი-სა (ვ-ი), რომლებშიაც მოთავსებულია (გვ. 23—100) ქრისტეს შობის საკითხავები, რიცხვით თორმეტი. აი მათი სათაურები და დასაწყის-დასასრული:

1. თ ა დეკემბერსა: კ ე: სკოზენი: თქოვმ: 23a

ოკლი: წ დისა: და ნეტარის: მა:

მისა: ჩ ნისა: იოვანე: მთავარ:

ეპსკ პსისა: კ ს ტინე: პ ლელისა:

შობისა: თვს: თ ლისა: ჩ ნისა: ი ვ კ სსა:

წ დისა: და მ დს: ქ ლ წლისა: მ რ მის: გ ნ: ²

დასაწყისი: «საყოვარელნო. პირველით განვე 23a

მაჰად მთავარნი და წ წყლნი

ქადაგებდეს. და მართალთა:

სწადიოდა რ ამცა [თოვსალ

ით მხილველ იქმნეს. ამისთვის

რ ლცა ესე აღესროულა დღეს

რ ლნი ქ ყ სსა ზ ა გამოჩნდა და

კაცთა შს იქცეოდა. აწ ძმანო

ვინხარებდეთ და ვიშოვებდეთ:»

ბოლო: «მსოდენისა ამის ჩ ნისა სი 34a

ყოვარულისათვს. და რავ

დენ ჩ ნ შემძლებელ ვიყვ

¹ შინაარსის მიხედვით „ხარების“ საკითხავთა სერიას ეკუთვნის ის ვრცელი ტრაქტატიც იაკობ ბატნანელი-სა („ხარებისათს წისა ლთის მშობლისა“ და სხვ.), რომელიც ამ ხელნაწერში სხვა ხელნაწერიდანაა შემოტანილი (იხ. გვ. 187—210), შეუფერებელ ალაგას. უმჯობესი იქნებოდა, ეს ფურცლები მე-22-ე და მე-23-ე გვერდებს შორის ჩაეკონდათ, თუ კი ამ ექზეტიურს ფურცლებს ამ ხელნაწერში შეიძლება მიეცეს ადგილი.

² ამ სიტყვას უჭირავს 23—33 გვერდები და მე-34 გვერდის 7 სტრიქონი.

ნეთ ვადიდებდეთ და პა
ტივ ვსცემდეთ მას რ^ნ ღცხ
ოვნა სოვლნი ჩ^ნნი. რ^ნ მისი
არს ღ^ბა. აწ და მ^დს და ო^კი ო^კე ა^ნა.

2. მეორე საკითხავიც იმავე იოვანე ოქროპირს ეკუთვნის. აი მისი სა-
თაური:

ბ^ნ: სკიხვი: თქოვმოვლი: მიხივე: შობი:
სა:თვს: მცხვ^რისა: და შობისა:
თვს: იოვან^სხისა:

ამ საკითხავს უპირავს 34—40 გვერდები და 41-ელი გვერდის ოთხი
სტრიქონი.

დახაწყისი: „თანა ნადებისა ჩ^ნისა წიგნი 34a
ღღეს იქადაგების. შ^ს ერსა.
ესე შემდგომად. რ^ნ პირველ
ად. წიგნითა აღმოიკითხის
მაშინლა ვეცხლი მისცის: ყ^ი ჟა
მი კეთილსა ჟამსა მოსავე
ბელ:“

ბოლო: „ხ^ნ ჩ^ნ გლახაკათვს საზრდელი
| ო^ლისა შევწიროთ და მოვი 41a
ლოთ არათოვ ოვწყებაჲ. ა^დ
კორცი და სისხლი ქ^სსი: რ^ნ მისა
შოვენის ღ^ბა და სიმტკიც^ს ო^კი ო^კე ა^ნა.“

3. შემდეგი ადგილი უპირავს ათანასე აღექსანდრიელის საკითხავს იესო
ქრისტეს განკაცებისათვის (გვ. 41—42) შემდეგი სათაურით:

ბ^ნ: ს^კიხვი: თქოვმოვლი: წ^დისა: და:
ნეტარისა: მამისა: ჩ^ნისა: ათა:
ნახი: მთავარ: ეპ^სკოპსისა: აღექ:
ხანდრელისაჲ: ვ^რ კაც: იქმნა:
ო^ნი ჩ^ნი ი^ვ ქ^ე: და რ^ნ: ღ^თის მშ^ბელი:
წ^ა ქ^ლწლი: მ^რმ: და რ^ი იგი: იშვა:
მისგან: ღ^ი და იგივე: კაცი:

დახაწყისი: ხაიდოვმოლოსა ოვცხოსა და 41a
დიდებოვლსა ვხედავ მწყე
მსნი სასმელთა ჩემთა
ოხრიან არაათოვ ოვღაბ
ნოსა ქადაგებენ სხ^რბსაჲ.“

ბოლო: «ამისთვის ვნებოვლისაგან კორ 52b
ცისა მოვიდა და ოვენებელი
თა მით ვნებოვლი კორცი და
ჰმარცხა და ოვპოვართა გ^ნ

პოვნიერებაჲ ქმნა: ამის
 თვსცა თაყოვანის ვსცემთ
 ვადიდებთ. წღისა ქლწლი
 სა მრმის გან შობილსა ივ ქსსა
 ლა ჩნსა. რლსა შოვენის ღმა
 და პატივი მამისა და ძისა
 და წღისა სოკლისა. საოკოვ
 ნეთა მიმართ საოკოვწუნეთაჲსა ანა.

4. მეოთხე საკითხავი ეკუთენის კლემენტოსს რომელს, პეტრე მოციქულის
 მოწაფეს (გვ. 52b—53a), შემდეგი გრძელი სათაურით:

ღ: სკინვი: წღისა: კლემენტოსისი: რი: 52b
 იყო: მწფე: წღისა: მცქლისა: პე
 ტრსი: რიცა იგი: შემდგომად: წღი
 სა: პეტრსსა: დაჯდა: საუდარსა:
 მისსა: შრომს: ბრძანებაჲ: წთა:
 მცქლთაჲ: კლემენტოსის: მიერ:
 მიძღვნებოვლი: ყლთა: მიმართ:
 სამოციქლო: კთლიქს: ეკლესიათა: სიტ:
 ყუსაგან: და წამებისა: და ღღი:
 სასწავლთა: თვს:

ამ საკითხავში ნაჩვენებია „შობისა“, „განცხადებისა“ (ე. ი. ნათლისღებისა) და „განწმედის“ (შორქმის) დღეები: „შობისათვის“—25 „მეცხრისა თვსაჲ“ ანუ დეკემბრისა, „განცხადებისათვს“—6 იანვარი და „განწმედისათვს“—2 „თებერვალი“. თვეების სათვალავი იწყება „აპრილიდან“.

5. იმავე მე-53-ე გვერდზე მოთავსებულია პატარა სიტყვა გრიგორი ნანძიანძორელისა «შობისათვს ოვფლისა». აი მისი სრული სათაური:

ე: წღისა: გრიგორი: ღთის: მეტყოველი:
 სა: ეპისკპისსა: ნანძი: ნანძორ:
 ველისაჲ: შობისათვს: ოლისა:
 დასაწყისი: „რ გამოჩნდა ღი კაცთა შს კო
 რციელად შობილი, რი იყო და
 მღს არს. სამარადისოჲ
 საგან არსებისა. და ჩნთვს იქმ
 ნა იგი. ოვკოვანაჲსენელ კაც
 და ვა არსებაჲ მოსცა კცთა:“

ბოლო აღარ მოგვყავს, რადგან სიტყვა ისეც მოკლეა და კიდევ ერთი ნაკვეთის ამოწერა მთელი სიტყვის გადმოწერა იქნებოდა.

6. იმავე მე-53-ე გვერდის მეორე სვეტში მოთავსებულია გრიგორი ნანძიანძორელისავე მოკლე (15-სტრიქონიანი) სიტყვა სათაურით:

ე: მისივე: ნალისღებისა: თვს: სიტყა[ა]:
 იწყება ასე: „შობისათვს რლ ჯერიყო ჩნდ[ა]“

დღესასწაული. აღვასროქ
ლეთ ყლითა შემკოვლებითა...“

7. შეშვიდე ადგილი „შობის“ საკითხავთა შორის უჭირავს გრიგორი ნო-
ხელის სიტყვას „შობისათჳს ოფელისა“ (53b—53a), სათაურით:

:ზ: წდ^ანისა: გრიგორისი: ნოხელისა|ა|
რი იყო: ძმამ: წდ^ანისა გრიგო|რი|
სი: შბ^ანისათჳს: ო^ალისა: ჩ^ანისა: ი^აქ^აქ^ასა|
სა: და წ^ანისა: სტფ^ანისა: თჳს:

დასაწყისი: „რ^აკეთილ არს შედგომამა კე 54a
თილისამ ვ^არ^აკეთილარს მხ
იაროვლებისაგან მზიარ
ოვლებად მოსლევამ:...”

8. შემდეგ იწყება იოვანე ოქროპირის სიტყვა „შობისათჳს“ (54a—57b),
სათაურით:

|:ჲ: წდ^ანისა: იოვანე: კოსტანტინე: პო:
ვლელისა: მთავარ: ეპსკ^აპისისამ:
შ^აბისათჳს: ო^ალისა: ჩ^ანისა: ი^აქ^აქ^ასა:

დასაწყისი: „[პ]ირველ ამისსა გამოოჯჩინ
ებელ იყო. და შემდგომად
მცირედთა წელთა. გამოცხ
ადნა რ^ა მოვიდეს ვიეთნიმე...“ 54b

ბოლო: „მგრევე ეგენით რ^ა იპოვნეთ ყ^ანი
ერთობით დაფოვანებოულნი
და შეოვძრანნი. სარწმოვნო 57b
ებასა ზ^ა ეკლესიისასა. და
ერთობით ვადიდებდეთ მა
მასა და ძესა და წ^ანსა ს^ალსა:
აწ და მ^ადს და ო^აკი ო^აკე ან:“

როგორც მინაწერი გვიჩვენებს, ამ სიტყვის პირი გადაუღია მღვდ. პოლი-
ევქტოს კარბელაშვილს 1884 წელს.

9. შემდეგ მოსდევს (გვ. 57b—71a) გრიგოლი ნანძიანძორელის მეორე
სიტყვა „შობისათჳს ო^აფელისა“, სათაურით:

:ჲ: სკიხ^ავი: თქოვმოვლი: წდ^ანისა: გრი:
გოლი: ანძიანძო: რეველისა:
ეპისკ^აპისამ: შ^აბისათჳს ო^ანსა ჩ^ანისა ე^აქ^აქ^ასა:

დასაწყისი: „ქ^აე იშვების ოვგალობდეთ ქ^აე
ზეციით გარდამოვალს მივეგე
ბვოდით ქ^აე ქყ^ანსა ზ^ა ამალლდ
ებოდეთ: ოვგალობდით ო^ანსა ყ^ანი
ქყ^ანდ...“

ბოლო: ...„სამებისა დიდებოვლისა: რ^ალ^ასა 71a

ვევედრებით, რა გამოგვბრ
წყინდეს ჩნ. ვრ იგი შესაძლე
ბელ იყოს კროვლებასა მას.
კორცთასა ქე იე მს მიერ ოლი
სა ჩნისა რლისაჲ არს დბჲ
...ოკი ოკე ან:“

10. მეთე ადგილი დათმობილი აქვს იუსტინიანე კეისრის ეპისტოლეს (გვ. 71a—77b), სათაურით:

:ი: სკიხვი: თქვმოვლი: დღესახწა:
ოვლთა: თვს: რლ იგი: მიიწერა:
იშმდ: ისტინიანის: მიერ: მე:
ფისა: მართლ: მორწმოვნი:
სა: ხარებისა: თვს: და შობ:
ისა: მიგებებისა: თვს: და ნა:
თლის: ღებისა:

დასაწყისი: „შნი რნი ხართ ქენენი. და აღიარებთ სარწმოვნოებასა, კათოლიკე ეკლესიისასა“...

ბოლო სტრიქონები: „...რა ერთობით ვადიდებდეთ მამასა და ძესა და წსა სოვლსა, აწ და მს და, ოკთი, ოკე: ამენ:“

11. შემდეგ იწყება ვრცელი საკითხავი „შობისათვს“ პეტრე იერუსალიმელი (გვ. 77b—93b), სათაურით:

:იბ: სკიხვი: თქვმოვლი: წღისა: და ნეტ:
არისა: პეტრე: მთავარ: ეპსკპო:
სისა: იშმლისაჲ: შობისა: თვს:
ოლისა ჩნისა: ივ ქსხა:

დასაწყისი: (ასოები გადასუნებულია, მაგრამ მაინც იკითხება):

„ვიცნი ფასის მოყოვარეთა გან ვაქარნი რნი მრავალ გზის ზლოვასა შევიდიან“... 78a

ბოლო: „ღნ მშვდობისამან წღა გყვენ 93b

ინ თქნ ყლითა სროვლებითა და სიკოცხლითა, სოვლი თქნი საშოვმინველი, და გოვამი ოვ ბიწოდ მოსლვასა მას ოლისა ჩნისა ივ ქსხსა, დაგმარხენინ ოხითა წღისა და დიდებოვლისა ღთის მშობელისა მს ქლწლისა მმისითა“.

12. უკანასკნელი ადგილი „შობის“ საკითხავთა ჯგუფში უჭირავს ევსები ეპისკოპოსის სიტყვას (გვ. 93b—100b), სათაურით:

იბ: სკიხვი; თქმლი; ევსები; ეპისკოპოსიაჲ;
 შობისა; თვს; ოლისა; ჩნისა; ივკსა;
 დასაწყისი: „აწ მოსლევასა მას, ოლისა ჩნისა
 ივკსა შობად: წარდგა ალექს
 ანდრძ და პქა წსა ევსები ებ
 ისკობოსსა: გლოცავ შენ ოო
 ჩემო, მითხარლამე, შობისათვს
 ოლისა ჩნისა ივკსისა და მო
 ხედვისა მისთვს, რლ ყლისა სო
 ფლისათვს იქმნა:“

ბოლო: « ად მაღლი იგი 100b
 ნათლისცემისაჲ შევიწყნა
 როთ, რი მოგოცვა ჩნ ონ ჩნმნ
 რი იგი ქლწლისაგან იშვა: რ მი
 სა შოვენის დბჲ სოვლით წდი
 თოვრთ, აწ და მს და ოკი ოკე ან».

III

26 დეკემბრის საკითხავნი.

ამ ჯგუფში სამი საკითხავია, აი მათი სათაურები და ტექსტის დასაწყის-
 დასასრული:

1. «თა დეკენბერსა კვ: სკიხვი; და წამებაჲ, წდისა; იაკობ: მცქლისა;
 იშმლ: ეპსკპოსისა; ძმისა; ოლიხა:» (გვ. 100b—103b).

დასაწყისი: „ღა იყო, რეს ნებითა ოლისა 100b
 ჩნისა ივკსითა, ცვალებდა
 ტაძარსა მას რლ იყო ეშმისა“...

ბოლო: „.....და ესე არს წამებ
 აჲ იაკობისი, რი წინაჲთ,
 იქმნა ებისკპს: და დაჯდა
 საყდარსა წსა ქლქსა, იშმს
 რი წოდებოვლ იყო, ძმად ოლი
 სა, და მართალ საქმითა,
 თვისითა: რლისაჲ არს, დბჲ
 მამისა და ძისა და წდისა
 სოვლისა აწდამდს, და ოკი
 ოკე ამენ:“

2 «ბ: სკიხვი; გამოცხადებაჲ; წთაჲ; ზქრიახისი; სუმეონისი; იაკობისი;
 ძმისა ოჲ; და პრლ: ეპკპოსისა» (გვ. 103b—109a).

დასაწყისი: „ღთის მსახოვრთა და წთა მა
 მათა, ეპიფანეს და პეტრეს
 მონათა ქსთა, იოვანე მო

ნაჲ ოკჳმარი იჳ ქჳსი ოღისა 104a
მიერ გიკითხავ:“

ბოლო: «...და ვადიდებდეთ მამა 109a
სა და ძესა. და წჳსა სოჳლსა
აწ და მდს და ოკი აწ».

3. «:მ.: სკიხვი: დთ: იაკობისა: თქოჳმოჳლი: იოვანე: ოქრო: პირისაჲ:
ტაძრის: მწერალთა: თჳს:» (გვ. 109a—129a).

შესაძლოა ეს მთლად ერთი საკითხავი არ იყოს, არამედ მასში ორი სხვა-
დასხვა საკითხავის ნაწილები შოიპოვებოდეს: ამას გვაფიქრებინებს ის გარემოე-
ბა, რომ 117—118 გვერდებ შორის მთელი ფურცლის მარჯვენა ნახევარი (მარ-
ჯვენა სვეტი) წაჭრილია, სადაც შესაძლოა ყოფილიყოს ახალი საკითხავის და-
საწყისი. მოგვეყავს შენახული ტექსტის თავი და ბოლო:

თავი: „ჰბაძევედ სიკელოვნითა ხატ
სა სოჳლიერთასა. და შეზა
ვებდ. ფერსა და ამსგაესებდ
ხატსა“...

ბოლო: „.....ეგრეცა შენ განიგ 129a
ოკლე რაჲდენ შემძლებელ იყო
დათმენად. რა არა მეტრო
ბითა მით დაეცი: ამას ყლ
სა ზა ვჰმადლობდეთ ქა
რღისაჲ არს დბჲ და სიმტკიცჳ
ოკთი ოკე აწ“:

IV

27 დეკემბრის საკითხავნი.

ამ ჯგუფში ოთხი საკითხავია მოთავსებული. აი მათი სათაურები და თავ-
ბოლო:

1. «თა დეკენბერსა კზ: კსენებაჲ: პვლ: დკნისა: და პრვლ: მწმისა:
სტეფანსი: სკიხვი: წმბჲ: მისი:» (გვ. 129a—134b).

თავი: „ღლეთა მათ პილატსთა მე
ოთხისა მის კელმწიფისათა“...

ბოლო: „ხ ამისა შემდგომად ვიხილენ 134b
ეტლნი ცეცხლისანი. და ვიხილე
წჲ სტეფანე მათ ზა მჯღო
მარჳ და აღიყვანეს იგი ოღისა
ჩნისა იჳ ქჳსა. რღისაჲ არს
დბჲ და პატივი ოკი ოკე აწ“:

2. «:მ.: პოვნაჲ: წდისა: სტფანსი: რჩეოჳლისა: მის: მსზრისაჲ: და
პრვლ: მწმისაჲ:» (გვ. 134b—144a).

დახაწყისი: „რნი ხართ ქლქსა შინა და და
ბნებსა წნი და ღთის მსახოვ
რნი რნი სიმკნესა შინა ხართ
ეპისკპსნი და ხოვცესნი“...

ბოლო: „და წარიღეს წა სტეფანე იმედ 144a
და დაღვეს წსა სიონსა.

და შეკრბეს ერთბამად. და
ალაშენეს საყოფელი ღირს
თა მათ ძოვალთა სტეფა
ნსსთაჲ სადიდებულად.
მამისა და ძისა და წდისა
სოვლისა. აწ და მს და ოკი ოკე ან“.

3. «:ბ: ზღაზაკისა: ლქიანსი: საფლავთათუხ: და პოვნისთუხ: წთა:
ნაწილთა: პირველ: მწმისა: სტეფნსსთაჲ: და შემდგომად: მიყვანებაჲ:
კოხტტნებლსადა:» (გვ. 144a—155^a).

დახაწყისი: „ბლექსანდრე ალაშენა მისი სა
მარტულს. და ფდ გვედრა ებ
ისკოპოსსა იოვანსს. რა“...

ბოლო: „სასოვფეველსა: რ მისი არს 155^a
დბჲ და სიმტკიც მამისა.

და ძისა და წდისა სოვლისა
აწ და მდს. და ოკი ოკე ან“

4. «:ღ: სკიხვი: ქებაჲ: წდისა: და პირველ: მოწამისა: და პირველ:
დიაკონისა: სტეფანსი» (გვ. 155^a—160b).

დახაწყისი: „საყოვარელნო. დღეს მადლთა
მათგან და ნიქთა სოვლის
მიერ წდისა განყოფილთა.
ახალმან ეკლესიამან ახა
ლი ყოვავილი ახლისა მისგან
აღმოსავლისა სამოთხი
სა მიოვპყრა სიძესა მას
ზეციისასა ოკოვდაესა.“

ბოლო: „რლისაჲ არს დბჲ თნა მამით და 160b
სლით წდითრთ ოკთი ოკე ან“

ბოლოში, ქვემო არშიაზე, XVII—XVIII საუკუნის მხედრული ხელით: „ქ:
სიქადულო: ქისტესო: მოქადულო ეკლესიათაო“.

V

28 დეკემბრის საკითხავნი:

ამ ჯგუფში ყოფილა თავდაპირველად არა ნაკლებ სამი საკითხავისა, რომელთა სათაურები დაცულია ჩვენს ხელნაწერში (გვ. 161.—176). აი იგინი:

1. «თ» დეკანბერსა კჳ: კხენებაჲ წთა: მათ: თავთა: მცქლთაჲ: პეტრესი: და პავლსი . . . წამებაჲ: წისა: პეტრე: მოცქლისა: ჰრომს: შინა:»
 პეტრე მოციქულის „წამებას“ უჭირავს 161a—167a გვერდები.

დასაწყისი: „ხ ნეტარი პეტრე ჰრომს შინა
 იხარებდა ძმათა თანა“...

ბოლო: „შეკრებოვლ იყვენს მორწმოვ
 ნენი ოლისა ჩნისა იჲ კჳნი
 ერთბამად. აღიდებდეს ყდ პატიოს
 ანსა. და დიდ შოვენიერსა
 სახელსა მამისა და ძისა.
 და წდისა სოვლისასა. რლი
 საჲ არს დბჲ ოკი ოკე ან:“

2. «ბ: წამებაჲ: წდისა: პავლე: მოციქოვლისაჲ: ჰრომს: შინა:»
 (გვ. 167a—172a)

დასაწყისი: «მოელოდეს ჰრომს შინა.
 პავლს. ლოჲკა გალატიამთ
 მოსროვლ იყო: ტიტე დალმა
 ტიამთ»...

ბოლო: «..... და მხიაროვლე 172a
 ბითა მოსცეს კჳსმიერი იგი
 ბეჲედი. და აღიდებდეს ლთსა
 მამასა და ძესა და წსა სლსა
 აწ და მდს და ოკი ოკე ან:»

3. «სკით ხვი თქმლი წდისა მამისა: ჩნისა: იოვანე ოქრო: პირისაჲ: ქე-
 ბისათჳს თავთა მათ მცქლთაჲსა პეტრსი და პავლსი: ქებაჲ და სიტყოჲჲაჲ.»

დასაწყისი: „ცისა და ქუნისა ოვმჯობესსა 172a
 ვხედავ მოახლებოვლსა ამ
 ას კრებასა საკხენეზელსა
 წთა მცქლთასა“...

ამ „ქებისა“ ჩვენს ხელნაწერში მხოლოდ 10 სვეტია დაცული (172a—176b),
 შემდეგ კი, როგორც თავის ალაგას ითქვა, მე-იე რვეულის ფურცლებია და-
 კარგული და „ქების“ ტექსტი წყდება სიტყვებზე:

„..... ნერონისზე ურ 176b
 ჩოვლოჲსა მეფისა აღესროვლნეს
 და მოძლოვრისა და ოლისა
 ყლთაჲსა დიდითა სიხარ
 ოვლითა მივიდეს წნი იგი:“

შემდეგი გვერდის (177-ის) პირველ სვეტში კიდევ არის ერთი ნაკვეთი
 16 სტრიქონად, რომელიც სხვა საკითხავის ბოლოს უნდა წარმოადგენდეს (შე-
 საძლოა ისევე პეტრე და პავლეს შესახებ).

VI

შემდეგ ხუთ ფურცელზე (გვ. 177a—186b) მოთავსებულია ორი საკითხავი, რომელთაც წინ სათვალავებად უზის ასომთავრულები: მ და მ; როგორც ეს გარმოება, ისე შინაარსი ამ საკითხავებისა გვიჩვენებს, რომ ივინი 28 დეკემბრის საკითხავთა სერიიდან არ უნდა იყოს. მაგრამ აი მათი სათაურები და დასაწყისი.

1. „მ: სკითხი ცხორება: დიონოსისი: ეპსკპისია: რი იყო: ძმ სოკრატისი: და მთავარი ათინელთა: რლსა: ეწოდა: ქალაქი: ბრძენთა“ (გვ. 177a—183b).

დასაწყისი: „შვთხრობდა თავისა თვისსა
თვს ნეტარა დიონოსისოს
და თქა“...

2. „მ: სკითხვი: ებისტოლს: წდისა: დიონოსისისი: ბრძენთ: მთავრი-
სა: და: ათინელთა: ეპისკპისია: რი მიწერა: ტიმოთისა: მწფისა მო-
ძღოვრისა: თვისსა: შავლსა:“ (183a—186b). რადგან ფურცლები დაკარგულია, ეპიტოლეს ბოლო აკლია.

დასაწყისი: „გიკითხავ საღმრთოსა მო 184a
წაფესა. და შვლსა სოვლიე
რსა ქეშმარიტისა მამისა
სა“...

3. შემდეგ ჩვენს ხელნაწერში ჩაქვრებულია ფურცლები სხვა ხელნაწერ-
დან, რომლებზედაც ნუსხახუტურით მოთავსებულია საკითხავი ხარება-შობის
დღესასწაულებისა, რომელიც ეკუთვნის იაკობ ბატანელის კალამს (გვ. 187a—
210b).

აი მისი სათაური და თავ-ბოლო:

„თქმლი. წისა ნტრისა. შმისა ჩნისა. იაკობ. მძღრისა. ბატანელ.
ებსკპოსისა. რმელ არს. საროფისა, ხარებისათვს. წისა ღთის მშობლისა.
და შზისათს. ონისა ჩნისა. ივქსა წდისა. ქლწდისავან: ~:~“

დასაწყისი: „ხაკვრველ საიდუმლოა 1 187a
დღისაჲ ამის. და ზეშთა აღმატ
ებულ ცნობათა გნ ნივთიერ
თა“.

ბოლო: „რმისა ჰშუენის დბჲ. თანა 210b
უბრწენლით მამითა და
ცხოველს მყოფელით სლით
წდთურთ. აწ და მდს
და ოკნითი ოკე ან.“

¹ ასო „უ“ იმ ტექსტში ოთხგზისაა.

VII

29 დეკემბრის საკითხავნი.

მე-211—266-ე გვერდებზე წარმოდგენილია იოანე მახარებლისა და ლმრთის-მეტყველის საკითხავნი. როგორც საეკლ. მუზეუმის № 95 ხელნაწერთან შედარება გვიჩვენებს (გვ. 163 — 185; შეად. თ. ჟორდანიას „Описание рукописей“ I, стр. 98), ეს საკითხავნი ეკუთვნიან 29 დეკემბერს. ჩვენს ხელნაწერში კი ამ ჯგუფს თავში ერთი საკითხავი აკლია და ამიტომ ჯგუფის საერთო სათაურიც აღარ არის.

1. ამ სერიის პირველი საკითხავისა დარჩენილია მხოლოდ უკანასკნელი 10 სტრიქონი (გვ. 211a), რომელნიც აქ სრულად მოგვყავს:

„ | მ^რ აღესროვლა ორი წელი გამო 211a
ვედით მის ქ^ლქისაგან. და შევედ
ით მვრინოვსანს. რ^ი შორს იყო
ფრორაჲთ ორმეოც და ათ მი
ლიონ: და იგი იყო მცირს ქ^ლქი და
კერპთ მსახოვრი ფ^დ. და სამლდ
ელონი მრავალნი აქოვნდეს რ^ლ
სა ჰრქვან ტყოველისა მათი
სა ლ^თნი: და იყო მდინარსცა
გარემოჲს ქ^ლქსა მას დიოდა:“

შესაძლოა ეს ტექსტი იყოს დასასრული დოროთეოს ტურელის თხრობისა ათორმეტთა მოციქულთა ქადაგების შესახებ (შეად. საეკლ. მუზ. № 95. ჟორდანიას „Описание“ I, გვ. 99).

2. „საქმენი: და სწავლანი: იოვანი: მოციქოვლისა: და ღვთის: მეტყოველი^ნნი: და პროზორე: მოწაფისა: მისისანი:“ (გვ. 211a—234a).

ამ სათაურის გასწვრივ, იქით და აქეთ გვერდზე, ახალი დროჲს ნუსხა-ხუცურით მიწერილია: „სეკედბრსა კ^ე:“

დახაწყისა: „და იყო შემდგომად ეამთა რა
ოდენთამე. შედგომად აღ
მალღებისა ო^ლისა ჩ^ნისა ი^ვ ქ^სსა:“

ბოლო: „...დაყვეს ოკოვე ჩ^ნ თ^ნა
ათი ღღს. იხარებდეს და ისწა
ვებდეს იოვანსს მიერ. ოვლო
ცა უკოვე მათ. და აკოვრთ
ხა თითოეოვლი მათი და გა
ნოვტეენა იგინი მშვდობით
შეჰვედრა იგინი ღ^ა რ^იცა
| ჰრწმენა: რ^ი მისა შოვენის 234a
ყ^ი დ^ბ ო^კთი ო^კე ამენ.“

ამავე საკითხავის გაგრძელებას წარმოადგენს ხუთი უფრო პატარა საკითხავი, რომელნიც ცალკე სათაუროებით (წითელი მელნით--სინგურით) მოსდევენ

მას 234a—258 გვერდებზე. უკეთ რომ ვთქვათ, იგინი ამავე საკითხავის ნაწილნი არიან და ამიტომ ჩვენ მათ აქ ცალკე ციფრებით აღარ აღვნიშნავთ, არამედ მხოლოდ ასობებით აღვნიშნავთ (დედანში მათ არავითარი სარიცხავი არა აქვს):

ა) «მკრონის თვს. და რნი იქმნა და ყლისითვს სახლისა მისისა» (გვ. 234a—243b).

ბ) «ბახლისთვს და ცოლისა მისისა და ვრ ჰრწმენა ქც სახწოვლითა იოვანსხითა» 243b—245b).

გ) «მგლისათვს რნი გამოჩნდებოდა მყოფთა ქლქისათა ხ იყო მგელი იგი | არაჲ წმიდაჲ ეშმაკი:» (გვ. 245b—251a).

დ) «ნოტიანოვსთვს და ყნისა სახლისა მისისათვს» (გვ. 251a—255a).

ე) «ბამოცხადებისათვს იოვანსხისა» (255a—258). ამ სტატიის უკანასკნელი ფურცლისა მცირე ნაგლეჯიღა დარჩენილა რვეულის ზემო ნაწილში (გვ. 257—258).

3. «:გ: სკნიხვი: სახრებისათვს: იოვანსხ: თავისაჲ: და ვრ: გამოთქოვა: თონენე: და რახსა: თვს: და რლსა: ადგილსა: და რლსა ჟამსა:» (259a—262b).
დასაწყისი: „ოლისა ჩნისა ივ ქცს მადლი მო

ეცა სიტყოვათა იოვანსხთა“.

ბოლო: „გამოვედით სახლისა მის გნ 262b
და შევედით ქალაქად“.

4. „:დ: სკნიხვი: თქმლი: ოქროპირისაჲ: იოვანე: მახარებელისა: თვს:“ (გვ. 262b—266b).

დასაწყისი: „ხ ნეტარი იოვანე მახარებელი
სიტყოვასა მას ლთისასა.
ეფესოს შინა ძმათა თანა
დაიხარებდა იგი ოლისა მიერ“.

ბოლო: „ერთი ლნი ერთი სიტყოვად ერთი 266b
არსებად რლისაჲ არს სოვ
ფევეად დაოვსროვლებელი და
პატივი და დბჲ ოვცეალებე
ლი. ძალი და სიმტყიცჲ აწდა
მდს და უქი ოქე ამენ“.

VIII

პირველი იანვრის საკითხავნი.

ამ ჯგუფში სულ 11 საკითხავია (გვ. 256b—330b), მაგრამ პირველს, ჩვეულებრივ, და მეორე საკითხავს სათვალავი არ უნის, ასო ზ (2) მესამე საკითხავის წინაა დასმული და ამიტომ უკანასკნელი საკითხავი აღრიცხულია ი(10)-ით ჩვენ ყოველ საკითხავს ცალ-ცალკე აღვრიცხავთ (ძველი სარიცხავის შენახვით).

1. „თა იანვარსა ა: სკნიხვი: ცნრებისა: თვს: და სკრვლთ: მოქმედები-
სა: წღისა: მამისა: ჩნისა: ბახილი: მთავარ: ეხსკჲსისა: კეხარია: კაბადოვ-

კიელისაჲ: თქოჲმოვლი: ამფილოჲი: მთავარ: ეპსკჲსისა: იკონიელისაჲ: (გვ. 266b — 290b).

დასაწყისი: „საყოვარელნო არა ოვცხო არს ერთგოვლთა შვილთაჲ მამისათჲს წოვხილი ცხორე ბისაგან განსლევასა და ცრე მლნი მინიჭებად მათა“...

ბოლო: „...ქნი რი შჰგვანდა და მისცა იგი 290b ცოლსა თჲსა და აღდბდა და აქებდა ღო ან“.

2. „სტჲჲ: ბსლისთჲსვე: სკრვლო: შქმდისა:“ (გვ. 290b — 292b).

დასაწყისი: „და იყო მათ დღეთა შნა აღძრე აჲ მწვალებელთაჲ მართლ მორწმოვნეთა ზა“...

3. „ბ: საკიხვი: ბასილის: თჲს: სიტჲჲჲ:“ (გვ. 292b — 295a).

დასაწყისი: „იყო ვინმე ჰოვრიაჲ მაცილო ბელი. რი მდს წინა აღოვდგებო და ქეანეთა“...

4. „ბ: სკხვი: წისა: ბასილის: თჲს: სიტჲჲ: სკრვლო: სქმეთა: მისთათჲს (გვ. 295 a-p).

დასაწყისი: „ძოვალად სხოვაჲ ვინმე იყო ჰოვრიაჲ მკოვრნალი კესა რია ქლქსა“...

5. „დ: სკიხვი: სიტჲჲჲ: ნეტარისა: ბასილის:თჲსვე: (გვ. 295b — 297b).

დასაწყისი: „იყო ვინმე დედაკაცი ფდ ცო დელი. და ვა ესმეს მას საქმ ენი წდისა ბასილისნი და სა კვრველებანი მისნი“...

6. „მ: სკიხვი: სკრველი: წდისა: ბასილისი: ეფრემის:თჲს: ვარსკოვლა-მის: ოვდაბნოჲსა: (გვ. 297b — 300b).

დასაწყისი: „ცხენთა მათ მალითა აღძრ ნის წყალნი მრავალნი სიტ ყჲსა მისებრ ამბაკოვმ“.

7. „მ: სკიხვი: საკრველი: წდისა: ბასილისი: პეტრეს: თჲს: ძმისა: მისისა: (გვ. 300b — 303 a).

დასაწყისი: „ძეთილად იქადა წნ დთ. რქს იგი თქა. ნათესავი. მართლისაჲ იკოვრთხოჲს და დბჲ და სი მდიდრს სახლსა მისსა“...

8. „ზ: სკიხვი: სკრველი: წდისა: ბასილისი: ხოვცისა: მისთჲს: და გონჯისა: (303a — 306a).

დასაწყისი: „იტყოდა წა დ თ. გოვლის ხმა ყო
ონ წა თვისი. და კოვალად იტყ
ვს“...

9. :მ: საკიზვი: თქოვმოვლი: წდიზა: ბასილი: ებკჰსისხა: კეხარიელი-
სა: (306b).

დასაწყისი: „ერთი ღონის ძიებაჲ ესეცა
დიდ არს შეტყოველი მრავ
ალთაჲ დაიფიწყეს ესოდე
ნი ესე და ესევერი მოვშაკი ოაჲ“...

10. :მ: სკბ: სიტყოვაჲ: ბასილისი: და: გრიგოლისი.: (გვ. 306b—318b).
ამ დიალოგის მონაწილეთა სიტყვების წინ მათი ინიციალები წერია ქარა-
გმის ქვეშ: ზ და ზ (ე. ი. ბასილი და ზრიგოლი); და ინიციალს იქვე გვერდში
მიწერილი აქვს სიტყვა „თქა“ (ე. ი. თქუა).

დასაწყისი: „ზ თქა რაჲ არის დასაბამი და
საბამისაჲ:

ზ თქა პირველი იგი მიზეზი მე
ორისა მის მიზეზისა:“

დასახრული „ზ: თქა მოსლგითგან ოლისა ჩნი
საჲთ მოაქამდე რავედენ

წელ არს:

ზ: თქა წელნი ერთბამად სამ
ას ოთხმეოც, ავსტოჲს კელ
მწიფებით გან ეე მოწვენა
მდე კელმწიფებისა კლავდი
ანძსსა:“

11. :მ: სკიზვი: აღსარებაჲ: თევდოხისი: ჰოვრიათა: მთავრისაჲ: რი
აღწერა: ფილიპე: განკაცებისათვის: ქსხ: ლთისა: ჩნისა: და ვრ: იქმნა იგი:
მღღელ::: (გვ. 318b—330b).

დასაწყისი: „წელთა მათ ისტგნიანე მეფისა
თა. და კეთილად მოკსენებოვ
ლისათა: იყო ვინმე ჰოვრიაჲ“...

ბოლო: „და მრწმენა
სიტყოვაჲ მი
სი მე ფილი
პეს და მი
ვეციოთ დი
დებაჲ ლა
საოჯკოვ

ნეთა

სა

ამ

მნ:“

ნათლისღებნის საკითხავნი.

ამ სერიაში 14 საკითხავია. აი მათი სათაურები და ტექსტის დასაწყისი:

1. საკითხავნი: განცხადებისანი; თქოჴმოჴლი: წ^აღისა; და ნეტარისა; მამისა; ჩ^ანისა; იოვანე; მთავარ; ების^აკპისისა; კოსტანტინე; პოველეღისაჲ; ნათლისღებისათჴს; ო^აღისა; ჩ^ანისა; ი^აჴ ქ^აესა; იოვანესგან; იორღანესა; მდინარესა:—(გვ. 331ა—335ა).

დასაწყისი: „ქეთილარს ნათელი და პატიოსანი; და ყ^ალითა სარგებელ რ^აკაცთა ოჴძღვს იგი სარგებელად“:...

2. :ბ^ა: საკითხავი: თქოჴმოჴლი: მისივე; ნათლისღებისათჴს; ო^აღისა; ჩ^ანისა; ი^აჴ ქ^აესა; იოვანეს; მიერ; (გვ. 385ა—838ბ).

დასაწყისი: | „დასაბამი სახარებისაჲსა სასოჴფევეღისათჴს ცათაჲსა არს წ^აღ დღენდელი ესე დღესასწაოჴლი და აღთქოჴმაჲ გოჴაჴოჴს ცხოვრებისა საოჴკოჴს ნოჲსაჲ:“

3. მისივე; იოვანეს; თქოჴმოჴლი კონსტანტინე; პოველეღი: ების^აკპისისაჲ; ნათლისღებისათჴს; ღ^აისა ჩ^ანისა ი^აჴ ქ^აესა. (გვ. 338ბ—340ა).

დასაწყისი: „სინაროჴლ არს ჩ^ან ყ^ალითათჴს ძმანო ღ^ათისა მიერ მომადღებოჴლი:“

4. თქოჴმოჴლი: მისივე; იოვანე; მთავარ; ე^აბსკპისისაჲ; კოსტანტინე; პოველეღისაჲ; ნათლისღებისათჴს ო^აღისა. (გვ. 340ა—341ბ).

დასაწყისი: „ო^აღი ჩ^ან ი^აჴ ქ^აეს ცხოვრებაჲ და სიტყ^ა ნათესაჲისა ჩ^ანისა დამბადებელი; ნეტარი გამოოჴთქოჴმეღისა ბოჴნებისაგან შობილი“:...

5. მისივე; თქოჴმოჴლი: ნათლის; ღებისათჴს; ო^აღისა; ჩ^ანისა; ი^აჴ ქ^აესა: (გვ. 341ბ—344ბ).

დასაწყისი: „ო^აღი ჩ^ანმან ი^აჴ ქ^ან ვ^არ იხილა დედაკაცი: იგი ჯოჴრღმოჴლსა მას ზ^ა. არათოჴ მარტოდ ყოფიდა იგი დედაკაცისაჲ მის შერადჴრაცხა: ა^აღ სწავლადცა მოოჴწოდა:“:...

6. თქოჴლი: წ^აღისა; იოვანე ოქროპირისაჲ ნათლისღებისათჴს ღ^აისა. (გვ. 344ბ—349ა).

დასაწყისი: „რ ვაღა ველნი შოვენირნი საე
სენი ყოავილითა თითო პი
რითა: შემოვლნი. და ვა
ხენი. პატროსნად შემოსილ
ნი: ფოვრცლითა“...

დასასრული: „მადლი ღ. გამოვთქოვმელთა 349a
მათ ზა ნიქთა მისთა: და რლ
ივი კა გოვენსმა ესე არს ძმ
ჩემი საყოვარელი მამისაგნ
სოვლით წდითოვრთ. თავყოვ
ანის ვსცემდეთ მამასა და
ძესა და წსა სოვლსა აწდა
მს და ოკი ოკე ამენ:—“

7. მეშვიდე საკითხავის სათაური (სინგური) იმდენად გადახუნებულ-გადა-
სულია, რომ წაკითხვა შეუძლებელია. თავში ჩანს დიდი ასო თ, ალბად დასა-
წყისი სიტყვისა „თქოვმოვლი“ და სხვ. შინაარსით ესეც იმავე ნათლილებას
შეეხება, მხოლოდ ავტორი არა ჩანს. უჭირავს გვერდები 349a—356a.

ტექსტის თავი და ბოლო კარგად შენახულია.

თავი: „შლთა დაბადებოვლთა ღი წია
ლთაგან. მამისათა მოვიდა
ჩნდა და განამდიდრა ყლი
დაბადებოვლი. მადლითა.
მისითა. და გამოგჩნდა ჩნ
დაშვილთა. მაცხოვრად:“...

ბოლო: „მაცილობელთა წყალობით ას 356a
წაეგბს. კეთილად მორწმოვ
ნეთა აღიდებს და გვრგვნოსან
ჰყოფს: და განამდიდრებს.
და ლაღადებს და იტყვს. რი მი
იღეთ ვესმა და ისწაეთ. და
იხილეთ ჩემგან. ამას იქმოდეთ
და ღი მშვდობისა იყაენ თქნ
თანა. რ მისი არს დიდებაა.
აწ და მს და ოკი ოკე ან:“

8. წღისა: პროკლეს: თქოვმოვლი: კოსტანტინეპოვლიელ: ებსკპისაჲ:
ნათლის ღებისათვს: ოღისა ჩნისა: ივ ქა: (გვ. 356—360b).

დასაწყისი: „ღღეს ქმ სოფელსა გამოოვჩნდა
და სოფელი. ოვშოვერი განაშ
ოვენა: და განაკეთა:“...

9. თქოვმოვლი: წღისა: გრიგოლისი: ანძიანძორეველი: ებსკპისაჲ: ნა-
თლისღებისათვს ოღისა ჩნისა ივ ქა: (გვ. 360b—369a).

დასაწყისი: „შმანო ჩემნო საყოვარელნო
 აჰა კლდ დღეს საიდოვმოოჲ.
 კლდ იჰ ჩემი საიდოვმოოჲ.
 არა საცთოვრი. არცა ოვშოვრ
 რი: არცა წარმართთა საცთ
 ოვრი: და სიმთრვალჲ.“...

10. თქოვმოვლი: იოვანე ოქროპირისაჲ: ნათლისღებისათჳს ოღისა: ჩნისა:
 იჰ ქესა: იოვანეს: მიერ: იორდანესა: მდინარესა: (გვ. 369ა—377ა):

დასაწყისი: „ჰაცნო ღთისმოყოვარენო და
 ძმათ მოყოვარენო. მას
 პინძელ ექმნენით სიტყოვათა
 ჩემთა“...

11. სკითხვი მიხივე: წღისა იოვანე ოქროპირისაჲ ღთის გამოცხადები-
 სათჳს: (გვ. 377ა—381ა). ამ სათაურის გვერდზე სვეტთა შუა ხარვეზში ჩაწე-
 რილია მე-19 საუკუნის წმინდა ლამაზი მხედრულით: „ვიწყე გადაწერა ამ სი-
 ტყვისა 1884 წ. 12 მარტს. მღ. პ. კარბელოვმა“.

დასაწყისი: „წყაროსა სახარებისა მიერ მო
 სწავებოვლსა განღებოვლსა აქო
 ვს წარსადინელი. და რლთა სწ
 ყოვრის სოვმენ მის წყაროჲსა
 გან და ცხოველ იქმნებთან“

12. სკითხვი: თქმოვლი: წღისა: კვრილე: ებისკოსისაჲ: ნათლისღები-
 სათჳს: (გვ. 381ა—386ა).

დასაწყისი: „იხარებდინ ცანი და ვალობდინ
 ქენაჲ მათოვს რნი იგი სხოვ
 რებითა მით ბანად არიან და ვან
 წმედად არიან საპოვრებე
 ლითა მით ცნობისაჲთა“...

13. სკითხვი: თქმლი: წღისა: დედისა: ჩნისა: ნინოჲსი: ნათლის-
 ღებისა: თჳს: ოღისა ჩნისა: იჰ ქესა: (გვ. 386ა—393ბ).

დასაწყისი: „ნათელი არს ღი ნათელი არს. პირ
 ველი და დიდის სასყიდლისაჲ
 ნათელი არს დასაბამი დაოვსა
 ბამოჲ ოვხილავი და გარეშეოვ
 წერელი:“...

ბოლო: „მიერითგან გამოჩნდებოდა მო
 წოდებაჲ წარმართთაჲ კრე
 ბოვლისა დიდისა მიმართ ნა
 თლისა წღისა სამებისა სარ
 წმოვნოებასა ერთისა მიმა
 რთ გოვამისა კათოლიკე ეკლე
 სიისა ნათლის ღებითა მამისა

და ძისა და ყლდ წდისა სლნისა
მიმართ განოჯყოფელისა ერ
თარსებისა სამებისა წდისა
რლისაა არს დზა ოქთი ოქე ანა.

14. სკითხვი: თქმლი: ეგებო: მთავარ ეპსკპსისაა: ნათლისღებისა:
თხს: ონისა: ჩნისა: ივ ქსსა: (გვ. 393b—402b).

დასაწყისი: „აწ რ გოვშინ გითხარ შობისა
თვს ქსსისა საყოვარელნო აწ
ნათლისღებისათვისცა ვიწყოთ
თქოვმად“...

X

7. იანვრის საკითხავნი.

აქ მოთავსებულია მე-VIII-IX-ე საუკუნის მწერლის იოვანე საბანის ძის
ცნობილი თხზულება:

«წამებაა წმიდისა შაბოასი»,

თვით ავტორის მიერ თავებად დაყოფილი. ჩვენს ხელნაწერში ეს თხზულება
სრულად არის წარმოდგენილი, სახელდობ, საერთო სათაურს შემდეგ, აქ მო-
თავსებულია „წიგნი“-ეპისტოლე სამოელ ქართლის კათალიკოზისა იოვანე საბა-
ნის ძისადმი და ამ უკანასკნელის პასუხი, რომელთაც დიდი საბიბლიოგრა-
ფიო და სალატერატურო მნიშვნელობა აქვს.

ამიტომ მოგვყავს საერთო სათაური და ეს მიწერ-მოწერა საგვებით დედ-
ნის გარეგანი სახის დაცვით (შეად. დიმ. ბაქრაძის: „ისტორია საქართველო-
სი“, გვ. 211—212 და თ. შორდანიას: „ქრონიკები“ I, გვ. 73, სადაც დაბეჭ-
დილია მარტო სამოელ კათალიკოზის წერილი).

თა იანვრსა :ზ: წამებაა: წდისა: A402b

მოწამისა: შაბოასი: რი იწა

მა: ქართლს შინა: ქლქსა: ტფილის: ¹

კელითა: სარკინოზთაათა: გა

მოთქოვმოვლი: იოვანე: ძისა

საბანისი: ბრძანებითა: ქსს: მი

ერ: სამოელ: ქართლისა: კათა

ლიკოზისაათა:

მე სამოელ ქსს მიერ ქართლი

სა კათალიკოზი იოვანეს სა

ბანის ძესა სლიერად შვილსა

წდისა კათოლიკე ეკლესიისა

¹ sic. ასო ს შემდეგ არის დაწერილი იმავე სინგურით ზემოდან ასო ი-ზე.

სა და საყოვარელსა ჩ^ნსა ლო
 ცკით ო^ლისა მიერ გიკითხავ.
 მშვდობაჲ იყავნ შ^ნ და ყ^ლ
 თა სახლისა შენისა კრებოვლ
 თა ქ^სს მიერ: ჩ^ნ თვთ ოვწყით.
 წადიერებაჲ შ^ი ლ^თის მსახოვრე
 ბისა თვს. და ლ^თივ მიმადღებოვ
 ლი შენი მეცნიერებაჲ. საღმრთ
 ოთა წიგნთაჲ. და გოვლს მოდ
 გინე¹ ბაჲ შ^ი კეთილთა საქმე
 თა მოლოვაწებაჲ შ^ი:

შ^ნთვთ ოვწყი სანატრელისა ამ
 ის ახლისა მოწამისა ჰაბო
 ასი. რ^ი დღეთა ამათ ჩ^ნთა იმ
 | რტვლა² მეოხად ქ^სს მიმართ
 ყ ვლისა ამის სოფელისა ჩ^ნისა ქა
 რთლისა თვს: მნებავს რ^ა დაი
 წეროს. სანატრელისა ამისცა
 მარტვლობაჲ ვ^ა პირველთაჲ
 მათ ქ^სს მოწამეთაჲ: და
 დაიდვას იგიცა წ^სა კათოლ
 იკე ეკლესიასა შინა მოსაკსე
 ნებელად ყ^ლთა ვინ იყვნენ შე
 მდგომად ჩ^ნსა:

A 403 a

ამისთვსცა მოვაგლინე წიგნი
 ესე ჩემი კელითა ხსართან მღ
 დელისა ჩემისაჲთა. აწ მიიღე წი
 გნი ესე და ლოცვაჲ ჩ^ნი და ჯ^რი
 სა დაწერაჲ კელითა ჩემითა და
 შეწევნითა ლ^თისა მამისა ძისა
 და ს^ლისა წ^დისაჲთა მეოხები
 თა წ^დის მშობელისათა³
 და წ^თა მოციქოვლთაჲთა და
 მოწამეთაჲთა:.

კელყავ გამოთქოვმად ს^დ ჰეშ
 მარიტად ვ^რ იგი იყო და ვ^ა შენ
 თვთ ოვწყი. და აღწერე მარტვლო
 ბაჲ წ^დისა მოწამისა ჰაბოასი

¹ აქ გადამწერს შეცდომით დაუწერია დ, რომელიც შემდეგ ამოუფხვკია, მაგრამ დ-ის მოსახულობა კარგად ირჩევა; ამით აიხსნება, რომ ეს სიტყვა გაწყვეტილია.

² sic.

³ sic.

და აღწერილი ჩნ მოგვძლოვანე რა
 ოვმეტესად¹ ლოცვა ვყოთ შნთვს
 მადლი ოა იყავნ შენ ზა ან:
**სკითხვი პასოვზი წიგნისა იო
 ვანსს მიერ:**

მღწს საწადელი და თაყოვანის
 საცემელი ბრძანებად ლთვ პატი
 ოსნისა მამფლისა და ოლწისა

A 403 ბ

ჩემისა კელითა სიწმიდის მო
 ყოვარისა სანთან მღდელისა
 თა. რწლისათვსცა აპურობითა კე
 ლთა ჩემთაათა მადლი შეწირა
 ოვლირსებამან ჩემწნ ყლდ ძლი
 ერისა და ქველის მოქმედისა ქწს
 ლწისა ჩწისა. რწ არა დავიწყებოვლ
 ყო სიმდაბლც ესე ჩემი ლწის შეწყ
 ნარებოვლთა წთა ლოცვათა შწ
 თა რწლსა ესე ღირს ვიქმენ მიმ
 თხოვევად:

და ოვფროასლა ვაქებ და ვაკოვ
 რთხევ მოწყალებასა ლწისასა
 რწ დაჰწერგა გოვლსა მამფლი
 სასა ესე ეწრისა ამის თვს ბრძა
 ნებად. რწი სარგებელ და ნაყოფ სწლი
 სა და სიქადოვლ და სიხაროვლ კო
 რცთა მექმნების საოვკოვწოდ

მიმართ და სოფელსაცა ამას:
 აწ რაჲ მოვავსენო ოვფლებასა
 თქწსა მძიმე არს ჩემდა ორკერ
 ძოვე. ოვკოვეთოვ ოვრჩ ვექმენ
 ბრძანებასა თქწსა: წერილარს
 შვილი ოვრჩი წარსაწყმედელსა
 მიეცესო. და თოვ ვისწრაფო მო
 რჩილებად მისთვსცა იტყვს:

ოვდარწსსა შენსა ნოვ გამოვძიე
 ბო და ოვძლიერწსსა შენსა ნოვ
 განიკითხავო: ამის თვს შიშწწ
 და ზროვნებამან შემიპყრა მე და
 შეშფოთნა გონება ჩემი და და
 ვეცი და მოვაკლდი მეცნიერები

¹ sic.

საგან ად ოკმჯობსად შევქ
 რაცხე მორჩილ ყოფად თავი ჩე
 მი ბრძანებასა ოლისა ჩემისსა:
 რლითა კოვალად განვქლიერდი
 და აღვიმართე ლთისა სათნოათა
 წდითა ლოცვითა თქნითა და
 მდის ძლოვნის მიმპყრობელისა
 ლთისა მარჯოვნისა თქნისა ჯი
 სა წერითა ჩემ ოვლირსსა ზა და
 რ ვისწავეცა ბრძენთ მთაერი
 სა მის სოლომონის მიერ თქ
 მოვლი¹. ედ ჰბადევედ ჯინქველ
 სა მედგარო. და იქმენ მოვშაკ
 მსგავსი მისა. ვა იგი მან თვს
 სა ოვდიდსსა მარცოვალსა
 მას იფქლისასა შებმა ოვყვის
 გოვლს მოდგინედ. ედს აღიღის
 და წარიღის საზრდელად თვსა:
 მეცა გოვლს მოდგინე ვიქმნე ოვ
 ძლიერესსა² ჩემსა აღებად. და
 წადიება³ გოვლისა⁴ ჩმისა⁵ ა
 ლავსო ონ. და აღვწერე ოვლირ
 სისა გოვნებისა ჩემისა შეკრებოვ
 ლი მარტკლობაჲ ქეშმარიტი და
 ოვტყოვველი წდისა მწმისაჲ:
 მადლითა და მეოხებითა ნეტა
 რისა ჰაბოასითა. და მიგიძლოვ
 ანე ოა ჩემსა რლისათვს კოვა
 ლად ვითხოვ ვედრებით. სათ
 ნო ყავნ ონ გოვლსა თქნსა და
 გოვლსა ყლისა ქსს მოყოვარისა
 ერისა მორწმოვნისასა რლნი
 | აღმოიკითხვიდენ რა ზიარ ლოცვა
 თა თქნთა იქმნეს კოვალად და
 მერმეცა ოვლირსებაჲ ჩემი:⁶

A404b

¹ sic.

² sic. ³ sic.

⁴ sic.

⁶ ამ მიწერ-მოწერის ტექსტი ათონის ივერიის მონასტრის ხელნაწერის (№ 57) თანახმად გამოცემული აქვს აკად. ნ. მარს. იბ. მისი: „Агиографические материалы по грузинскимъ рукописямъ Ивера“. Часть I. Спб. 1900, стр. 52—56.

შემდეგ უკვე იწყება თვით თხზულება სათაურით (გვ. 404b):

სქთხავნი წდისა შაბოახნი თავი:დ: და ქვემოთ მოყვანილია ოთხივე თავის სათაურები, რომელთაც მოსდევს პირველი თავი ასეთი სათაურით:

ღთის მსახოვრებისათვის: • შეკრებ
ოკლთა მთ: • ოვწყებაა: • და მარ
ტვლთ მოყოვარეთაა მთ: • სწა
ვლაა: • და ახლისა ამის: • მწმი
სა: • მოკსენებაა: • წდისა: • შა
ბოახნი: • მნებაავს: • თქნდა: • :

ტექსტის დასაწყისი:

„საყოვარენო მამისანო და 404b
მეგობარნო და მამანო ქსს
ძისა ღთისანო: და სამკვდრე
ბელნო სლისა წდისანო“...

ამ პირველ თავს უჭირავს 404b—411b გვერდები. შემდეგ იწყება მეორე თავი (გვ. 411b—417b) სათაურით:

მე: ბ: თავი: ქართლად: • შემოს
ლვაა: • წდისა: • შაბოახნი: •

დასაწყისი:

„რ იყო ჟამი ოდეს, ერისმთავ
არი იგი ქართლისაჲ სახელით
ნერსე ძმ ადრნესე კოვრაპა
ლატისა და ერისმთავერისაჲ“...

შემდეგი თავი მოთავსებულია 417b—428b გვერდებზე სათაურით:

მესამე: • თავი: • წამებაა: •
წდისა: • შაბოახნი:

დასაწყისი: „რ ღნი ხართ ქსს მოყოვარენი

და მარტვლთ მოყოვარენი
მიიღეთ ჩეჴან სანატრელი სმ
ენაჲ წდისა მოწამისა და
ქსს მოლოვაწისაჲ“...

ამ თავის ტექსტში დაზიანებულია ორი სვეტა (გვ. 425b და 426a), რადგან ფურცელი აღმაცრივ ზემოდან ქვემოთ წაჭრილია და ახლა თეთრ ქაღალდ-გადაკრული.

ბოლოს 428b—432b გვერდებზე მოთავსებულია მეოთხე თავი შემდეგი სათაურით:

მეოთხე: • თავი: • ქებაა: • წდი
სა: • მოწამისა: • შაბოახნი: •

დასაწყისი: „აწ მოვედით ქსს მორწმოვ 428b

ნენო და ვდღესასწაულობ
დეთ კსენებასა ახლისა ამის
წდისა მოწამისაჲ“...

დასასრული: «ვევედრებით შენსა ქმს მოყოვ 432b
 არებასა მეობმცა ხრ წე მა
 ცხოვრისა ყლთათვს რნი შენ
 მიერ ითხოვენ წყალობასა
 ქმს ღთისაგან რლისაჲ არს ღი
 დებაჲ და პატივი და ძლიერე
 ბაჲ თანა მამით და ყლდ წმ
 იღით სოვლითოვრთ აწ და მს
 და მს¹ და ოკთი ოკე ამენ:»²

XI

17 იანვრის საკითხავი.

აქ ერთადერთი საკითხავია მოთავსებული, სახელდობ:
თა იანვარსა: იზ: ცხრბა წდისა მამისა ჩნისა ანტონისი:—(გვ. 433a—451b).

დასაწყისი: „მეთილსა ბაძესა მისწოვდე
 ბოდეთ მათ თვს რნი იგი ეგვკ
 ტეს მონაზონებდეს ცხორე
 ბისათვს გინათოვ წარჰმატ
 ებდით მათ გამოირჩევედით“...

ბოლო: „და ყლთა მათ ვა მამაჲ წინა 451b
 ოვძლოდა მათ“.

XII

22 იანვრის საკითხავნი:

ამ ჯგუფში მოთავსებულია 10 საკითხავი:

1. **თა იანვარსა კბ:** ყლთა წდთა: მწმთა: სკითხვი: თქმლი: წდისა
 და ნეტარისა: მამისა ჩნისა: იოვანე. მთვრ ებსკპსისა: კოსტანტინე: პოვლე-
 ლისაჲ: ყლთა: წდთათვს: (გვ. 451b—453b).

დასაწყისი: „წესად და ღირსად ჰყვით საყოვა
 რელნო რთავს იდევეთ სიმძიმჰ
 მღვდარებისა ღამისაჲ“...

2. **ბ:** სკითხვი თარგმანებაჲ მარტკლთაჲ თქმოვლი მისივე: (გვ.
 453b—455a).

¹ bis.

² მთელი ეს თხზულება იოვანე საბანის ძისა, სამოელ კათალიკოზთან მიწერ-მოწერიითურთ, სხვა ხელნაწერთა ვარიანტების ჩვენებით, დამზადებული გვაქვს გამოსაცემად 1919 წლიდან. — რაც შეეხება კერძოდ ამ თხზულებას მეოთხე თავს: „ქებაჲ წმიდისა მოწამისა ჰაბოხისი“, მისი პირველი კრიტიკული გამოცემა იხ. პ. ინგოროყვას კრებულში: „ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია“. ტ. I. ტფილისი, 1913, გვ. ა—ვ; ხოლო მთელი თხზულება წინეთ გამოცემულ იყო საეკლესიო შეხვედრის მიერ.

დასაწყისი: „რ უნი მცნებანი ოლისა ჩნისანი რლ
ჩნთანა არიან დიდად განსაკურ
ვებელ არიან და ლიოს არიან დამა
რხვად“...

3. გ. სკითხვი თარგმანებაჲ მარტკლთაჲ თქოვშლი მისივე: (გვ. 455a—457b).

დასაწყისი: „შხედავთა ძმანო რ ორითა
ვე ჯერითა განადიდა ლნ საქ
სენებელი მარტკლთა თაყოვან
ის მცემელთა მისთაჲ“...

4. დ. სკითხვი თქმლი წდისა იოვნე ოქროპირისაჲ წთა მოწაფეთათჳს (გვ. 457b—464b).

დასაწყისი: „მანშოვენდიან რეს ვარსკ
ოვლაენი ვარსკოვლაესა თანა
გამობრწყინდებინ სიმრავლითა
განათლებიედ ღროვბელნი რეს
მზის თოვალი შს მათსა“...

5. ე. სკითხვი თქმლი მისივე წთა მწმთა თჳს: (გვ. 464b—466a).

დასაწყისი: „სიყოვაროვლი მოწამეთა სანა
ტრელთაჲ მაწოვეეს მე რა გიჩოვე
ნო თქნ მცირედ ოდენ გეშოჲ საქ
სენებელისა სიმენისა მათისაჲ“.

6. ვ. სკითხვი თქმლი მისივე წთა მწმთათჳს: (გვ. 466b—469a).

დასაწყისი: „თაბლასა სიხაროვლისა მოწა
მეთასა თქნ წე დაგებად ვისწრ
ათე და განზაეებად თქნდა ღვ
ნისა სოვლისა საქსენებელისა
მარტკლთაჲსა გოვლს მადგს“...

7. ზ. სკითხვი თქმოვლი მისივე ქლწლებისათჳს და წდათა თჳს. (გვ. 469a—471a).

დასაწყისი: „პრათოვ ცოვდად რაამე იყო მო
სლგეჲ მაცხოვრისა ჩნისაჲ
სოფლად ჳ მორჩილნო ად რა
ყენეს ქენისანი ზეცის წყალო
ბითა თჳსითა“...

8. ც. სკითხვი თქომოვლი მისივე ქალწოვლთათჳს: (გვ. 471a—473b)

დასაწყისი: | „შს მართალთა საფრკისა სდგათ 471b
ჳ ქლწლნო წმიდანო იყენედ
წოვრთილ ფრთენი საქმეთა თქნ
თანი მარადღე“...

9. თ. სკითხვი თქმლი ევგები ეპსკოპოსისაჲ აღექსანდრიელისაჲ კხენე-
ბასა ყლთა წთა მწმთასა (გვ. 474a და შემდეგნი).

დასაწყისი: „[შ]ემდგომად ღღეთა მრავალ
თა საკსენებელი წ^ათა მოწა
მეთაჲ აღესროკლებოდა ქლ^ა
სა მას“...

10. ეგსების სიტყვას ჩვენს ხელნაწერში მოსდევს „საკითხავი“, რომელსაც წინ სათვალავად უზის ასო ზ (2), რაჲც გვაფიქრებინებს, რომ ეს საკითხავი ამავე სერიისა არ უნდა იყოს. ამ ეჭვს რამოდენადმე ამართლებს თვით ხელნაწერის პალეოგრაფიული მდგომარეობაც ამ ადგილას (ეს არის ღვეულის მეოთხე ფურცელი, რომლის წინაც, როგორც თავის ალაგას შევნიშნეთ, ვგონებ ორი შინაგანი ფურცელია დაკარგული; იმ ფურცლებზე აღბად უნდა ყოფილიყო მოთავსებული ამ ახალი სერიის პირველი ა საკითხავი). ამიტომ, თუმცა ამ საკითხავის სათაურში ნათქვამია: „თქმ^{ლი} მისივე ქებაჲ“—ო, მაგრამ დიდად საეჭვოა ავტორი ამ „ქებისა“ იგივე ეგსები ალექსანდრიელი იყოს; შესაძლოა პირველი საკითხავის ავტორი სხვა პირი ყოფილიყოს და არა წინა სერიის მე-10-ე საკითხავისა (ეგსები).

მოგვყავს ამ საკითხავის სრული სათაური:

ბ. ს^{აკითხი} თქმ^{ლი} მისივე ქებაჲ მათა¹ ოკდაბნოს გარემყოფთაჲ შეტოკე^{ბაჲ}.

დასაწყისი: „ამას შინა ღღესა პირველ
სა და კეთილსა და გამო
ჩინებოვლსა აღესროკლები
| ან საიდოკმლონი მხო 482ა
ლოდ შობილისა ძისა დიდ
ებოვლისანი“...

XIII

29 ინვრის საკითხავი.

ეს არის უკანასკნელი სერია ჩვენს ხელნაწერში, რომელსაც ბოლოში, როგორც ვნახებთ, რვეულები აკლია. დარჩენილს ფურცელზე (გვ. 487—488) მოთავსებულია პირველი საკითხავის მხოლოდ სათაური და ტექსტის 9 ნაკვეთი (უკანასკნელისა მხოლოდ ხუთი სტრიქონი). აი მისი სათაური და დასაწყისი:

თ^ა იანვარსა: . კ^თ: გამოჩ^{რნე}ბა
პათოხნისა: . ჯ^{რისა}: . რი გა
მოოვჩნდა: . დიდსა: . მეფესა:
კოსტანტინეს:

დასაწყისი: „მეშვდესა წელსა სოფევეა
სა კოსტანტინ^სს დიდისა
მეფისასა თთოვესა აპნი
სისასა შეკრბა დიდძალი

¹ Sic.

ერი წარმართთა მდინარე
სა ზა რმლსა ჰრქვან დანოვ
ბი. ეძიებდეს რამცა წიაღმო
კდეს და ტყოვენეს ყი სოფელი:

მე-9 ნაკვეთი (გვ. 488b) ასე იკითხება:
+ვა გოვლისხმა ყო კოსტანტინე
მეფემან მოვწოდა ევსე
ბი ეპსკპსსა ჰრომისასა და
ისწავა მისგან და ჰრწმენა წმ
იდად. და ნათელი მოიღო მნა |

აქ წყდება ტექსტი საკითხავისა და მასთან ერთად ჩვენი ხელნაწერის უკანასკნელი გვერდის უკანანასკნელი (მე-32-ე) სტრიქონი.

როგორც შედარებამ დაგვარწმუნა, ამ ხელნაწერიდან თითქმის ყველა საკითხავი შეტანილია იმავე მუზეუმის დიდ ტყავის ხელნაწერში № 95, თუმცა ეს უკანასკნელი უფრო ვრცელია და შედარებით უკეთ შენახული. შესაძლოა მის რედაქტორს ბელთ ჰქონოდა ჩვენი (№ 19) ხელნაწერი, მაგრამ ისიც შესაძლოა, რომ ორისავე ხელნაწერის წყარო საერთო ყოფილიყოს. მხოლოდ, როგორც „ჰაბოაჰსა“ და „შუშანიკის“ წამებათა ტექსტის შესწავლამ დაგვარწმუნა, № 95 ხელნაწერის რედაქტორს ზოგი რამ საჭიროდ არ უცენია თავის კრებულში შეეტანა, რომლის დანიშნულება ვიწრო საეკლესიო-ღვთისმსახურებითი ყოფილა. ასე მოპყრობია იგი, მაგალითად, აბო ტფილელის წამების ტექსტის შესავალს — ავტორისა და სამოელ კათალიკოზის მიწერ-მოწერას და, როგორც ჩანს, შუშანიკის წამების ტექსტსაც, რომელიც № 95 ხელნაწერში (და აქედან ყველა დანარჩენებშიაც, რომელნიც მასზე არიან დამოკიდებულნი) იწყება კავშირითაღ ზნისართით: „და აწ“, ხოლო ცოტა ქვემოთ ავტორი ამბობს: „მოშიში ღმრთისაჲ (ლაპარაკია შუშანიკზე) ვითარცა იგი ვთქუთ, სიყრმითგან თვისით“-ო. ერთი სიტყვით, აშკარაა, № 95-ის რედაქტორს შუშანიკის „წამების“ ტექსტის თავშიაც ისეთი ოპერაცია მოუხდენია, როგორც ჰაბო ტფილელის წამების ტექსტის შესავალში¹.

საზოგადოდ ამ ორი ხელნაწერის (№№ 19 და 95) შედარებითი შესწავლა დიდად საინტერესო და სასარგებლო იქნება ქართულმეტყველებისათვის.

1918 იანვრის 13
ტფილისი.

¹ იხ. ჩვენ მიერ გამოცემული „წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი“. ქუთაისი, 1917. გვ. 25 (შენიშვნები).

პლ. წიკითელი

ახლო წარსულის მასალები.

ფკონტისა და ზუკვის განუყოფილება საარქივო მასალების მიხედვით
1916 წლის მიწერულში.

იმპერიალისტურ ომის დროს, როგორც ცნობილია, მეფის მთავრობის ერთ-
 უდიდეს საზრუნავ საგანს სამხედრო ცენზურის სათანადო ორგანიზაცია და
 ამოქმედება წარმოადგენდა. ოფიციალური საბუთების მიხედვით კავკასიაში სრულ-
 ლი სამხედრო ცენზურა 1914 წლის ენკენისთვის 16-ს შემოულიათ; იმ თავითვე
 მთელი კავკასია რამდენიმე საცენზურო პუნქტად დაუყვიათ და თითოეული მათ-
 განისათვის მოხეველების განსაზღვრული რიცხვი მიუჩენიათ. ამ პუნქტებს პირ-
 ველ ხანებში საერთო ხელმძღვანელობას სამხედრო-საცენზურო კომისია უწევდა,
 ხოლო 1915 წლის მარტის 12-ს იგი გააუქმეს და მის ნაცვლად კავკასიის
 შტაბთან სამხედრო საცენზურო განყოფილება დაარსეს. სამხედრო ცენზურის
 პირდაპირი დანიშნულება იყო ერთგვარი გარდაუვალი კედელი აემართა მებრ-
 ძოლ ჯარებსა და მათი ოჯახებს შორის, რათა ფრონტს სრულიად არ სცო-
 დოდა, თუ რა ხდებოდა ქვეყნის შუაგულში, და, პირიქით, ზურგისთვის
 საიდუმლოდ დარჩენილ იყო ბევრი რამ ფრონტის ცხოვრებიდან. მეორეს მხრივ,
 სამხედრო ცენზურის მოხელეები ცდილობდნენ ჯარისკაცებსა და მათი ნათესავ-
 ნაცნობებს შორის მიწერ-მოწერიდან ამოკრეფილი მასალის მიხედვით ჯარებისა
 ზურგის განწყობილებისა და მთავრობისა და ომისადმი დამოკიდებულების თა-
 ვისებური სურათი წარედგინათ სათანადო ხელისუფლებისათვის, რასაც მმართველი
 წრეებისათვის დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა. საცენზურო პუნქტე-
 ბის მიერ წერილებიდან ამოღებული და გადარჩეული მასალა ეგზავნებოდა
 შტაბის სამხედრო-საცენზურო განყოფილებას, რომელიც მას თავის მხრივ გა-
 დამუშავების შემდეგ დასკვნებს უკეთებდა და პერიოდულად განსაკუთრებულ მოხ-
 სენებებს ურდგენდა უმაღლეს მთავრობას. ასეთი მოხსენებების ავტორები ზოგ-
 ჯერ ამახინჯებენ სინამდვილეს და მოხელის ოფიციალური ენით ცდილობენ
 დაარწმუნონ მთავრობა, რომ ფრონტი და ზურგი ერთი ფიქრით და აზრით
 არიან გატაკებული—თავი გასწირონ „მეფისა, სარწმუნოებისა და მამულისათვის“
 და ომი ძლევა-მოსილი გამარჯვებით დაამთავრონ. მაგრამ ფაქტები მეტად შეუ-
 პოვარი რამ არის, და წერილებიდან ამოკითხული დაუნდობელი სინამდვილე

ხმები შპიონაჟისა და გამცემლობის შესახებ თვით სასახლეში... აი, რას ატყობინებს ამ დროს ზურგი ფრონტს. ზურგის მიერ გაგზავნილ ზოგიერთ წერილიდან ჩანს, რომ შექმნილ პირობებში საზოგადოების ერთი ნაწილის იმედს ისევ სახელმწიფო სათათბირო წარმოადგენს: ქებით იხსენიებენ მილიუკოვისა და მისი თანამოაზრეების მიერ წარმოთქმულ სიტყვებს... ზოგს ისიც სწამს რომ პოლკოვნიკი (ნიკოლოზ მეორეზეა ლაპარაკი) ჩავა მოსკოვში, კრემლიდან დაბლად თავს დაუტრავს ხალხს და თავის მოლაღატე მეუღლეს მონასტერში გაგზავნის... მაგრამ უფრო ხაზგასმით წერილებში ისაა აღნიშნული, რომ ასეთი მდგომარეობა დიდხანს ვერ გაგრძელდება და რევოლუცია აუცილებელია; რომ ომმა ბევრს აუხილა თვალები და ცხადად დაანახვა მეფის რუსეთის უმეტრების, სილატაის და მონური ცხოვრების მთელი გაშიშვლებული სინამდვილე; ერთი სიტყვით, მოცემული მასალაც კი ცხადს ჰყოფს, რომ ძველი წყობილება უკვე განწირული იყო... მიუხედავად იმისა, რომ მასალა მეტად უნუგეშო სურათს იძლევა, მისი ავტორი მაინც იმედს არ ჰკარგავს და „პოეტურად“ ათავეს თავის დასკვნას..

საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ სამხედრო ცენზორის კოროლიოვის ქალაქებში აღმოჩენილი მასალები ინტერესს არ უნდა იყოს მოკლებული ყველა იმათათვის, ვისაც სურვილი აქვს შეისწავლოს ყ. რუსეთის იმპერიის მდგომარეობა განვლილ საერთაშორისო ომის დროს. გარდა იმ მასალისა, რომელსაც ამ უამად ვაქვეყნებთ, აქ ჩვენ გვხვდება: 1) ფრანგულიდან თარგმნილი წერილი — „ოსმალთა ტყვეები რუსეთში“, 2) „ეროვნული საკითხი კავკასიაში“, 3) „ნაკრები მასალა 1916 წლის მარიაპოლისის 15-დან ენკენისთვის 15-დე“, 4) ასეთივე მასალა, რომლის დროც აღნიშნული არ არის, მაგრამ არსებითად იგი ჩვენ მიერ დაბეჭდილი მასალის გაგრძელება უნდა იყოს. მასში ცალკე თავი აქვს დათმობილი რასპუტინის მკვლელობის ამბავს და მის გამომძახილს, როგორც იმპერიის შიგნით, ისე ფრონტზე და 5) ნაკრები მასალა, რომლის დროც აგრეთვე აღნიშნული არ არის, მაგრამ რომლის შინაარსის გაცნობიდან ცხადად შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ იგი ეხება ძველი რეჟიმის უკანასკნელ დღეებს და გადატრიალების პირველ ხანას: მასში განსაკუთრებულად განხილულია ფრონტისა და ზურგის დროებით მთავრობისადმი დამოკიდებულებების დახასიათება.

საქართველოს ცენტრალური სამეცნიერო არქივი შეეცდება ამ მასალების დროზე გამოქვეყნებას.

ჩვენ მიერ დაბეჭდილი მასალა, როგორც ყველა სხვა დანარჩენიც, თვით „საქმეში“ საბეჭდად მანქანაზეა გადაწერილი და საკუთარი პაგინაცია აქვს. მასალა იბეჭდება შემოკლებით, ზოგიერთ უმნიშვნელო ადგილების ამოღებით.

С В О Д К А

материала, представленного цензорскими пунктами Кавказского военного округа в выдержках из писем за период времени с 1-го ноября по 15-е декабря 1916 года.

На страницах сводок мы уже видели целый ряд писем, отличающихся друг от друга как по существу, так и по слогу, и промелькнувших перед нами в калейдоскопе прошлого. К сожалению настоящая сводка не представляет особенного интереса за исключением лишь некоторых параграфов в виду того, что материал, поступивший в отделение хотя и был в достаточном количестве, однако, не дал ничего существенного. Открытие Государственной Думы, конечно, внесло известную долю интереса, но военная цензура дала по этому вопросу пока еще ограниченное количество выдержек.

Впрочем то, что мы имеем вполне достаточно, чтобы составить себе общее понятие о том, что за последнее время происходит в рядах Кавказской армии, отчасти в России, а также и на других концах нашего обширного фронта.

Если мы находим в настоящем материале некоторое повторение прошлого, то это указывает лишь на то, что несмотря на ряд принятых мер улучшения того или другого как внутри России, так и армии положение пока остается без перемен.

Настоящая сводка полна пессимизма и, пробежав ее едва ли можно вынести светлое впечатление, хотя тыл, что не менее важно, дает нам то, чего не достает армии.

НАСТРОЕНИЕ АРМИИ.

Последняя известия глубоко опечалили и взволновали ряды нашей армии. Бодрость духа стала покидать многих, а уверенность в победе уже не такова, как раньше. Правда, она живет еще во многих сердцах, сильных духом, но как в последних сводках редко встречались унылые письма, так в настоящей редко попадают письма, полные веры в будущее. Война продолжится еще долго, говорят многие выдержки, но на чьей стороне будет победа—это еще вопрос, который разрешит нам, быть может, недалекое будущее.

«Австро-Венгрия влилась в Румынию и много забрала всю румынскую Добруджу, как у нас Польшу. Видно, что война будет еще долго и выигрыша не видно, а как бы не было нашего проигрыша или ничья. Столько людей еще выбьют. У нас много пленных. Говорят, что у них забраны люди по 60 лет и заберут по 70, а Россия их не одолеет». Из

233 пешей Донской дружины 4 роты — в Таганрогское Дьяковское почтовое отделение Сырдыкову.

«Письмо посылаю с нижним чином, едушим в отпуск. Наша почта еще не налажена и весь тыл прямо безобразие. Продукты за 100 верст. Болгары все деревни жгут. Вступил в командование вместо Зайончковского Генерал Сахаров из армии Брусилова. С начальником дивизии отвратительныя отношения. Все грустно — нигде ус леха. Добруджа разорена и три четверти заняты болгарами». Из действующей армии от № — во Владикавказ А. А. Четвериковой, Марьинская 34.

«Жаль бедную молодежь, исчезает, яко дым, а спросить за что. Ответа нет. После об этом будем говорить. Сейчас приехал казак с передовой позиции и сообщил страшныя новости, которыя нельзя писать. После этих новостей у меня дурацкое настроение. И вообще в последнее время новости с позиции приходят не весьма интересныя и утешительныя... Вообще положение наше хуже губернаторского, как говорит пословица. Пишите свои новости, также как проводите время. Веселитесь хоть вы за нас несчастных. Больше нет терпения писать»... Из действующей армии — в Пятигорск, Графская улица № 10 А. Р. Ветренко.

«Моя жизнь такая: летом мы жили в лесах, как дикие звери, а сейчас живем как лисицы в земле. Роем такие ямы и там в тех ямах проводим свою жизнь, а снаряды летят, аж яма сама движет, но ничего не поделаешь, надо все терпеть и переносить до тех пор, насколько нам назначено богом переносить мучения. И стало сильно плохо нам на все и на харчи бывает так, что суток двое хлеба нет, а варят одну водичку и чечевицу, так что плохо стало жить». Из действующей армии — в Пятигорск Канцелярия 16 Интендантскому приемщику гуртов Ф. И. Белану.

«Я вам и передать не могу как мы там жили и как страдали, имейте в виду, что наш полк все время в бою. Мы туда шли и прошли 1200 верст, мы были возле Месопотамии, ну, а как турок оттуда попросил, то мы бежали день и ночь две недели, оставили много людей, оттуда я и возвратился». Из 2-ой горной батареи 66 артиллерийской бригады — в Карс, Крепостное инженерное управление И. П. Миркулову.

«Новости у меня такыя, что страдаю сильно голодом, одежды тоже нет, все оборваны и потери наши большыя, много убитых и раненных. Раненные после боя там все остались, когда мы стали отступать. Где кто мог себя спасти. Не дай бог что только делается и когда эта гибель кончится. А все говорят, что будет наступление, какое это уже наступление страшно, потому что как вдруг отступать и ронять, то турок раненных не забирает в плен или убьет или так бросит на войне. Новости очень плохыя, только их писать нельзя, а выбираешь такой момент, что можно передать письмо в Россию... Писем не получаем уж третий месяц... Лежим в окопах, то в животе кишки играют». Из действующей армии — в Каменец-Подольскую губ. Липинский уезд село Десировка М. С. Гурману.

«Конца войны еще не видать, да и не увидишь видимо скоро. Силен проклятый враг и не скоро его поборешь. Думать вот выступить Румыния и борьба должна скорее окончиться, а оказывается не так просто все делается, как думается и теперь придется ждать опять весны, а то, вернее, и осени 1917 года»... Из действующей армии от Вавы — в Владимир Солдатская собств. дом А. В. Чугунову.

«Этого я не думал, что мы когданибудь увидим такое, которое нас постигло в настоящее время, и когда тому будет конец, чтобы мы обратно могли видеть свет и утешить наших деток. Вся чаша переполнилась терпения и ожидания конца». Из действующей армии — в Мти-славль Могилевской губ. Монастырь С. Д. Станкевич для Анни Б.

«Как надоело 30 дней в окопах в 500 шагах от противника, скучно и нездорово, сырья стены и вечная кононада артиллерии и визг пуль, а высунь голову наружу, то и смерть. Как это надоело за 2 года войны. Ни он, ни мы не наступаем». Из 129 пехотного Бессарабского полка, команда связи от брата Андрея — в Екатеринодар до востребования П. К. Горбачу.

«Страшно сознавать, что мучат живого человека, лучше умереть, не видеть мучения людей, их кровь, их горе. Заболеешь — не верят, наказывают». Из действующей армии 113 запасный пехотный полк — в Кутаис, Базарная улица Т. Мачарадзе.

«Вспомнишь свою жизнь, там хоть сидишь спокойно, а здесь каждый из нас каждую минуту находится в опасности. Опасно не только тем, которые находятся в самых окопах, но и которые находятся от окопов в 3—4 верстах, ибо проклятый немец везде нацупывает тяжелыми снарядами. Два дня тому назад был убит в деревне священник одного из наших полков». Из действующей армии, Полевая почтовая контора № 132 — во Владикавказ, Садовая 25 Цукалову.

«Сообщаю, что мой полк разбит 26 октября, так что нас осталось 37 человек и мы оставили свои автомобили и пулеметы, а сами бежали, а то мало ли осталось в плену, так что моих товарищей много побито». Из Кавказской армии 222 запасного пехотного полка в Каменец-Подольскую губ., Летичевского уезда село Ящица М. Бялковскому.

«В час ночи был в карауле около денежного ящика, то налягла такая скука, что заплакал и думал, эх жизнь моя нелегкая, за что погибаю и за что переноси невзгоды и думаю, да когда она кончится, эта тяжелая служба». Из действующей армии от Дрозд-ва ст. Курчанскому Куб. обл. М. П. Дрозд.

Довольствие.

(пища, одежда, обувь и пр.).

Во всех почти выдержках по этому вопросу встречаются жалобы на плохое питание и совершенное отсутствие обуви, одежды и проч., об этом фронте солдаты говорят, как о богом забытом и высказывают желание попасть на Западный, где более опасно, но за то и более сытно. Одно письмо нашего солдата из Франции указывает на то, что там ощущается острый недостаток в пищевых продуктах.

«Мы все рады, что ваш дамский комитет уже собрал 75 руб. на подарки для солдат, только шлите скорее, нужда становится все больше и острее. Солдаты приходят с позиции и рассказывают, что масса умирают с голоду и голоду. На позиции с большими трудностями доставляют только один хлеб. Паек $\frac{1}{2}$ фунта на человека в день и больше ничего; да и то часто бывает, что два три дня доставки нет. Солдаты едят копыты, шкуры; опалят их, проварят и едят; о мясе и горячем приварке и не

мечтают. Ведь вы там понятия и представления не можете иметь что здесь делается. Очень многие по два, по три месяца босые в снегу в горах путешествовали. Здесь им помочь никто не в состоянии, так как ни сапог, ни одежды нет ближе Батума; сообщение же с Батумом очень редкое при благоприятной погоде на море. Мы делаем лишь одно. Отправляем таких босоногих как больных в Батум специально, чтобы они там могли одеться. Делаем это совершенно открыто и нам пока не препятствуют, так как здешнее интендантство ничего не имеет. Обычно так: выздоровеет солдат, мы его выписываем в часть, он является босоногим к коменданту. Комендант же здесь хороший человек и отправляет его обратно к нам, чтобы его обули. Так как у нас обуви нет, то мы его эвакуируем в Батум. Конечно, это безобразие, так как совершенно здоровый солдат, вместо того, чтобы идти на позицию, совершает опасное путешествие за сапогами по морю; но лучшего ничего не придумаешь и это только для тех, которые попадают в госпиталь. Такое безобразие, что и сказать нельзя. Самое бы важное и ценное, если бы вы прислали нам какой-нибудь обуви. Сапоги, конечно, теперь уже не в моде. Солдат здесь обувается в ботинки или кожаные туфли с очень толстой подошвой, подбитой широкими гвоздями, так как в горах обыкновенная подошва очень скоро рвется. Такую обувь можно бы, я думаю, сделать и в В. и хотя немного переслать сюда. Потом, конечно, штаны, чулки и белье. Сухарей, конечно, по возможности белых, так как масса страдает поносом и катаром и кроме того белый хлеб для солдат здесь большое лакомство, так как его нигде не купить кроме госпиталей. Вот бы хорошо сюда прислать яичного порошка. Табак сюда не посылайте, так как его масса и гораздо дешевле, чем в России. Можешь поверить, что к нам приходят солдаты не только без сапог, но и без шапок. Да в газетах об этом не пишут. Ну, а письмо авось дойдет. Об этом фронте совсем забывают, будто тут не такие солдаты, как на западе». Из Трапезунда от сестры милосердия Люси—в Воронеж, Большая Дворянская улица, д. № 43, кв. 7, Е. А. Ломакиной.

«Сильно пропадем с голоду, так что и нельзя сказать. Наверно придется помирать с голоду в этой проклятой Турции и между этими проклятыми горами, так что теперь лучше рады житному гнилому сухарю, чем раньше белой пшеничной булке—такой у нас корм. Как получишь на 10 человек на сутки один хлеб, то хорошо и кроме того один раз в сутки варить такой «кандер», что хуже чем в паршивом скарбе и кроме того совершенно не соленный, так как сала совершенно нет, так что счастлив тот солдат, который попал на германский или австрийский фронт, хотя там от голода не страдают». Из действующей армии от рядового 1 взв. 9 роты 506 пехотного Погаевского полка К. В. Честокольного—в с. Красненькое, Болтавского уезда, Каменец-Подольской губ. А. М. Сикорскому.

«Жизнь моя очень плохая, харчи стали никуда, утром квас—совершенно одна вода, да квас вечером, порция 21 золотник, каши совершенно нет, сахару выдают 12 золотников в сутки. Прямо нечего совершенно есть. Словом жизнь моя стала очень скверной. Купить негде, а если есть, то надо заплатить сумасшедшую цену. Если так будет всегда, то прямо пропадешь... Нас требуют в другое место, не знаю, как будет там лучше или хуже, а сейчас собака лучше живет, чем мы, харчи никуда не годятся».

купить негде». Из действующей армии—в Пятигорск, Мещанская ул. № 12, Н. Ф. Олейниковой.

«В этих турецких горах да в этих хатах, нам придется зимовать. Если бы видели где мы находимся и дай бог, чтобы мы перенесли. У нас нет белья, ни рваных вещей, уж на горах снег. Как нам надоело скитаться и кормить вшей. Боже, когда она кончится, хотя бы вы там молились, чтобы скорей война кончилась». Из 1-го Тверского пластунского батальона М. Е. Нагорного—в Кисловодск, Ново-Николаевские планы Д. Ф. Карачинцеву.

«Кормят плохо, всегда ходишь голодный. От борща несет дохлятиной, аж в рот не возьмешь, ну ешь и молчишь. Сыт только когда на свои деньги купишь хлеба». Из действующей армии 221 запасного пехотного полка 5 рота—в Ейск, Торговая ул., У. Фисенко.

«Живется плохо, проклятая служба, тяжелая, не дай бог никому попасть на военную службу. На занятиях мучают, голодаем и ходим чуть не босые и для чего только мы терпим такая мучения». Из 218 пехотного запасного полка—в Ейск, Керчинская ул., А. Д. Белогуровой.

«Мы ходим босые, сапог нет, холодно, а заставляют маршировать. Службу требуют, а кормят голодом и поят холодом». Из 278 пехотного запасного полка 8 р.—в Ейск, Мещанские сады Е. Ф. Великановой.

Санитарное состояние армии.

Последняя весть, принесенные с разных концов нашего фронта указывают на то, что санитарное состояние армии находится далеко не на высоте своего положения. Правда, оно хромало и раньше, но между порицаниями часто слышались и довольные голоса, видна была благодарность за тот уход и заботы, которые давались воину после его трудовой и самоотверженной работы на поле боя в защиту родины. В настоящей сводке этот вопрос нарисован в мрачных пессимистических красках.

«... Прибытие в околоток больных уменьшилось. Многие наплевали на такое лечение. Многих уже откомандировали, ослабленных и плохо занимающихся службой отправили, куда, еще никто не знает. Кто способен к строю, продолжает обучение. Ротные фельдшера дают понятие больным: мне уже совестно, говорит, с Вами ходить в околоток, придется краснеть, значит красную бумажку 10 руб. кто даст, то скорее где нибудь будет определен. Полковой якобы выговор дает: ты наверно уже четвертый раз являешься на свидетельство, что значит—дай 25 руб., а он сопровождает на комиссию и там его голос принимается. А каждая первая комиссия—это присутствует три военных врача каждый по своей науке по болезням. И тогда полковой фельдшер открывает эту тайну этим врачам и ротному командиру. Ротный командир скажет, что же ты, брат до сего времени дурака валяешь, как тебя признают, что ты болен или здоровый, ломаешься, что значит—дай мне полсотни, поломай Катеринку, на занятия не ходишь, то я дам приказ, чтобы тебя выписали отсюда и прислали в роту и столько накрутят и зачислят либо в слабосильную команду, если нет средств для комиссии». Из действующей армии от рядового И. Т. Зайцева—в ст. Лабинскую Кубанскую обл. Базарная площадь Е. И. Черненко.

«Новости полка. 1400 нижних чинов лежит в госпиталях, 1000 больных, ходячих трупов в полку, 200 человек в околотке и 300 человек померло и все от малярии. Все врачи переболели, из 17 фельдшеров остались 5 человек, остальные все в госпитале и трое из них уже умерло. Вообще ужас. Во всех лазаретах и у меня в полку нет хины и других медикаментов; Несмотря на то, что когда я уезжал в отпуск, то на дороге меня встретил мой посланный в гор. Тифлис и вез медикаменты— 23 пуда и эти медикаменты все уже израсходованы». Из действующей армии от старшего врача 492 пехотного Барнаульского полка Дмитренко—в Артынское, Тобольской губ. Карташевская больница М. А. Димитровской.

«Дорогие родители, у нас лечат так: у кого имеются в кармане деньги, тех лечат хорошо и отсылают в Пятигорск, а у кого нет ничего, тот лежит как дерево и мучается день и ночь. Вышлите мне 100 рублей, если не вышлете, то я останусь калеккой навсегда». Из карсского Крепостного временного госпиталя от Быкова—в Курскую губ. Карачанск. уезд. Купинск. вол. деревня Цопляевка Н. П. Быкову.

«Вчера только выписался из лазарета, в котором болел тифом. О, что там делается, господа бог наш, больных масса, мест нет, не хватает, теснота, стоны, умирающие, покойники—все это положительно меня перевернуло. Я до сих пор не видел ничего более ужасного». Из Кавказского обозного баталлиона—в Тамажниково, Нижегородской губ. Е. К. Лебедевой.

«Теперь пишу новость. Здесь страшная лихорадка ходит у нас, за два месяца умерло 80 человек нашего баталиона и многие земляки.» Из действующей армии—в ст. Краматорскую Харьковской губ. Реукиной.

«Потом было холерных случаев очень много. По поводу эпидемии холеры приезжал генерал Ольденбургский, профессор и теперь уже командированы сюда несколько врачей и два года (sic) с медикаментами для дезинфекции». Из действующей армии—в Маньчжурию Харбин Снарскому.

«Тиф до того усилился, что ежедневно умирает человек 15 или 20». Из 101 пехотной запасной учебной команды от Степанова—в Тифлис, Ганновская ул. № 23 В. С. Каргановой, для Маскиной.

«Могу сообщить вам новость, хотя и очень печальную; у нас в городе свирепствует азиатская холера и многих забирает на тот свет. Из нашей роты тоже заболел и умер один ратник, более пока случаев не было, а в другой роте ежедневно». Из 110 пехотного запасного полка, из Кутаиса—в Тифлис, Вокзальная улица гостин. «Свет» Корал.

«Дорогая матушка, у нас харчи плохие, а хлеб невозможно кушать горький... У нас ходит сейчас холера, так что страшно мрут, к двум солдатам приехали жены три дня пожили и померли, так что у нас страшно мрут». Из действующей армии 4 рот 5-го Заамурского железнодорожного баталиона от А. С. Ключкова—в ст. Каменская Тверской губ. А. П. Ручкиной.

«Дорогие родные, я вас наверно больше не увижу. Солдаты очень у нас мрут от холеры и от тифа». Из действующей армии, железнодорожного баталиона—в Сазоново Тульской губ. М. Богомазову.

«В лазаретах, находящихся в Персии, кроме хины и иода ничего нет, много людей погибло здесь от недостатка помощи во время, теперь

немного лучше, а раньше было хуже». Из действующей армии — в Тифлис, Великокняжеская 56 В. Ф. Домнину.

«Живу я в Турецком городе Баязете, до некоторой степени свирепствует холера, большею частью в Шахтахах». 14 железнодорожный батальон 3-я рота — в Воронежскую губ. и уезд. с Хава С. Д. Букрееву.

«Не очень завидно, очень болеют казаки и много умирает без всякой войны. Я и сам болел сперва лихорадкой, а потом тифом и еще холера душит». Из 2-го Сводного Кубанского полка от товарища П. П. Д. — в Действующую армию 2-й Кавказский полк 3-я сотня казаку П. В. Дыбову.

«Вот проклятые вши не дают даже писать письмо, лезут везде под рубашкой, в штанах, даже в носках проклятая есть. Но к ним так привыкли, что даже интересно, когда поймаешь у рядом стоящего на воротнике. А вечером перед сном все раздеваются наголо и начинается избиение их, испытываешь при этом величайшее наслаждение. Рубашки сплошь покрыты кровяными пятнами, которые даже и не отстираются. Вот прислал бы на показ». Из 115 запасного пехотного полка от П. Никандрина — в Майкоп, Пожарный двор П. Ф. Никандринной.

«Люди болеют от холода и голода, одежда плохая не греет, лечиться негде, сами выздоравливаем, потому помощи ждать неоткуда». Из действующей армии — в Ейск лазарет № 56 И. Р. Володину.

«Дойдешь до речки, напешся гадкой воды и начнешь корежиться; люди валяются целыми кучами от холеры потому воды здесь нет хорошей, а только плохая. Вот все и болеют и умирают, аж страшно делается». Из 279 пехотного запасного полка, 8 рота от Агаркова — в Ейск Д. А. Агарковой.

«Все ничего, только порядка нет, за пол-версты ходим оправляться. Если ночью пошел до ветра раза два, то, значит, и спать некогда. Если больной, то не обращают внимания никакого, гонят на занятия, хоть сдыхай там. Чем бы болен не был лечат одной хиной и иодом, больше ничем. У нас только и радости что покурить и поспать часок, больше никакой радости нет». Из Кавказской действующей армии 221 пехотного запасного полка — в гор. Владикавказ, женское общежитие Е. В. Дубровину.

... «Живем мы грязно, негде подмыться, вша заедает. Много народа болеет горлом и животом и много умирает. Не дай бог заболеть, потому на больного хуже смотрят чем на раненого». Из 466 пехотного Малыжского полка — в Ейск, Кожевенный завод Е. Н. Гончаровой.

«Раненные валяются в грязи, их заедают вши, доктора грубо обращаются с нами». Из Кавказского пограничного пехотного полка — в Ейск Московская ул., А. Е. Ловеникову.

Уклонение от военной службы и от строевой в частности.

Выдержки по этому вопросу стали встречаться гораздо в меньшем количестве, чем прежде. В глубоком тылу как бы вовсе перестали об этом думать и подобные явления, сравнительно с прошлым, попадаются в представленном материале лишь в весьма ограниченном количестве. Однако, в армии и в ближнем тылу продолжают прибегать ко всевозможного

рода средствам, чтобы избежать позиции, жалуясь на тяжесть жизни в строю.

Наиболее характерные и заслуживающие внимания по этому вопросу выдержки и помещены в настоящей сводке.

«Но если служба все-таки тебя не минует и тебе придется служить то не робей, и будь молодцом и знай как вести себя и тебе будет хорошо. Выдавай себя монтером или машинистом и подай сейчас докладную в какую либо автомобильную роту или завод. Ты не бойся когда попадешь, так хоть знаешь или нет — это будет второстепенный вопрос». Из 2-го санитарного Кавказского отряда Всероссийского Союза — в Евпаторию Таврической губ. почт. ящ. № 1, В. Горне.

«Прибыл на фронт и я увидел, что дело скверное то, что начал стараться на счет того, что благодаря чему мне и удалось устроиться в полковой канцелярии, а в канцелярии не то, что в строю, тут и пища не та и условия жизни... С фронта вырваться очень трудно, но мне помог ад'ютант». Из крепости Карс от Федора — на ст. Джанк. Таврич. губ. Ю. Ж. Д. завод Хоросанова, В. Д. Ляху.

«В отпуск не пускают и побывать в родном уголку не могу. Стремиться, чтобы приобрести что нибудь на службе только нужно в это время, а теперь нужно быть самым низким человеком, просить, кланяться, со слезами умолять, чтобы попасть где нибудь деньщиком, или в обоз, дабы избежать только винтовки. Многие с того фронта болели и устранивались на Кавказе, куда приезжали и оставались». Из Карса от Бабанина — в село Михайловку Таврической губ. Мелитопольского уезда П. Л. Бабанину (?).

«Относительно того, чтобы я как нибудь попал к вам в мастерскую надо постараться... Может быть понадобится для этого денежное вознаграждение кому либо мастеру или в этом роде что нибудь, то остановки за этим не будет». Из 13 Туркестанского стрелкового полка 5-ая р. 3 взв. П. Т. Тонкашардова — в мотоциклетный отряд Балашову.

«Скверно сделал, что не записался в писаря с первого раза. У вас должно быть дух победить еще не выбили... Пойти на позиции, могут сразу убить. Если бы ты знал, что такое окоп и как придодится работать и рыть блиндажи, так у тебя отбили бы всякую охоту... Одно скажу, старайся попасть в канцелярию, а то пропадешь не за грош». Из действующей армии в Кутаис 115 запасный пехотный полк, 5 р. 1 взв. А. И. Гардейченкову.

«... Я не охотник заслуживать присяжных урядников, кресты и медали, а все думка, как бы подалее от позиции удалиться и быть в безопасном месте, хоть сартыры чистить, но лишь бы не на позиции, нашел себе место при полковом околотке; как позапрошлый год и прошлый у меня денег не было и никакая болезнь не приключилась, а вот в Трапезунде явилось немного денжат — и болезнь приключилась. Словом деньги, а не бог, помилует. На хитрого с чертом не разгодаешь, так и у меня эта болезнь; хотел бы так болеть до самого мира, но не знаю как удастся, а до сего времени еще не был на позиции, не видал ни холоду, ни голоду, как мои товарищи, а живу себе барином в Трапезунде, пью, ем хорошо, сплю сколько угодно. Командир сотни говорит, чтобы я шел в сотню; я скажу доктору, а он говорит командиру, что я больной. Приду в сотню, а мне все удивляются, что я чистый и гладкий; вот эта

вся моя болезнь». Из Трапезунда от казака 1 сотни 3 Кавказского полка Кубанского казачьего войска А. Воронова — в ст. Казанскую Кубанской обл. Д. Г. Вороновой.

«Извиняюсь, что решаюсь просить у вас денег рублей двадцать, а для чего мне нужны деньги, то я вам опишу в кратце: думаю я быть в отпуску по одному случаю, а именно не могу описать сейчас, а современным объясню Вам. Если исполниться (წაშლილი) задуманный мною план, то я думаю, что для вас это будет невероятным». Из действующей армии от С. А. Я. — в Херсонскую губ. Одесского уезда сел. Парутино А. Ф. Янголенко.

«... Возможно хотя куда нибудь перетащить или нет; если да, то пожалуйста по возможности поскорей, потому уже совсем выбиваюсь из сил, не дайте погибнуть здесь, перетащите куда нибудь в госпиталь или лазарет. Будет хорошее вознаграждение...». Из Управления 5 Кавказского стрелкового горного артиллерийского дивизиона К. Зверева — в Тифлис, Окружное военно-санитарное Управление Феклину.

«... Мне еще тогда нужен был адрес Миши Выгодского и того «солдата», что меня устроил, но так и на то письмо не получил ответа. Дорогой, был бы очень благодарен, если бы уделил некоторое время для исполнения моей просьбы. Дело в следующем: я здесь пользуюсь отсрочкой по призыву, в качестве машиниста-электротехника на заводе нахожусь с августа на электрической станции. Отсрочка истекает 1-го января. Для продолжения ее необходимы документы: лицом и (sic!) что я опытен. Необходимо мне рабочая книжка промысла г. Кудиша, где я работал, с датой Сентября день приписки в Баку по день моего призыва, т. е. я призывался после отъезда из Баку в марте, а в книжке, чтобы был расчет с февраля. Книжка необходима мне, вся надея (sic) на это и если можно аттестат еще, было бы прекрасно. Для завода это неважно есть ли и нет всего этого у меня, но для возобновления отсрочки надо это послать в комитет и показать, что я работал там столько то времени... В недалеком будущем предстоит еще суд о несвоевременной явке к призыву. Я мотивировал тем, что работал в Баку на нефтяном промысле. Требовали документ, но я ответил, что на суде их представлю, так что это еще важнее. Дорогой, как только получится письмо, повидайся с Мишей Выгодским и устройте, во век не забуду. Боже, чтобы хоть это письмо не потерялось. Всего хорошего; чтобы книжка расчетная была внушительнее, заработную плату надо поставить настоящую, я, кажется, получал 80 руб. в месяц. Поняли». Из Кулин Подольской губ. — в Баку, Церковная 195 С. И. Новогрудскому для И. Зайцева.

«... Сын мой не устроен; все мною не довольны, почему я раньше не позаботилась его устроить, но это вина была не моя. Коля сам не хотел раньше срока куда либо поступать. Теперь подает прошение в Михайловское артиллерийское училище и тоже с письмом князя Белосельского, генер.-ад'ютанта его величества. Если это не выйдет, то уж мне никуда не надо ходить. Во-первых Коля мещанин, во-вторых его аттестат не так хорош как у других: 5 кругом и дворяне. Я хотела было ехать в Царское Село к Григорию Распутину, ты его ведь знаешь. Мой отец когда то с ним бил и дрался, а теперь он живет, говорят, во дворце, но с его рекомендацией Коля не хочет пойти никуда. Я была в Интендантстве, там генерал Якубовский мне сказал, что если Коля попадет

куда мы хлопочем, то это будет чудо. Он же его мог устроить на нестроевую должность, но Мих. Фр. и Коля не хотят, потому что его могут устроить младшим чином, а Коля имеет образование, которое ему не позволяет им быть и кроме того все равно Коля должен проходить строй 3 месяца солдатом, жить в казарме и спать на нарах и бегать в холод». Из Петрограда от Д. — в Баку уг. Маринской и Торговой контора бр. Тагиевых Н. К. Тагиеву.

«... О той службе, что я тебе писал на военную железную дорогу, ничего не вышло. Меня зачислили кандидатом на должность десятника, но я еще наверное не знаю, инженер еще не приехал, а когда он придет, то возможно удастся поступить. Военную службу всегда можно избежать. Можно даже поступить на пароход в нижнюю команду, т. е. в машинное отделение, оттуда тоже не берут и много требуется, но сам я как то не решаюсь поступать, если можешь посоветуй как мне быть. Бухгалтер наш во избежание призыва поступил счетоводом в военно-промышленный комитет с 200 руб. на 100 р. жалованья, но у него ведь в Баку большие связи, то ему легко, а мне сам знаешь как в незнакомом городе. Авось даст бог и так не возьмут, надо надеяться, на случай». Из Баку от брата М. П. Кесслер. — В Кавказскую армию 222 запасный батальон 8 р. С. П. Кесслер.

«Дорогие родители, вы почему не станете выручить меня хоть на одну недельку домой. Ох, как мне трудно, не дай бог. Видите, если бы я вырвался хоть на одну неделю домой, то я бы нескоро попал на позицию, а то вот, вот будут гнать.» Из 110 запасного батальона — в Кисловодск, С. Х. Бейку.

«Покорнейше прошу я вас послушайте меня, какнибудь избегайте царскую службу, здесь каждая минута напоминает смерть.» Из действующей армии В. Поддубного 149 пех. Черноморского полка — 11 р. в Кисловодск, гостиница Марк № 24 Е. В. Поддубному.

Уклонение от военной цензуры и жалобы на ее деятельность.

Жалобы на военную цензуру по прежнему продолжают встречаться во многих письмах, но уже в более ограниченном количестве, чем раньше, при том сам тон подобных жалоб лишь за немногим исключением перестал носить прежний злостный характер и нет такой резкости и ненависти к цензуре, как это было в первых сводках. Самое уменьшение подобных жалоб доказывает нам, что почтовая корреспонденция, попадая в цензуру употребляет минимальное количество времени, потребное для ее просмотра.

«В субботу 15 числа, получила твое письмо, помеченное 18 сентября¹. Значить письмо это было в пути почти целый месяц, за это время можно было послать письмо в⁰ Владивосток или далее в Японию и получить ответ. Между прочим имей в виду, что твои письма просматриваются военной цензурой и на конверте полученного от тебя письма имеется надпись, что оно просмотрено 24 сентября.» Из Каменец-Подольска от И. Мановского — Под'есаулу 3-го Горско-Моздокского полка Б. Д. Томашевскому.

¹) აქ გვხვდება „საქმეში“ არტულია, ჯერ მიღის—21 და 22, შემდეგ კი 19 და 20 და შემდეგ.

«Цензура иногда ведет себя неприлично. Добро бы было в письмах то, что называется «военной тайной», а то самые обыкновенные письма невинного характера застревают, иногда и совсем пропадают. Это письма внутренние, а о заграничных и говорит нечего, к ним цензура особенно благосклонно относится и весьма неохотно разстается с ним наверно потому, что они заграничные». Из Армавира от Бакулиной—Северная Америка Балтимора А. И. Иванченко.

«Хотя вернее всего предполагать, что твои письма лежат в цензуре. В Баку еще не так страшно, но в Тифлисе письма преспокойно лежат до трех недель в цензуре. От Дуста получила письма так что почти через месяц. Раз уже обязательно, что каждое письмо должно быть прочитано, то надо больше людей держать для этой цели.» Из Баку—в Кавказскую действующую армию Управление Интенданта 2-го Кавказского Кавалерийского корпуса К. А. Нейперту.

«Если бы ты прочел ту речь, что говорил Милоков 1-го ноября в Государственной Думе, но тебе все равно не дасть прочесть полевая цензура. Если бы я знала, что там проверяют русские, я могла бы послать, они прочли бы, а то может какой нибуть немец проклятый, то пускай лучше он околет, проклятие на ихние головы». Из Баку в действующую армию 3-й Фляндский стрелковый полк 10 р. М. С. Сергиенко.

«Твое одно письмо тоже просмотрено цензурой, это первое за все время, но всетаки я теперь не буду увлекаться и буду держать язык за зубами, а то еще как раз попадетя цензор знакомый, ведь тогда все перескажет в виде пикантного анекдота, а ведь у нас никто не умеет хранить ни чужих ни даже своих тайн. Вероятно, интересные письма читаются вслух всем обществом». Из действующей армии—в Тифлис, Гончарная 15 Медведевой.

«Слишком любопытна цензура и дерзка. Представь себе, я получил три письма, сплошь залитыя чернилами и проверенныя цензурой. О, как я проклинал эту цензуру. Ждал писем чуть ли не третья года и вдруг такой сюрприз, обидно до черта. Ну какие вести залили они, что в России забастовки, что голод и неудовольствие, что вздорожали продукты мы знаем лучше их и они не обманут солдата». 10 р. 153 пех. Бакинского полка от Николая—ст. Инжавино Рязанско-Уральской ж. д. село Семеновка. М. И. Вондржевской.

«Я пишу часто, но где деваются письма совсем не знаю, да не только наши письма, но все жены пишут, что не получают писем, значит дело рук цензуры». Из 22 Кавказского стрелкового полка—в Лифляндскую губ. имение Лубей Л. А. Лейт.

«Степа, ты пишешь, что цензура вырезает, а ты также нам присылаешь, а цензура вырезает». Из Александровской Ставроп. губ. в Америку С. Воронину.

Отношение армии к внутренним делам и событиям: к Государственной Думе, к вздорожанию жизни, к ликвидации немецкого засиления и землевладения и проч.

Поступающие выдержки по этому вопросу еще слишком малочисленны, чтобы возможно было из них сделать какой либо общий вывод. Открытие Государственной Думы лишь только начинает давать ту волну слухов,

которая должна нам дать богатый материал в недалеком будущем. Жалобы в рядах армии на дороговизну и неустройство тыла встречаются очень часто и желание покончить со спекулянтами у всех велико. Встречаются выдержки, где солдаты (немцы) жалуются на отобрание у них земель в то время, как они сражаются и проливают свою кровь за родину.

«1 Ноября было первое заседание Государственной Думы и газеты принесли вместо речей депутатов одни белые столбцы, стертые цензурой. Сама белизна столбцов без слов говорит, что было там напечатано, доходят также вести и косвенными путями. Дума сильно нападает на правительство, требуя ответственности его перед народом, кричали, что чем выше стоит орган власти, тем выгоднее война для его представителей. Им война—счастье. Война им дает так много наживы, как никогда, по-сему заправили не желают конца войны и даже боятся его. Россия еще очень сильна и могуча, еще много остается питательных народных соков, им хочется высосать до последней капли. Крепись брат, и терпи, и иногда и страдания приносят пользу человеку. Ни у кого нет другой жизни в запасе и отдать единственную свою жизнь, ради чьей то наживы очень обидно и жалко. Но что же делать, сразу невозможно всего переменить, но перемены придут сами собою и с ними и улучшение жизни бедных классов. Всегда были, есть и будут честные люди, которые много раз проявляли свою чудотворную деятельность для блага угнетенных; для примера скажу об упразднении крепостного права, где дворяне сами же встали против таких же дворян притеснителей и мучителей народа. Долго велась борьба, пока, наконец, победила добрая сторона с Царем во главе. Также и теперь тоже идет борьба, но теперь борются общественные организации со своеволием правительства, а также со спекуляцией всякого рода и синдикатами объединения богачей, но завершится это после войны при помощи всестороннего объединения народа. Но может случиться и другое и гораздо раньше, а именно возстание низших классов против своих мучителей с оружием в руках, но признаюсь, что этого я совсем не желаю, хотя ясно сознаю, что это было бы скорейшим освобождением от рабства, но это сильно портит людей. Напившийся один раз крови, с удовольствием всегда того хочет». Из Кавказской армии 10 автомобильной роты от Ильи—в Кавказскую армию 15 Кавказский стрелковый полк 2 р. Сидору Олейниченко.

«Ужасно все возмущены в связи с дороговизной спекуляцией с пенами. Чего это только церемоняться с такими господами промышленниками, прямо бы их с места в «нарым», а торговлю реквизируют, а также все имущество. До чего межет это дороговизна довести, ужас». Из действующей армии 10 автомобильной роты от брата Саши—в действующую армию 303 пех. Сененский полк Подпоручику М. В. Михину.

«Меня очень опечалило, когда узнал, относительно ликвидации, это врезалось мне в сердце, как острый нож и я себе задал вопрос, за что мы проливаем кровь, как например: я страдал на позиции 1 год и 2 месяца, а после всего этого, значит отберут последнее и оставят с голыми руками на произвол судьбы.» Из Управления коменданта железнодорожного участка ст. Карс от Эмилия.—в Таврическую губ. в село Нейзац. Г. Г. Вальтеру.

«Твою открытку получил и узнал, прискорбную новость, что наша земля тоже отбирается, что же делать. Мы здесь страдаем на позиции, а добро наше дома грабят, но делается ведь это по закону, мы безсилны противодействовать...» Из Карского пункта Всероссийского Земского Союза Закавказья. Комитет 7 отряд П. Эннс—в гор. Мелитополь Таврической губ. почт. ящ. № 26 М. И. Эннс.

НАТРОЕНИЕ ТЫЛА.

По сравнению с армией настроение тыла бодрое, все почти выдержки по этому вопросу полны желанья продолжать борьбу и победить но что бы то ни стало лютого врага. Другая серия писем хотя и пессимистически настроена и обвиняет союзников, за то, что во время не помогли Румынии, и тем не приобрели для себя помощницу, а наоборот создали лишнюю обузу в лице тех тысяч беженцев, который широкое лавиной вливаются в пределы России. Однако, желание бороться, желание организовать глубокий тыл, так как это есть верный путь к победе и здесь является заключительными словами почти каждого из таких писем. Страдающее от спекулянтов население готово приносить еще большие жертвы лишь бы только навсегда избавиться от врага, который с давних пор сосет народную кровь.

«Милый Сережа, в Баку все по прежнему, только дороговизна и всякие кризисы, мучные, молочные, яичные, сахарные и т. д. по причинам неразберихи и русского безобразия, но все это пустяки, настроение бодрое и мы надеемся на скорое и победоносное окончание войны.» Из Баку во Францию Марсель Ж. Дефонтен, ул. Леклемон № 6 для г. С. Робо.

«Теперь не только на фронте, но и в деревне готовы сражаться с врагом для скорейшего окончания этой великой войны и не угасает надежда на полную победу, словом все, что может способствовать помощи вам, находящимся на позиции, все делается и принимается к сердцу каждый звук нашего дорогого воина.» Из Баку от дяди Миши—в действующую армию 327 пех. Корсунский полк 9 р. 3 взв. А. И. Белитченко.

«... Не стоит унывать, может быть из оставшихся и мы увидим еще хорошее, не всегда же будет война, враг хоть и силен, но он не обладает безконечными силами и наверно столько же потерял, сколько мы.» Из Баку Заведенская 12 от А. Ф. Поповой—в действующую армию 49 пех. зап. полк 5 р. 3 взв. П. Ф. Попову.

«Вы вот защитники отечества и охранители нашего спокойствия. Сражайтесь, дорогие, и стремитесь скорее победить врага, а для этого да царствует между вами мир, единение и полная солидарность в действиях и поступках. Однако, для своей дорогой отчизны, мы готовы жертвовать всем, лишь бы достигнуть победы и одоления над упорным и коварным врагом. Неприятно так было слышать, что 14 батальион оказался не на высоте своего призвания и в один бой его пришлось гнать чуть ли не прикладами. Стыд то какой для Кубанцев. Видно война начинает утомлять пластунов и энергия их слабеет; пусть знают, что семья их вполне обеспечена и жены их живут так, как раньше никогда ни жили. Наши отцы не притаках условиях воевали, но ослушниками не бывали. Думается, что пластуны 14-го баталиона свою вину искупили иначе и быть не может,

казак не баба, он не только на турок пойдет, а хоть на самого черта воевать пойдет и если голову не снесет, то штыком обязательно брюхо разнесет. Так то.» Из ст. Тульской Куб. обл. от Почуева—в Кавказскую действующую армию сотнику 14 Кубанского пластунского батальона О. В. Яловому.

«... И как это неудачно у нас идет все, как по заказу. Такая бедствия, дороговизна, а война затягивается без конца и все с такими неудачами, как по заказу. Радовались выступлению Румынии, а теперь благодаря тому, что не могли поддержать ее во время, она из союзницы превратилась в обузу для нас, так как она, как боевая единица, уже не существует, а теперь извольте кормить сотни тысячи ее беженцев, при условии, что и у нас скоро будет жрать нечего, вообще картина безотраднa и надежды на скорый конец войны понемного исчезает.» Из Батума—в Миллерово Донск. обл. Н. А. Ковалеву.

«... А вы спрашиваете новое о войне. Думаю вы поймете меня, если я о войне скажу устами наших великих обозревателей, «что война снова принимает затяжной характер и успешный исход ее в большой степени зависит от устройства глубокого тыла, чем от положения на фронтах.» А на фронтах дело обстоит так: «если Петр Великий старался прорубить окно в Европу и в этом видел спасение для России, то Вильгельм кровавый сделал обратное: проложил дорогу через Константинополь в Азию и этим спас Германию от неминуемого и скорого крушения. Теперь идет спешная и небезплодная работа наших врагов по укреплению нужной дороги «из Варяг в Греки». Мы, союзники, не подготовлялись в достаточной мере, чтобы с успехом для себя использовать выступление Румынии и своей медлительностью в необходимой поддержке новой союзнице выпустили инициативу из своих рук, предоставив почин в руки противника, который широко воспользовался выгодами своего временного превосходства. А дальше, дальше перед нами вырастают сильные укрепления, как они выросли в Польше, на Западе и всюду, где приходится иметь с немцами. Мы переходим к позиционной войне, главную роль которого играет крепкий, спокойный тыл. И где он крепче и спокойнее там, естественно, больше шансов на успех. Боже вас сохрани думать после всего этого, что я душою на стороне врагов. Наоборот я хочу верить в торжество союзников и полагаю, что о мире нельзя разговаривать раньше, чем мы сумеем раз'единить наших врагов и перейти на одиночное поражение. А это возможно при условии перехвата дороги из «Варяги в Греки». Тогда Болгария должна сложить оружие, Турция сознает свое бессилие и быстро заключить сепаратный мир, центральные державы увидят неизбежный печальный конец и заговорят не Иудиным языком о мире. Смотрите на Ближний Восток откуда с восходом солнца на его животворящих лучах увидим и вещее предзнаменование мира и роковой перелом войны в пользу союзников.» Из Батума от Сидорова»—в Верхне Макееву Донской обл. Г. В. Сидорову.

«... Вот целый месяц как железная дорога перевозит войска, но это тяжелое положение не может оставаться так долго особенно для стран иноземных. Когда окончится эта убийственная резня, которая происходит в Европе, которая печалит и поганит личность, упрекает совесть имеет столько смертностей...» Из Батума—во Францию Ардеш Буржуа.

«... Я вижу, что продовольственный кризис задел и наш сонный городок, потом ваше ужасное, скверное положение... Больно и мучительно больно сознавать, что где то там на родине испытывают во всем недостаток, тогда как ты здесь связан обязанностями службы и не в силах помочь чем нибудь. Тем более чувствительно страдание, что не видишь близкого конца войны и улучшения тяжелого положения страны внутри. Мы видим, что вместо того, чтобы обратить внимание на нужды граждан наше правительство, придерживаясь своих отживших взглядов, ведет борьбу с народом. Казалось бы что оно должно стремиться к тому, чтобы ликвидировать глухой ропот народа своими мудрыми распоряжениями, а оно наоборот стремится к чему то другому. До невозможности больно смотреть на все это тогда, когда весь народ жертвует собою, для чего, что его ждет за это. Все смотрят на это с точки патриотического взгляда. В том числе и мы. Мы защищаем целостность государства, положение власти и т. д. чем же вам, отцу защитника (sic), благодарят за это, вот это обиднее и больнее всего. Я смотрю на конец войны пессимистически, не думаю, чтобы война окончилась в следующем году. Война окончится тогда, когда народ совершенно задохнется в тисках хищных акул-купцов. Война, пожалуй, окончится по требованию самого народа, как видно все к тому клонится. Весь народ ужасается при мысли об этом, но когда его вынудят, когда он начнет голодать, потому, что ничего не докупится, тогда он будет способен на все. Больно говорить об этом тогда, когда бессилен помочь этому...» Из Батума, Комаровская ул. № 44 К. А. Ованесова — в Бердянск Тавр. Восточный прос. № 3 Е. И. Прохоренко.

Вздорожание продуктов и предметов первой необходимости, спекуляция в области торговли и промышленности.

В каждом почти письме встречается несколько строк, посвященных этому вопросу. Целые вопли вырываются из груди русского народа и идут разрастаясь и захватывая все большее и большее пространство. В железных тисках спекулянты сжимают бедноту и средний класс, пускаясь на всевозможные ухищрения, чтобы скрыть товар и продать его как можно дороже. Цены, вздутые искусственно, с каждым днем растут и, кажется, нет сил бороться с тем ужасным лихоимством, которое вдруг прснулось и захватило людей, до сих пор скрывавших свои низкие инстинкты под маской благочестия. Длинные очереди стоят перед продовольственными магазинами и часто беднота уходит с пустыми руками. Сахара уже нет давно или он выдается в весьма ограниченном количестве, даже керосин и тот дошел до 10 р. пуд.

Так как по этому вопросу очень большое количество материала, то настоящую сводку войдут лишь наиболее яркие и заслуживающие внимания выдержки.

«... Купцы и торговцы дерут шкуру и успокаивают, что, мол, вырастет новая. Все помешаны на том, чтобы использовать момент и набить карманы. Дороговизна достигла чудовищных размеров: хлеб, вздорожал втрое, молоко вчетверо, масло 2 рубля фунт, картсфеля нет, квартир нет, сахар достаешь преклоняя судьбу. Постные масла недоступно. На базарах хвосты; чтобы достать грисину, надо потерять целый день с

утра и до вечера. Взятки, мародерство—душат продовольственное дело беспощадно. Еще в Баку—хорошо, а в России говорят подымается форменный голод.» Из Баку от товарища—в Действующую армию 276 пехотн. Купенский полк полковому адъютанту для Н. Смирнова.

«... Ты не можешь себе представить какая уйма денег тратится в настоящее время в тылу—и не думай, что это все заработано частным трудом—ничего подобного—средства эти дала и дает война. Не будь войны, вся эта шантрапа подохла бы с голоду, война поставила их на ноги. Кроме их работают татары, сдирая по семи шкур с каждого брата. В общем гадко, куда не повернись. А хуже всего так это то, что всюду отдувается мужик—кому, кому, а ему достается в первую голову.» Из Баку—в Кавказскую действующую армию 1 Кавказская отдельная рота 1 шестовое отделение И. Л. Седову.

«... Ехал сюда радовался, но ужеть пришлось в ужасном настроении, так как жизнь бакинская становится невозможной. Можешь себе представить положение бедного народа, когда везде и всюду очереди и очереди, без очереди куска хлеба не достанешь да и не каждому хватает в очереди; простаивают часами и не получают ни куска за свои деньги... Это все творится осенью, когда только что собрали все, а что ожидать от весны. Возможно ли будет жить бедному народу. А все происходит от наших «образцовых порядков», всюду производ, эксплуатация бедноты ужасная. Картина такая: сотни богачей наживают громадные деньги и, конечно, молят своего бога о продлении этой ужасной войны, дабы положить «на черный день» лишний миллиончик, а миллионы бедняков становятся совершенно нищими». Из Баку—в Кавказскую армию 280 пех. запасный полк А. И. Белохвостикову.

«... Вот ужас, до которого довела эта злосчастная война, и что ожидает дальше, одному богу известно. Трудно надеяться, чтобы народ мог продержаться еще год, не потому, что он не хочет или не патриот, нет русский народ стойкий, но что же делать, если сил не хватает, если невозможно будет вынести этой ужасной жизни и бог знает, что тогда будет, а этого нужно ожидать и обязательно и доведут до этого все наши «подрядчики». Богатые стараются как бы им не упустить случая нажать что либо за счет обнищавшего народа, а влиятельные лица стараются обезпечить себя на будущее, а на настоящее положение, как видно, смотрят сквозь пальцы, забывая, что победа и неудача зависит от этой же бедноты, которую всячески эксплуатируют разные крупные и мелкие торговцы. Так вот, голубчик, до каких времен мы дожили, а до чего доживем дальше покажет будущее, только нужно ожидать это «будущее» ужасным». Из Баку—в Кавказскую армию 280 пехотный запасный полк А. И. Белохвостикову.

«Мы будем скоро искусственно приведены к голоданию, как лишлись сахара, керосина и пр. предметов потребления. Я употребил выражение «искусственное», желая этим характеризовать переживаемый момент. Если бы к нам случайно попал, не скажу иностранец, так как иностранец знает Россию лучше нас русских, а обитатель с какойнибудь планеты, ну хотя бы с Марса, и мы ему прочитали ряд лекции, конечно, доступных его пониманию, из сравнительного изучения, разных стран в описании географическом, этнографическом, политическом, экономическом и проч. и в заключение сообщили ему о естественных богатствах каждой

страны, то он без колебания признал бы русских самым богатым народом на всем земном шаре, и если бы отдал кому предпочтение перед русскими, то только в отношении политическом и то высказался бы так: «если бы русским французский политический строй и английскую предпримчивость». Потом этому «гостю» дали прочесть газету, пестрящую заголовком: «продовольственный кризис», «отсутствие дров», «угольный и нефтяной голод», «недостача керосина» и проч. и проч., то он, пожалуй, спросил бы в какой это стране, так как, наслышавшись о богатствах России, он и мысли не допустил бы, что это происходит именно в ней — этой богатейшей из стран, и сначала остолбенел бы, а потом, пораженный несоответствием действительности с тем представлением, какое у него сохранилось о России на основании лекции, поставил бы целый ряд вопросов: «Как, в России, житнице полумира, наступил продовольственный кризис. В России, в которой выгорают сотни тысяч десятин леса, ощущается недостаток дров, в России, в богатейшей в мире залежами угля, источниками нефти не достает этих материалов и продуктов». Дальше он не спросил бы ни одного вопроса, так как сошел бы с ума и перенес бы это сумасшествие на Марс. И если человек с Марса сошел бы с ума пораженный несоответствием русской действительности с настоящим представлением о ней, то как же мы признаем и разные кризисы и бешенные цены на все естественное у нас». Из Батума от Сидорова — в Верхне-Макеевку Донск. обл. Г. В. Сидорову.

«А вы для кожи выкопайте яму такую, чтобы можно было спрятать и незаметно, а то хотя я буду кожу отправлять погребенно, но может скопиться одна, другую партию нагнать в дороге и вы тогда можете иметь выдержку и дорого продать... Вы писали мне, что можно продать пять рублей фунт, достаточно было бы хотя бы все продали по 180 — 190 руб. пуд». Из Никольско-Уссурийского Приморск. обл. П. Горашенко — в Пятигорск, вокзал П. М. Когуту.

«Ташкент, 23 октября 1916 года... Жизнь у нас становится невыносимой — все страшно вздорожало. Пуд риса не полтора-два рубля, а восемь-десять рублей; фрукты, овощи — просто сказочные цены и так все проч. Сарты, было, при наборе стали бунтоваться и много бед натворили, но быстро их усмирили, но все же соседи наши не спокойны и все это проделки злейших наших врагов». Из Ташкента — в Карс, А. В. Пикуль, жене военного инженера.

«... Сегодня у нас муки дали только по полфунта. Народ стоял хвостом. Пособие бери в хвост, булка — тоже и, наконец, ржаную муку; все выстаивай и всему виной проклятая война...». Из Темрюка от А. — в Карс Карск. отд. 3 Кавказской инженерной строительной дружины В. Ф. Гертнеру.

Толки об измене и шпионаже.

«Темные силы правят Россией», говорит одна из выдержек по этому вопросу. Шпионаж нашего врага хорошо поставлен. Он не дремлет, как на полях битвы, так и внутри нашей дорогой родины. Речи Членов Государственного Совета и Государственной Думы у всех на устах, особенно же становится популярной речь Милюкова. Все наши неудачи исключительно приписываются внутренним немцам, которые всячески стараются посеять

смуту среди русского народа, а народ напрягает все свои силы, отбиваясь от внутренних и внешних врагов России.

«Во всем обществе царит полное негодование по поводу тех темных сил, которые правят Россией. Все были под влиянием речей Государственной Думы и Государственного Совета и все отзываются с остервенением о той особе ¹, которая является руководительницей темных сил. Письмо Гучкова к Алексееву, после думских речей, потеряло свое значение, ибо оно говорило в августе то, что с трибуны сказали в ноябре. Государственную Думу распустить не могут — она приобрела большую нравственную силу и, я думаю, что скорее подчиниться ей насколько может подчиниться наш бюрократизм... В Москве народ говорить, будто Полковник ² прибудет в Москву и поклонится с Красного Крыльца, объявив о заточении своей супруги в монастырь... История показывает что советы и указания не действительны». Из Петрограда — в Кисловодск, Гостинница Парк Генералу Н. Ф. Девель.

«А тут еще идут слухи, как бы Одессу не отдали немцам, это у них входит в план. Вот наделали делов, просто беда, все хуже и хуже становится, не знаю чем дело кончится, но не важно, кругом продажа и измена. Батум тоже был продан в прошлом году. Теперь можно ожидать все. Кругом воровство, нет, далеко нам до того, как устроили у себя враги. Учиться нам надо у немцев, да еще как. Слухи о гибели транспортов у нас в Батуме распространяются упорно. Ждут много нежданностей, шпионаж везде и всюду от немцев. Батум окружен сетью загрождений и все предусмотрено, но всегда возможна какая либо гадость, везде продажа, но народ теперь уж не тот, веры нет в администрацию. Открыток я посылал много, но возможно, что на почте воруют, как воровал из посылки зять, вынимая из посылок продукты. Вот чем заняты мы, русские люди, а враг бьет и бьет, берет лучшие места, где ему удобнее пробраться, исполняя все быстро и планомерно, что называется с немецкой точностью. Да как же не бить, когда у нас немецкое правление. Штурмер все ездил по монастырям молился, но не за нас, а за своих собак. Хвост отруби — все собака будет. Румыния выступила за нас — ее добивают и участь ее как Сербии и Черногории, а у нас поют хвалебные песни, что Румыния выступила, за то мы лишились дредноута «Мария», который взорван шпионами врагов и который один был страшен для Гебена и всех Турецких судов». Из Батума перегрузочный пункт Р. О. К. К. «Солдат» — В Самару А. С. Никольской, Шихобаловская улица № 277/251 д. Ратьковой.

«Я говорю о другой, к сожалению существующей у нас, провокации. Я снова была на сходке, читала стенографические отчеты речей Милокова, Керенского и др. Невольно ужасаешься, слыша страшную голую правду, которую не печатают газеты, скрывая от нас и народа. Депутаты прямо с трибуны говорят, обращаясь к министерской ложе, о том, что они труссы и изменники. Раскрывают страшные провокации в среде рабочих чистокровных русских, совершаемые служащими в охране. Приводят слова Ллойд Джоржа: «народ должен для победы знать все». Молодежь и рабочие волнуются, так как они действительно любят Россию,

¹ საქართველოში ყოფ. დედოფალზე, ალექსანდრა თეოდორეს ასულზე.

² ე. ი. ყოფ. იმპერატორი ნიკოლოზ II.

а те, чей голос управляет страной, те только приберегают деньги народные по карманам. Движение проникает в офицерство. Офицеры и даже Генералы читают зажигательные речи Милокова. Все, что я пишу тебе — правда — не думай, что я заблуждаюсь, этого мнения держится и общество, не считая, конечно представителей и изменников, которые выезжают на солдатах. Ты заражаешься неволью настроением летчиков, несомненно почти всех регрессистов, богатых, знатных, далеко стоящих от пролетариата, вот тебе и кажется что измена среди немцев. Ведь у нас Григорьевы сдают целиком Ковно, Сухомлиновы правят Россией с Гришей Распутиным». . . Страшно от всего этого. Страшно, что помимо частных людей гибнет ни в чем не повинный народ. Между прочим привожу анекдотический циркуляр, изданный в прошлом году в Москве: запрещение вообще писать «о старцах», так как это может послужить на пользу врагу. Марков II кричит: «Мерзавцы», а Керенский, Родичев, Милоков честно продолжают раскрывать действия «патриотов». Скоро пойду в Думу послушать речи депутатов». . . Из Петрограда «Стафуса» — в Баку офицерская школа морской авиации летчику А. Быкову.

«Ты писал, чтобы я тебе не писала за наших сволочей немецких, но душа не молчит, как все русские страдают. Вот если бы ты перечел ту речь которую говорил Милоков в Государственной Думе, но тебе все равно не дадут прочесть. . . Если бы знала, что там проверяют русские, я могла бы послать и они прочли бы а то, может быть, какой нибудь немец проклятый, то пускай лучше околет проклятый». Из Баку — в Действующую армию 3-й Финляндский стрелковый полк 10 р. М. С. Сергиенко.

«В газете прочла неприятное известие об оставлении румынами Бухареста. Что же будет дальше, неужели ее постигнет судьба Сербии. Это ужасно, что немцам удаются их планы. Ведь из за Румынии пожалуй, и нам плохо придется. Знаешь ли ты разоблачение, которые были сделаны в Думе, волосы дыбом становятся. Не могу писать из за цензуры, когда приедешь, тогда расскажу, конечно, все это известно, но только по слухам». Из Баку от Веры — в Тифлис, гостиница Ориант Ротмистру князю Авалову.

Отношение тыла к внутренним делам и событиям: к деятельности, к государственной думе (?) и к вздорюванию жизни.

Благодаря дороговизне и тому неурегулированию цен, которая в настоящее время наиболее всего занимает тыл армии, само собою разумеется, возникают неудовольствия и обвинения власти в бездействии. Встречаются выдержки, в которых, обвиняя власть, говорят, что все неудачи происходят от того, что высшее начальство исключительно немцы. Взрыв дредноута в Севастополе, потопление парохода со снарядами в Архангельске — все это предписывается русским немцам, которые хитро опутывают со всех сторон Россию, умело проникнув во все слои общества.

В письмах проглядывает полное недоверие правительству, во главе которого стоят немцы.

Изданный акт о восстановлении немцами Польши, взволновал все польское население России, которое, разбирая этот вопрос, разное смотрит

на это новое проявление, «немецкой гуманности», после которой последовал призыв польского населения России под знамена вражеских армий.

«Штурмера уж нет. Это была блестящая победа Думы и в частности Милюкова. Говорят, что Штурмер по своим настроениям близко подходил к Сухомлинову... Штурмер привлекает Милюкова к ответственности за клевету, и в Думе этому очень рады, потому что это дает возможность раскрыть многое такое, что подозревается, но без следствия трудно обнаруживается». Из Кисловодска—в Австро-Венгрию Браунау через Русский Комитет в Стокгольме Подпоручику В. Ю. Котовичу.

«Сегодня вернулся Протопопов, пока еще во всяком случае министром, говорят, что это всего на несколько дней, но в общем трудно по настоящим временам за чтонибудь ручаться». Из Петрограда, Дворцовая 14, от Пети—в Кисловодск дача Синеуса графине О. Н. Гендриковой.

«Писать же о делах общественных боюсь, разстроить Вас в конце и не прибавите Вы в весе ничего. Одно скажу, что дело наше дрянь. На фронте также, как внутри и не спешите Вы оставить Кисловодск». Из Москвы К. В. Горемыкиной, санатория Ганешина.

«... Сказать, что новостей нет,—не могу. Русь велика, богата—мародерам счету нет. Грабеж идет открытый. Те кто до войны ломаного гроша в кармане не имел, теперь, в народную войну, стал крупный барин. Банки, транспортные конторы, сахарозаводчики и все фабриканты, а с ними мелкие торговцы спешат снять с бедного последнюю рубашку. На пшеницу, муку, рогатый и мелкий скот устачовили твердые цены, а на фабричные производства и продукты первой необходимости цены остались на совести мародеров и можешь себе представить, что из этого получилось. Россия—житница хлеба—без хлеба. Выдают муку по карточкам и то не больше пуда, о цене не спрашивай. Дороговизна всему страшная. Приезжают из России в Баку и говорят, что у нас еще жить можно, а там нет никакой возможности, хоть с голоду помирай, что будет дальше неизвестно, вся надежда на Думу». Из Баку от брата Василия, в Действующую армию 2 Астраханский казачий полк Б. А. Соколову.

«... Пока прекратилось змеиное нашептывание внутренних немцев о дружбе с внешними немцами, но все эти гады и змеи свернулись в клубок и здесь же между нами внутри жить остались. Это враг по хуже и сильнее чем германцы и австрийцы, в этом и позор наш и опасность наша. Будущее темно, как ночь, и когда взойдет солнце, когда начнет разсветать, никто не знает, потому и жизнь тяжела, но чему быть, того не миновать, все пройдет хорошее и дурное, одна правда останется. В это лишь я верю. Взамен громких и пустых фраз о равенстве, братстве и свободе, не лучше ли заменить их нужными каждому и осуществимыми: стремлением к справедливости, независимости и объединению. Вот, что надо осуществлять и к чему стремиться. Жить было бы лучше всем и каждому»... Из Баку А. Гурского—в Кавказскую армию, Эрзерум Эвакуационные пункты доктору К. Э. Марки.

«... Вот новость какая у нас, т. е. в Архангельске, пароход взорвали наши русские немцы, приготовлен был для отправки с военными припасами пароход и так у нас снарядов мало, а угостили еще наши проклятые русские немцы. В Севастополе взорвали наш дредноут «Императрица Мария» тоже. Вот до чего наше начальство допускает. А все благодаря тому, что везде немцы высшее начальство. Проклятые, скорее бы

пришла на ихние головы гибель. Пока этого добра не выведут с России, то трудно нам будет жить дальше». Из Баку, Бакинское О-во проволочных канатов-кабелей бывш. Форбес Т. В.—в Действующую армию 3-й Финляндский стрелковый полк 10 р. 1 взв. М. С. Сергиенко.

«... Правительству же на обороне совершенно нет ни в чем никакого доверия и все его считают продажным. Приезжающие с фронта солдаты своими рассказами подливают в огонь масла и сейчас в деревне самые закоренелые приверженцы старого порядка или черносотенцы повелели и стали разсуждать совершенно иначе, война многим, очень многим открыла глаза и показала нашу наготу отсталую невежественную, порабощенную и униженную рабски русскую жизнь. Сейчас благодаря более центральному военному-промышленному комитету и другим союзам, рабочие, которые всяческими мерами призывают пролетариат к тишине и спокойствию, пока все спокойно. Но наверное после войны терпение лопнет и будет сильная революция. Недовольство в населении нашей бюрократией и правительством сильно растет». Из Петрограда—в Кавказскую действующую армию 15 Туркестанский пехотный полк 14 рота 1 взв. А. А. Девяткину.

«Бедные те люди, у кого семья. Такая восмутительная цена продуктам, да еще и настоятся бедные в очереди, померзнут и домой придут и обогреться невозможно. Ах, сердце разрывается на все это глядеть. Хотя бы скорее конец этой войне. Описала бы я вам как везде издеваются наши купцы мародеры, за деньги не достать, а есть, да не дадут, да боязно распространяться в письмах». Из Петрограда—в Тифлис Губернская тюрьма № 1 тюремному надзирателю С. Коноковскому.

р а з н ы е.

В состав этого параграфа войдут последние вести, которые были собраны военной цензурой при отделении. Он касается как политической так и экономической жизни России, внешней и внутренней ее политики а также действия правительства и отношения к нему народа.

«... На Кавказском фронте без перемен. Да, брат, действительно, без перемен. Скука страшная. Турки сидят и голодают. Мы тоже сидим и не голодаем и не собираемся голодать. Турки то и дело переходят к нам на заставы с белыми платками на палках. На допросе они показывают, что наступать и не собираются, а наоборот хотят скоро отойти на укрепленные позиции. Интересно где это у них такие штуки имеются. Жрать у них нечего, потому и приходят к нам. Только что с ними делать». Из Полтавы—в Тифлис, Михайловское военное училище 2 взвод Е. Черехину.

«У нас теперь на сахар карточная система. В кооперативе произошло следующее: приходит одна древняя старуха и спрашивает: «правда ли что сахар выдают по карточкам».—Да—ответил приказчик.—Так дай мне, голубчик—и вынимает свою фотографию, где она снята в молодости.—Дай по этой, не откажи, а то теперь опять сниматься дорого. Все так и приснули»... Из Иркутска от Миши—в Тифлис аптека Гейн. Г. Вейс.

«А в Петрограде идет забастовка и то ничего газеты не сообщают. Но в Германии сейчас очень плохо, и пленным нашим тоже... Писали,

что будут брать студентов, но сейчас отменили, бояться забастовки. Потом на прошлой неделе воротили состав товарных вагонов скота, быков 50 тысяч с позиции были отправлены в Германию». От Шуры Артемова — в Кавказскую действующую армию Штаб 39 дивизии, команда связи Я. А. Байдакову.

«Война эта ужасная и несчастная для России, она уже принесла миллионы жертв. Кто виноват в этом — судить трудно. А жертвы, жертвы — без конца. Что смотрели когда Германия ковала железо... и в Японскую войну втянула Россию. Немцы уже тогда готовили гибель России и никто не знал, что такая беда готовится. Россия была занята постройкой дворца и это дало возможность немцам делать опыты своим изобретениям, чтобы потом громить Россию. Что теперь имеет Россия — миллионы сиrot и бог знает когда все кончится. У одного крестьянина — старика 8 сыновей вступило и 3 уже убиты, подавал прошение государю, но ответа не получил. Еще много будет жертв и все это безумие». Из Петрограда от Рутинина — в Тифлис Рутининой по адресу Губкин-Кузнецов.

«... Да, надоела война. Неприятно то, что не видно конца. Обидно за Румынию, что ее подвели. Вынят в этом Штюмерер, который будто бы за 2 недели до выступления Румынии получил секретное сообщение из Румынии о ее намерении выступить с просьбой помочь людьми и оружием. Но Штюмерер будто бы это сообщение спрятал под сукно и за 1—2 дня до выступления Румынии сообщил об этом военному министру. Таким образом Румыния оказалась не подготовленной к натиску врагов. Когда посмотришь на карту, то кажется, что скоро $\frac{1}{2}$ Румынии будет отрезано от союзников. Греция будет, повидимому, воевать против нас. Еще бояться, чтобы Китай не выступил против нас. Дело осложняется и бог знает когда все кончится. Только и надежда на то, что всему бывает конец. С большим интересом читаются теперь газетные сообщения о заседаниях думы. Таких откровенных и обстоятельных разоблачений нашего правительства еще не было в думе. Дал бы бог, что бы этой думе удалось добиться надежного правительства. Прямо страшно, как на каждом шагу мы получаем тормаз или предательство со стороны Сухомлиновых, Штюмереров и множества лиц, облеченных безконтрольной властью и неуязвимых по своему положению. Не будь этой дряни, мы давно бы уже закончили войну не в ущерб себе... Главное обидно, что все неслыханные жертвы приносятся без толку, даром по причинам, которые исходят от продажного и неуязвимого правительства, и страшно за то, что такому положению вещей нельзя положить конца. Остается с тревогой ждать конца»... Из Лубны от Виктора — в Кавказскую действующую армию, 13 Кубанский пластунский батальон Есаулу Н. Н. Кубицкому.

«... Да, Митрофан Николаевич, все хорошо, но одно плохо. Сазонова жаль. Вы понимаете... Рада бы была Россия, если бы вернулся Сазонов к своему посту. Ну, бог даст, все пройдет и наши герои сумеют победить врага». Из Царицына от М. И. Семенова. К-ра Т-ва Проводник — в Кавказскую действующую армию 3-я стрелковая Пензенская дружина старшему врачу М. П. Верейскому.

з а к л ю ч е н и е.

Последние события сказались и на боевом настроении армии. Стало заметно, что дух ее слабеет. Падает вера в то светлое будущее, которое ожидалось с таким нетерпением. Постоянный отход действует угнетающим образом на русского солдата. Он не спрашивал число жертв, когда было наступление на Брусиловском фронте, он знал, что за каждую пядь земли должен заплатить врагу своею кровью, но он считает теперь малейшую царапину своего тела, когда по обстоятельствам совершенно не понятным для него, приходится уступать врагу шаг за шагом свою и союзную территорию.

За все это время спекуляция темных личностей тыла не уменьшилась, а наоборот достигла наивысшей точки своего развития. Торговцы совершенно не считают с населением и, спекулируя на всем, поднимают искусственным образом цены на самые необходимые жизненные продукты, которыми, по мнению многих, должна в настоящее время изобиловать Россия. Но, несмотря на все это, настроение тыла значительно выше настроения армии. Население глубоко верит в победу, оно хочет в нее верить, хочет стереть с лица земли своих поработителей и просит своих отцов, сыновей и мужей быть твердыми и до конца постоять за веру, царя и отечество. Все наши неудачи тыл приписывает исключительно немецкому шпионажу, уменью врага проникнуть во все слои общества и его обо всем «страшной» осведомленности. Выражая свое недоверие к правительству, во главе которого стоят люди недостойные доверия русского народа, тыл вспоминает Сазонова и желает его возвращения.

В последней части сводки имеются тоже указания на шпионаж и на то, что во время не помогли Румынии.

Однако, какими бы мрачными красками не было нарисовано настоящее положение вещей все же среди темного фона неба не перестают мелькать огоньки уверенности в нашей победе и на различных страницах сводки, ярко вспыхивая, обещают нам светлое будущее.

П. под. и. об. начальника военно-цензурного отделения Штаба Кавказского военного округа, подполковник (ხელწერა ვერ გავარჩიეთ).

За помощника старшего адъютанта, губернский секретарь *Королев*.

პლ. გარამიძე

შენიშვნები „შაჰ-ნამე“-ს ქართული ვერსიების შესახებ.

I მამუკა მდივნის „ზაჰიანი“

„შაჰ-ნამე“-ს ქართულ ვერსიებში ერთ ფრიად საყურადღებო საკითხს წარმოადგენს „ზაჰიანი“-ს ეპიზოდი. მის განსაკუთრებულ ინტერესს აძლიერებს გალექსილი რედაქციის შესავალი, რომელიც, საბედნიეროდ, ჩვენამდე მთლიანად შენახულა—თუმცა საკმაოდ დაზიანებულია. ამ შესავალში გამლექსავი, მამუკა მდივანი, ამბობს:

„საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის-ძველი“

და განაგრძობს: „ვერ შეემართა“ შევთელს, სარგის თმოგველს, რუსთველს (კლასიკური ხანის მწერლებს) და ვერც: მანუჩარ მწერალს, თეიმურაზს (ალორძინების ხანა), თვით შრომა გაუწევია პატრონის [ლევან დადიანის] დავალებით:

„პატრონთ მიბრძანეს, გავლექსე ამბავი ზაჰისანი“²

ამ შესავლის მოწმობით ირკვევა, რომ გამლექსავს ხელთ ჰქონია რაღაც ძველის-ძველი ამბავი. „შაჰ-ნამე“-ს ქართული ვერსიების (გალექსილის) ერთი ნაწილის გამომცემელმა ბ-მა ი. აბულაძემ — მამუკა მდივნის მოწმობას შემდეგი კომენტარია დაურთო: „აქ მელექსე აშკარად გულისხმობს ზაჰის შესახებ ძველის-ძველს ამბავს, რომელიც დარჩენიდა საქართველოს. ზაჰის შესახები ამბები, რომ ძველის დროიდანვე არსებობდა ჩვენში, ამას, სხვათა-შორის, მოწმობს ჩვენი მათიანე „ქართლის ცხოვრება“. ამ წყაროში ვპოულობთ ცნობებს იმავე პირთა შესახებ, რომლებზედაც მოგვითხრობს ფირდოუსი.

აფრიღონ, რომელმაც შეჰკრა ჯაჭვით გველთა უფალი ბევრასფი, და დააბა მიუფალ მთაზე, არის იგივე შაჰ-ნამეს ფერიღუნი, რომელმაც მიაბა ზაჰიქი (სპარს. شاه چاه ქართ. ზაჰიქი) დემივენდს. . . . დაუმატეთ ყველა ამას როსტომის შესახებ თქმულებათა მთელი ციკლი, რომელიც დაუცავს ქართველი ერის ფანტაზიას, რომ ცხადად წარმოვიდგინოთ ძველის ზაჰიანის შესახების ამბის არსებობა ჩვენში და, მასადაამე, სარწმუნოდ მივიჩნოთ მელექსის სიტყვები:

* მოხსენებულია საისტ. საეთნოგრაფიო საზოგადოების სტომბაზე 26/XI-26 წ.

¹ სასიამოვნო მოვალეობათ ვფელი აქ აღვნიშნო, რომ ეს შრომა ჩემს ფრიად პატივცემულ მასწავლებლის, პროფ. კორნელი კეკელიძის, უშუალო ხელმძღვანელობით არის დამუშავებული.
² ი. აბულაძე „შაჰ-ნამე“-ს ანუ მეფეთა წიგნის ქართული ვერსიები“. თბილისი 1916 წ. გვ. 3-9; E. Такайшвили: Описание рукописей общ. расп. гр. груз. населения 1,367—368.

„საქართველოს ეს ამბავი...“ („ვერსიები“ გვ. 3 შენ. 2) თავის და თავად პ-ლ მკვლევარის შენიშვნის ფაქტიური მხარე, რასაკვირველია, სწორია—მაგრამ, ჩვენი აზრით, აქ ერთი პრინციპიალური (თუ მეთოდური) ხასიათის შეუსაბამობას უნდა ჰქონდეს ადგილი. მართლაც, როცა გამლექსავი ზაქის ამბვის არსებობის ფაქტს აღნიშნავს, იქვე უმატებს:

„და თუმც იცოდეს ჩემგან უკეთ, რად არ მიჰყო ერთმან გელი?!“

ვერ შეემართა (გალექსა) კლასიკური და ალორძინების ხანის ნწერლებს. „შოთამ გალექსა ტარიას და ავთანდილის ქებანი“ — სხვად კი „არად სცალდა“. თვით თეიმურაზმა, რომელიც „ყოველთა უკეთესია—არ ინდომა ესია“ ე. ი. „ზაქიანი“-ს გალექსვა.

ამჟამად მამუკა მდივანი ვერ მოითხოვდა ისტორიულ ქრონიკებში შემთხვევით დაცული ცნობები, ჩვენს პირველხარისხოვან მწერლებს, საგანგებოთ გაელექსათ.

მამუკა მდივანი ჰგულისხმობს არა ჩვენი მატიანის მითიურ ნაღვეს—არამედ სპეციალურ თხზულებას¹.

საკითხია მხოლოდ რა წყარო ჰქონდა მამუკას სპარსული დედანი თუ მისი ქართული თარგმანი. „შაჰ-ნამე“-ს სხვა ვერსიების ანალოგიით ვიცით, რომ გამლექსავები თავის შრომის საფუძვლად ქართულ თარგმანებს იღებდნენ. ე. წ. „უთრუთიანის“-ს გამლექსავი მონურად მისდევს თავის პროზაულ (ქართულ) დედანს „რაც ამბავად იყო გაველქსე მიფიცავს ყოვლის მჰყრობელი“—„დედამ ეს მითხრა რაცა ვთქუი“

ან—„ეს ამბავად იყო ნათქუამი რაც ლექსად დამიწერია“—თუ რამე დამაკლდეს:

„მე უბრალო ვარ, იყუენით ამბვის მწერლის მგმობელი“²

გალექსილი „საამიანი“-ს ავტორი ბარძიმ ვაჩნაძეც თავის შრომას შემდეგ ცნობას უმძღვარებს წინ: „აწ ლექსადა ვთქუა ამბავი საამის გმირთა-გმირისა“³

და ამით გვაშინობს, რომ დღემდის პროზაულად იყო—აწ კი ლექსადაც გარდაქმნილიაო. აქ ყველა ფაქტების ჩამოთვლა საჭირო არ არის—ანალოგიური მდგომარეობა გვაქვს როსტომიანშიც.

ჩვენთვის განსაკუთრებით საყურადღებოა „საამიანი“. ბ-ნ ი. აბულაძემ საე-სებით სამართლიანად აღნიშნა, რომ „ბარძიმ ვაჩნაძის საამიანი ამ მამუკას [მდივანის] ნათქუამი ზაქიანის ბუნებრივს გაგრძელებას წარმოადგენს“⁴. მართლაც გალექსილი საამიანი იქ იწყება, სადაც წყდება მამუკას ზაქიანი. ბარძიმ ვაჩნაძე კარგად იცნობს გალექსილ ზაქიანს და აქედან საკმაო ცნობებსაც არის და-

¹ ეტყობა ეს შეუსაბამობა ბ-ნ ი. აბულაძესაც უგრძენია და, სხვა ადგილას, ასე მსჯელობს: „სამწუხაროდ ჩვენ არ შეგვიძლია, რაიმე გარკვეული აზრი გამოვსთქვათ იმის შესახებ, თუ რომელი ძეგლის ძველი ამბავი აქვს სახეში ზაქიანის გამლექსავ მუდის მდივან მამუკას, როდესაც იგი ამბობს: „საქართველოს ეს ამბავი . . . და სხ. და დაინტერესებულთ მიუთითებს იმ განმარტებაზე, რომელიც ჩვენ ზემოთ მოვიყვანეთ“ (იხ. ვერსიები“ XI).

² ს. ს. ხელ. № 61 გვ. 66.

³ „ვერსიები“ გვ. 39, ხანა 115.

⁴ „ვერსიები“, XXVIII.

სესხებული. საზოგადოდ მართებულია ბ-ნ ი. აბულაძისვე მოსაზრება, რომ გა-
ლექსილი საამიანის წყარო მისი პროზაული ვერსიაა, მაგრამ მას ვერ დავეთან-
ხმებით, როცა პროზაულ და გალექსილ რედაქციათა იდენტობა აბსოლუ-
ტობამდე აპყავს. ¹ ამის მშვენიერ მაგალითს მამუკა მდიენის ზააქიანივე იძლევა.
მამუკას, სხვათა შორის, ნათქვამი აქვს, რომ მიჯაჭველ ზააქს დარჩება შეილი
გაგო, რომელიც „ცხენსა შეჯდა, გარდინებეწა...“

და ჩინეთისა ზღვას მიმართა, მას მუქარა ბევრი ეთქვა“ ²

ეს გაგო შემდგომ ჩინეთიდანვე გვევლინება გალექსილ საამიანში, როგორც
ფრიდონის მტერი „ჩინეთით გაგო მოვიდა, ზააქის თესლის ნარგია“ ³

თუმცა ამის შესახებ არავითარი ცნობა ბარძიმის მიერ გალექსილ პროზაულ
რედაქციაში არ გვაქვს. მეორე ფაქტიც: პროზაული ვერსიით (ე. ი. ბარძიმის
წყაროთი) ზააქის ცოლები **ჯიმშედის ქალებია** ⁴—გალექსილი საამიანით კი
„ჯიმშედს ჰყვანდეს **ორნი** დანი—**ორნივე** ზააქ შეირთო“ („ვერსიები“ 71—3) ⁵

ამჟაბაა მამუკა მდიენის გაფლენით—რადგანაც ზააქის ცოლები აქ **ჯიმშე-**
დის დებია და არა **ქალები**.

მამუკას მოწმობით ვიცით, რომ მისი გალექსილი „ზააქიანი“ დაწერილია
ოდიშს, ლევან დადიანის კარზე, ტყვეობაში ყოფნის დროს („ვერსიები“ გვ. 7).
არჩილ მეფის ავტორიტეტული მოწმობით კი:

„ბარძიმ ვაჩნაძემ გალექსა საამის წიგნი ოდიშსა“ ⁶

აქედან პ-ლ. პ-რ. კ. ქეკელიძის სიტყვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ბარ-
ძიმ ვაჩნაძე ერთ-ერთი ტყვეთაგანი იყო, მამუკასთან ერთად ლევან დადიანისკარზე. ⁷

მამუკა და ბარძიმის მუშაობა წარმოებულა ერთდროიანად ადგილას, ერთდ-
როიანად პირობებში. მათი შრომა ურთიერთის დამატება-გაგრძელებას წარმოად-
გენს. აქ ერთგვარი შეთანხმებული-გეგმიური მუშაობა წარმოებულა. ამჟაბაა
ქრონოლოგიურად „ზააქიანი“ უსწრებს.

მამუკას და ბარძიმის ამგვარი მოღვაწეობა სიმპტომატიურია. სიმპტომა-
ტიურია—რადგან დღეს უკვე გარკვეულია ბარძიმ ვაჩნაძის ლიტერატურული
მოღვაწეობა ⁸. მას უსარგებლია „შაჰ-ნამე“-ს ქართული პროზაული თარგმანით—

¹ „ვერსიები“ XIX.

² „ვერსიები“ გვ. 31, ხანა 97.

³ ხანა 556—4; აგრეთვე შეად. ხანა 568—2, 572—1.

⁴ იბ. ს. ს. ხელ. № 921 გვ. 54 B; წ. კ. № 1594 გვ. 97A.

⁵ მამუკას ზააქიანის ერთი შესავალი ხანა „თქვენც ვასმია ზააქ რა ქნა?“—მთლიანად შე-
სულა გალექსილ საამიანში (იხილეთ „საამიანი“ ხანა 610).

⁶ ცხოვრება თეიმურაზისა. პ. იოსელიანის გამოცემა გვ. 180; Такашвили: опис. II, 140.

⁷ ქართ. ლიტ. ისტორია II, 186.

⁸ ი. აბულაძე „ვერსიები“ გვ. XIX—XXX; პ-რ. კ. ქეკელიძე ქარ. ლიტ. ისტ. II, 185—186.
ოლინდ ისიც უნდა ვთქვათ, რომ ჩვენი ვერ ვეთანხმებით პ-ლ ი. აბულაძის ასეთ აბსოლუტურ
ხასიათის დასკვნას: გამლექსაფი (ბარძიმ ვაჩნაძე) ს ი ტ ყ ვ ა-ს ი ტ ყ ვ ი თ მისდევს პროზითს მო-
თხრობას და ხშირად იმეორებს მის ფრაზებს და თერმინებს და ზოგჯერ სრულიად უცვლელად
იკავს მთელ წინადადებებსაც. ზოგიერთი უმნიშვნელო (?) განსხვავება ერთი ტექსტის მეორისაგან
შეიძლება მიეწეროს—მხოლოდ მელექსის თავისუფლებას“ (XIX). უნდა შევნიშნოთ, რომ „მელექსის
თავისუფლება“ მეტად ხშირია და მნიშვნელოვანიც—მაგრამ ამას ჩვენი საკითხისათვის
ამ ეტაპად მნიშვნელობა არ აქვს.

რომელიც, ცნობილი ნუსხებით, „მეფეთა-წიგნი“-ს დასაწყის ამბებიდან ზაალის შობამდე ანუ საკუთრივ როსტომიანამდე მიყვანილი. ბარძიმს ამ პროზაულ ვერსიის მეორე ნახევარი (სამიანი) გაულექსავს—და ამით, აშკარაა, ჰგულისხმობს წინა ამბების გალექსილი რედაქციის არსებობას; და სწორედ გალექსილის—რადგანაც, როგორც ვთქვით, იქიდან თვითონ ცნობებსაა დასესხებული. ბარძიმის წინამორბედი გალექსილი რედაქცია ვერ იქნებოდა ს. ს. ს-ში დაკული ხელნაწერი № 61, რომელიც ჩვენში ცნობილია „უთრუთიანი“-ს სახელ-წოდებით. ეს რედაქცია **ვეშმარიტად** სიტყვა-სიტყვით მისდევს „შაჰ-ნამე“-ს პროზაულ ვერსიას. „უთრუთიანი“ მამუკას „ზაქიანი“-ს შემდეგ უნდა გაჩენილიყო. ამას შემდეგი ფაქტი გვაფიქრებინებს: აქ ერთი-ან უკეთ ერთად-ერთი—გამონაკლისი თავისებურება გვაქვს, როცა გამლექსავი თავის პროზაულ ვერსიას შორდება. სახელდობრ აქედან ვეცნობით რომ:

„ზაქს ორნი შვილნი დარჩა **ფარუხი და გაგო**¹—თუმცა პროზაულ ვერსიით (კვლავ ვიმეორებთ, რომელსაც გამლექსავი უმნიშვნელო წერილმანშიც კი სიტყვა-სიტყვით იმეორებს) ზაქს ერთი შვილი დარჩა **ფარუხ**. მაგრამ მამუკას ზაქიანში—ზაქის შვილია **გაგო** და არა ფარუხ. გამლექსავი იცნობს ორთავე ფაქტს, ის დაეკვებულა—ამიტომ ერთგვარის შეთანხმების, თუ პასუხისმგებლობის თავიდან აცილების, მიზნით—ადგა და ორთავე ზაქის შვილებად გამოაცხადა—წინააღმდეგ, როგორც პროზაულ ისე გალექსილ, ვერსიათა ტრადიციისა.

ბარძიმი იცნობს საამის ეპიზოდამდე გალექსილ ამბავს და თითონ აგრძელებს მას.

როცა ბარძიმის შრომას უკვირდებით უნებლიეთ იბადება კითხვა: მამუკას იგივე პროზაული ვერსია ხომ არ ჰქონდა ხელში, რომლის მეორე ნაწილის გალექსავა, ზაქიანისავე გაგრძელებად, ბარძიმს უკისრია. მამუკას რად უნდა ეძებნა ესთქვათ: სხვა რაღაც უცხო ენაზე არსებული ვერსია, როცა მის განკარგულებაში ხელუხლებელი, მზა-მზარეული, ქართული პროზაული თარგმანი არსებობდა. უფრო ბუნებრივი და გასაგებიც იქნება გალექსილ ზაქიან—სამიანიში შენიშნული შესატყვისობანი მათ საერთო ქართულ პროზაულ ვერსიაშიც ვეძიოთ.

ამ ეჭვებს კიდევ უფრო შეესხა ფრთები, როცა აშკარად დადასტურდა ის ფაქტი, რომ მამუკა მდივნისათვის „შაჰ-ნამე“-ს ქართული პროზაული ვერსია მართლაც ხელმისაწვდომი ყოფილა, რომ მამუკა ამ პროზაულ ვერსიას კარგად იცნობდა—კადევ მეტი ამ ვერსიის გავრცელებაზე მას პირადად უღვაწია. ქ. შ. წ. კ. გ. ს. ყოფილ სიძველეთსაცავში ჩვენ ვიპოვეთ „შაჰ-ნამე“-ს პროზაული ვერსიის ერთი იშვიათი ეგზემპლარი—საკუთრივ მამუკა მდივნის ხელით გადაწერილი ოდიშს, ლევან დადიანის კარზე.

ეს ხელნაწერი № 1594.-ის საზოგადოების დაბეჭდილ კატალოგში წოდებულია ყარამანიანად². ხელნაწერი აღწერილი აქვს ზ-ნ ექ. თაყაიშვილს. ეს აღწერილობა საყურადღებოა და ძლიერ მოკლევც ისე, რომ მისი მთლიანად მოკვანა შეიძლება. აღმწერილი ხელნაწერს ყარამანიანს უწოდებს: „Караманиа-

¹ № 61 გვ. 176.

² დ. კარიჭაშვილი „კატალოგი ქ. შ. წ. კ. გ. ს. წიგნთ-საცავისა“ 1905 გვ. 131.

ნი, рукопись в 32X21 сант., в ободранном досчатом переплете, перекрытом черною кожею с тиснениями, писана на бумаге строчными мхედრული второй половины XVIII в. Рукопись обильно снабжена рисунками в красках в персидском стиле, но, к сожалению, она дефектна, листы разрознены и перепутаны. всех рисунков 72, листов теперь 147. Филигрანი бумаги не одинаковы. Одна из них представляет лилию в круге. Рукопись начинается с 9 тетради. В середине первого листа—оглавление: აქა ეშმაკისაგან ჯიმშედის მოცდუნება. Последняя тетрадь по счету 33-я. Эта рукопись и древнее и лучше других".¹

რასაკვირველია შეცდომაა ამ თხზულების ყარამანიანად მონათვლა. ეს აშკარაა. სხვათა შორის, თვით ბ-ნ-თაყაიშვილის წარმოდგენილ აღწერილობიდანაც. მართლაც „ყარამანიანი“ სრულიად არ იცნობს ჯიმშედის ამბავს და, მით უმეტეს, „ეშმაკისაგან ჯიმშედის მოცდუნება“-ს. როგორც ვთქვით ეს თხზულება „შაჰ-ნამე“-ს პროზაულ ვერსიას შეიცავს. ბ-ნი ექ. თაყაიშვილი შეცდომაშია შესული, როცა თხზულებას მე XVIII ს. მეორე ნახევრით ათარიღებს. ხელნაწერს დასასრულს თარიღიც აქვს დასმული და გადამწერიც კი მოხსენებულია. „ქორონიკონს სამას ოცდა თხუთმეტსა თვესა ივლისსა ოცდაშვიდსა გათავდა“ ე. ი. 1647 წ. (მე 17 ს. პირველი ნახევარი). უფრო საყურადღებოა გადამწერის ვინაობა: დაწერა ეს წიგნი ბრძანებითა ხელმწიფის დადიანის ბატონი ლევანისათა და ხელითა მამუკა თავაქალაშვილისათა“. სანამ ჩვენ ხელნაწერს დაუბრუნდებოდით საჭიროდ მიგვაჩნია გადამწერის, მამუკა თავაქალაშვილის, ვინაობის გარკვევა—რადგან ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს საერთოდ „შაჰ-აჰიანი“-ს საკითხის გადასაწყვეტად. ვალექსილ ვერსიის შესავალში ნათქვამია:

„მეფის მდივანმან მამუკამ ვთქუი ესე ზააქიანი“

ოდიშს ტყვედ ვიყავ, გავლექსე, მე თავსა უყავ ზიანი
შემდეგ „პატრონი მიბრძანეს, გავლექსე ამბავნი ზააქიანი“.

ეს პატრონია „კელმწიფე მანუჩარისძე - დადიანი ლევან ოდიშის მფლობელი“². გამლექსავი ქებათა-ქებას უძღვნის თავის პატრონს აღმოსავლურ საკაროსახოტბო პოეზიის მანერით. ეს საშინელი ტირანი, ლევან დადიანი, (1611—1657) აქ გამოყვანილია „ყოველთა საყურელად“ („ვერსიები“ ხანა 11-1 გვ. 9)

გამლექსავი თავის თავს მეფის მდივანს უწოდებს, რომელიც ლევანთან ტყვედ არის.

მამუკა მდივნის ვინაობის შესახებ ჩვენს ლიტერატურაში სხვა და სხვა აზრი არსებობდა. პირველად ბ-ნი ექ. თაყაიშვილი შეზო ამ საკითხს. მას მამუკა მდივნად—იმერეთის მეფე გიორგის ბოკაულთუხუცესი მამუკა მიაჩნდა³. ამ მოსაზრებას ადგია ჩვენი პ. ლი მასწავლებელი პრ. კ. კეკელიძე⁴.

„ზააქიანი“-ს გამომცემელ ბ-ნი ი. აბულაძის მოსაზრებით: „ეს მამუკა მდივანი უნდა იყოს მანუჩარ დადიანის ერთი იმ ტყვეთაგანი, რომლებიც მან

¹ Описание II, 609—610.
² Опис. I, 368; „ვერსიები“ გვ. 7.
³ Опис. I, 366-367.
⁴ ქართ. ლიტ. ისტ. II, 172—173.

წამოასხა ქართლის მეფე სიმონზე ოფიშკეთის ბრძოლაში გამარჯვების დროს.¹ პრ. კ. კეკელიძემ საეცებით სამართლიანად უარყო ბ-ნ ი. აბულაძის მოსაზრება თხზულების შესავალში დაცულ ისტორიულ-ლიტერატურული ფაქტების გათვალისწინებით.² მართლაც, სხვა რომ არა იყოს რა, ლევან დადიანი, რომლის დავალებითაცაა შრომა შესრულებული, ოფიშკეთის ომის დროს დაბადებულიც არ ყოფილა. ოფიშკეთის ბრძოლა მოხდა 1590 წ.³ ლევან დადიანი კი 1591 წ. დაიბადა.⁴ სარგის კაკაბაძემ პრინციპიალურად უარყო მამუკა მდივნის და მამუკა ბოქალთაფუცის ერთი და იგივეობა.⁵

ამ მამუკა მდივანს ლევან დადიანის კარზე ტყვეობაში ყოფნის დროს გადაუწერია ვეფხის-ტყაოსნის ცნობილი, უძველესი, რედაქცია 1646 წელს.⁶ ჩვენი ხელნაწერი, რომელიც მამუკა თავაქალაშვილს შეუსრულებია—ვეფხის-ტყაოსნის გადაწერის მომდევნო წელსაა დასრულებული. ორთავე ლევან დადიანის დავალებით. სამწუხაროდ ვეფხის-ტყაოსნის ეს ხელნაწერი ამჟამად ტფილისში არ იმყოფება, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ორთავე თხზულების პალეოგრაფიული თვალსაზრისით დაპირისპირება. მაგრამ ჩვენ საშუალება მოგვეცა რამდენიმე მინც ამგვარი ოპერაცია მოგვეხდინა. ვეფხის-ტყაოსნის მოხსენებული ხელნაწერი დასურათებულია, რაიც ქართველიშვილის ცნობილ გამოცემას დადებია საფუძვლად.⁷ ამჟამად ს.ს.ს. მუზეუმში დაცულია ალბომი (№ 876) მამუკა მდივნის გადაწერილ ვეფხის ტყაოსნიდან გადაღებული ფოტოგრაფიული სურათებით. სურათების უმრავლესობას წარწერებიც შემოუნახავს, რომლებიც საეცებით იმგვარივეა, როგორც ჩვენი ხელნაწერის დამწერლობა. დასურათებულია ჩვენი ხელნაწერიც, მაგრამ სპეციალისტის, ბ-ნ შალვა ამირანაშვილის, დაკვირვებით მამუკას ხელით შესრულებულია მხოლოდ ორი, —სახელდობრ: ფერიდუნი თავის ცოლებით და 2) აქა ფრიდონს ფურისა ძუძუს აწოვებენ. დანარჩენი შესრულებულია მე-XVIII ს-ში—თავისუფლად დატოვებულ ადგილებზე. ბ-მა ამირანაშვილმა ვეფხის ტყაოსნის და ჩვენი ხელნაწერის ორი მოხსენებული სურათის ავტორის იდენტობა დაადასტურა. სხვათა შორის მამუკა მდივანს ჩვეულებად ჰქონია ტექსტში ჩართვა: „ღ თო შეიწყალე ამისი მწერალი“⁸ რაიც ჩვენს ხელნაწერშიც გვხვდება (გვ. 18B). ამრიგად აშკარა ხდება, რომ ვეფხის-ტყაოსნის 1646 წ.

¹ „ვერსიები“ გვ. 6 შენ. 7.

² ლიტ. ის. II, 172.

³ ქარ. ცხოვ. II, გვ. 32, 195, 246; ქართ. ცხოვრებაში, სხვა ადგილას, ოფიშკეთის ბრძოლის თარიღად 1593 წელია დასახელებული (ქარ. ცხ. II, 300; თ. ეორდანი: ქრონიკები II, 427)—ამ გარემოებას პირველად პრ. კ. კეკელიძემ მიაქცია ყურადღება (იხ. მისი ქ. ლიტ. ისტ. II, 172 შენ. 5) მაგრამ ეს ცნობები საეჭვოა, რადგანაც, ამ შემთხვევაში ქარ. ცხოვრებით თითქოს ომი მოხდა სვიმონ მეფის და მამია დადიანის შორის—რაც შეცდომაა. ოფიშკეთის ბრძოლის დროს დადიანობდა მამიას შვილი მანუჩარ-ლევანის მამა (ეს შეცდომა განმეორებულია გვ. 304—სტ. 8). ქრონიკების მოწმობით—ოფიშკეთში (დედანში: ოფიშქი) სვიმონს ალექსანდრე მეფის მიერ დამარცხდა, აქ დადიანი სრულიად არაა მოხსენებული.

⁴ ქარ. ცხ. II, 195.

⁵ „საისტორიო მოამბე“ 1925 I, 305—306.

⁶ Так. опис. II, 570.

⁷ Опис. II, 571.

⁸ Опис. II, 570.

ნუსხის და ჩვენი ხელნაწერის შემსრულებელი მამუკა ერთი და იგივე პირია: მამუკა მდივანი ანუ მამუკა თავაქალაშვილი. ის თავისი დროის საუკეთესო კალიგრაფი ყოფილა, მხატვარი და უფრომდარე ღირსების პოეტი¹. ეტყობა მამუკას დიდხანს უტხოვრია ლევან დადიანის კარზე, როგორც ბ-ნმა სარგის კაკაბაძემ გამოარკვია, ის იხსენება ლევან დადიანის ერთ საბუთში, რომელიც 1628-1639 წ. ეკუთვნის². ალბათ ლევანი მამუკას მწიგნობრად იყენებდა, შესაძლებელია მას პირად მდივნობასაც ავალებდა. მამუკას სხვა მრავალი თხზულებაც უნდა გადაეწერა, რონელთაც ჩვენამდე არ მოაღწიეს ან და კიდევ გამოუმხვევრებას ელიან. ლევან დადიანის კარზე გაჩაღებული ლატერატურული მუშაობა ყოფილა. „შაჰნამე“-ს ვერსიების გალექსვაზე მუშაობენ მამუკა და ბარძიმ. იწერება ვეფხისტყაოსანი. დადიანების კარზე შემოკრებილი წრიდან უნდა იყვეს გამოსული „როსტომიანი“-ს ცნობილი ე. წ. დადიანისეული რედაქცია ამ ჟამად ყ.წ.კ.ს. მუზეუმში № 406 დაცული³. მამუკა ლევანის კარზე ლექსავს ზაქიანს. აქვე მის მხატვრულ გამოცემაზე ზრუნავს. ჩვენ ქვემოთ აღვნიშნეთ, რომ 1594 წ.-ში არის მამუკას ხელით შესრულებული ორი სურათი. შესაძლებელია ის სურათები თავდაპირველად გალექსილი ზაქიანისთვის იყვეს დამზადებული. ამას გვაფიქრებინებს შემდეგი: ერთ სურათზე გამოსახულია ფრიდონი თავის ცოლებით (ჯიმშელის დებით) არნავაზით და შირინოზით. პროზაული ვერსია ამ სახელებს არ იცნობს. თანაც აქ ზაქის ცოლები ჯიმშედის ქალებია და არა დები, როგორც სურათების წარწერა გვაუწყებს. გალექსილში კი ზაქის ცოლები სწორედ ჯიმშედის დებად იწოდებიან—აქ სახელებიც შირინოზ და არნავაზია.

მეორე სურათის წარწერაა: აქა ფრიდონს ფურისა ძუძუს აწოვებენ სამწუხაროდ არც პროზაულ და არც გალექსილ ვერსიაში არაა მოხსენებული, რომ ფრიდონს ფური ძუძუს აწოვებდა, როგორც ეს სურათზეა გამოხატული და სპარსული ტექსტით დადასტურებული⁴. მამუკას ხელით გადაწერილ „შაჰნამე“-ს პროზაულ ვერსიის გამოაშკარავებას—ფრიად მნიშვნელოვანი როლის თამაში შეუძლია, როგორც, კერძოთ გალექსილ „ზაქიანი“-ს ისე, სერთოდ, „შაჰნამე“-ს ქართული ვერსიების პრობლემის გასარკვევად. ხელნაწერი საყურადღებოა თავისდათავად, როგორც ახალი ეგზემპლარიც—თანაც დათარიღებული. დღემდის ჩვენში ცნობილი იყო „შაჰ-ნამე“-ს პროზაული ვერსიის მხოლოდ ერთი ნუსხა ს.ს.ს. სიძველეთ საცავის ხელნაწერი № 921, რომელიც მეტად დეფექტიურად არის შენახული: აკლია მრავალი ფურცლები შუაშიც, თავშიც და ბოლოშიც—განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ბოლოს დაკარგვა. ამით შეუძლებელი ხდებოდა იმის გათვალისწინება თუ სანამდის ყოფილ მიყვანილი ამ ნუსხით პროზაული თარგმანი.

პროზაული ვერსიის მეორე ეგზემპლარი უნდა გვექონდეს ლენინგრადის საჯარო წიგნთსაცავის № 50 (собрание кн. Грузинского) — როგორც ამას ყურად-

¹ მამუკას შრომის პოეტურ ღირსებაზე იხ. „ვერსიები“ გვ. 12; პრ. კ. ავაქლიძე II.174.
² „სისტორიო მოამბე“ 1925 I, 396; მისივე: დასავლეთ საქ. საეკლესიო საბუთები 1,51-52.
³ ამ ხელნაწერის ვრცელი აღწერილობა იხ. თაყაიშვილი, 1,358-360.
⁴ იხ. Mohl: le livre des rois I, სპ. ტექსტი გვ. 80-4-ფრან. თარ. 81-7.

ღება მიაქცია პლმა პრ. კ. ქეკელიძემ¹. სამწუხაროდ ეს ხელნაწერი ჯერ კიდევ არ დაბრუნებია მშობლიურ კერას. მხოლოდ აკ. ნ. მარის მოკლე აღწერილობით ვიცით, რომ ხელნაწერი დიდათ ნაკლულევანია. აღმწერელის სიტყვით „დაცულის ფურცლებიდან სჩანს, რომ შეიცავს „შაჰნამე“-ს პროზაულის თარგმანის ნაწილს, პირველ თავიდან თურის მოკლამდე მანუჩარის ხელით და ამ ამბის შესაბამისად წერილის გაგზავნამდე მანუჩარისგანვე ფრიდონის მიმართ“. ² მაშასადამე პეტროგრადის ხელნაწერს პროზაულ საამიანის დიდი ნაწილი აკლია. დასასრული არც აქ გვაქვს. თანაც ხელნაწერი უთარილია.

ჩვენი ხელნაწერიც (№ 1594) როგორც ბ-ნ თაყაიშვილის აღწერილობიდანაც ჩანს—მეტად სავალალო მდგომარეობაში იყო. ფურცლები სრულიად არეულ-დარეულია ზე გადასმულ-გადმოსმული. მაგრამ ს.ს.ს.ხელ. № 921 დახმარებით შესაძლებელი ხდება მისი დალაგება. ხელნაწერს შესავალში მცირე აკლია. ამბავი უკვე ქაიამორით იწყება. უთრუთის თავგადასავალი, რომელიც ს.ს.ს. ხელნაწერში ძლიერ დაზიანებულია — აქ თითქმის მთლიანად არის წარმოდგენილი — ისე რომ ორთავე ხელნაწერის დახმარებით შესაძლებელი ხდება ამ ეპიზოდის აღდგენა. ძლიერ დაზიანებულია ხელნაწერის უკანასკნელი ეპიზოდი, სახელდობრ საამიანი. მაგრამ საბედნიეროდ ამის დასასრული გადარჩენილია. ჩვენ ჯერ-ჯერობით დაწვრილებით შევისწავლეთ და აღვადგინეთ ჩვენთვის ამ ჯამად საინტერესო ზააქის ეპიზოდი. ეს საკმაო სისრულით არის წარმოდგენილი. დაკარგულა მხოლოდ ორი ფურცელი—სახელდობრ 1) ს. ს. ს. ხელ. № 921 მიხედვით გვ. 43A სტრიქ. 6 დაწყებული სიტყვებით: „და რა ღარიბი ყარამან დაინახა“—დამთავრებული: „სახელოვანი არის, ამაზედა აღარა... (იგივე გვრიდი 3 სტრ. ქვემ.). ჩვენი ხელნაწერით 78B და 79A-ს შუა).

2) გვ. 82B და 83A-ს შუა აკლია დაწყებული სიტყვებით: „ლილასა დაემსგავსნეს“ (№ 921, 46A—7 სტრ.) დათავებული: „გასწიენა კბილ მოღრჯენიდ“ (46B.)

სამაგიეროდ ჩვენ ხელნაწერს დაუცავს ერთი ეპიზოდი, რომელიც ს. ს. ს. ხელნაწერს აკლია. ჩვენი ხელნაწერის მიხედვით ზააქისგან დამარცხებული ჯიმშედ გაიქცევა ინდოეთში. ირთავს ინდოთ მეფის — ჯოგრატის ქალს. შემდეგ სიმამრის და მისი ძმის ბაგრატის დახმარებით გამოემგზავრება ერანში ზააქის წინააღმდეგ საბრძოლველად. ზააქი დაამარცხებს ჯიმშედს. იპყრობს ერან-თურანის ტახტს (რავილაც არავენ ეცილება). ირთავს ჯიმშედის ორ ქალს. ინდოელებთან ბრძოლაში ზააქი თავისი ხელით ჰკლავს ბალრატს (გვ. 57B—60A) — მომდევნო ამბები გვაქვს № 921-იც³.

როგორც შევნიშნეთ ს. ს. ს. და პეტროგრადის ხელნაწერებს აკლიათ დასასრული, რა ნაკლსაც ავსებებს ჩვენი ხელნაწერი. ამით წყდება პროზაულ „შაჰ-ნა-

¹ II, 169 ზნ. 4.

² ნ. მ. (ნ. მარი) „ივერია“ 1891 წ. № 132 „ორიოდე სიტყვა „შაჰ-ნამე“-ს ქართული თარგმანის შესახებ“.

³ ს. ს. № 61 ე. ი. გადმეკლ უთრუთიანსაც აკლია ზააქისგან ერან-თურანის ტახტის დაპყრობა. ცოლების შერთვა. ჯიმშედის ინდოეთში შეხიზნვა და დაქორწინება. ეტყობა ამ რედაქციის ავტორს დემეტრე პროზაული ნუსხით უსარგებლია.

მე“-ს ამ ნუსხათა მოცულობის საკითხი. ის შეიცავს ამბებს დასაწყისიდან საკუთარივე როსტომიანამდე. პროზაული ვერსია სწორედ იქ თავდება—სადაც უკანასკნელი წერტილი ესმება გალექსილ საამიანს.

რასაკვირველია მამუკა მდივნის ხელით გადაწერილ პროზაულ „შაჰნამე“-ს არსებობის ფაქტიც—არსებითად ვერ გადასწყვეტს მამუკას გალექსილი შრომის ბედს. საჭიროა მისი შინაგანი ბუნების ოპერაცია, რომ ამით შესაძლებელი გახდეს თავისდათავად საგულისხმო დასკვნის დასაბუთება.

საერთოდ საგვებით მართებულია პ. ლ. ი. აბულაძის მოსაზრება, რომ „მამუკას გალექსილი ზაქიანი, როგორც შინაარსით, ისე თავის სიმოკლით, უფრო ემხრობა, ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ში მოთავსებულ ზაქის შესახებ ეპიზოდს ვიდრე [ქართული პროზაული ვერსია]¹ — მაგრამ მიუხედავად ამისა მამუკას ნამუშევარი უაღრესად თავისებურად არის გამართული. ზედმიწევნით შემოკლებულია და, არსებითად, არც ნაკლები საერთო მოტივები აქვს ქართულ პროზაულ ვერსიასთან ვიდრე მის სპარსულ დედანთან.

მართლაც მამუკას ცნობით ზააქ მუხვარდის შვილია (15—1) ისე როგორც პროზაული ვერსიითაც. უკანასკნელში ზაქის შთამომავლობაზე უფრო დაწვრილებით არის მოთხრობილი. მურდავი (იგივე მამუკას—მუხვარდი) ჯიმშედის ერთი მთავარი გმირთაგანია--მისრეთის ღ შამის მფლობელი. ზააქ, ჯიმშედ, ფრიდონ — ერთი მოდგმის, ერთი გვარის შვილებია. ზააქ უთელის ფრიდონს (ჯიმშედის ახლო ნათესავს) „თემი და ქუყყანა შუა გაგყოთ. ნახევარი შენ დანახევარი მე. ერთი გვარნი კაცნი ვართ“² — სპარსულ „შაჰ-ნამე“-თი კი ზააქ და მისი მამა გარკვეულად არაბებია.³

2) გალექსილი „ზაქიან“-ის თავები: აქა აფთიონ თავის ცოლს სიზმარს ეუბნების.

აქა ზააქ აფთიონ დაიჭირა და თავსა სკრის (ხანები 37-53)—ისე როგორც მამუკას აქვს სრულიად უცნობია „შაჰნამე“-თვის. სპარსულით დავაყვაცებულ ფრიდონ დედას გამოკითხავს მამის თავგადასავალს — (Mohl 1, 83 — 85) იქ არავითარ სიზმარს აღგილი არ აქვს. გალექსილსაც ეს ეპიზოდი (საერთოდ საკმაოდ ვრცელი. სულ ზაქიანი, შესავალის გამოკლებითი, 100 ხანისგან შედგება—აფთიონის ეპიზოდი კი 13 ხანას შეიცავს) ქრისტიანული ელემენტებით შეუზავებია:

¹ „ვერსიები“ XI.

² № 1594 გ. 91B; № 921 გვ. 52B.

³ იხ. J. Mohl: le livre des rois 1, 59 სტ. 5; P. Horn: Geschichte der persischen Literatur s. 101.

Dr J. A. Vullers-ის სიტყვით აღმოსავლურ ლიტერატურაში ზაქის (كشك) შთამომავლობა სიბნელეთაა მოცული. ზოგიერთების აზრით ის არაბია—ზოგიერთების ასურელი (სირიელი) Vullers-ს უფრო მართებულად მიანჩნა ზაქის ასურეთის მონარხთა ცნობა, რომელმაც სპარსეთი დაიპყრო. (იხ. მისი Fragmenten über die Religion des zoroaster. Bonn, 1831 s. 56. ann. 17) სხვათაშორის—„როსტომიან“-ის გალექსილში ზააქს იცნობს არაბად („ვერსიები“ გვ. 380 ხანა 1390).

„აღაბი უყუეს აფთიონს კელ-მწიფურისა წესითა
ეფისკოპოზი აწვიეს ქრისტიანობის წესითა.
ქამი სწირეს და ილოცეს მათის კრებულის წესითა,
და თვალ-მარგალიტსა მიართმენ,—საესეს ოქროსა თეფშითა“

(ხანა 52)

3) ზააკ-ფრიდონის ომი მამუკა მდივანს ისე აქვს წარმოდგელი თითქოს
ეს **ერან-თურანის** ომი იყვეს:

„ქავამ დროშა გაიძღვანა, გიო მოვა ყვირილითა
თურანელთა დაუძახა: „თქვენ მომრჩებით ახლა რითა“ (84)

ან და: „ქავსა, გიოს გაემარჯვა, **თურქნი ყრიან ზააკისნი**“

აქ თურანელებად ზააკის მომხრეებია გამოყვანილი, სამაგიეროდ აჯანყე-
ბული **ერანელებია**:

„მას ქავა წინ მიეგება-დროშა თან ახლავს სვიანი

სხვა ერანელი მრავალი და გივი სახელიანი“ (70)

რასაკვირველია ერან-თურანის ომი ჯერ ნადრეგია. ზააკ-ფრიდონის ომს
ასეთი ტენდენცია სრულიად არ ახასიათებს. პირველი დაიწყო **ერაჯის მკვლელობის**
შემდეგ, რაიც საამიანშია მოთხრობილი. ჩვენი აზრით ასეთი ტენდენცია მამუ-
კას სწორედ პროზაულ საამიანიდან უნდა ჰქონდეს აღებული. მამუკამ შესაელი-
დანვე ვეაუწყა, რომ საამინის ეპიზოდებს კარგად იცნობს:

„სალომ და თურომ ძმა მოჰკლა, ჯოჯოხეთს ყოფნა ინება“ (ხანა 5).

ფრიად მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ მამუკას ერანელ გამირებში
გამოჰყავს „გივი სახელინი“. „შაჰ-ნამე“-თი გივი ცნობილია მართლაც სახელო-
ვან ფალანად, სახელოვან გოდერძის ძედ. გივი თურანიდან გამოიყვანს ახალ-
გაზრდა ქაიხოსროს. თავისდათავად ცხადია მას ზააკის ეპიზოდთან არავითარი
საერთო არ აქვს. ეს მამუკას საკუთარი ფანტაზიის (და ერულიციის) ნაყოფია.

4). ქავას აჯანყება. ამის გამომწვევი მიზეზები. შვილების ბედი —ამაზე მა-
მუკას ზააკიანში ერთი სიტყვაც არ არის ნათქვამი.

5). უკანასკნელი ეპიზოდები (ნარიმანის გამოჩენა. თამაზის აღა ყალა. გა-
გოს გარდახვეწა) უცნობია „შაჰნამე“-სთვის. მამუკას აქ ქართული პროზაული
ვერსია აქვს განმეორებული.

6). მეტად შემოკლებულად არის ფრიდონის აღზრდა. აქ მხოლოდ ნათქვა-
მია, რომ ფრიდონ მთებში იზრდება — მეჯოგესთან. მამუკა არ იცნობს ზააკის
ინდოეთში გამგზავრებას. სხვათაშორის ასეთი დეტალიც: „შაჰნამე“-თი ზააკის
ცოლები ჯიმშედის ქალებია¹ ისე როგორც ჩვენი პროზაული ვერსიითაც (№ 1594
გვ. 97A=921—54B), მამუკას ზააკიანით კი —ჯიმშედის დები (ხანა 71). მამუ-
კა ამბავს იმდენად ამოკლებს, რომ მთელ თხზულებაში ჯიმშედს მხოლოდ ორი
სტრიქონი დაუთმო (ხანა 96) თუმცა შესავალში გვარიგებს:

„ჯიმშედს და მეფეს აფთიონს ავად არ უნდა ხსენება“ (5)—ყოველ შემ-
თხვევაში მის თხრობიდან ვერავითარ წარმოდგენას ვერ იქონიებთ ჯიმშედის შე-
სახებ.

¹ Mohl I, სპ. ტექ. 98—7 სტ. ქვ.—ფრ. თარ. 99—10 ქვ.

ასევე სრულიად მოულოდნელად და მექანიკურად ჩართულია მამუკას ზაქიანში ნარიმანის გაჩენა. რასაკვირველია მის ვინაობაზე ერთი სიტყვაც არ არის ნათქვამი. ეტყობა მამუკა იცნობს პროზაული ვერსიიდან ვრცელ მოთხრობას ნარიმანის შესახებ და საჭიროდ დაინახა მისი გალექსილშიც მოხსენება, რომ ამით ერთგვარი გარდამავალი საფეხური შექმნილიყო ზაქიანს და საამიანს შორის („საამიანი“-ნარიმანის სიკვდილით იწყება.)

საერთოდ მამუკას თხზულება ზაქის ამბების კონსპექტია. საკმაოა თუ ავლნიშნავთ, რომ თვით სპარსულ ტექსტში ზაქის თავგადასავალი 671 ორწვეილედ ლექსისგან შესდგება¹. მამუკას შრომა მთელი თვისი თავისებურობით და ჩანართებით (აფთიონის ეპიზოდი. ზაქის მიჯაჭვის მომდევნო ამბები) მხოლოდ 100 ხანას შეიცავს. პროზაულ ვერსიაში ზაქის თავგადასავალს მეტად ვრცელი ადგილი აქვს დათმობილი. აქ წარმოდგენილი, მეტად გაჭიანურებული, ომი ფრიდონს და ზაქს შორის (რაიც სპარსულისთვის უცნობია) მამუკას არ აქვს სხვა კი, საერთოდ, მამუკას გალექსილ თხზულებაში და პროზაულ ვერსიაში ერთგვარადაა. მამუკას მთლიანად დაცული აქვს პროზაული ვერსიის ჩონჩხი თუმცა ის თავისებურად და მოკლედ აქვს გადმოცემული. თხზულების სიმოკლეს მამუკა თითონაც არ მალავს და გადაჭრით აცხადებს—პატრონთ მიბრძანეს:

„ტკბილთა სიტყვათა შეწყობა მოკლედ ამბისა თქმისანი“ (ხანა 12). რომ ავიღოთ ცალკე ადგილები:

1) საერთოა ორთავე რედაქციისთვის ზაქის ვინაობა. ეშმაკის ცდუნება, მურადის მკვლელობა. ამ მკვლელობის ყოველი დეტალი. ზოგიერთი პარალელები:

პროზაულით:

„მურდავს ერთი შვილი ედგა, სახელი ზაქ ერქვა“.

„რა ასეთი საუბარი გაიგონა, ზაქ ასრე უთხრა ეშმაკსა: ვითა მამა ვის მოუკლავსო“?

„მურდავს ერთი ზევი ედგა თავისათვის სალოცავად და ყოველსა ლოცვის ეამსა მივიდის სალოცავად. ბერი კაცი იყო და თავისათვის ილოცვიდის. წავიდა ეშმაკი. გზაზედა ორმო მოთხარა და შიგან ლახვარი დაქსო და ზედა წახურა. და რა ლოცვისა ეამი მოვიდა—მურადე სალოცავად წავიდა. როგორ წაიარა ჩავარდა ორმოშიგან და მოკულდა. რა ზაქ მამის სიკვდილი შეიგნა საყულონი გარდინიენა. თავსა გარდაიხადა და გლოვა დაიდგა“ (№ 1594 გვ. 54B, 55 AB ; № 921 გვ. 32 B—33 A.)

გალექსილით

„ზაქ იყო მუხვარდის ძე ფალავანი გამოთქმული“ (15-1)

„ზაქმა უთხრა ეშმაკსა, ვის ასმია მამის მოკვლა“

(ს. ს. ს. ხელ. 56 №; შეად. „ვერსიები“ 17-1)

ეშმაკმან ორმო გათხარა, მის უცხო არ იქნებოდა შიგან ლახვარი დაასო, კაცი ვერ მოურჩებოდა,

¹ Mohl I, 54—112.

ზააქის მამა აბანოს წავიდა, იარებოდა,
 და რა ცოტა წავლო, ჩავარდა, იმავ წამს სული კდებოდა.
 რა მოჰკლა ზააქის მამა, ეშმაკი გაუჩინარდა,
 ზააქ ტიროდა, მოსთქვამდა: „ეს რა ვქენ!“—მეტად ინანდა.

(„ვერსიები“ გვ. 11)

მამუკას თავისებურებად აქ ის შეიძლება ჩათვალოს, რომ მისი სიტყვით კატასტროფა მოხდა, როცა „ზააქის მამა აბანოს წავიდა“, რაზედაც პროზაულ ვერსიაში ცნობა არაა. „შაჰნამე“-თი მურდავს ბაღში სალოცავი აქვს. იქ ბერი-კაცი მარტოდ დაიარება ტანისა და პირის დასაბანად და სალოცავიდ (Mohl I, სპ. ტექ. გვ. 58, 9=ფრ. 59, 12-15; P. Horn. Geschichte...s. 103). აშკარაა აქ იგულისხმება ლოცვის წინ განბანა. მამუკას ლოცვის მომენტი სრულიად აღნიშნული არ აქვს და ერთგვარის იუმორით მურდავს აბანოში ისტუმრებს. ასეთი თავისებური გაგება მამუკას შემოქმედებისათვის ფრიად დამახასიათებელია. როგორც უკვე შევნიშნეთ პროზაული ვერსიით ზააქის მამა მისრეთის მფლობელია. გალექსილითაც: ზააქს „მისრეთი აქვს საბატონოდ“. ¹ ეს ცნობა კი სპარსული „შაჰნამე“-სთვის უცხოა. შედარებიდან ჩანს, რომ ორთავე ვერსია ერთდამიგვე სიტყვებით იწყება. ქართულ ვერსიებით ამბავი პირდაპირ ზააქით იხსნება—მუხგარდზე არაფერია ნათქვამი იმის მეტი, რომ ის ზააქის მამაა. სპარსულით კი პირველად მოკლე თხრობა მურვადის გარშემოა. ²

4). საერთოა ორთავე რედაქციისთვის ზააქის მხრებზედ გველების გაჩენის ეპიზოდი. ეშმაკისმხარეულად შედგომა. სასიამოვნო ჭამადის მომზადება. მადლობის ნიშნად დაჯილდოვების სურვილი. ეშმაკის სათხოვარი და აქედან გამომდინარე შედეგი. მხოლოდ გალექსილი რედაქციით აღნიშნული ეპიზოდი უშუალოდ მოსდევს მურდავის მკვლელობის თხრობას—როგორც ეს სპარსულშიც არის. პროზაული ვერსიით კი ჯერ ჯიმშედის წინააღმდეგ ბრძოლაა. სანიშნუშით აქ მოვიყვანთ ვრცელ პარალელს.

პროზაულით:

„ზააქმა ასრე უთხრა ვითა ამის უკეთესი საქამადი არა ოდეს მინახავს. ასრე მინდა, რომე კარვად მარჩინო. მერმე ასრე უთხრა ეშმაკმან ვითა შენი წყალობა არა მაკლიან რა. ამის მეტი არა მინდა რა, რომე ორთავე მხრისა თავთა მაკოცნინე. აქა ზააქს ეშმაკის მანქანებითა მხართა გგელნი ამოუვიდეს (წითურით).“

¹ ს. ს. ს. ზელ. № 56 გვ. 1. ეს ადგილი გამოცემულ ტექსტში ბ-ნ ი. აბულაძეს აღდგენილი აქვს შემდეგ ნაირად. „[ტახტი ჭონდა საბა] ტონოდ... და სხვ. უნდა აღინიშნოს, რომ გამოცემლის განკარგულებაში მხოლოდ ერთი ხელნაწერი იყო და ისიც დეფიკტური, მიუხედავად ამისა ტექსტი საკმაო მახვილ გონიერულად არის აღდგენილი. ს. ს. ს. ინახება „როსტომიანი“-ს ზელ. № 56—აქ პირველ ეპიზოდთან ზააქიანია, რომელიც მეტად ნაკლებეგანად არის წარმოდგენილი, სრულიად არ აქვს შესავალი, მაგრამ შენახულა მოთხრობის დასაწყისი, რომლითაც შესაძლებელი ხდება გამოცემის სათანადო ადგილების შესწორება.

² Mohl I, სპ. გვ. 54=ფრ. 55; Horn, Geschichte—s. 101.

აგრე ამოუყარნა მხარნი და მივიდა. მხრისთავსა აკოცა. **მერმე გაქარდა ეშმაკი.** აგრე ორივე მხრისთავი აქადდეს და მოიფხანა. ფხანაშიგან ორთა გვილთა თავი ამოყუეს. ამოეზარდნეს. **ორთავე ყურთა წოვნა დაუწყეს.** მერმე აქიმი მოასხეს. ჰკითხეს. ვერა შეიტყუეს რა. აგრე მოვიდა ისივე ეშმაკი კაცის სახითა. თავი მოემისქნიდა (?) ასრე თქვა ვითა ჩემს უკეთესი აქიმი არა სადა იქნების. მერმე ჰკითხა ზაქ გველთა ამბავი და ასრე ასწავლა ვითა **ყოველთა დღეთა ორ ორსა კაცსა მოჰკლევდი.** თავის ტვინსა **ამოართვედი.** შეაქარსა დაქაყრიდი და აქმეგდი და აღარასა გაწყენენ. რა ესე საუბარი გაიგონა ეშმაკისაგან ზაქ კელმწიფემან აგრე მოასხმევირა **ორნი კაცნი. დახოცეს და თავის ტვინი ამოართვეს. აჰამეს და რა დაძღეს სული დაიღეს:** ყოველთა დღეთა გაისმა ამბავი ყოველსა ქუეყანასა. ხუთას წელიწადს ამ ყოფითა იყო“ (№ 1594 გვ. 62A—62B; № 921 34B, 35A.)

გალექილით:

უბრძანა მან მზარეულსა: „წყალობა გინდა ჩემგან რა?“
 ამდენსა მოგცემ, თუ გინდა დათვლა შეგეძლოს შენ არა.
 ეშმაკმან ჰკადრა: „წყალობა მე სხვა არ მინდა თქუენგან რა.
 და **შიშველს მკარს თუ მაკოცინებ, წყალობა მინდა სხვა არა.**
 ზაქ თქუა: „მაგას“ აგრე ვიქ, — გარდაილო ფიცხლავ მკრები,
 ეშმაკმან ნახა, იამა, მან გამოანთო თვალეზი.
 აკოცა ზაქს, დაუგდო საქმენი გასამწარები.
 და **ფიცხლავ განქარდა ეშმაკი,** ვერ ნახეს გზა და კვალეზი.
 რა აკოცა, ფიცხლავ გაჰქრა ის ეშმაკი იბლისისა,
 ვერ ვინა სცნა, სით წავიდა, ან ნაშობი ის რისისა?!
 არ ასმია კაცთა ძესა, რომ ნაქმარი ეს რისისა?
 და მკარზედ გველნი ამოუხსდა, თქუეს თუ: „ნეტარ ეს რისისა?“
 ჰაქიმი სკრიდეს, ახლავე ის უფრო გაიზრდებოდა.
 პირსა დაუწყეს ლოკანი და **ყურსა ეკიდებოდა.**
 ზაქს მათითა სევდითა ძილიც არ მოუნდებოდა,
 და ისევე იბლისი მოვიდა, მის უცხო არ იქნებოდა.

აქა ზაქს მკარზედ გველეზი ამოუხსდა
 მან ზაქსა მოახსენა: „შენ თუ მოსვენება გინდა,
 დღეში ორ-ორს კაცს მოჰკლავდე, სხვა მის მეტი არა გინდა.
 მათსა ტვინსა გაუკეთებ, სხვა საქმელი არ ერგება.
 და როგორც სქამენ, დაწვებიან, მოსუენება შენც გერგება!“
ორიკაცი მოიყუანეს, მოჰკლეს, ტვინი ამოართვეს.
 რა აჰამეს გველეს ტვინი, ყურის ლოკვას ჩამოუხსნეს:
მოისუენეს, მკარებზედ დაწვენეს, დაიძინეს მათ, იამეს,

(„ვერსიები“ ხანები 28—33).

„ამაშიგან წელიწადი გამოვიდა, — დიდი ხანი“. — ამბობს მამულა და თავი სებურ ვარიაციას უკეთებს პროზაულს: „ხუთას წელიწადს ამ ყოფითა იყო“.

3) პროზაულ ვერსიაში ვრცლადია აღწერილი ზაქისა და ჯიმშედის ბრძოლა.

დასასრულ: „მოიყუანეს ზაქის წინაშე ხელშეკრული [ჯიმშედ]. მერმე მოიტანეს ხერხი და და[ა]დგეს თავსა და შუა გახერხეს ჯიმშედ კელმწიფე“ (№ 1594 გვ 61A; 921—34B).

ვალექსილით: ზაქმა „ჯიმშედს დასძლია ომითა, აჯობა მისით ხერხითა მართლა არ მოკლა წყეულმა, გაპკუეთა შუა ხერხითა.“ (36)¹

4) ზაქის სიზმარი:

„ ზაქ სიზმარი ნახა. ასრე ეზმანა: ერთი სხვილი კაცი მოვიდა, რქიანს ხარსა ზედა ჯდა. ხელთა დიდი ლახტი ჰქონდა იმ ხარის თავის ოდენი. მოვიდა და ზაქს თავს დაჰკრა და კისერზედა დასცა და ქედამდის ტყავი ააძრო და ხელნი შეუკრა და მოყუანდის. მთაშიგან ბნელი საკანი იყო და იმაშიგან თავდაღმა ჩაჰკიდა. რა გაიღვიძა მოასხმევინა მერამლენი და მისნი ორნი ცოლნი და ესე სიზმარი უამბო. მათ ვერა შეიგნეს რა. მერმე ზირაქ რამლსა ჰკრა და გაახენა საეტლონი. ასრე მოახსენა ვითა ფრიდონ დაიბადების და ისი მოვა და მისა მიმეს ლახტსა დაგკრავს. აგრე ხელთა შეგიკრავს. წაგაყვანს და ჰამონისა მთაშიგან ბნელი ორმო არის და მაშიგან თავდაღმა ჩაგკიდებს. რა ზაქ ზირაქისაგან ესე გაიგონა, ასრე უბრძანა ვითა: რა მიწყენია, რატომ მომკლავს. მან ასრე მოახსენა, ვითა მამა მისი რომე მოჰკალით აფთიონ და გეშაპსა შეაჭამეთ— მისთვის მოგკლავს“ (№ 1594, 62B—63A; № 921—35AB).

ეს ეპიზოდი ვრცლად არის გადმოცემული ვალექსილ ზაქიანში (ხანები 57.—64). რადგანაც ვალექსილი ტექსტი ყველასათვის ადვილად ხელ მისაწვდომია—ჩვენ აქ მას აღარ ვებუქდავთ. მხოლოდ უნდა შევნიშნოთ შემდეგი: ეპიზოდი ორთავე რედაქციაში ერთგვარადაა გადმოცემული. თუმცა არის ერთი განსხვავება. სხელდობრ ვალექსილი რედაქციით ზაქს ეზმანება სამი გმირი და არა მარტოდ ფრიდონი, როგორც ეს პროზაულშია; ფირდოუსის „შაჰნამე“-შიც სამი პირი ეზმანება ზაქს².

საყურადღებოა, რომ პროზაული ვერსიის „ჰამოგანი“-ს ან „გამანი“-ს მთავარ ზაქისათვის განკუთვნილი ვალექსილი ვერსიითაც (იხ. 39-2) რაიც უცილობლად ქართულ ნიადაგზეა შექმნილი, რადგანაც ფირდოუსი მხოლოდ დემაგენდს იცნობს. ამ გარემოებას დაუფიქრებია ბ-ნი ი. აბულაძე და მას „გამანი“ კითხვი თი ნიშნის ქვეშ აქვს დასმული („ვერსიები“ გვ. 17 შენ. 3).

5) ფრიდონის და ზაქის ცოლების შეზვედრა.

პროზაულით:

„კელმწიფე ფრიდონ და სხვანი თავადნი დარბაზის კარსა მივიდეს, სადაცა ზაქის დარბაზი იდგა. მერმე ორნივე ზაქის ცოლნი წინა გამოეგებნეს—ჯიმშედის ქალნი. როდეს ჯიმშედ მოკლა ქალნი ხელთა დარჩეს. ორნივე წინა მოე-

¹ ეს ეპიზოდი ასეა „შაჰ-ნამე“-შიც (Mohl I, სპ. 64 n-7 ქვ.—ფრ. I, 65-c-ს ქვ.)

² Mohl I, სპ. 90—1 ქვ.—ფრ. 93—3

გებნეს. ფრიდონ აქეთ მიეგებნა და ორნივე ხელსა შემოხევივნეს. აგრე საწოლსა შევიდეს. ერთი ერთევენ მოიწვინა და მეორე მეორეთგნით“.

(1594—97A; 921—54B).

გალექსილით.

„დარბაზსა შიგან შევიდეს მეტად ტურფადა გებულსა, ქვეშ ორხოასა მოჰფენენ, ოქსინო გარდაგებულსა, ჯომშედის დანი იქ უსხდეს, —მთვარეს ვავს განათებულსა? და ფრიდონს სალამად მომართეს, —სამოთხით გვანან რებულსა!“

მათ ფრიდონ წინ მიეგება, საროსა მგზავსი რებული, ორნივე გვერდსა დაისეა.“

(„ვერსიები“ 71, 72—2).

ნ) ერთგვარადაა ორთავე ვერსიაში თხზულების ფინალი: ზააქის შეპარეა თავის ყოფილ სასახლეში. ფერიდუნთან პირის-პირ ბრძოლა.

მოვიყვანთ ერთ პატარა პარალელს.

პროზაულით:

„ფრიდონ ლახტი დაჰკრა თავსა. დააგორვა. მეორესა, სხვასა რომე ლამოდა დაკრვასა და აგრე ანგელოზმან დაუზახნა თუ ნუ მოჰკლავს. ჯერე მაგისი დღე არ გათავებულაო და ამოვანდისა მთაშიგან ერთი ბნელი ორმო არის და ზურგსა ერთი შოლტი ტყავი ააძრევ და კოქნი გაუხვრიტენ და იმაშიგან თავდაღმა ჩაჰკიდე“.

(№ 1594—98A; 921—55A).

გალექსილითაც:

„ფრიდონ ნახა ანგელოზი დვთის ბრძანებით მოვლენილი: — ჯერ ნუ მოჰკლავ, შეინახე, გაუთავდეს ამას დღენი, ეგ ჩააგდე ორმოშიგან, ღრმა არის და მეტად ბნელი, და სადამდისაც გაუთავდეს, შიგ დალიოს მისნი დღენი!“ (94)¹

სპარსული „ზააქიანი“ — ზააქის მიჯაჭვითა და ფერიდუნის გამეფებით წყდება. ქართული ვერსიებით კი თხრობა ამით არ თავდება. პროზაულში ვრცელი ამბებია ფრიდონის და ზააქის შვილის ფარუხ ზაქის ომების შესახებ. ამ ომებში სახელს ითქვანს ფალავანი ნარიმანი. მეორეს მხრით ზააქის ძმა თამაზი გამაგრებულია უძლიერეს ციხე ალა ყალაში.

პროზაულით:

„ზააქის ძმა თამაზ ალა ყალას შესულა, რომე მის უმაგრესი ციხე ცათო ქვეშე არა არის“ (1594—98B; 921—55A).

¹ შეად. Mohl I, ს. 110—3 ქვ.—თარ. 111—4 ქვ.

გალექსილითაც:

ერთი ციხე გავვიმავრდა, არის ყალბა თამაზისა
სრულ კლდით არის ნაშენები, არ თუ არის ალიზისა“ (114)

როგორც ზემოთაც შევნიშნეთ ნარიშანის გამოჩენა სრულიად მექანიკურად არის ჩართული გალექლილ რედაქციაში. ეს მომენტი გასაგები ხდება მხოლოდ ქართული პროზაული ვერსიის გათვალისწინებით.

ამრიგად შედარებიდან ირკვევა, რომ მამუკა მდიენის ფრაზეოლოგია-ლექსიკა ძლიერ ახლოს დგას პროზაულ ვერსიასთან. ბშირად მთელი ფრაზები პირდაპირ განმეორებულია გალექსილში პროზაული თარგმანიდან. ორთავე ვერსიებს აქვთ ისეთი საერთო ელემენტები, რაიც სპარსულისთვის უცხოა და, მაშასადამე, მათი გამართლება მხოლოდ ქართულ ნიადაგზე შეიძლება რომ მოხდეს.

მაგრამ ჩვენ ვერსიებში საერთო თვისებებთან ერთად განსხვავებაც არის. მამუკას თხრობის თანმიმდევრობა სპარსულს უფრო უდგება. ზოგიერთი ეპიზოდები, რომლებიც გალექსილ რედაქციას პროზაულისაგან განასხვავებს, სამაგიეროდ ფირდოუსის „შაჰ ნამე“-სთან აახლოებს. მაგ:

1) როგორც შევნიშნეთ სპარსულით და მამუკას ცნობით ზააქს სამი ვაჟი ეხმანება. მამუკამ იცის, რომ ფრიდონს ძმები ჰყავს (69—3) ისე როგორც ეს სპარსულშია.¹ ეს ფაქტი ქართულ პროზაულ ვერსიისთვის უცნობია.

2) გალექსილი რედაქციის ეპიზოდი არამელ და ქარამელის შესახებ (54—55) მოკლედ ახლოს ვადმოგვეცემს სპარსულის შინაარსს.²

3) თავი—აქა ქუნდრუ ზააქს ფრიდონის ამბავს ეუბნების—იდენტიურია სპარსულთან—რასაკვირველია აქაც შემოკლებულია თხრობა.

— ეს ორი უკანასკნელი შემთხვევა პროზაული ვერსიისთვის უცხოა.

დასასრულ საკუთარი სახელები: არნავაზ შირინოზ (ზააქსის ცოლები). ფრანგი (სპ. فرنگ — ფრიდონის დედა) — იხმარება მხოლოდ გალექსილ რედაქციაში და სათანადო დადასტურების სპარსულში ჰპოულობს.

ყოველივე ეს კი ამქედანებს, რომ მამუკას წარმოდგენა ზააქიანზე მარტო პროზაული ვერსიით არ ამოიწურებოდა. აშკარაა მამუკა იცნობს სპარსულ „შაჰ-ნამე“-ს, შესაძლებელია თვით დედანშიც. ეს მომენტიც დამახასიათებელია მამუკას შრომისთვის. მისი თხრობა საერთოდ ზააქიანის კონსპექტია. თხზულება უაღრესი თავისებურებით არის დამუშავებული. ამბავში შემოტანილია ამ ეპიზოდისთვის სრულიად უცხო ტენდენცია (ერან-თურანის ბრძოლა). გალექსილია ქართულ პროზაულ ვერსიის მიხედვით, მაგრამ აქა-იქ ამ ვერსიისთვის უცხო ხაზებიც არის გავლებული. ჩვენ ასე წარმოგვიდგენია მამუკას „ზააქიანი“-ს შექმნა: მას ლევან დადიანის დავალებით გადაუწერია „შაჰნამე“-ს ქართული პროზაული ვერსია. ამავე დადიანის დავალებით გაუღექსავს ამ ვერსიის ერთი საყურადღებო ეპიზოდი. მამუკა აგრეთვე კარგად იცნობს „როსტომიანსაც“ (მას „შაჰნამე“-ს ამბები პირველ წყაროშიც აქვს გაცნობილი) ეს ერუ-

¹ სპ. ტ. 1, 90—1 ქვ.-თარ. 93—4.

² Mohl, I, 69—71.

³ Mohl, I, 103—105.

დიცია მამუკას მოუხმარია თავის საკუთარ შრომაში. ის არ დაკმაყოფილებულა მხოლოდ პროზაული ვერსიის უბრალო გალექსებით. ამ გალექსვის პროცესში თხრობა თავის ძირითად წყაროსთვის უცხო ელემენტებითაც შეუზავებია. მხოლოდ ერთი რამ კი უეჭვოა, მამუკას ძირითადი წყარო მის მიერვე გადაწერილი „შაჰ-ნამე“-ს ქართული პროზაული ვერსიაა¹ და ჩვენ ვერ გავიზიარებთ ბ.-ნ. ი. აბულაძის მოსაზრებას: „ეს კი აშკარაა, რომ ჩვენს ზაქიანსა და პროზით საამიანში ქველსხმობს არსებულ „შაჰ-ნამე“-ს პროზაულ ვერსიას, კერძოთ ს.ს.ს. ხელ. № 921, რომელსაც შეცდომით საამიანს უწოდებს მთხრობილს ზაქიანს ამბავს ერთი და იგივე შრომა არ უნდა ედვას საფუძვლად“-ო.²

3—მა პრ. კ. კეკელიძემ სავეტებით მართებულად აღნიშნა, რომ „მამუკას სპარსული დედნიდან კი არ გადმოუღია თავისი შრომა, არამედ ქართული პროზითი ვერსიიდან“³.

მხოლოდ პ-ლი პროფესორი ამ პროზაულ ვერსიად ცნობილ რედაქციას არ სთვლიდა⁴.

ასეთი ეჭვი ვასაგებიც იყო, რამდენადაც მამუკას ხელით გადაწერილ ვერსიის არსებობა უცნობი იყო. შინაარსი კი ამ ეჭვებს კიდევ უფრო აღრმავებდა. მაგ-ამ ახალმა ხელნაწერმა, ფეიქრობთ, საიდუმლოებას ფარდა ახადა და, სხვათაშორის, რეალური მნიშვნელობაც მისცა მამუკას მოწმობას: „საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის-ძველი“-ო. მე-XVII ს. პირველი ნახევრის მწერალი „შაჰ-ნამე“-ს პროზაულ ვერსიას „ძველის-ძველს“ უწოდებს, რომლის გალექსვა ვერ მოუხერხებიათ კლასიკურისა და აღორძინების პერიოდის დასაწყისის მწერლებს.

II. ხოსრო თურმანიძის როლი „როსტომიანი“-ს შემუშავებაში.

არჩილ მეფის მოწმობით:

„როსტომიანი უთქომსო თურმანიძესა ხოსროსა,
სხვა წიგნი მაშინ ძვირობდა, დაუწერია მას როსა,
დიდის საქმისა უცოდნი, სჯერდება საქმეს მომცროსა,
და ახლა ცუდად ძვეს, მაგრამე მოიკმარების ზოგს დროსა“.⁵

აღბად ეს გარემოება გახდა მიზეზი, რომ „როსტომიანი“-ს გალექსვა მთლი-

¹ ამით, სხვათა შორის, ისიც ირკვევა, რომ „შაჰ-ნამე“-ს პროზაული ვერსიების გალექსვის პროცესში სამი ტიპური მიმართულება შექმნილა. პირველი ტიპის წარმომადგენელია უთრუთიანის ანუ ფრიდონიანის (ს.ს.ს. ხელნ. № 61) უცნობი გალექსვა, რომელიც თავის დედას მონურად ემორჩილება. მეორე ტიპის—ბარძიმ ვაჩნაძე—საერთოდ ახლოს დგას დედანთან, მაგრამ მას მონურად არ მისდევს და თავისებურებასაც იჩენს. მესამე—მამუკა მდივანი. ეს პროზაულ ვერსიას მხოლოდ ძირითად წყაროდ იყენებს და დამუშავებაში დიდ თავისუფლებას იჩენს.

² ვერსიები XI.
³ II, 173—ზახი ჩვენია.

⁴ იქვე.

⁵ E. Такайшвили, Описание рукоп. общ. гр. II, 138—139; არჩილ: ცხოვრება თეიმურაზისა პ. იოსელიანის გამოცემა გვ. 179.

ანად ხოსრო თურმანიძეს მიეწერებოდა.¹ ამ ტრადიციულ აზრში ექვი პირველად ნ. მარმა შეიტანა — მან თურმანიძესთან ერთად სხვა სახელებიც წამოაყენა.² ბ-ნი ექვე. თაყაიშვილი თავის „აღწერილობებში“ ანვითარებს მარის მოსაზრებას.³ ჩვენმა მასწავლებლებმა, პრ. კ. კეკელიძემ, სინათლე შეიტანა ხოსრო თურმანიძის პიროვნების გარკვევაში.⁴

ყველა მკვლევართ გამოსავალ წერტილათ აქვთ აღებული ლენინგრადის ყ. საჯარ. ბიბლ. ხელნ. № 15 (Собрание князя грузинского) და ყ. ქარ. შორის წ. კ. გ. ს. № 1580 ის იღენ ჭიურის ბოლოსიტყვაობა — სადაც „როსტომიანზე“ მომუშავეთა შესახებ ბიბლიოგრაფიული ცნობებია თავმოყრილი. ამ ბოლოსიტყვაობაში ხოსრო თურმანიძე ამბობს თავისი მუშაობის შესახებ:

„კურთხეულმც არის უფალი ყოვლის მპყრობელი ზესია, მე ხოსროვ თურმანიძემან ამბავი ვპოვე ესია, უცხო. ტურფა და ლამაზი — სპარსულად იყო ესია, და პატრონმან ჩემმან მიბრძანა, ქართულად სწერე ესია. სპანდიერ ბარზუს ამბავი აწ სრულად გაიგონების, მტერი ორგული ყოველი მეფესამც დაელონების, ცხრაას სამოცდა თორმეტსა ლექსს ხოსროვ მოეგონების, და ვინც ნახოთ, ჩემსა ლოცვისა ნურაგინ დაელონების. სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველად თარგმანულთაგან, პატრონი ჩემი სვიმონ, სვიანმცა არის სულთაგან, მათსაცა ძეთა მიხვდების, რომე მოიბრუნ მტერთაგან, და ძმათა მათი წყალობა ნუ მოეშლების ხმელთაგან“.⁵

ამ მოწმობიდან აშკარად ირკვევა ხოსრო თურმანიძის ერთგვარი რედაქტორული მუშაობა. მას ხელთ ჰქონია „შაჰნამე“-ს სპარსული დედანი. უკანასკნელი პატრონის, სვიმონის, დავალებით შეუწამებია მის დროს არსებულ ქართული თარგმანის, თუ მისი ვალექსილი რედაქციისთვის — ამ **შეწამების** შედეგია ის ფაქტი. რომ „სპანდიერ ბარზუს ამბავი აწ სრულად გაიგონების ე. ი. მის დრომდე ეს ამბავი ყოფილა, მხოლოდ ნაკლულად. ხოსროს კი შეუფსია თუ სრულად გადმოუღია. სპარსულ დედანთან შეწამების პროცესში ხოსროს სხვა ბევრი ნაკლიც შეუნიშნავს „სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველად თარგმანულთა-

¹ ნ. მარი „როსტომიანი“ ორიოდვე სიტყვა „შაჰ-ნამე“-ს ქართული თარგმანის შესახებ „ივერია“ 1891 წ. № 132; А. Хаханов: Очерки по истор. груз. слов. III, 116; Такайшвили, Оп. 1, 351.

² „მცირე უწყებაჲ ქართველთა მწერალთათვის“ ვადმოგვეცემს — „თურმანიძე ხოსრო, ამაჲს ვალექსა როსტომიანი და გარდმოიღო სპარსთა მეფეთა ანბავი“ („მეფელი საქართველო“ I, განყ. III, გვ. 29) — როგორც ჩანს ესეც როსტომიანის ერთადერთ ავტორად თურმანიძეს იცნობს. რაც შეეხება „სპარსთა მეფეთა ანბავს“ — ე. ი. „შაჰ-ნამე“-ს ისტორიულ ნაწილს — ის ქართულად, აღორძინების წანაში მაინც, ნათარგმნი არ ყოფილა.

³ აღ. ხაზანაშვილმა გაიმეორა ნ. მარის მოსაზრება, თუმცა მარის წერილი მას წყაროდ არ დაუსახებლებია.

⁴ იხ. Опис. I, 347—378.

⁵ ქართ. ლიტ. ისტ. II, 180—182.

⁶ ქ. შ. წ. კ. გ. სახ. ხელ. № 1580 — ბოლოსიტყვაობა; Такайшвили. Опис. I, 351—352.

გან „-ო. მხოლოდ ამათი შეეცების შესახებ არაფერს გვეუბნება - თუმცა ღვაწლი კონკრეტულადაც განუსაზღვრავს და გვამცნებს, რომ იგი „ცხრაას სამოცდათორმეტი ლექსია“ (972). ხოსროვის მოწმობაში ძირითადი ღირებულებისაა ცნობა:

„სპანდიერ ბარზუს ამბავი აწ სრულად გაიგონების“

ნიკოლოზ მარს გარკვევით არ აქვს ნათქვამი, თუ რას წარმოადგენს ეს „სპანდიერ ბარზუს ამბავი“ - თუმცა მის საერთო დასკვნებიდან ეს აშკარა ხდება. თურმანიძის წინამორბედ გამლექსავს, საბაშვილს, როსტომიანი ლორასპამდის მიუყვანიაო, ამბობს მარი და „მომავალ დამამთავრებელისთვის წინაღვე დაულოცავს სული“¹ და განაგრძობს „ოლონდ გაგრძელებით კი ვაფგრძელებია საქმე თურმანიძეს და სპანდიერ ბარზუს ამბავი **სრულ** (ხაზი ავტორისაა) გასაგონად შეუქნია ქართულად. მაშ ეგ როსტომიანი დაუწყია საბაშვილს სოგრატიძეს და შეუქნია თურმანიძეს“ — და იქვე საყურადღებო კითხვასაც სვამს: “და რედაქცია ბოლონდელს შემავსებელს ეკუთვნის? დიად, შესაძლებელია, მაგრამ სუფევს საფიქრებელი საბუთი, რომ მარტო ხოსრო არ არის შემავსებელი ძველის ნათარგმნის და რედაქცია ბოლონდელს, ხოსროვის შემდეგ შემავსებელს, ეკუთვნის”.² ერთი რამ ცხადია ნ. მარის მსჯელობიდან. ზაალის შობიდან ლორასპამდის — ეკუთვნის საბაშვილს. ლორასპამდის ბოლომდე — ხოსრო თურმანიძეს. დასაშვებია მესამე პირის არსებობა. უკანასკნელს წმინდა რედაქტორულ მუშაობას თუ მიკაწერო.

ალ. ხანაშვილის აზრით: „Хосро Турманидзе впервые переводит рассказ об Исфендиаре“-და განაგრძობს: но не только с Исфендиаром впервые знакомит ррузинских читателей, но исправляет и дополняет прежний перевод”.³

ბ-ნ ექ. თაყაიშვილს გარკვეული არ აქვს „სპანდიერ ბარზუ“-ს ამბავის მნიშვნელობა. ის საერთოდ საკითხს სკეპტიკურად უყურებს და, არსებული მასალით, შესაძლებლად არ მიაჩნია როსტომიანზე მომუშავეთა პირების წილის განსაზღვრა.⁴

პრ. კ. კეკელიძის გამოკვლევით — თურმანიძის შრომა შეიცავდა „სპანდიერ ბარზუს ამბავს უფრო ვრცლად და სრულად — ვიდრე ის წინათ იყო ქართულს ენაზე“.⁵

სამწუხაროდ არც ერთ მკვლევარს ფრჩხილები გახსნილი არ აქვს და არაფერს ამბობს იმის შესახებ, თუ რას უნდა გვულისხმობდეთ „სპანდიერ ბარზუ“-ში. მხოლოდ აკ. მარი და პრ. კ. კეკელიძე გარკვევით მიაწერენ ხოსრო თურმანიძეს როსტომიანს ლორასპამდის ბოლომდე. სპანდიერი ან სპანდიერ⁶ რვალად ზედწოდებული ირანის გმირული წარსულის უკანასკნელი ტეხილია. ფირდოუსის თხზულებაში გმირული პათოსი უმაღლეს წერტილამდე სწორედ სპანდიასტის ეპი-

¹ „ივერია“ 1891, № 133.

² იქვე.

³ „Очерки“ III, 114.

⁴ Опис. I, 351.

⁵ II, 184.

⁶ ყველაზე სწორია „ბაამიანი“-ს ერთ შემთხვევაში ხმარებული წაკითხვა „ასფანდიერ“ (ყ. სიძველეთა მუხ. ხელ. № 999 გვ. 52 A).

ზოდში აღის. ხუთასი წლის ბებერი ფალავანი როსტომ და ახლად მოწიფული „ჯეჰანდარი“ ერთმანეთს შეეხვით. ამ გიგანტების დაჯახებით არსებითად უკანასკნელი წერტილი ესმის „მეფეთა წიგნი“-ს-ეპიურ ნაწილს. ამიტომ ბუნებრივად იყო, რომ ქართველ გამლექსავს ვრცელ თხრობიდან (ლორასპიდან—ბოლომდე) მხოლოდ სპანდიატის სახელი აღენიშნა. „სპანდიატ-ბარზუ“-ში ორი პირია ნაგულისხმევი—სპანდიატ და ბარზუ. ბარზუც მეტად მსხვილი პიროვნებაა „შაჰნამე“-ში¹. ბარზუ შეიძლება მთელი ეპოპეის მესამე გმირად მივიჩნიოთ (პარველი როსტომ, შემდეგ სპანდიატ, შემდეგ ბარზუ). ქართულ „როსტომიან“-ში ბარზუს ეპიზოდს შედარებით მცირე ადგილი უჭირავს. ის თურანელთა ბანაკის ფალავანია და პირველ ბრძოლაშივე დაამარცხებს როსტომს-მხარს მოსტებს მას. უდრეკი როსტომ იხსტინკტიურად გრძნობს დამარცხებას ბარზუს დანახვაზე-და ამ ფოლადის კაცს „შიშით გული აუთრთოლდა“ ან „როსტომს გული შიშითა ნაკვეთ-ნაკვეთად შექნოდა“.² როცა როსტომ მზაკვრობით დაცემულ გმირს ყელში დანას დააბჯენს—მაშინ გამოირკვევა, რომ ის როსტომის თესლი ყოფილა. ვერაგულად დაღუპულის ზურაბის-ძე. როსტომ მას სიხარულით მიიღებს და თავის ოჯახის ღირსეულ წევრის პატივს დებს.

საყურადღებოა, რომ შემდეგ ბარზუ ჩვენ ვერსიებში ერთხელაც კი ხსენებული არაა. არც მაშინ, როცა სისტანის მთელი მოდგმის აღმოსაფხვრელად ილაშქრებენ და ბარზუს ძალ-ღონე ასე საკირთებას წარმოადგენს. მაგრამ იგი რაღაც შექანიკურად არის ჩაქსოვილი როსტომიანში. როგორც ეტყობა შემდეგი დროის დანართია და, როგორც ასეთი, ბუნებრივად არის, რომ მის კვალს აშბების შემდეგ მსვლელობაში ვეღარ ვპოულობთ. ბარზუ შემოხვევით გამოჩნდა მოღვაწეობის ასპარეზზე—და ადრევე მოსწყდება ამ ასპარეზს³.

თავისდათავად ბარზუ იმდენად მსხვილი მოვლენაა „შაჰ-ნამე“-ში, რომ მის გარშემო განსაკუთრებული ინტერესი ყოფილა გაღვივებული სპარსულ ლიტერატურაში. „შაჰ-ნამე“-ს გამგრძელებელ-წამმაძველებს ამის გარშემო ორი სპეციალური ეპიური თხზულებაც შეუქმნიათ. ერთია უზარმაზარი მოცულობის, დაახლოებით 68000 წყვილადი ლექსისგან შემდგარი „ბურზო-ნამე“⁴.

—ეს თხზულება, რომელიც მოცულობით „შაჰ-ნამე“-ზედაც აღმატებული ყოფილა („შაჰნამე“—დაახლოებით 60.000 ლექსისგან შესდგება). პრ. Nöldeke-ს სიტყვით თავის პროტოტიპთან ახლოს მდგარა (გვ. 209—210). მეორე თხზულებაა „შაჰრიარ-ნამე“—ბარზუს შვილის თავგადასავალი. „აშკარაა ბარზუს ეპიზოდი ნნიშენლოვანი ფაქტორი ყოფილა „შაჰნამე“-სთვის, საერთოდ, და როსტომი-

¹ შეად. Mohl: le livre des rois გვ. LXIV.

² ს.ს.ს. ხელნ. № 72 გვ. 415.

³ „ბაჰამიანი“ ალბად გადამწერის დაუდევრობით ორჯერ „ბარზინ“-ის მაგიერ შეცდომით „ბარზუ“ სწერია (ყ. სიძველეთა მუხ. ხელ. № 999 გვ. 59B; 67B).

⁴ Theodor Nöldeke „Das iranische Nationalepos“ Grundriss der iranischen Philologie II Band s. 209; Paul Horn: Geschichte der persischen Literatur II Ausgabe s. 112;—ან „ბარზუ ნამე“ (Mohl: le livre des rois LV, LXI, LXIII განსაკუთრებით: LXIV—LXVII; Hermann Ethé, Grundriss... II, s. 234; А. Крыский: История Персии и ея Литературы, изд. предвар. ст. 22.

⁵ Nöldeke s. 210; Ethé s. 234.

ანისთვის, კერძოდ. საყურადღებოა ისიც, რომ „შაჰნამე“-ში სპანდიატ და ბარზუ მთავარი ფალანგები როსტომის შემდეგ. ორივეს ბედმა პილოტანთან შებრძოლება არგუნა. თუ არ ხაკეური ხერხის მოშველება—ორთავესგან როსტომ მარცხდება. ამ მომენტში ჩვენი გმირები ერთი ღირებულების დონეზე დგანან. ბუნებრივია, რომ „ბარზუ“-ს დანაკლისი „შაჰ-ნამე“-ს ქართულ ვერსიას თავის მთლიან შთაბეჭდილებას დაუკარგავდა. ამიტომაც ქართველ რედაქტორს, რომელსაც ჩვენი ვერსიის სპარსულ დედანთან შეწამება მოუხდენია, პირველად თვალში ბარზუს ამბავის ნაკულლოვანება ეცემოდა. მასაც განუზრახავს ამ ხარვეზის ამოვსება. შედეგად ჩვენ მივიღეთ რედაქტორის, თუ გამლექსავის, ამ შემთხვევაში ხოსრო თუმანიძის, კეთილსინდისიერი მოწმობა „სპანდიერ ბარზუს ამბავი აწ სრულად გაიგონების“. მგონი ცხადი ხდება, რომ „სპანდიერ-ბარზუ“—ერთი და იგივე პიროვნება არაა. აქ გამლექსავს სახეში ყავს ორი, სულ სხვა და სხვა, თანაბარი ღირებულების მქონე გმირის სახელი. მაშასადამე ხოსრო თუმანიძეს ეკუთვნის „სპანდიერ ბარზუს“ ამბავის სრულყოფა. მაგრამ შეიძლება ამ დებულების კიდევ უფრო გაფართოება. ხოსრო თუმანიძე ბარზუს ერთადერთი გადმომღები უნდა იყოს. ეს ეპიზოდი მოთავსებულია „შაჰ-ნამე“-ს ქართული ვერსიების იმ ნაწილში, რომლის ვალექსავა სერაპიონ სოგრატიძე საბაშვილს მიეწერება. ეს გარემოება საგულგებელია იმ მხრით, რომ აქი ხოსრო თუმანიძემ გულწრფელად აღიარა „სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველად თარგმანულთაგან“ აღნიშნა რა სპანდიერ ბარზუს ამბავის უსრულობა. „ბარზუს“ ეპიზოდით იმის გათვალისწინებაც შეიძლება, თუ რა ხასიათის იყო ხოსროს მუშაობა შემწნულ ხარვეზების ამოსავსებად. როგორც ჩანს ის უცვლელად სტოვებდა მის დროს ქართულად არსებულ ტექსტს, მხოლოდ გამოტოვებულ ეპიზოდებს (რომლებიც მისი აზრით უფრო მეტი ყურადღების ღირსი იყო) თითონ სთარგმნიდა ლექსით.

„ბარზუს“ ეპიზოდი—არა თუ თავის შინაარსით მექანიკურად არის ჩაკეტილი როსტომიანის ქართულ ვერსიაში—არამედ ის მეტად თავისებურობას წარმოადგენს თავისი სტილით. სამწუხაროდ ეს თავისებურება სრულიად ხოსრო თუმანიძის სასარგებლოდ არ ლაპარაკობს. თვით ბოლოსიტყვაობის რამდენიმე სტრიქონშიდაც აღბეჭდილია ხოსრო თუმანიძის ხელში ქართული სიტყვის სივალახე. ბარზუს ამბავში ეს სივალახე უაღრესობამდე სრულქმნილია. ეპიზოდი საკმაოდ მოზრდილია. შესდგება 373 შაირისაგან (ოთხ ტაეპიანი ლექსი)¹. მაგრამ იშვიათად რომ აქ ერთი, შედარებით მაინც, გამართლებული შაირი ნახოთ. ეპიზოდი მთლიანად აღებული მეტად უშნო, უღაზათო—ენით არის აწყობილი. გამლექსავი ცდილობს შოთას შაირით მეტყველებას, მაგრამ მეტად მახინჯი, კოჭლი რითმებით დალაგებული სტრიქონებია. არავითარი პოეტური შემოქმედების ნიშან-წყალი აქ არ ჩანს. სანიმუშოდ შეიძლება აქ მოვიყვანოთ რამდენიმე შაირი:

„გოსტამ კაბა ბარწინისა მასვე წამსა ტანს ჩაიცვა
შეეკაზმა, იმას ქვეშე ბაბრისა ტყავი ჩაიცვა

¹ ს.ს.ს. ხელ. № 72 გვ. 402—456; წ. კ. № 406 გვ. 549—623.

ლომმან ვით ქაიანური მშვილდი მკლავსა უკუ იცვა

ღ ას ორმოცდათი ისარი სარტყელშივა უკუ ირქვა.

კელთ ზროხის სახე ლახტი აქვს, კელმწიფესა მოახსენა
შენის ტახტის ფეხთ მტვერნი ვართ-ლეთისაგან გაქვს ბედი შენა
თქვენის ტახტისას ვეცდებით ცათამღის ავამალღუნა

ღ არ დახოცილან თქვენს წინა მალე მოვასხამ მათ ენა.

ესე თქვეს და იგ ორნივე ვითა ქარნი წამოვიდეს
შუბი-დროშა მძას შევედრა, როსტომ გოსტამ წამოვიდეს
ბნელს ლამესა გზად და უგზოდ ვითა ლომნი იპაროდეს

ღ ამა წესითა ეძებდეს, ლაშქართა შეყერბოდეს.

უკუნს ლამესა შუალამ კელმწიფის საჯდომს პოვებდეს
ზოგთ ეძინა, ზოგნი ისხდეს, ხოშ გუარსა ღვინოს სმიდეს
თურანელნი თავადებნი კელმწიფესთან ტახტზედ ისხდეს

ღ ერთსა მხარსა შედა¹ უჯდა, სხვასა ფირან—ბარზუ უსხდეს.“

(№ 72 გვ. 406; № 406 გვ. 555).

ბარზუმ უთხრა ფალავანო ჭკვიანო ომ გარდისულო
რასა ვაკულისებულხარ? გული გაქვს შენ დამწვარიო

მკლავ-კისერს რას მინდობიხარ? ცივს სიტყვასა მეტყვიო,

ღ ზაალის შვილი არა ხარ, გივი არცა გოდერძიანო.

ცეცხლი არა ხარ მცხებარე, მე კაქაჟი რომე დამწვას,
უყაბი არა ხარ—მე ბუზი. შენ ფრენა არ შეგეძლოს
ჯამნახულს უნდა ზენნი შენგან ისწავლოს

ღ შენ პირს ანძალი ამოგდის, ეს საქმე როდის გეკადროს.

(№ 72. გვ. 416 ; № 406 გვ. 569).

კვლავ ღვთისაგან უიმედოდ. ჩემი გული არ ყოფილა უიმედოდ
ქუმის და ხაყანის ომი ამ ომთან მჩნდა სათამაშოდ

მე მრავალჯერ თურანელნი გამილია სათამაშოდ

ღ მას კრმალიც ვკარ, ლახტიცა ვერ დაეკარე საავნოდ.

(№ 72 გვ. 418; № 406 გვ. 571.)

როგორც ჩანს ხოსრო თურმანიძის ენა გაცილებით დაბლა დგას საბაშვი-
ლის ენაზედ².

¹ აფრასიობის შვილია.

² ამის შემდეგ ერთგვარ გაუგებრობად უნდა ჩაითვალოს, სხვა მხრით, „შაჰნამე“-ს ქარ-
თული ვერსიების საკითხში ფრიად კომპეტენტური პირის ბ-ნ ი. აბულაძის მსჯელობა „როს-
ტომიანის“ ერთი ეპიზოდის შესახებ: „უნდა ითქვას, რომ ამ ადგილის ლექსები მეტის მეტად
დუსტირია, რითმებიც ნაძალადეგია, ზშირად ლექსთ-წყობაც ირღვევა. ეს მელექსე სხვა პირი
უნდა იყოს, რადგან ხოსრო თურმანიძის თანა მოხდენილი ლექსი ამას დია-
ლაც არ აქვს“ (ხაზი ჩვენია) (იხ. „ვერსიები“ გვ. 505 შენ. 8). ბ-ნ ი. აბულაძეს აქ თურმანი-
ძე საუფიქროსო სტილის ნიმუშად ჟავს წარმოდგენილი. თანაც მსჯელობა შეეხება იმ ნაწილს,
რომელიც საბაშვილს მიეწერება—ჩანს ბ-ნ ი. აბულაძე უგულვებელ ჰყოფს უკანასკნელის (საბა-
შვილის) ლეაწლს „როსტომიანის“ შემუსუვეებაში და მას მთლიანად თურმანიძეს მიაკუთვნებს.

რა უნდა მიეკუთვნოს ხოსრო თურმანიძეს გარდა ბარზუს ეპიზოდისა? ცნობილ ბოლოსიტყვაობაში ხოსრო აცხადებს:

„ცხრაას სამოცდა თორმეტსა ლექსს ხოსროვ მოეგონების“.

აქ ლექსში, რასაკვირველია, უნდა ვიგულისხმოთ ხანა (ოთხტაეპოვენი შაი-რი). ბარზუს ეპიზოდი კი შესდგება მხოლოდ 373 ხანიდან. ჩაურთავს თუ არა თურმანიძეს ძველ თარგმანში კიდევ სხვა გამორჩენილი ეპიზოდი—ძნელი სათქმელია. მართალია როსტომიანში ხშირად შეხედვებით ისეთ ადგილებს, რომლებიც ერთგვარ თავისებურებას წარმოადგენს სტილის თვალსაზრისით. ამ მხრით მდიდარ მასალას იძლევა ბ-ნ ი. აბულაძის „ვერსიები“, სადაც გამოცემული ტექსტი სხვადასხვა ვარიანტებით არის შევსებული. მაგ. თეთრი პილოს ეპიზოდი („აქა როსტომისაგან თეთრი პილოსი მოკულა“) [ხანები 1839—1878 ე. ი. სულ 40 ხანა]. ბ-ნმა ი. აბულაძემ თავის დროზე ყურადღება მიაქცია ამ ეპიზოდის სტილის სისუსტეს. ის საერთო თხზულებიდან გამოყო და შემდეგი დროის ჩანართად ცნო—ან უკეთ სხვა ავტორს მიაწერა (სხვათა შორის ამ ეპიზოდს შეეხებოდა ჩვენ მიერ შენიშვნაში ამოწერილი ციტატა ხოსრო თურმანიძის ლიტერატურული მოღვაწეობის შესახებ¹).

მართლაც ენის თვალსაზრისით „თეთრი პილო“ს ეპიზოდი მეტად უხეშია და ამით საერთო წერტილში ხედება ბარზუს ეპიზოდს. მაგრამ ჩვენ შესაძლებლად არ მიგვიჩნია პირველის (თეთრი პილოს ეპიზოდი) თურმანიძისთვის მიწერა. მართალია თურმანიძე გადაჭრით აცხადებს „სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველად თარგმანულთაგან“ო. მაგრამ თვით „სპანდიერ-ბარზუს“ სრულქმნა უტვირთია. ხოსრო თურმანიძე, რომელიც იმდენად ზუსტია თავის მოწმობაში, რომ ხანების რაოდენობაც კი აქვს ჩამოთვლილი, იმის აღნიშვნასაც მოახერხებდა თუ სხვა რაიმე ეპიზოდი გადმოეცოდა.

როსტომიანზე მრავალ პირთ უმუშავიათ, რომელთაც ესა თუ ის თავისებურება შეუტანიათ არსებულ ტექსტში. მაგალითად დღემდინ უჯულგებელ ყოფილი ვინმე ერისთვის შვილი, რომელსაც, ვინ იცის, რა წილი მიუძღვის როსტომიანში. ერთ ძველ კატალოგში, რომელიც 1810 წელსაა შედგენილი, მოხსენებულია „როსტომიანი, სპარსულიდან ნათარგმნი (ნათარგმნი ერისთვის შვილისაგან როსტომიანი—შაჰნამა)“ ქვემოლ: „სამიანი, სპარსულიდან ნათარგმნი; ჟორუთიანი, სპარსულიდან ნათარგმნი; ყარამანიანი—დიდი ზღაპრების ისტორია; სპარსულიდან ნათარგმნი დავით სარდრის ორბელიანისგან“². შესაძლებელია ზოგიერთი ჩანართები ამ ერისთვის შვილს (ან სხვა ვინმეს) ეკუთვნოდეს. ყოველ შემთხვევაში ხოსრო თურმანიძეს საკმაოდ განსაზღვრული აქვს თავის მონაწილეობის სახე.

¹ იხ. „ვერსიები“ გვ. 504 შენ. 8; 505 შენ.-8.

² Цагарели: Сведения о памяти груз. письменности III, 258; აღ. ხანანაშვილი ამ მოწმობას იცნობს, მაგრამ მისთვის მაინცდამაინც ყურადღება არ მიუქცევია და მხოლოდ შენიშვნაში მიუთითებს აღ. ცაგარელის დასახელებულ თხზულებაზე („очерки“ III, გვ. 113 შენ. 3). ჩვენ მოხსენების გარშემო გამართულ სჯა-ბაასში ჩვენმა მასწავლებელმა, პრ. კ. კვეციანი, სწავლებით სამართლიანად შენიშნა რომ, აღნიშნული კატალოგი საერთოდ ნაკლები ნდობის ღირსია.

ბარზუს გარდა თურმანიძე იხსენიებს სპანდიატს. უკანასკნელის ამბავიც მას სრულ უყვია „სპანდიერ ბარზუს ამბავი აწ სრულად გაიგონების“ო. თურმანიძეს ვერ მიეწეროთ მთელ ამბავს, რომელიც ბარზუდან როსტომიანის დასასრულამდე გვაქვს: ჯერ ერთი, როგორც შევნიშნეთ, თვით ბარზუს ეპიზოდი საბაშვილის ვალექსილ ამბებშია ჩართული. საბაშვილს ვაულებქსავს როსტომიანი ლორასპამდე იმავე ბოლოსიტყვაობის ცნობით, სადაც თურმანიძის ლიტერატურული მოღვაწეობაა დამოწმებული. თანაც მოკულობით ეს ამბები თურმანიძის 972 ხანას ვაცილებით აღემატება. თურმანიძის მოღვაწეობა უნდა დაწყებულიყო ლორასპიდან საბაშვილის შრომის უშუალო ვაგრძელებად, როგორც ეს უკვე მიღებულია ჩვენ მეცნიერებაში¹. ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს 1) თხზულების ენა და 2) ბოლოსიტყვაობის მოწმობა 972 ლექსის შესახებ. მართლაც ამბები ლორასპიდან—როსტომიანის დასასრულამდე შესდგება, ჩვენი ათვლით², 536 ხანისაგან + ბარზუს ეპიზოდი — 373 = რაც დაახლოებით სწორედ თურმანიძის ციფრს იძლევა (სხვათა შორის სიმბტომიტიურია ბარზუს ეპიზოდის და თურმანიძის მოწმობის ციფრების დაპირისპირებაც = 373 — 972).

ენაც როსტომიანის მეორე ნაწილისა (ლორასპიდან დაწყებული) თვალსაჩინოდ განსხვავდება კერძოდ საბაშვილის სტილისაგან. აქაც იგივე მდგომარეობა გვაქვს, რაც ბარზუს ეპიზოდში. მეტად ვაგლახი, სუსტი რითმები, ფრაზების ნაძალადევი განწყობა. საერთოდ სრული მოუხეშაობა და მოუქნელობა. ავტორს (უკეთ გამლექსავს) სრულიად არ ემორჩილება კალამი. სტრიქონები სიტყვათა უბანსო შეკოწიწების შთაბეჭდილებას სტოვებს. მხოლოდ იშვიათ გამონაკლისის სახით თუ შეხვდებით რამდენადმე გამართლებულ ადგილებს (მაგ. გოსტაშაბის და ქეთევანის რომანიული ეპიზოდი — საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ჩვენ მლექსავებს რომანიული ეპიზოდები ყველას უფრო ენერჯებათ). ამ მხრით ბარზუს ეპიზოდის და ამ ამბების გამლექსავის იგივეობა უუქვო ხდება.

ამავე მოსაზრების სასარგებლოდ ლაპარაკობს ბიბლიოგრაფიული ცნობის ის ადგილი, სადაც ნათქვამია: „პატრონმან ჩემმა მიბრძანა, ქართულად სწერე ესია.“ საფიქრებელია, რომ ხოსროს პატრონი, ვინც არ უნდა ყოფილიყო იგი, არ დაავალებდა როსტომიანის თარგმანში, აქა-იქ, თუ გინდ მნიშვნელოვან, გამოტოვებულ ადგილებს აღდგენას. ჩვეულებრივ მკითხველისათვის ეს შეუმჩნეველიც დარჩებოდა. მხოლოდ განსაკუთრებით დაინტერესებულ პირს თუ ეხამუშებოდა მაგ. ბარზუს ან თეთრი პილოს ეპიზოდის ნაკლებობა. ხოსროვის პატრონი ალბად მელექსეს რაიმე მთლიან ნაწილის დამუშავებას დაავალებდა. როსტომიანისთვის სწორედ დამახასიათებელია ძირითადი ნაწილის — სპანდიატის და მისი მომდევნო ამბების ნაკლებობა. ეს ნაკლი თურმანიძის წინამორბედმა გამლექსავმა, საბაშვილმა, ძლიერად იგრძნო. თავის თხზულების შესავალში საბაშვილი ერთგვარ ბოდიშს იხდის სპანდიატის წინაშე, რომ მისი ვალექსავის სავალება არ მიეცა:

¹ ნ. შარი „ივერია“ 1891 წ. № 133; პრ. კ. კეკელიძე II, 180.

² ვსარგებლობდით ვოუ. სიმველეთა მუხუთმის ხელ. № 858, ნაკლები ბოლო შევაცეთ წ. ბ. ს. ხელ. № 1580 (ბ-ნ კ. კეკელიძეს 624 ლექსი აქვს აღნიშნული — II, 181.)

ქაიხოსრომდი გაელექსავ, მღვთით ვიტყვი რა სავალია.

და ნეტარ რა გიყო¹ სპანდიარ—სოფელი წარმავალია.²

თანაც ნაკლულის გამგრძელებლისთვის გზა წინასწარ დალოცვილი იყო „რაც აკლია, ვინც ათაოთ, სამოთხე ხედეს სულსა თქვენსა“. (Tak. op. 1,353). ამიტომაც ბუნებრივი იყო სვიმეონს—თურმანიძისთვის სპანდიტის ამბების გა-
ლექსვა დაევალება.

ამრიგად ყოველი მოსაზრება იმის სასარგებლოდ დაპარაკობს, რომ სპან-
დიტის ამბავი თურმანიძეს გაულექსავს. მასვე ეკუთვნის ბარზუს ეპიზოდის ვად-
მოლება. ამაში გამოიხატება მისი ღვაწლი „როსტომიანი“-ს შემუშავებაში.

ხოსრო თურმანიძის მოღვაწეობის დროის გასარკვევად უნდა გათვალის-
წინებულ იქნას იმ სვიმეონის ვინაობა, რომლის დავალებითაც უშრომია მელექ-
სეს. ქართლ-კახეთის ისტორიაში ცნობილია სამი მეფე ამ სახელით, პირველი
„მეფეთ მეფე“ სვიმიონ³, რომელიც ქართლს განაგებდა 1558—1600 წლებში.
მეორე სვიმიონ ცნობილია 1619—1629 წ. შესამე ვახტანგ VI ძმა, რომელიც
„დაუტევა [ვახტანგ] გამგედ ქართლისა“⁴.

პრ. კ. კეკელიძის გამოკვლევით⁵ თურმანიძის მოწმობა:

„პატრონი ჩემი სვიმიონ სვიანშვა არის სულთაგან,
მათსამცა ძეთა მიხედების, რომე მოიჭჳმონ მტერთაგან
ძმათა მათი წყალობა ნუ მოეშლების მტერთაგან“—უფრო უდგება

პირველ, სახელოვან მეფე, სვიმიონს. ამან დიდათ ისახელა თავი ოსმალთა წი-
ნაალმდეგ ბრძოლაში. 1600 წელს ჩაუვარდა მათ ხელში ტყვედ. სვიმეონს დაწა-
ორი ძე: ვიორგი და ვახტანგ⁶. ამ უკანასკნელთ უნდა შეეხებოდესო, ამბობს
პროფესორი, ხოსროს დალოცვა: ძმებს მამის წყალობა არ მოეშალოს. მეორე
სვიმიონს (1619--1629) ჩვენს ისტორიაში რაიმე თვალსაჩინო კვალი არ
დაუტოვებია (თუმცა ამისდამიუხედავათ შეიძლება პოეტს მისთვის „მორჭ-
მული“ და „სვიანი“ ეწოდებია). ამის შეილებს შესახებ რაიმე ცნობა არ გვაქვს.
შესაძლებელი კია, რომ ასეთები ყოფილიყვენ. ქართლის ცხოვრებაში შემთხვე-
ვით აღნიშნულია ვახტანგ, რომელიც მეორე სვიმიონის ძე უნდა ყოფილიყო⁷.
ვახუშტ ბატონიშვილის ვადმოცემით—ამ ვახტანგისძე ლუარსაბ როსტომ მეფემ
(1634--1658) იშვილა და მემკვიდრედ გამოაცხადა. მეორე ისტორიკოსის, ფარ-
სადან გორგიჯანიძის, მოწმობით ლუარსაბ თეიმურაზ მირზას ძეა (ე. ი. ვახტან-
გის შვილისშვილი) „ლუარსაბ თავისის ბიძის ვახტანგის შვილის თეიმურაზ მირ-
ზას შვილი იყო“⁸.

¹ ეს წაკითხვა ჩვენ სწორად მიგვაჩნია. სხვა ხელნაწერებში უშინაარსო წაკითხვაა „რა გიყო სპანდიარ“.

² წ. კ. ს. ხელ. № 1580 შესავალი; Tak. op. 1,350.

³ ქარ. ცხოვ. II, 297.

⁴ ქ. ც. II, 77.

⁵ იბ. II, 180—181.

⁶ ქ. ც. II, 33.

⁷ ქ. ც. II, 49.

⁸ ქ. ც. II, 531.

მეფეთ—მეფე სვიმეონის დროს (1558—1600), როგორც ჩანს, თურმანიძენი ისტორიულ ასპარეზზე წინ წაწეულან და მეფის ერთგულთა რიცხვში ითვლებიან. ერთ მათგანს ვინმე სულხან თურმანიძეს სვიმეონ მეფემ გორის მოურაობა უბოძა¹. საფიქრებელია, რომ ჩვენი მელექსეც ამავე მეფის ერთ-ერთი ერთგულთაგანი ყოფილიყო. მეფემ მას ცოდნისა და გამოცდილების შესაფერი საქმე მიაწოდო. ამრიგად ჩვენ სინამდვილესთან უფრო ახლოდ მიგვაჩნია, პრ. კ. კეკელიძის მოსაზრების თანახმად, ხოსრო თურმანიძის მოღვაწეობა სვიმეონ მეფეთმეფეს დაუკავშიროთ. მაშინ ხოსრო მე-XVI საუკუნის მეორე ნახევრის მწერალი გამოდის².

III. „შაჰ-ნამე“-ს პროზაული ვერსიის ახალი ვარიანტი.

(წინასწარი ცნობები).

დღემდის ცნობილი „შაჰ-ნამე“-ს ქართული პროზაული ვერსიები—საფუძვლად დასდებია ამავე თხზულების გალექსილ რედაქციებს. ასეთი გალექსვის პროცესი უნდა დასრულებულიყო მე-XVII ს-ში, მაგრამ, როგორც ირკვევა—ამით არ ამოწურულა ქართული მწერლობის „შაჰ-ნამე“-სადმი ყურადღება. ეს ერთი უპოპულიარესი და უსაყვარლესი თხზულებაა ჩვენი ხალხისთვის. შემთხვევითი კი არაა ის ბოლოსიტყვაობა, რომელიც რიტორული ანდერძის სახით დართული აქვს „როსტომიანი“-ს ერთ-ერთ ნუსხას:

„ქი მკითხველნო! ამ წიგნს ნუ დასცინებთ, თუმცა ვინ გულისხმიერად წაიკითხოთ, ჰპოოთმცა ამას შინა ძველი ზნეობა და ზოგადი ჩვეულება ძველთა ქართველთა და გმირულნი მოთხრობანი, რომლითაცა ძველნი ქართველნი შთამომავლობათა, ანდაზად დაუდებდიან და ამით მათ შორის სიმხნესა და ახოვანსა სულსა განაღვიძებდიან და სასიბრძნოცა მრავალი იპოება“³.

„შაჰ-ნამე“-სადმი გამძაფრებული ინტერესით თუ აიხსნება ის ფაქტი, რომ ქართულ ვერსიათა გამოქართულება—გალექსვის პროცესის დასრულების შემდეგ—კვლავ იქმნება სრულიად ახალი დამოუკიდებელი პროზაული ვერსია—რომელიც განცალკევებულად დგას, როგორც თავის შინაარსით, ისე თავისი ფორმით და რომელიც დღემდის ქართული მწერლობის ისტორიისთვის უცნობი რჩებოდა.

¹ კ. კ. II, 294.

² ვინმე თავი თურმანიძე იხსენიება მეფე ლუარსაბის (1605—1616) დროს. ქართლის ცხოვრებით ცნობილია ვინმე ხოსრო თურმანიძეც—ის მეფე კონსტანტინეს დროს (1469—1505) თათრების წინააღმდეგ მებრძოლთა რიცხვში ჩანს (კ. კ. II, 15). მაგრამ შეუძლებელია ის ჩვენ მელექსედ ვიცნად, რადგან უკანასკნელი გადაჭრით აცხადებს თავის პატრიონის სახელს. კონსტანტინეს დროს ხოსრო მოხსენებულია 1490 წელში მომხდარ ბრძოლის მონაწილედ (კ. კ. II, 15)—რასაცვირველია ის სვიმეონის მეუღლას თუ მოეწრო (რაც საეჭვოა) მელექსობას მაინც ვერ შესძლებდა.

ჩვენ ხოსრო თურმანიძეს ბ. ი. აბულაძე ეხლახან გამოსულ თავის „ვეფხისტყაოსანი“-ს წინასიტყვაობაში ქაიხოსრო თურმანიძე ციციშვილს უწოდებს (გვ. XXVI „ც. ტ.“ 1926 წ.) რა საბუთით?

³ Такайшвили. Опис. 1,360.

ეს ვარიანტი ჩვენამდე შენახულია ოთხ ხელნაწერში. 1) ს. ს. ს. № 900, რომელიც მუზეუმის კატალოგში შემდეგნაირად არის შეტანილი: „როსტომიანი პროზით, ჯიშედის, ზაქის და საიმის ამბავი, მხედრული ლურჯ ქალღმერთი, თათრულიდან ნათარგმნი.“ თვით ხელნაწერის სათაურში ვკითხულობთ: „აქა დაიწყების ჯიშეიდ კელმწიფის ერანის მპყრობელის ანბავი თათრულიდამ ქართულს ენაზედ გარდმოღებული, რომელსა ეწოდების „როსტომიანი“.

ამ ხელნაწერის მინაწერია: „აღიწერა კელითა ცოდვილისათა როსტომიანი ესე. აღმოკითხველნო თუ რაჲმე შეცდომილი ასო პოვოთ—ჯერ გამოუცდელი ვიყავ წერაში და რომლითაც დედანში ეწერა ისე დაუწერე და რომლითაც შეიძლება ვაპირთე. ერთიც რომ ფედ ვეჩქარებოდი. ამისთვის ვითხოვე მომითქოთ ცდომილება. აღიწერა იენისის, იე, წელსა ჩყის, 1818-го года, ивныи, 15-го дня [რუსული ძლიერ ცუდი ხელით] ფედ ცოდვილი დიაკვანი რიანანდს(?) აბულაზოე. (აბულაძე?).“

2) ამავე საზოგადოების ხელნაწერები № 605, 606—ესენი გაგრძელებაა ხელ. № 604 სადაც იწყება ნადირ-შახის ისტორია. ისტორია დამთავრებულია № 605 და მას უშუალოდ მოსდევს ჩვენი თხზულება. ეს ხელნაწერები შემოწირულია მუზეუმში კათალიკოზ კირიონის მიერ და, ალბად, უკანასკნელის დაეალებით გადმოწერილი უნდა იყვეს ლენინგრადის ყოფ. საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნაწერიდან¹. ტექსტს დასაწყისში წამძღვარებული აქვს შემდეგი ცნობები: „ქართული თარგმანი სპარსულ მოთხრობის ფერიდუნ და ზოაქის შესახებ. ხელნაწერი ეკუთვნის მე-XVIII ს. დასასრულს და დაწერილია მხედრული ასოებით. ხელნაწერში 128 თაბახია; დასაწყისი ფოთლები დაკარგულია. შინაარსით ეს ხელნაწერი დიდათ მოგვაგონებს ფირდუსის „შახ-ნამე“-ს. გადათარგმნილ იქნა ხელნაწერი (?) ქართულად სწორედ მე-XVIII ს. დასასრულს ხელნაწერში ხშირად გვხვდება ხოლმე სპარსული და თათრული სიტყვები.“

ხელნაწერი მოთავსებულია ა. ნ. გრენის კოლექციაში № 1.

ა. ნ. გრენის კოლექცია პეტერბ. საიმბ. წიგნთ-საცავს (საჯაროს) შეუქმნია 1892 წ.“

მაშასადამე ჩვენი ხელნაწერი პეტრ. საჯ. ბიბლ. კუთვნილ დედნის პირია.

3) ყ. წ. კ. გ. ს. ხელნაწერი № 2393—კატალოგში საამიანად არის შეტანილი, ალბად, გადამწერის შემდეგი მინაწერის გამო: „წელსა ჩყლს (1838) სეკლენბრისასა გადაწერე ესე წიგნი საამ ფალავნისა მე დავით ივანესემ ამირიძემ. მკითხველნო უკეთუ შეცდომა პოვოთ გთხოვთ ნუ დამგოხთ. შენდობა ბძანეთ. იყოს მოსახსენებელ და სახსოვრად დამწერი ამის დავით ივანეს ძე ამირიძე“ 4) ს. ს. ს. ხელნაწერის დედანი ანუ ლენინ. საჯარო ბიბლიოთეკის გრენის კოლექციის № 1.

როგორც მოყვანილი მინაწერებიც ადასტურებენ—ხელნაწერები საერთოდ კარგი ღირსების ვერაა. ყველაზედ სრულია ს. ს. ს. № 900. № 605—606

¹ ნადირ შახის ისტორიის დედნის მოკლე აღწერაა და აქვს ნ. მარს (იხ. მისი Краткий каталог собрания груз. рукописей приобретенного императорскою публичною библиотекою в 1896 г. С.—Петербург 1900 № 9 (საბინის კოლექციის № 7).

შესავალში აკლია რამდენიმე გვერდი (900 შედარებით) და დამთავრებული არაა (900 შედარებით აკლია 17 გვერდი). შესავალი ნაკლულევანი უნდა ჰქონდეს ამ ხელნაწერების დედანსაც (პეტრ. საჯარ. ბიბლ. გრენის კოლექცია № 1). უ. წ. კ. ხელნაწერს (2393) რამდენიმე გვერდი აკლია, როგორც დასაწყისში ისე დასასრულში.

რადგანაც ჩვენი თხზულება საყურადღებო მასალას შეიცავს „შაჰ-ნამე“-ს ცნობილ ევრსიებთან შესადარებლად—საკუროდ მიგვაჩნია აქ მისი მოკლე შინაარსის წარმოდგენა.

იყო სახელოვანი მეფე ჯიმშიდ (თუ ჯიმშიდ) ერანის მფლობელი. მას ჰყავს ერთი ყაფიჩი“ სახელად „მიზმან ყაფიჩი“—უკანასკნელის შვილია ზოაქი (ან ზოჰაქი) ჯადოქრობაში დახელოვებული. ეშმაკის შთავგონებით **ზოჰაქი მოჰკლავს** თავის მამას და გვამს ჯიმშიდის სასახლეში დამალავს. მკვლელობა დაბრალდება ჯიმშიდს. უკანასკნელმა იცის, რომ ტახტი ჩამოერთმევა და დახმარების საძიებლად გაიქცევა ჩინეთში. ერანში გამეფდება ზოჰაქი. უკან დაედევნება ჯიმშიდს. დაამარცხებს ჩინეთის მეფეს. ჯიმშიდ თავისი ნებით გამოცხადდება ზოაქთან, უკანასკნელი მას არ დაინდობს და ჰკლავს. გამარჯვებული ზოჰაქი ბრუნდება ერანში. ჯიმშიდს ცოლად ჰყავდა ჩინეთის მეფის ქალი, რომლისგანაც დიბადდება **ფრიდონ**. ზოაქი მესტროლაბეთავან გაიგებს, რომ ფრიდონის ხელისაგან დაეცემა. ბრძანებას გასცემს, რათა ახლად დაბადებული ბავში ყველა დახლოცონ. ფრიდონი გადარჩება. ის იზრდება მთებში. ზოჰაქი ეძებს ფრიდონს მაგრამ უშედეგოდ.

ზოაქს შეუჩნდება ეშმაკი და მოცდუნებას ცდილობს. პირველად მიზანს ვერ აღწევს. ბოლოს მზარეულის სახით გამოცხადება ხელმწიფეს. ზოაქი აიყვანს. ეშმაკი მშვენიერ საქმელებს ამზადებს. ერთხელ მეფეს აბანოში მიართმევს ეშმაკი უცხო ქამადს. ზოაქს ეამება და მადლობას უხდის. ეშმაკი თხოვს მზრებზე კოცნის ნებას. მეფე დასთანხმდება. კოცნის შენდეგ ეშმაკი გაუჩინარდა. მალე მზრებმა ტება დაუწყო და ორი გველი გამოესხა. გველები ემუჭრებიან ზოაქის ყურებს. ისეე მოდის ეშმაკი და ასწავლის გველების მოთვინიერების წამალს. დღეში—ორი კაცის ტვინი უნდა აძლიონ. ზოაქმა ამ გზით დიდი მსხვერპლი შეიწირა. მის საბრძანებელში არის, სხვათა შორის, ერთი მჭედელი სახელად **გოვიაჰვარ** (ან გოვდიაჰვარ). მას 9 შვილი ყავდა. ზოაქის გველებმა 7 შეუქამა. ჯერი მიდგა დარჩენილ ორ ვაჟზედ: **ყარუნ** და **მურდაზზე**. მამა აჯანყებას აწყობს ზოაქის წინააღმდეგ. 12 ათასი ლაშქრით გაემგზავრება ფრიდონთან. გამოაცხადებს მას მეფედ. ფრიდონი შურს იძიებს ზოაქის წინააღმდეგ. დაამარცხებს, დაატყვევებს, გამეფდება ერანში. მაგრამ **ზოაქი** მაინც ცოცხალი რჩება. ის **გრძნებით გაიქცევა** და უცხო მზარეს გარდაიხეწევა. ამასთან პარალელურად ვადმოკეულია გმირის **გარსაშიზის** მოღვაწეობა ზააქის დროს. გარსაშიზი ითრითის შვილია. ის 10 წლისას დაამარცხებს ვააფთრებულ სპილოს. ზოაქი მოიწვევს გარსაშიზს თავის სასახლეში მამითურთ და ცდილობს მის დაღუპვას, როგორც ჯიმშიდის თესლის წარმომადგენელს. მრავალ საფათერაკო საქმეს შეუკვეთს, მაგრამ გარსაშიზი ყოველთვის გამარჯვებული რჩება. ის ჰკლავს მინერა დებს, მარტორქას, ვეშაპებს და სხვ.

ზოაკის აღსასრულის შესახებ არაფერია ნათქვამი — არ ვიცით თუ რა ბედი ეწვია მას. ყოველ შემთხვევაში ფერიდუნს თავი დააღწია.

ფერიდუნს მიეცემა სამი ვაჟი: უფროსი **თურ**, საშუალო **სალმ**, უმცროსი **ირაჯ**. მამა დაცდის შვილებს. გაისტუმრებს მათ სანადიროდ და გზად ვეშაპის სახით ეჩვენება. მხოლოდ ირაჯი მიხვდება ამ გონივრულ თვალთმეცობას. მამა მას, როგორც ყველაზედ ჭკვიანს, ერანში გაამეფებს. თურს დაუპყვიდრებს თურქისტანს. სალმი კი ურუმში გახელმწიფდება. უფროსი ძმები უკმაყოფილო არიან თავისი წილით და შაკერულად ჰქლავენ ირაჯს. ფრიდონს მწუხარებისაგან თვალები დაუბრმავდება. მალე ირაჯის **ცოლს-მიეცემა ქალი**. უკანასკნელის ქორწინების ნაყოფია მშვენიერი ვაჟი, რომელსაც **მანუჩარს** დაარქმევენ. მეტსახელად „მინაჩერ დაარქვეს, იმიტომ რომ ფრიდონს იმისი ნახვით თვალუბი აეხილა“ (ფ. 8B). სწორედ იმ დროს, როცა მანუჩარი დაიბადა, გარსამიზის შვილს, ნარიმანსაც, (ამის თავგადასავალზე მოთხრობაში არაფერია ნათქვამი) მიეცემა ვაჟი — საამი. საამი და უფლისწული მანუჩარ ერთად იზრდებიან. მალე შურს იძიებენ თურ და სალმზე. ორთავე დატყვევებულია ბრძოლაში და მოხუცი **ფრიდონი თავის ხელით მოჰკვთის მათ თავს**. ურუმში და თურქისტანში მოკლული ძმების შვილებს გაამეფებენ. (თურის შვილია — ფიშანგი, სალიმის — მოხსენებული არაა).

ყოველივე ეს გადმოცემულია 1—15A გვერდზედ. გვ. 15A ასეთი თავია: **აქა იწყების მანუჩარ კელმწიფის ანბავი**. ფაქტიურად კი ბოლომდი საამის თავგადასავალია გადმოცემული. ერთ დღეს, ნადირობისას, საამი კანჯარს დაედევნება. კანჯარი მას უცხო სასახლეში მიიყვანს, იქ გმირი მშვენიერ ქალის სურათს ნახავს. ის ქალი ჩინეთის მეფის ასული **ფერიდუხტი**ა. იწყება საამის რომანტიული თავგადასავალი. ის მიემართება ჩინეთში. გზად დაამარცხებს უამრავ დევებს, აგსულებს. ჩინეთის მეფე **ხაყან** ჩინი, თავის ვეზიოის შთაგონებით, წინააღმდეგია, რომ ფერიდუხტი საამს მისცენ — რადგან საამი „საბაოთ“ ღმერთის თაყვანისმცემელია — ესენი კი კერპთაყვანისმცემლები. ფერიდუხტ და საამ ურთიერთის სიყვარულით იტანჯებიან. ხაყანჩინი მრავალ საარაკო-საგმირო საქმეებს დაევალებს საამს, მაგრამ ყოველივე ძლეულია მისი არაბუნებრივი ძალის მიერ. მეფე მაინც ღალატის გზას ადგია. განაბოლოს ყოველივე ბრძოლით წუდება. ხაყანჩინი მოჰკლეს. მისი ვაზირი ძელზე ჩამოჰკიდეს. ჩინეთი და მაჩინეთი თავის ერთგულებს დაუმკვიდრა საამმა. წინასწარ ყველანი „საბაოთ“ ღმერთის რჯულზედ მოიყვანა. საამ ბრუნდება ერანში, მაგრამ გზად **აბრაჰი** დევი გრძნებით მოსტაცებს ფერიდუხტს. შეპირებული საამ მანუჩარის თხოვნით მაინც ბრუნდება ერანში. აქ საამ სახელოვან ბრძოლებს გარდაიხდის დასავლეთის მეფის **ადისძე შადადის** წინააღმდეგ. ეს უკანასკნელი „წყებულა თვესა თვისსა დღე ხადოდა“ (59B). დასავლეთის კელმწიფეც დამარცხებულად შერიტოს, მხოლოდ იმის შემდეგ, რაც ფერიდუხტს დევის ტყვეობიდან გამოიხსნის. შადადის დამარცხების შემდეგ საამ მცირე ხანს დაჰყოფს ერანში და მალე ფერიდუხტის საშველად მიდის. დაამარცხებს და ყმად გაიხდის **შავ დევს**. **აბრაჰი** დევსაც, რომელსაც მისი სატრფო ჰყავს, დაიმორჩილებს და შეტ-

რული ერნში მოჰყავს. ამდენი ტანჯის შემდეგ საამი ეწევა თავის წადილს. დაქორწინდება ფერიდუხტსა და თუთიზე. მთელ დროს განცხრომაში ატარებს ხან მანუჩართან და მის შვილს ნოვზართან—ხან კიდევ თავის საგეარეულო მამულში სისტანში, სადაც მისი მშობლები და პაპა ცხოვრობს. საამის პაპა, გარსაშიბი, იმ ხანებში „დიდათ მოხუცებული იყო და წელში ორად იყო მოხრილი“ (59B). მანუჩარის რეზიდენციაა შამი ქალაქში.

ფერიდუხტისგან საამს მიეცემა ზაალი. ბავში თეთრი თმა-წარბით დაიბადება. მამა დანადგლიანდება. ბრძანებს ბავშვის შორეულ მინდორში გადაგდებას. ზაალს ზრდის უცხო ფრინველი სიმურღი ანუ ფასკუნჯი, რომელიც „იალბუზის მთის კალთებში მკვიდრობდა“ (84 A). ლმერთი დასჯის საამს შვილისადმი ასეთი მოპყრობის გამო. ის დასნეულდა და 7 წელს ლოგინად წვეს. მისი სხეული ისეთი მყარალი გახდება, რომ ვერვინ, თვით მისი საყვარელი ფერიდუხტიც კი ვერ ეკარება. ანგელოზის შთაგონებით საამ მოიკითხავს თავის შვილს. უკანვე დაიბრუნებს. მეფე მანუჩარსაც აახლებს მანუჩარი ცდის ახალგაზრდა ზაალს. ის სწვენიერი ზრდილი გამოდგება. სიმურღმა მრავალ ზნეობაში გაწვრთნა.

ერანს ახალი მტერი გაუჩნდება. „გუშების კელმწიფის გუშიბნი გუმ ოცდაათის ათასის ქილიმ გუშების ლაშქრითა ასტარხნის მხრიდამ ჩვენსა საომრათა წარმოსულა“—ო (84B) სწერს საამს მანუჩარი. ფალავანი სწრაფად გაემართება მაზანდარან-ასტარხანის მხარეს. —ზაალი კი სანადიროდ ქვაბულისტანს ეწევა. იქ ზოაქის ნათესავი მერაბშა მეფობს. მერაბი დიდი ძღვენით გაუმასპინძლდება ზაალს. ზაალი გაიგებს მერაბის ასულის რუდაბას აშბავს და გამიჯნურდება. მამისგან ზაალის ქების მოსმენის შემდეგ გამიჯნურდება რუდაბაც. ძიძა და მოახლეების საშუალებით, რუდაბა თავის სასახლეში მოიწვევს ზაალს. ციხიდან თავისი თმის ერთ ნაწნავს გადმოუშვებს და ისე აიყვანს მალალ გალავანზე თავის სატრფოს. ზაალ და როდაბ ერთმანეთს ცოლქმრობის პირობას მისცემენ (წერილობით). შეეყვარებულთა მეორე შეხვედრაზე—მოთხრობა წყდება.

ამ მოკლე შინაარსიდანაც ჩანს თუ რა ურთიერთობაშია ახალი ვარიანტი „შაჰ-ნამე“-ს ჩვეულებრივ რედაქციასთან და, კერძოთ, მის ქართულ ვერსიებთან. ზოგიერთი მომენტები ყოველ წვრილმანშიც კი საერთოა. მაგ. ზააქის მზარეულისგან ცთუნება, გველების გამოსხმა, ფრიდონის შვილებზე სახელმწიფოს დაყოფა. ერაჯის მკვლელობა. მანუჩარის დაბადება, ფრიდონის დაბრმავება და ფალავანის ახელა. დასასრულ ზაალის მანუჩარის მიერ გამოცდა და ზაალის რომანტიული (თუ რომანიული) თავგადასავალი. მაგრამ საერთოდ და მთლიანად ეს სრულიად ახალი ვარიანტია, რომელიც ძირითადად განსხვავდება ჩვეულებრივ რედაქციისაგან. მაგალითად: 1) ზააქის მამაა „მიზან ყაფიჩი“, რომელიც ჯიმშედის მოხელეა—ჩვეულებრივი რედაქციით: ზააქის მამაა მურვიდ მისრეთის მულობელი.

2) ზააქი თვით ჰკლავს მამას. გვამს ჯიმშედის სასახლეში ჰმალავს და სხვ.—ჩვეულ. რედ: ზააქის მამას ეშმაკი ჰკლავს მუხანათურად (ორმოში).

3) ზააქი ვაიქცევა ჩინეთში—ჩვ. რედ. ზააქი ინდოეთში შეათარებს თავს.

4) ფრიდონ ჯიმშედის შვილია ჩინეთის მეფის ქალიდან—ფრიდონ აფთიონის შვილია, მეფის შთამომავალი.

5) ზააქი თავს დაახწევს ფრიდონს და უცხო მხარეს გარდინხვეწება — ზააქი დემავენდის მთებში სამუდამოდ ჩაკიდულია ღრმა ორმოში.

6) ზააქის დროს მოღვაწეობს ითრით (უთრუთ) და მისი შვილი გარსაშობ (გორჯასპი) — ეს ჩვეულებრივი რედაქციისთვის ანაქრონიზმია. რასაკვირველი თავისებური და სრულიად უცნობია ამ მოღვაწეობის ყოველი დეტალი.

7) ფრიდონი თავის ხელით ჰკლავს დატყვევებულ შვილებს სალიმ-თურს-ფრიდონ ღრმა მწუხარებით და გლოვით დაიტირებს სხვადასხვა დროს ბრძოლაში დაღუპულ შვილებს, რომელთაც თავები მას, თითქოს, სამახარობლოდ მოსდის.

8) შემდეგი ანბები: მანუჩარის ომები და საამის რომანიული თავგადასავალი სრულიად უცნობია შაჰნამესთვის. ანაქრონიზმია გორჯასპის და საამის თანადროული სიცოცხლე.

9) თავისებურადაა გაშუქებული ჩვენს ვარიანტში საამის დაავადმყოფება, როგორც ერთგვარი სასჯელი ზაალისადმი არა მშობლიური მოპყრობის გამო.

თანაც უნდა ხაზი გაუსვათ იმ გარემოებას, რომ იმ მომენტებს, რომლებიც ასე თუ ისე უახლოვდებიან შაჰნამეს — აქ ძლიერ ცოტა ადვილი უკავია. მაგ. მთელი თავგადასავალი მანუჩარამდე მხოლოდ 15 ფურცელზეა. დანარჩენ ანბებს ე. ი. ფაქტურად საამის რომანიულ თავგადასავალს მთელი დანარჩენი თხზულება (სულ 87 ფურცელია). ამ თავგადასავალს კი სრულიად არავითარი საერთო არ აქვს შაჰნამეთი ცნობილ ანბებთან. არსებითად შეიძლება ითქვას, რომ თხზულება მთლიანად საამის მოღვაწეობაზედ არის აგებული. ამიტომაც ერთგვარი საბუთიც ჰქონდა გადამწერ ამირიძეს, თხზულებისთვის „წიგნი საამ ფალავნისა“ ეწოდება. მეორე გადამწერის სახელწოდებას „ფერიდუნ და ზოაქი“ მთელ თხზულებას თავზე ვერ მოვახვევთ, რადგან ამას, შედარებით, მცირე ადვილი აქვს დათმობილი.

საამი ახალ ვარიანტში სრულიად ახალი მომენტითაა წარმოდგენილი. „შაჰნამე“-ს ჩვეულებრივი რედაქციით ის ცნობილია, როგორც გმირი — ფალავანი, სისტანის ფალავანთა ხერხემლის ერთი მსხვილი რგოლი. — იქ ერთი სტრიქონიც კი არაა დათმობილი მის რომანტიულ-რომანიულ ცხოვრებისთვის. ახალ ვარიანტში კი საამი წარმოდგენილია უპირველესად ყოვლისა, როგორც შეყვარებული ჰაბუჯი. ის რომანტიკოსი რაინდია. საამმა ლამაზი ქალის სურათი ნახა, შეიყვარა და თავისი მომავალი ამ ქალის ძიების გზაზე წარმართა. ეს გზა მას ხშირად გაახიარებინებს გახელებული მაჯუნის ბედს. როცა მას თითქოს იმედიც წარეკვეთა სატრობს ველურ ცხოველებთან: „მინდვრის მხეცნი და ნადირნი საამ ფალავანსა ესრეთ შემოსჩვეოდენ, რომ აღარ ერიდებოდნენ. და ფალავანსა ტირილსა და ოხერისათვის ყური შეეჩვიათ. და ფალავანსა პირის-პირ ზოგნი სძოდნენ, ზოგნი იწვნენ და ზოგთა ეძინათ“ (54B). სიყვარულით გატაცებულმა საამმა თვით ხელმწიფე — პატრონის, მანუჩარის, პირობასაც კი გადასცდა. პირველად ხელმწიფის სურვილის წინააღმდეგ გაუდგა თავისი სწრაფის გზას. შემდეგ დაპირებულ დროს ხელმწიფესთან აღარ დაბრუნდა. თუმცა საერთოდ საამი, როგორც ჩვეულებრივად შაჰნამეს ყველა გმირებიც, ხელმწიფეს და მის უფლებას უწინააღმდეგე თავყენს სცემს.

საამი სიყვარულში უაღრესად გულწრფელია და ერთგული. მან არ გაიზიარა შადადი ხელმწიფის ქალის თუთის სარეცელი, თუმცა უკანასკნელი: „ესკეთისა შეენებისა და ქვევისა იყო, რომ ფერიდუხტისთანა¹, რამდენიმე მოახლეთა ფერობდა“ (69A).

თავის რომანტიულ ბუნებასთან ერთად საამი სახელოვანი ფალავანია. მას შესწევს გამბედაობა ამაყად განაცხადოს მთელი სამყაროს ბოროტ ძალების წინააღმდეგ „სად გარდაურჩებით ხმლისა ჩემისა ნაკვეთსა“ (64A). მისი მკლავი მკვეთრად და შეურხეველად ანადგურებს ბუმბერაზი ძალ-ღონის პატრონ დევებს. ჯადოსნებს. თილისმებს. ურიცხვ ლაშქარს. თავისი გამორული მოღვაწეობის აპოთეოზში საამის წარმოდგენაში გაიელვებს მისი ხმლის წინაშე წამოჩქილი მტრების პროფილები:

„მე ვარ საამ ქვეყნის ფალავანი: ზინდა ჯადოს მკვლელი. ნჰანგალისა, მაქუქალისა, ქეივანისა—მკვლელი. აღმასის თილისმისა დამრღვევი. რიზვან ფერის ჯადოს მკვლელი. ხაყან ჩინისა, ჩინეთისა, მაჩინისა, ხვარასნისა, ბაღისა, თურქისტნისა აღმაოხრებელი და დამამარცხებელი. და ამომწყვეტელი—შიმუდადისა და ადიშიმუდისა ლაშქრისა. ამომწყვეტელი — შიმუდისა და იმისის შეილისა“ (64A).

საამის ფალავნობას კეთილშობილი სიღარბისლე ხასიათებს. ის გაურბის უბრალოდ სისხლის დაღვრას. ბრძოლაში მუხანათური ხერხით სარგებლობას. დამარცხებულ მტერს სისხლს არ თხოვს. მონანიებულ მოპირდაპირეს სიამოვნებით უნარჩუნებს სიკოცხლეს და მეგობრადაც იხდის (შავი დევი და სხვ.). მაგრამ გაკადნიერებულ თავხედობას და ლალატს-ის საშინელების გრიგალად ევლინება. მაშინ საამი „მთვრალი ლომია“ თავზარდამცემი.

ჩვენი თხზულებისთვის, საზოგადოდ, და საამის მოღვაწეობისთვის, კერძოთ, ფრიად დამახასიათებელია რელიგიური მომენტი. საამი ერთგვარ მისიონერულ როლსაც ასრულებს. საამი აღიარებს „ყოვლისა შემომქმედსა საბაოთ ლმერთს“. მისი პირველი მოთხოვნილება დამარცხებული მტრის მიმართ (ან მეგობრად შემომდგარ ფალავანის) არის ახალ რჯულზედ მოქცევა. „საბაოთ ლმერთის“ თავყვანები (ჩინეთი, მაჩინეთი, დევუისტანი). ყველგან მმართველებად მისი ერთგული და თანამორწმუნენი დანიშნა. ახალ რჯულზედ მოაქცია თავისი სატრო და ქორწილსაც „საბაოთ ლმერთის“ წესისაგებ გარდიხდის.² ამ ძირითად სახეებშია მოცემული საამ ფალავანის ფიგურა: რომანტიულ-გმირულ-მისიონერული მოღვაწეობა. ამის გარშემო უამრავი ეპიზოდები და ფანტასტიური თავგადასავალია ამენებული. წარმოუდგენელი ფანტასტიკა, დაუსრულებელი ხლარობები, ბრძოლები, თილისმები, დევები, აესულები. საამი ყოველივეს ძღვეს თავისი სიყვარულით, ძლიერი მკლავით და რელიგიური ტემპერამენტით. ყოველივე ეს (გმირული მომენტის გამოკლებით) სრულიად უცნობია ფირდოუსის შაჰნამესთვის საერთოდ და მის ქართულ ვერსიებისთვის კერძოთ.

¹ ფერიდუხტ საამის სატროფოს სახელია.

² მსგავსავე „მისიონერულ“ მოღვაწეობას ეწევა ყარამანი („ყარამანიანი“) და პეტრე ლარაძის „დილარიანი“-ს მთავარი გმირი —დილარი.

ჩვენი ძეგლი განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს ენობრივი და თავისი წარმოშობის თვალსაზრისით. როგორც შევნიშნეთ ერთადერთი სრული ხელნაწერის (ს.ს.ს № 900) სათაური გვაუწყებს „თათრულიდამ ქართულს ენაზედ ვარდმოლებული“ საკითხავია თუ რას ვიგულისხმებთ „თათრულში“.

„შაჰ-ნამე“-ს ქართული ვერსიების მოზრდილი ნაწილის გამომცემელმა ბ.ბ. ი. აბულაძემ პირველად მიაქცია ყურადღება გამოცემულ ძეგლებში, კერძოდ საამიანში, (აგრეთვე საამიანის გამოუცემელ პროზაულ რედაქციაშიც) თურქული ტერმინების და საერთოდ სპარსული დედნისთვის უცრო ელემენტების არსებობას. ეს გარემოება მან საკმაო საფუძვლიანობით გაითვალისწინა. ბ-ნი მკვლევარი იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ საამიანის პროზაული და გალექსილი რედაქციის დამუშავება უნდა „ეკუთვნოდეს სწორედ იმ ეპოქას, როდესაც თურქული ლიტერატურისა და ცხოვრების გავლენის ქველები შემოიჭრა ჩვენში.“¹

ბ-ნ ი. აბულაძის მოსაზრება კიდევ უფრო განავრცო აკად. მარმა. უკანასკნელი სწორედ ი. აბულაძის აღნიშნულ შრომისადმი მიძღვნილ რეცენზიაში კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ „Особенную важность и желанную новость в этих наблюдениях [Ю. Абуладзе] представляет чреватое для истории грузинской литературы указание, что в возрождении грузинской литературы в начале XVI в. особую роль сыграла — турецкая литература,“² აკად. მარი არ დაკმაყოფილდა ამ ვაკვირითი ხასიათის შენიშვნით და მან სერიოზულად დააყენა საკითხი ალორძინების პერიოდის ქართული ლიტერატურის წყაროების ვადასინჯვის შესახებ. ის ამბობს: „Вопрос о том же самом явлении, о возможной и даже вероятной связи грузинской литературы с турецкой, начинает возникать и по фактам и соображениям иного порядка“ აქედან: „и необходимость пересмотра в частности и вопроса об источниках возрождения грузинской литературы“ (ხაზი ჩვენია).³

აკ. ნ. მარის ეს მოთხოვნები, ჩვენის აზრით, მეტად მონიჭებულ და დროულად უნდა ჩაითვალოს — კერძოდ, ვფიქრობთ, ამის საბუთს უნდა გვაძლევდეს „შაჰ-ნამე“-ს ახალი პროზაული რედაქცია. ხელნაწერის მოწმობა თათრული ენიდან ვადმოლების შესახებ წამოყენებულ დებულების სისწორეს უნდა ადასტურებდეს. მართალია ალორძინების ხანაში სპარსელები და თათრები თითქოს შესატყვის ცნებებად იხმარებია. კერძოდ ამას სისტემატიურად ჩადის ამ ეპოქის ისტორიოგრაფია. მაგ. ვახუშტ ბატონიშვილი, ფარსადან გორგიჯანიძე (ამისი მაგალითები მრავლადაა ჩბინიშვილის რედაქციით გამოცემულ „ქართლის ცხოვრება“-ს მე-II ტომში. ს. პეტერბურგი 1854). მაგრამ ამ შემთხვევაში უფრო რელიგიური მომენტი უნდა ჰქონოდათ მხედველობაში. ენის თვალსაზრისით დიფერენციაციის საუკეთესო მაგალითი იმავე ისტორიოგრაფიაში გვხვდება. მაგ. მშექაბუჯის შესახებ ნათქვამია „იცოდა მშექაბუჯ არაბული და სპარსული და თათრულიცა“⁴. პოეზიაში ეს დიფერენციაცია უფრო ნათელი

¹ „შაჰ-ნამე“-ს ანუ მეფეთა წიგნის ქართული ვერსიები“ გვ. XXI.

² Записки Коллегии Востоковедов. Ленинград 1925, I, 113.

³ იხ. Записки... გვ. 114.

⁴ ქარ. ცხ. II, 259.

ოცო. აღორძინების პერიოდის ჩვენი სიტყვა-კაზმული მწერლობა ძირეულად სპარსული შემოქმედების ნაყოფით იკვებებოდა. და ეს ჩვენ მწერლებს სასახელოდაც კი მიაჩნიათ. ამ ეპოქის ისეთი ტიპიური და ერთ-ერთი უნიჭიერესი წარმომადგენელი, როგორცაა გვირგვინოსანი პოეტი თეიმურაზ პირველი, (რომელმაც, სხვათა შორის, დიდათ იწვინა სპარსელების მზაკვრული სული პოლიტიკურ ასპარეზზე) ქართულ სიტყვას იწუნებს და, სამაგიეროდ, ქებათა-ქებას უძღვნის სპარსულის მკვერობას. თავის ერთ, სპარსულიდან ნათარგმნ, თხზულების (ლეილ-მაჯნუნიანი) შესავალში ის პათეტიურადაც გაიძახის:

„სპარსთა ენისა სიტკომან მასურვა მუსიკობანი“.

ბოლოს-ბოლოს ჩვენ გვაქვს დადებითი ცნობაც, რომ ქართული მწერლობა იცნობდა თურქულ ლიტერატურულ ნიმუშებს. თავის დროისთვის დიდათ ცნობილი ნოდარ ციციშვილი თავის ნათარგმნ „ბარამ გურიანი“-ს შესავალში აცხადებს, რომ ის („ბარამ-გურიანი“) პირველად ნიზამი განჯელს უთქვამს. ნიზამის ბაძავს ხოსრო დაძლევი, აგრეთვე:

„ნავაისს ესე ამბავი ჩაღათურითა ენითა

უთქვამს და მისებრ მეღეჟსე სხვა ვინმცა ვიაზრენითა“.¹

მართლაც ნევაი, (ან ნავაი). ა. მჯულღერის სიტყვით, ლიტერატურული ფსევდონიმი თავის დროის სახელგანთქმულ მწერლის, პოლიტიკურ მოღვაწის და მეცენატის მირ ალი შირ'ის,² რომელსაც სხვა მრავალ თხზულებათა შორის „ბარამ-გურიანი“-ც დაუწერია.³ საყურადღებოა, რომ სწორედ ჩვენი ლიტერატურის აღორძინების დასაწყისში, სახელდობრ მე XV—XVI საუკუნეში, ფართოდ ვაშალა ფრთები ოსმალურმა მწერლობამ. ამავე პერიოდში ოსმალეთთან გაცნობელებული პოლიტიკური ურთიერთობა—ლიტერატურულ ურთიერთობის საუკეთესო პირობას შექმნიდა.

¹ Такайшилы. Описание II, 527—528.

² История Ислама. С. Петербург 1896 г. III, 405.

³ А. Крымский „История Турции и ея литературы“ 1910 г. стр. 41—42; აგრეთვე მისი სტატია ბროკავუზ-ფერთანის ენც. ლექსიკონში—ტომი 67 გვ. 162.

შესაძლებელია თურქი ავტორი ვიცნათ თეიმურაზ პირველის შემდეგ მოწიბობაში. თეიმურაზი „ლეილ-მაჯნუნიანი“-ს შესავალში, ამბობს, რომ ამ თხზულების დაწერაში ის ვიღაც უცნობ მწერალ „შინ შეიდ“-ს ეცილება. ასე იკითხება ეს ადგილი უმრავლეს ხელნაწერებში. ზოგიერთში არის წაითხვა „შინ სეიდს“ (წ. კ. 1508) „შინ სადის“ (წ. კ. 3706; 2694) „შინისლამს“ (წ. კ. 1084) „შინორმანს“ (1517). სპარსულ ლიტერატურაში, სადაც „ლეილ-მაჯნუნი“ მრავალ პოეტთა წაბაძვის საგნად ქცეულა—ჯერ-ჯერობით უცნობია ეს „შინ შეიდი“ სამაგიეროდ ოსმალურ ლიტერატურაში მართლაც ვინმე „შინი“-ს მე-XV ს. სპარსულ მწერალთა მსგავსად დაუწერია ჩვენთვის საყურადღებო თხზულება. (А. Крымский, „История...“ 1910 г. გვ. 50) ამიტომ ჩვენ შესაძლებლად მიგვაჩნია თეიმურაზის „შინ შეიდში“—ოსმალთა „შინი ვიცნათ. მით უმეტეს თეიმურაზის ბიოგრაფიიდან ვიცით, რომ მან „ქარაღ იცის თათრულ ი და სპარსული ენა, რა ენებსაც მჭერმეტყველად ლაპარაკობს“ (თამარაშვილი: ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის“ გვ. 102). ცნობილია, რომ თეიმურაზმა პირადათაც ამოგაუწერა ოსმალეთში. ამიტომ ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ თეიმურაზი, ვიღაცეა სპარსული პოეზიის დარგში, ოსმალურ ლიტერატურულ ნიმუშებშიაც იქნებოდა გაცნობილი. მით უმეტეს ამ შემთხვევაში მას უნდა ცოდნოდა „ლეილ-მაჯნუნიანი“-ს არსებობის ფაქტი „თათრულ“ ენაზედაც.

ფრიად საყურადღებო მისაღებს იძლევა ჩვენი თხზულების ენა. საზოგადოდ ცნობილია, რომ თურქული სალიტერატურო ენა არაბულ-სპარსულ და ნაციონალ-ელემენტების სრული ნალრევია, იმდენად დაშორებული სასაუბროს, რომ ჩვეუ-ლებრივ გაუნათლებელ თურქისთვის ის გაუგებარია¹. ისე რომ ქართული თარ-გმანის საშუალებით მეტად ძნელია, იმის გათვალისწინება თუ საიდან მომდინარეობს იგი. ყოველშემთხვევაში საცხებით მართებულია ხელ. № 605 ცნობა, რომ ჩვენი თხზულება საცხეა არაბულ-სპარსულ-თურქულ სიტყვებით. აქ ხშირად გვხვდება სპარსული გამოთქმები, როგორც მაგ. „დასტი ჭები“ „ზარზამინი“ („ზარ ზამინში დააბატიმრეს“ (16B). „დივზადი“ „თირა ბარანი“ („თირა ბარანი უნდა ვიყოთ“ გვ. 37A). „ბაზახი ხამი“ (38A) „მანზილ, მანზილ იარეს“ (12B; 42A). „ბეიბან მინდორსა გაემართა“ (53A). „ბურჯისა ერთსა ქონგურს მოსდო“ (55B). ერთ შემთხვევაში მთარგმნელი თვითონ განმარტავს უცხო ცნების მნიშვნელობას „სია ქუმთას უწოდებენ რომელიცა ითარგმანების შავი მთა“ (10B), მართლაც აზრის მნიშვნელობა სისწორითაა გადმოცემული.

ხშირია ფრაზები: „მძიმე ხალათი ჩააცო“ „სარტყელსა ხელი ჩაუვლო“ „საყულო გარდინივს“ და სხვ.

მაგრამ აღსანიშნავია, რომ არაბულ-სპარსულ სიტყვებთან ერთად წმინდა თურქულიც გვხვდება მაგ. „ყაფიჩი“ „ყარაული“ „უზბაში“ „მინბაში“ „ეახში“ „ყულუხჩი“ „ყაფიჩიბაში“ „ჩაფარი“ „ელჩი“² (ალბად თურქული ენის სპეციალისტები კიდევ ბევრ მსგავს ტერმინებს წააწყდებიან ჩვენ ძეგლში).

მოყვანილი მოსაზრებები, ჯერ-ჯერობით, არ გვაძლევს უფლებას დამტკიცებულად ჩავთვალოთ ჩვენი ძეგლის „თათრული“ წარმოშობა, მაგრამ ერთი კი უეჭვოა: არც ერთი მოსაზრება ამ დებულების საწინააღმდეგოდ არ ლაპარაკობს და, მაშასადამე, უფლებაც არ გვაქვს ეპვი შევიტანოთ ხელნაწერის ცნობაში: „ანბავი თათრულიდამ ქართულს ენაზედ [ნათარგმანები]“.

ქართული თარგმანის ენა მეტად უხეშია. აქ უგულვებელყოფილია ყოველგვარი ლიტერატურული ნორმები. არქაიზმები, ნეოლოგიზმები, ვულგარიზმები—დომნალივით ერთმანეთშია არეული. ნორმის გარეშეა უცხო სიტყვების და გამოთქმების ხმარება.

მთარგმნელი ერთი უნიკო კალმოსანთავანი უნდა ყოფილიყო. ვინაა მთარგმნელი არ ვიცით, მხოლოდ უეჭვო უნდა იყვეს ხელნაწერის ცნობა: ვადათარგმნელ იქნა თხზულება ქართულად მე-XVII-ს. დასასრულსო. (ს.ს.ს. № 605 წინასიტყვაობიდან).

¹ შედ. მაგ. А. Крымский, История.. 1916, 1. 248, 249, 250 და სხვ.
² უნდა ისიც ითქვას, რომ ეს ტერმინები შესაძლებელია თვით, სპარსულშიც იყოს (სპარსულშიც ბევრი თურქული სიტყვები შეჭრილა). აგრეთვე ქართველ მთარგმნელსაც შეეძლო აქა-იქ თავისი საკუთარი ტერმინოლოგიაც გაესაღებია.

საარქივო ბიბლიოთეკა და მისი შემადგენლობა.

საკითხის დაყენება. — სამეცნიერო დაწესებულებათა შორის, თავისი დანიშნულებისა და დაკისრებულ ფუნქციების მიხედვით, ერთმეორესთან განსაკუთრებით ახლო დგანან არქივი, ბიბლიოთეკა და მუზეუმი. მართო ის გარემოება, რომ სამივე ამ დაწესებულების მთავარ დანიშნულებას წარსულის ძეგლების შეგროვება და დაცვა შეადგენს, თავისთავად ლაპარაკობს მათ ახლობელ კავშირსა და მონათესავეობაზე. მაგრამ მეორეს მხრივ ის ფაქტი, რომ თვითეულ ამ დაწესებულებათაგანს წარსულის ძეგლების მხოლოდ განსაზღვრული კატეგორიის (არქივს — უმთავრესად წერილობითი ძეგლების, ბიბლიოთეკას — ბეჭდვითი ნაწარმოებთა, ხოლო მუზეუმს კიდევ — ნივთიერ კულტურის ძეგლების) პატრონობა აქვს დაკისრებული, აუცილებელს ხდის არქივსა, ბიბლიოთეკასა და მუზეუმს შორის ერთგვარ დემარკაციულ ხაზის გაყენას და მათი ძირითადი ფუნქციების გამიჯვნას.

საარქივო ბიბლიოთეკისა და საარქივო მუზეუმის ცნებათა ქვეშ არ იგულისხმება ბიბლიოთეკა და მუზეუმი ჩვეულებრივის გაგებით, მაგრამ ამისდა მიუხედავად არქივსა, ბიბლიოთეკასა და მუზეუმს შორის არსებულ ურთიერთობის ორი დასახელებული მომენტი საარქივო ბიბლიოთეკისა და საარქივო მუზეუმის საკითხშიც აქტუალურ მნიშვნელობას ღებულობს. საარქივო ბიბლიოთეკის და საარქივო მუზეუმის საკითხის დაყენებისა და გადაჭრის დროს მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული, როგორც ერთი მომენტი, ისე მეორეც: არქივისა, ბიბლიოთეკისა და მუზეუმის მონათესავეობა, რომელიც დამყარებულია საერთო სამოქმედო სარბიელის (წმრსულის ძეგლების) ნიადაგზე, საფუძვლად უნდა დაედვას არქივებთან ბიბლიოთეკისა და მუზეუმის, როგორც დამხმარე აპარატის არსებობას, ხოლო მათმა ძირითად ფუნქციათა სხვაობამ, რომელიც თვითეულ ამ დაწესებულებათაგანის სამუშაო დარგის სხვაობასთან არის დაკავშირებული, უნდა განსაზღვროს საარქივო ბიბლიოთეკისა და მუზეუმის მთავარი დანიშნულება და ხასიათი.

განვიხილოთ მოკლედ ასეთი მიდგომით საარქივო ბიბლიოთეკის საკითხი და ვნახოთ, როგორია მისი როლი საარქივო საქმის დარგში.¹

* „საქართველოს არქივი“-ს მეორე წიგნში უკვე დაიბეჭდა ვ. ბროსეს წერილი საარქივო ბიბლიოთეკის შესახებ. ამჟამად იბეჭდება დისკუსიის სახით შ. ჩხეიძის ეს წერილიც. რედაქცია იმედოვნებს, რომ სხვა პირებიც მოისურვებენ ამ საკითხის შესახებ თავისი აზრის გამოთქმას, რომ შესდგეს სათანადო მასალა საკითხის უკუოვანად გადასაწყვეტად.

რედაქცია.

¹ საარქივო მუზეუმისა და მის შემადგენლობის საკითხს ჩვენ ცალკე შევხებით.

საარქივო ბიბლიოთეკის აუცილებლობა.

მაგრამ ვიდრე საარქივო ბიბლიოთეკისა და მისი შემადგენლობის საკითხს არსებითად შევებობოდეთ, საჭიროა გავცეთ პასუხი შემდეგ კითხვაზე: არის თუ არა აუცილებელი, რომ არქივებთან და არქივთსაცავებთან არსებობდეს ცალკე ბიბლიოთეკა და, თუ აუცილებელია, სახელდობრ რატომ?

ჩვენ უკვე ვიცით, რომ „საარქივო მასალის“ ცნებაში შედის ბეჭდვითი ნაწარმოებთა განსაზღვრული კათეგორიაც. ბეჭდვითი ნაწარმოებთა ასეთ კათეგორიას მიეკუთვნება ის ნაბეჭდი მასალები, რომელნიც აღმოცენებული არიან დაწესებულებათა თუ ორგანიზაციათა მუშაობა-მოქმედების პროცესში და რომელთაც, მაშასადამე, თავისი შინაარსისა და წარმოშობის მიხედვით, ორგანიული კავშირი აქვთ ჩვეულებრივი, ე. ი. წერილობითი საარქივო მასალასთან. ასეთ საარქივო მასალას წარმოადგენს, მაგალითად, დაწესებულებისა და ორგანიზაციის მიერ გამოცემული თავისი მუშაობა-მოღვაწეობის დაბეჭდილი ანგარიშები, კანონებისა, დეკრეტებისა და ოფიციალურ დადგენილებათა თუ განკარგულებათა კრებული, დაწესებულების ისტორია, თვით საარქივო მასალების აღწერა, კათალოგი და სხვა.

დასახელებული კათეგორია ბეჭდვითი ნაწარმოებთა, საარქივო მასალების კონცენტრაციისა და დაწესებულებიდან საარქივო ორგანოებში მათი გადაცემის დროს, სრულიად ბუნებრივის გზით, არსებულ წესებისამებრ, გადადის და გროვდება სახელმწიფო არქივთსაცავებსა და აქტთსაცავებში. სახელმწიფო, პროფესიული და კოოპერატიული დაწესებულებები თუ ორგანიზაციები, საარქივო კანონების მიხედვით, ვალდებული არიან თავიანთი საარქივო ფონდებთან ერთად გადასცენ არქივს ყველა ის ნაბეჭდი მასალებიც, რომელნიც ამ ფონდების ბუნებრივ დამატებასა და შევსებას, ან უკეთ, ორგანიულ ნაწილს წარმოადგენენ. წერილობითი საარქივო მასალები და ნაბეჭდი საარქივო მასალები, უკეთეს ისინი ერთი დაწესებულებისა ან ორგანიზაციის მუშაობა-მოქმედების შედეგად აღმოცენებულან, შეადგენენ ერთ მთლიან საარქივო ერთეულს — საარქივო ფონდს — რომლის გაორება და დაქუცმაცება, თანამედროვე არქივისტიკის თვალსაზრისით, უშეშვლად დაუშვებელია. სწორედ ამიტომ, როგორც ვთქვით, ნაბეჭდი საარქივო მასალაც წერილობით საარქივო მასალასთან ერთად, დაწესებულების საარქივო ფონდის არქივისათვის გადაცემის დროს, გადადის უკანასკნელის განკარგულებაში და იქცევა მის საკუთრებად.

ამ გზით საარქივო დაწესებულებათა განკარგულებაში თანდათანობით თავს იყრის დიდძალი დაბეჭდილი მასალა, რომელიც არსებითად ჩვეულებრივი საარქივო მასალისაგან არაფრით არ განსხვავდება და, როგორც ასეთი, მის ორგანულ ნაწილს წარმოადგენს. ამ წესით საარქივო დაწესებულებაში დაგროვილი ნაბეჭდი საარქივო მასალა წლების მანძილზე, განსაკუთრებით მსხვილ არქივთსაცავებსა და აქტთსაცავებში, სწრაფად იზრდება და ჰქმნის საკმაოდ მნიშვნელოვან ფონდს ბეჭდვით ნაწარმოებთა. ეს ფონდი დღითი დღე და სისტემატურად კიდევ უფრო იზრდება და მდიდრდება ამგვარივე ხასიათის მასალათა

¹ იხ. შ. ჩხეტიია, არქივთმეცნიერების შესავალი, თავი 5.

ახალი ნაკადით, ვინაიდან დაწესებულებების მიერ ნაბეჭდ საარქივო მასალის გადაცემა არქივებისათვის, ისევე როგორც წერილობითი მასალისა, შეუჩერებლად გრძელდება.

ამ გარემოებასთან დაკავშირებით ბუნებრივად იბადება საკითხი არქივთსაცავებში დაგროვილ ბეჭდვითი ნაწარმოებთა ბედ-იღბალის შესახებ: ხომ არ წარმოადგენს ეს მასალა არქივისათვის ზედმეტ ბალასტს, რომლისაგან იგი უნდა განიტვირთოს? ის გარემოება, რომ დაბეჭდილ საარქივო მასალასა და დაწერილ საარქივო მასალას შორის, როგორც ენახეთ, უშუალო და ორგანიული კავშირი არსებობს, რის გამოც მათი განცალკევება დაუშვებელია, თავისთავად უდავოს ხდის ორივე კათეგორიის საარქივო მასალის ერთ დაწესებულებაში — არქივში — დაბინავების აუცილებლობას; მაგრამ მეორეს მხრივ იბადება საკითხი, როგორი წესით უნდა მოხდეს ამ ორი არსებითად ერთნაირი, მაგრამ მაინც განსხვავებული საარქივო მასალების, არქივის კედლებში მოწესრიგება და გამოყენება: ხომ არ შეიძლება მათი ერთმეორეში აღრევა და გათქვევთა? სხვას რომ თავი დავანებოთ, წერილობითი საარქივო მასალებისა („საკმეები“, სიგელ-გუჯრები) და ნაბეჭდი მასალების (წიგნები, კრებულები და სხვა) ერთმეორისაგან განურჩევლად, ერთი წესის მიხედვით, მოწესრიგება და ინვენტარიზაცია ტექნიკურადაც შეუძლებელია და, შესაძლებელიც რომ იყოს, დაუშვებელია. წერილობითი ძეგლების ინვენტარიზაცია და სისტემატიზაცია სხვანაირ ტექნიკას მოითხოვს, ხოლო ბეჭდვითი ნაწარმოებთა კიდევ — სხვანაირს, წერილობითი საარქივო მასალის მოწესრიგებისა და გამოყენების მეთოდი ერთია, ხოლო წიგნებისა — მეორე. ერთი სიტყვით როგორც მეცნიერული, ისე აგრეთვე პრაქტიკული თვალსაზრისი, რომლითაც უნდა მიუდგეთ ამ საკითხს, უდავოს ხდის იმ გარემოებას, რომ ნაბეჭდი საარქივო მასალა განცალკევებულ უნდა იქნეს წერილობითი საარქივო მასალისაგან და რომ ამგვარ მასალისათვის არქივში უნდა შეიქნას ცალკე — ბეჭდვითი — განყოფილება.¹

ეს ბეჭდვითი განყოფილება, რომელიც თითქმის ყველა ცოტად თუ ბევრად მსხვილ არქივთსაცავებთან ძალა-უნებურად ჩნდება, იგივე თავისებური ბიბლიოთეკა არის (რა თქმა უნდა, არა ჩვეულებრივი გაგებით), რომელიც არქივთან ორგანიულად არის დაკავშირებული, მაგრამ ამავე დროს თავის შესანახ ერთეულების სისტემატიზაციისა და კატოლოგიზაციისათვის სხვაგვარ მეთოდს და წესებს მოითხოვს, ვიდრე არქივთსაცავი. ეს ბიბლიოთეკა, მთლიანად რომ ავიღოთ შინაარსის მიხედვით, არქივის დამატებასა და შევსებას წარმოადგენს, მაგრამ მეორეს მხრივ იგი განსხვავებული ნაწილია ამ დაწესებულების და მას უკანასკნელისაგან რამოდენიმედ განსხვავებული ფუნქციებიც აქვს დაკისრებული.

ამ რიგად ის მოვლენა, რომ საარქივო ორგანოთა და არქივთსაცავთა წიაღში, არსებულ საარქივო წესების მიხედვით, ბუნებრივად იქმნება და ჩნდება ბეჭდვითი ნაწარმოებთა ერთი კათეგორიის ფონდი, რომელიც ორგანიულ, მაგრამ მაინც ერთგვარადაც განკერძოებულ, ნაწილს წარმოადგენს ჩვეულებრივი სა-

¹ ასეთი ბეჭდვითი განყოფილება თითქმის ყველა ჩვენი ცოტად თუ ბევრად მსხვილ არქივებთან არსებობს: მავალითად, საისტორიო — სამხედრო არქივთან, მთავარ საისტორიო არქივთან, მუნიციპალურ არქივთან, იურიდიულ არქივთან და სხვაგანაც ჩვენ გვაქვს საქმოდ დიდი მოცულობის ბეჭდვითი განყოფილებები.

არქივო ფონდისას, — აუცილებელს ხდის არქივთსაცავებთან ცალკე საარქივო ბიბლიოთეკის არსებობას. ამ შემთხვევაში საარქივო ბიბლიოთეკა, ვითარცა არქივის ნაწილი და დამხმარე აპარატი, ბუნებრივი გზით და ლოლიკური აუცილებლობით, იქცევა არქივის მთლიანი აპარატის ერთგვარ ვინტად და ატრიბუტად.

მაგრამ ამას გარდა არის სხვა გარემოებაც, რომელიც არქივებთან და არქივთსაცავებთან საარქივო ბიბლიოთეკების არსებობის საკითხს დადებითად სწევებს.

საარქივო მასალა არ არის უძრავი და უხმარი მუშა, ხოლო არქივიც ამ მუშის საფლავი და აკლდამა, როგორც ბევრსა ჰგონია. თანამედროვე არქივი დიდი ლაბორატორიაა, სადაც მძაფრი სამეცნიერო მუშაობა სწარმოებს და სადაც ისტორიის ფურცლები იწერება. ამ მუშაობის ობიექტი და ბაზა საარქივო მასალაა, რომელიც წარსული ცხოვრების ღირსშესანიშნავ მოვლენების შესახებ უტყუარ და სანდო ცნობების წიალშემცველია. საარქივო მასალაზე მუშაობს ერთის მხრივ არქივისტი, რომელსაც ვვალემა, მისი სისტემატიზაციითა და ინვენტარიზაციით, ამ მასალის მეცნიერულ და პრაქტიკულ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად დამხადება, ხოლო მეორეს მხრივ — მკვლევარი-ისტორიკოსი, რომელიც წარსულ ცხოვრების ფაქტებით დაინტერესებულია.

არქივებსა და არქივთსაცავებში ამგვარი მუშაობის დროს მკვლევარს და თვით არქივისტსაც სჭირია წინასწარ ზოგიერთ ისეთ საკითხების გამოკვლევა, რომელიც საარქივო მასალის შესწავლასა და დამუშავებასთან არის ხლომე დაკავშირებული. მკვლევარმა, მაგალითად, ვიდრე საბუთის შესწავლასა და მასზე დამყარებით გამოკვლევას შეუდგებოდეს, წინასწარ უნდა გამოარკვიოს შემდეგი საკითხები: გამოკვლევებულია თუ არა ის ისტორიული საბუთი, რომელიც მას ამჟამად დაინტერესებს და რომელზედაც ის მუშაობას აწარმოებს, არის თუ არა ეს საბუთი გამოკვლევული მეცნიერის მიერ და რა მხრივ, მოიპოვება თუ არა დამატებითი ბიბლიოგრაფიული ცნობები ამ საბუთისა და მასთან დაკავშირებულ შრომების შესახებ, არის თუ არა შემუარული ან სხვაგვარი ცნობები საბუთში მოხსენებულ ისტორიულ პირთა შესახებ, რამდენად სანდოა ეს საბუთი და სხვა. ხოლო არქივისტიც, რომელიც, როგორც ვთქვით, მოწოდებულია მოახდინოს მის განკარგულებაში მყოფ საარქივო მასალების კლასიფიკაცია და სისტემატიზაცია, იძულებულია წინასწარ გაეცნოს იმ დაწესებულების თუ ორგანიზაციის ისტორიას, რომელსაც ეს საარქივო ფონდი ეკუთვნის წარმოშობით, გამოარკვიოს ამ დაწესებულების სტრუქტურა და მისი ცვლილებების ფაზები, გაითვალისწინოს ძვით ამ საარქივო ფონდის თავგადასავალი, მისი შექმნის პროცესი და სხვა.

ყველა ამ და სხვა მრავალ ანალოგიურ საკითხების გამოკვლევა შესაძლებელი უნდა იყოს იმ დაწესებულების კედლებში, სადაც ეს მუშაობა სწარმოებს და სადაც ამ მუშაობის ობიექტი — საარქივო მასალა — იმყოფება, ე. ი. არქივში და არქივთსაცავში. მართალია, ამ საკითხების გამოსარკვევად ზოგიერთ საჭირო ცნობების მიღება და ამოკრეფა შეიძლება თვით საარქივო მასალებიდან, მაგრამ უმეტესი საკითხების გამოსარკვევად საჭიროა სხვა დამატებითი აპარატი, რომელსაც შეუძლია ამგვარი დახმარების გაწევა როგორც არქივისტისათვის,

ისე მკვლევარისთვისაც. ასეთი დამხმარე აპარატი შეიძლება იყოს ცნობათსაძიებელი ლიტერატურის შემცველი ბიბლიოთეკა, ან სხვანაირად რომ ვთქვათ, საარქივო ბიბლიოთეკა.

ის მოსაზრება, რომ მკვლევარს და არქივისტსაც ამგვარი ცნობებისათვის შეუძლიათ ისარგებლონ სხვა ბიბლიოთეკებით, სრულიად უსაფუძვლოა და არქივებთან ცნობათსაძიებელ ლიტერატურის შემცველ ბიბლიოთეკის აუცილებლობას ვერ გააბათილებს, ვინაიდან ამგვარი შესაძლებლობა, როგორც მკვლევარისა ისე არქივისტისათვის, თითქმის არ არსებობს, ან ყოველ შემთხვევაში ძალიან ცოტაა. საქმე იმაშია, რომ არც არქივისტმა და არც განსაკუთრებით მკვლევარმა არ შეიძლება წინდაწინ იცოდეს ყველა ის საკითხები, რომელთა გამორკვევა საჭირო იქნება განზრახულ მუშაობისათვის. ეს საკითხები უმათერესად თანდათანობით და ნაწილ-ნაწილად (და არა ერთბაშად) აღიძვრებიან ხოლმე თვით მუშაობის პროცესში და ხომ არ შეიძლება ყოველთვის, როდესაც საკითხი წამოიჭრება საარქივო მასალაზე მუშაობის დროს, მკვლევარმა ირბინოს სხვადასხვა ბიბლიოთეკებში. სხვას რომ თავი დაეხანებოთ, ეს ფიზიკურადაც საკმაო უბერხელობასა და დაბრკოლებას ჰქმნის მკვლევარის ნაყოფიერ მუშაობისათვის. ამას გარდა საარქივო ორგანოს მოვალეობა არის მკვლევარს შეუქმნას ხელსაყრელი პირობები მუშაობის დროს და მიაწოდოს მას საარქივო მასალასთან დაკავშირებული ცნობები. ამისთვის კი მას (არქივს) თავის განკარგულებაში უაქმედლად სჭირდება ისეთი დამხმარე აპარატი, როგორიცაა საარქივო ბიბლიოთეკა.

ამ რიგად ის მეორე გარეშობაც, რომ საარქივო ორგანოთა მიერ თავისი პირდაპირი დანიშნულებისა და ფუნქციის ჯეროვანად შესრულებისათვის ცნობათსაძიებელი ლიტერატურა აუცილებელია, არქივთსაცავეებთან დამხმარე აპარატის—საარქივო ბიბლიოთეკის—არსებობის სასარგებლოდ ლაპარაკობს და ამ საკითხს დადებითად სწყვეტს.

საარქივო ბიბლიოთეკის ხასიათი და შემადგენლობა.

ახლა იბადება საკითხი, როგორი ხასიათისა უნდა იყოს ჩვეულებრივი საარქივო ბიბლიოთეკა და როგორი უნდა იყოს მისი შემადგენლობა?

ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა სრულიად ავდგილი საქმეა მას შემდეგ, რაც ჩვენ გამოვარკვეით, თუ როგორია ის ძირითადი მოთხოვნები, რომელთაც ჩვეულებრივად უყენებენ საარქივო ბიბლიოთეკას, როგორც საარქივო ორგანოს დამხმარე აპარატს. ამ მოთხოვნილებათა მიხედვით, თავისდათავად ცხადია, საარქივო ბიბლიოთეკა, რომელსაც შედარებით ვიწრო და განსაზღვრული დანიშნულება აქვს, არ შეიძლება არ განსხვავდებოდეს ჩვეულებრივი სახალხო ან საჯარო და აკადემიური ბიბლიოთეკებისაგან. საარქივო ბიბლიოთეკა მოწყობილი უნდა იყოს ერთის მხრივ იმ განსაკუთრებულ ფუნქციებთან შეფარდებით, რომელიც მას თავის დანიშნულების მიხედვით აქვს დაკისრებული, ხოლო მეორეს მხრივ მისი ხასიათი უნდა ეგუებოდეს იმ არქივთსაცვის საარქივო ფონდების ხასიათსა და მოცულობას, რომელთანაც ეს ბიბლიოთეკა მოწყობილია. ამ მხრივ საარქივო ბიბლიოთეკა, როგორც ვთქვით, უნდა იყოს მხოლოდ და მხოლოდ არქივის დამატებითი აპარატი, რომელიც დახმარე-

ბას გაუწევს ისტორიკოსს და მკვლევარს სამეცნიერო ძიების დროს, ხოლო არქივისტს—საარქივო მუშაობის დროს.

ზედმეტია ლაპარაკი იმაზე, რომ არქივი და საარქივო ორგანო საერთოდ ვერ დაისახავს თავის მიზნად წიგნებით ფართელ სარგებლობის ორგანიზაციას. ამ დანიშნულებას ემსახურება, როგორც ვიცით, სპეციალური ინსტიტუტი და მისი თავის მიზნად დასახვა საარქივო ორგანოების მიერ, სხვა მოსახრებას რომ თავი დავანებოთ, იქნებოდა სხვისი ფუნქციების მითვისება, რაც თავისთავადაც დაუშვებელია. ამიტომ საარქივო ბიბლიოთეკის ხასიათი და შემადგენლობა, ვიმეორებთ, სასტიკად შეთარღვეული უნდა იყოს იმ საარქივო დაწესებულების ფუნქციონალურ მოთხოვნილებებთან, რომლის დამატებას იგი წარმოადგენს. სხვანაირად რომ ვთქვათ, საარქივო ბიბლიოთეკაში უნდა იყოს ისეთი წიგნები და გამოცემანი, რომელნიც შეიცავენ არქივისტისა და მკვლევარისათვის ამა თუ იმ არქივში მუშაობის დროს საჭირო და აუცილებელ ცნობებს.

განვიხილოთ უფრო კონკრეტად საარქივო ბიბლიოთეკების შემადგენელ ლიტერატურის ძირითადი კათეგორიები და გამოვარკვიოთ, ნიშანდობლივ რა ხასიათის წიგნები და გამოცემები შეიძლება მიეკუთვნოს თვითეულ კათეგორიას.

რაკი ჩვენ ვიცით, რომ ნორმალური საარქივო ბიბლიოთეკა უმთავრესად ორ გარკვეულ მიზანს—საარქივო საბუთზე მომუშავე მკვლევარისა და საარქივო დაწესებულებაში მომუშავე არქივისტის მოთხოვნილებებს—ემსახურება, ამიტომ ცხადია იგი უნდა შეიცავდეს ორი მთავარი კათეგორიის ლიტერატურას: ერთის მხრივ საარქივო ბიბლიოთეკაში უნდა ინახებოდეს წიგნები და გამოცემები, რომელნიც მკვლევარს საბუთის შესწავლისა და დამუშავებისათვის აუცილებლად სჭირდება, ხოლო მეორეს მხრივ იქ დაცული უნდა იყოს ისეთი ლიტერატურა, რომელიც არქივისტს გაუადვილებს მასზე დაკისრებულ საქმიან რთულ მოვალეობის შესრულებას.

ორივე კათეგორიის ლიტერატურა, უფრო წვრილ კათეგორიებად და ჯგუფებად რომ დავანაწილოთ, მივიღებთ შემდეგ სამ ძირითად ჯგუფებს:

1. პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება დაწესებულებათა და უწყებათა ოფიციაირი გამოცემები, რომელნიც ჩვეულებრივად შეიცავენ კანონებს, დეკრეტებს, ინსტრუქციას-წესებს, ოფიციალურ მოხსენებებს, პროექტებს, დაწესებულების მუშაობა-მოქმედების ანგარიშებს და სხვა. ლიტერატურის ამავე ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს აგრეთვე ისეთი გამოცემები, რომელნიც უწყებისა და დაწესებულების ისტორიას წარმოადგენენ და რომელნიც ამავე დაწესებულებისა და უწყების მიერ არიან გამოცემული.

საერთოდ ოფიციალურ გამოცემებს საქმიან დიდი დახმარების გაწევა შეუძლიათ მკვლევარისათვის, მაგრამ ასეთი გამოცემები განსაკუთრებით საჭიროა არქივისტისათვის.

2. მეორე ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს სპეციალური საარქივო ლიტერატურა: მონოგრაფიული შრომები არქივთმეცნიერებიდან, საარქივო ჟურნალები, გამოცემები, სადაც საარქივო საბუთებია გამოქვეყნებული, საარქივო მოღვაწეთა ყრილობებისა და კომფერენციების ანგარიშები, არქივებისა და ცალკე საარქივო საბუთებისადმი მიძღვნილი აღწერები და გამოკვლევები, არქივების ყულაუზები

(путеводители) და სხვა. ეს ჯგუფი შეიძლება შეხამებულ და შევსებულ იქნეს ისეთი ლიტერატურით, რომელიც არქივთმეცნიერებასთან ახლო მდგომ დისციპლინებს (პალეოგრაფიას, დიპლომატიკას, სფრაგისტიკას და სხვ.) წარმოადგენს.

მეორე ჯგუფის ლიტერატურა, თავისდათავად ცხადია, უფრო საჭიროა არქივისტიკისათვის, მაგრამ იგი ზოგიერთ შემთხვევაში დიდ დახმარებას გაუწევს მკვლევარსაც.

3. დასასრულს, მესამე ჯგუფს შეადგენენ ისეთი გამოცემები, რომელნიც ბიბლიოგრაფიულ და ცნობათსაძიებელ ლიტერატურას შეიცავენ. ასეთ ლიტერატურას წარმოადგენენ: მაგალითად, კათალოგები, ენციკლოპედიური და სხვაგვარი ლექსიკონები, ცალკე ბიბლიოგრაფიული შრომები, წიგნის მატრიანები და სხვ. ეს ჯგუფი შეიძლება გაძლიერებულ იქნეს ისეთი ლიტერატურით, რომელიც შეიცავს ცნობებს საარქივო მასალებისა და არქივთსაცავის შესახებ. ასეთია მაგალითად საარქივო მასალების მიხედვით შედგენილი მუშაობები, მოგონებები და სხვა მისთანანი.

მესამე ჯგუფის ლიტერატურა ერთნაირად საჭიროა როგორც მკვლევარისა, ისე არქივში მომუშავისათვის.

ამ სამი ჯგუფის მიხედვით საარქივო ბიბლიოთეკას უნდა ჰქონდეს სამი ძირითადი განყოფილება: 1) დაწესებულებათა და უწყებათა ოფიციალური გამოცემების განყოფილება, 2) სპეციალური საარქივო ლიტერატურის განყოფილება, რომელიც შეიძლება შევსებულ იქნას ისტორიულ-ფილოლოგიური ლიტერატურის ზოგიერთ კათეგორიითაც და 3) ბიბლიოგრაფიული და ცნობათსაძიებელი ლიტერატურის განყოფილება¹.

საკითხის პრაქტიკული მხარე.

ახლა გვრჩება გამოვარკვეოთ საკითხის ერთი მხარე, რომელიც პრაქტიკულ მომენტს ჰგულისხმობს, სახელდობრ, საკითხი, როგორ ხდება არქივებთან და არქივთსაცავებთან საარქივო ბიბლიოთეკის მოწყობა, ან სხვანაირად რომ ვთქვათ, უნდა გამოვარკვეოთ საკითხი—როგორ იქმნება საბიბლიოთეკო ფონდები საარქივო დაწესებულებებთან.

ჩვენ უკვე ვამბობდით, რომ დაწესებულებები, არსებული საარქივო წესისა და პრაქტიკის თანახმად, ჩვეულებრივი საარქივო მასალებთან ერთად, საარქივო ორგანოთ გადასცემენ ხოლმე ნაბეჭდ საარქივო მასალებსაც. ეს ნაბეჭდი საარქივო მასალა, რომელიც დაწესებულებიდან ბუნებრივის გზით გადადის არქივებში, შეადგენს საარქივო ბიბლიოთეკის ფონდის ძირითად პლასტას. მაგრამ დაწესებულებისაგან მიღებული ნაბეჭდი მასალები, ვერც თავისი მოცულობით და ვერც შინაარსით, ვერ შექმნიან ისეთ მნიშვნელოვან საბიბლიოთეკო ფონდს, რომელსაც შეეძლება საარქივო ბიბლიოთეკის დანიშნულების გამართლება. საჭიროა მისი შევსება და გაფართოება ისეთი ლიტერატურით, რომელიც იქ არ აღმოჩნდება და რომელიც ამავე დროს საჭირო არის. საიდან უნდა მოხდეს ეს შევსება?

საარქივო ბიბლიოთეკების ფონდის შესავსებლად ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან წყაროს თვით ბიბლიოთეკები წარმოადგენენ, განსაკუთრებით ისეთი

¹ იხ. დამატება.

ბიბლიოთეკები, რომელნიც თავისი ხასიათის მიხედვით, თანამედროვე პოლიტიკური და მხატვრული ლიტერატურის ფართე მასაში გამტარებელ აპარატს წარმოადგენენ. ასეთი ბიბლიოთეკებია უმთავრესად პოლიტგანმანათლებელი, სახალხო, საჯარო და ნაწილობრივ კიდევ დაწესებულებათა ბიბლიოთეკები. ასეთი ბიბლიოთეკათა დანიშნულებას განსაკუთრებით ისეთი წიგნების შეძენა და გავრცელება შეადგენს, რომელთაც თანამედროვე ინტერესი და ღირებულება აქვთ: იქ ინახება ისეთი წიგნები, რომელნიც ფართე შკითხველისათვის მისაწოდებლად გამოსადეგია და რომელნიც, მაშასადამე, თავისი შინაარსით თანამედროვე მოთხოვნილებათა დამაკმაყოფილებელია. ხოლო ისეთი წიგნები, რომელთაც ასეთი მოთხოვნილების დამაკმაყოფილება არ შეუძლიათ, ასეთ ბიბლიოთეკების კედლებში ვერ დაიჩვენებიან.

ცნობილია, რომ წიგნები დროთა განმავლობაში ჰკარგავენ თავის უწინდელ მნიშვნელობას და იქცევიან მხოლოდ ბიბლიოგრაფიული და ისტორიული ინტერესის მატარებელ ძეგლად. ასეთი წიგნები, როგორც ვთქვით, ჩვეულებრივს ბიბლიოთეკებში სრულიად ზედმეტ ბარგს წარმოადგენენ და, როგორც ასეთნი, იქიდან გამოსარიცხი არიან. ვერც სხვა ბიბლიოთეკები, როგორც მაგალითად, საუნივერსიტეტო და საერთოდ აკადემიური ბიბლიოთეკები, ვერ დაისახავენ თავის მიზნად ხანგასულ და დამძველებულ ლიტერატურის გამრავლებას, ვინაიდან მათთვისაც ასეთი ლიტერატურა გამოუსადეგარ და, მაშასადამე, ზედმეტ ბალასტს წარმოადგენს.

ამ გარემოებასთან დაკავშირებით, როგორც ვიცით, ყველა ტიპის ბიბლიოთეკებში ხდება წიგნების გადარჩევა და წმენდა, რის შედეგად ის ლიტერატურა, რომელიც ამ ბიბლიოთეკებისათვის, თავისი შინაარსისა და ხანგასულობის გამო, მიუღებელი და შეუფერებელია, მათი შეშადგენლობიდან გამოირიცხება ხოლმე. ბიბლიოთეკებიდან ამ გზით გამოირიცხული ლიტერატურა, საარქივო პრაქტიკის თანახმად, გადადის საარქივო ორგანოთა განკარგულებაში და ამრიგად შეადგენს უკანასკნელის საბიბლიოთეკო ფონდს.

აქვე საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ არსებობენ ისეთი ბიბლიოთეკები, რომელთაც წმინდა საარქივო ხასიათი აქვთ, და რომელნიც ამის გამო არქივებად ითვლებიან კიდევაც. ასეთი ბიბლიოთეკებია, მაგალითად, დს. ევროპაში ფრიდრიხ ენგელსის, დიდროს და სხვა მოღვაწეთა პირადი ბიბლიოთეკები. ასეთი ბიბლიოთეკები მოიპოვება ჩვენშიაც.

ასეთი ბიბლიოთეკები ჩვეულებრივად მრავალ ხელნაწერ მისალასა და საბუთებს შეიცავენ, ამას გარდა წიგნების ფურცლებზე (კიდებებზე) უწინდელ პატრონთა მიერ გაკეთებული შენიშვნები მოიპოვება. ამიტომ ეს ბიბლიოთეკები, საარქივო პრაქტიკის მიხედვით, როგორც ვთქვით, საარქივო ბიბლიოთეკებად, ან უკეთ საარქივო ფონდად ითვლებიან და, როგორც ასეთნი, არქივებისთვის გადასაცემად არიან განკუთვნილი. ეს ბიბლიოთეკებიც, მაშასადამე, ბუნებრივად საარქივო ბიბლიოთეკების ფონდს გააძლიერებენ და შეავსებენ.

დასასრულ, საარქივო ბიბლიოთეკები თავისი ფონდის შესავსებლად იძულებული იქნებიან ზოგიერთი საჭირო ლიტერატურა შეიძინონ შესყიდვით. ეს შეეხება უმთავრესად სპეციალურ საარქივო წიგნებსა და გამოცემებს. ამგვარი შეძენა უნდა ხდებოდეს წინასწარ შემუშავებულ პროგრამის მიხედვით იმ არქივის ხასიათსა და მოცულობასთან სასტიკად შეფარდებით, რომელთანაც ეს ბიბლიოთეკა ეწყობა.

1 იხ. Протоколы первого съезда архивных деятелей, 1926 წ., М. Л., გვ. 67.

დამატება

1. საინფორმაციო მარკინგული საარქივო ბიბლიოთეკის შემადგენლობისა

1. დაწესებულებათა და უწყებათა ოფიციალური გამოცემები.

1) დაწესებულებათა და უწყებათა მუშაობა-მოქმედების ანგარიშები. მაგალითად: ა) რესპუბლიკის სოციალური წესის სამმართველოს და დამზღვევე კასების 1924—25 საოპერაციო წლის მოქმედების ანგარიში, 1926 წ., ტფილისი; ბ) საქართველოს ს.ს.რ. მთავრობის 1925 წლის მოქმედების ანგარიში, 1926 წ., ტფილისი, და სხვ.

2) კანონები, დეკრეტები, დადგენილებები, ინსტრუქციები და წესები. მაგალითად: ა) ამიერ-კავკასიის სოციალისტური ფედერატიული საბჭოთა რესპუბლიკის ძირითადი კანონი (კონსტიტუცია), 1926 წ., ტფილისი; ბ) საოქალაქო სამართლის კოდექსი, 1926 წ., ტფილისი; გ) კრებულთა დადგენილებების და ცირკულიარების, 1926 წ., ტფილისი, და სხვ.

3) დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა ისტორია, თავგადასავალი და წესდება. მაგალითად: ა) საქართველოს ბინათმშენებლობის ქოპერაციის „საბკავშირო“-ს წესდება, 1926 წ., ტფილისი; ბ) საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ისტორია 1926 წ., ტფილისი, ს. თალაკვაძესი; გ) საქართველოს ს.ს.რ. საბჭოთა და სავაჭროთა მუშაკების პროფკავშირის წესდება და სხვ.

4) დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა ოფიციალური ორგანოები: ჟურნალები, ბიულეტენები და გაზეთები. მაგალითად: ა) გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1918 - 21 წ., ტფილისი; ბ) საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოების ბიულეტენი № 1—6 და შემდეგი; გ) სახელმწიფო სტატისტიკის მთავრობის, 1925 წლიდან; დ) გაზ. „კომუნისტი“, „მუშა“, „Заря Востока“ და სხვა.

2. არქივთმეცნიერება და მისი მონათესავე დარგების ლიტერატურა.

1) საარქივო მონოგრაფიები და შრომები: წიგნები, სახელმძღვანელოები და სხვ. მაგალითად: ა) Archivwesen, Löher; ბ) Das deutsche Archivwesen, Seine Geschichte und Organisation, Loewe; გ) Anleitung zum Ordnen und Bearbeiten von Archiven, Müller, Feith და Frűin; დ) Архивное дело на Западе, Д. Самоквасов, 1900 წ. მოსკოვი; ე) Архивное дело в России, Д. Самоквасов, I-II, 1902 წ., მოსკოვი; ვ) Архивные Курсы, вып I, II, III, პეტროგრადი, 1920 წ.; ზ) არქივთმეცნიერების შესავალი, შ. ჩხეტია, 1927 წ., ტფილისი; საარქივო აღმშენებლობის ძირითადი პრინციპები უკრაინაში, შ. ჩხეტია, 1926 წ., ტფილისი; ი) Нариси з архивознавства, В. Романовський, ხარკოვი, 1926 წ. სხვ.

2) საარქივო ყრილობებისა და კონფერენციების ანგარიშები. მაგალითად: ა) Протоколы I-го С'езда Архивных Деятелей РСФСР в 1925 году, ბ) Международный с'езд архивариусов и библиотекарей 1910 года, — Журнал мин нар. пров. 1911 года, февраль გ) Працы Першаго З'езду Дасьледчыкаў Беларускае Архэолёгіі і Архэографіі 17—18 студзеня 1926 году, მინსკი, 1926 წ. და სხვ.

3. საარქივო კანონები, წესები, ინსტრუქციები და სხვ. მაგალითად: ა) Сборник узаконений и распоряжений по архивному делу, московский, 192 წ.; ბ) Руководство по приему, размещению и составлению описей архивного материала, 1922 წ., მოსკოვი; გ) Правила постановки архивной части делопроизводства, 1926 წ., მოსკოვი, დ) საარქივო კანონები და წესები საქართველოში, ჟურ. „საქართველოს არქივი“, წიგ. I, ტფილისი, 1926 წ. და სხვ.

4) საარქივო ჟურნალები და ბიულეტენები. მაგალითად: ა) საისტორიო-საარქივო სამეცნიერო ორგანო „საქართველოს არქივი“ წიგ. I, II, III და შემდეგი ნომრები, 1926 წ.-დან, ტფილისი; ბ) ანალოგიური ორგანო რუსეთის ცენტრ-არქივის Архивное Дело, вып. I-X და შემდეგი ნომრები; გ) ჟურ. ცენტრარქივის საარქივო ჟურნალი Архивна Справа, № 1-4 და შემდეგი; დ) Бюллетень Центрархива РСФСР, № 1-58 და სხვ.

5) არქივთმცნიერების მონათესავე დარგების ლიტერატურა — ისტორია, პალეოგრაფია, დიპლომატიკა და სხვ. მაგალითად: ა) ქართველი ერის ისტორია, წიგ. I, II, IV და შემდეგი, პროფ. ივ. ჯავახიშვილის; ბ) ქართული სამართლის ისტორია, პროფ. ივ. ჯავახიშვილის; გ) ისტორიის მიზანი, წყაროები და მეთოდები წინეთა და ესლა, ივ. ჯავახიშვილის; დ) ქართული საფას-საზომთა მკვლევება ანუ ნუზმატიკა-მეტეოლოგია, ივ. ჯავახიშვილის, 1925 წ., ტფილისი; ე) ქართული დამწერლობათა-მკვლევება ანუ პალეოგრაფია, ივ. ჯავახიშვილის, 1926 წ., ტფილისი, ვ) ქართული სიგელთა-მკვლევება ანუ დიპლომატიკა, ივ. ჯავახიშვილის, 1926 წ. ტფილისი; ზ) ქართული ლიტერატურის ისტორია, პროფ. კ. კეკელიძის, წიგ. I, 1924 წ., წიგ. II, 1926 წ., ტფილისი და სხვ.

6) გამოცემები, რომლებშიც ქვეყნდება საარქივო მასალები. მაგალითად: ა) Акты Кавказской археографической комиссии, 12 ტომი, 1866-1904 წ.წ., ტფილისი; ბ) საისტორიო მოამბე, წიგ. I, II, 1924 წ., წიგ. I, II, 1925 წ., ტფილისი; გ) Красный Архив, 1-18 ტ.; დ) Червоный Архив № 1, ხარკოვი, 1925 წ. და სხვ.

3. ბიბლიოგრაფიული და ცნობათ-საძიებელი ლიტერატურა.

1) ენციკლოპედიური და სხვაგვარი ლექსიკონები. მაგალითად: ა) ქართულ-იტალიური ლექსიკონი, შედგენილი პაოლინის მიერ, 1629 წ., რომი; ბ) მეტოდური ლექსიკონი ქართულ-ფრანციკულ-რუსული, მპყრობელი ლექსთა ყოველთა ნაწილთა სიტყვათა, უმეტეს ხმარებულთა და განწყობილთა საგანთაებრ, სულხანოვი, 1839 წ., ტფილისი; გ) სამეცნიერო ლექსიკონი ქართულ-რუსულ-ფრანციკული, დავითი ჩუბინოვი, 1840 წ., სანკტ-პეტერბურგი; დ) ქართული ლექსიკონი, საბა-სულხან ორბელიანის, გამოცემული რ. ერისთავის რედაქტორობით, 1884 წ., ტფილისი; ე) Большая Советская Энциклопедия, მოსკოვი, 1890 წ.; ვ) Энциклопедический Словарь, Брокгауз-Ефрон, С-Петербург, 1890 წ.; ზ) Энциклопедический Словарь Русского Библиографического Института, Гранат и К⁰; თ) Большая Энциклопедия, „Просвещение“ და სხვ.

2) კათალოგები და მაჩვენებლები. მაგალითად: ა) ქრონოლოგიური მაჩვენებელი წიგნთა და წიგნაკთა, დაბეჭდილთა ქართულს ენაზედ 1629 წ.—1883 წლამდე, კავკასიის საცენზურო კომიტეტის გამოცემა, 1883 წ., ტფილისი; ბ) კატალოგი ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოების წიგნთსაცავის, დ. კარიჭაშვილი, 1904 წ., ტფილისი, დამატებითი კატალოგი, 1911 წ.; გ) ტფილისის ბიბლიოთეკების ქართული წიგნაკების შეერთებული კათალოგი, 1925 წ., ტფილისი, და სხვ.

3) ადმინისტრატიული დანაწილებისა და სამსამართო ცნობების შემცველი გამოცემები. მაგალითად: ა) საქართველოს ადმინისტრატიული დაყოფა, შინაგან საქმეთა სახ. კო—ტის გამოცემა, 1925 წ. ტფილისი; ბ) Административно-политическое строение СССР, Ленинград, 1924 წ.; გ) ქალაქ ტფილისის მაჩვენებელი, ტფილისის აღმასკომის ადმინისტრატიულ განყოფილების გამოცემა, 1925 წ.; დ) ცნობათა წიგნი „მთელი ტფილისი“, 1926 წ., ტფილისის აღმასკომის გამოცემა; ე) Справочная книга „Советское Закавказье“, Закавказье-ს გამოცემა, 1927 წ., ტფილისი, და სხვ.

4) ბიბლიოგრაფიული გამოცემები. მაგალითად: ა) საქართველოს წიგნის პალატის ორგანო „წიგნის მატეანე“, წიგ. 1—4 და შემდეგი ნომრები, ბ) პერიოდული საბიბლიოთეკონომიო და საბიბლიოგრაფიო ორგანო „წიგნის მეგობარი“, № 1—2, საქართველოს პოლიტგანათლების მთავარი სამმართველოს ტ პროფკავშირთა საბჭოს გამოცემა, 1925 წ., ტფილისი; გ) სვანეთის ბიბლიოგრაფიისათვის, ისტორიული ცნობა, პიმენ დვალი, 1926 წ., ტფილისი, და სხვა მისთანანი.

II საგნის ლიტერატურა.

1. F. Eichler, Bibliothekswissenschaft, 1923 წ., Graz—Leipzig.
2. Langlois et Stein, Les Archives de l'histoire de France, 1893 წ., Paris (განსაკ. გვ. 849, 850, 851, 852).
3. Revue Internationale des Archives, Bibliothèques et Musées, Paris, 1895—97 წ. წ. (განსაკ. გვ. 19, 20, 21, 1895 წ.).
4. Bulletin des bibliothèques et des archives, Paris, 1883 წ.—დაბ.
5. Löhner, Archivlehre, Paderborn, 1890 წ., (განსაკ. გვ. 266, 325, 326, 337).
6. Revue des Bibliothèques, Paris, 1923 წ. (განსაკ. №№ 4—6).
7. М. Ахун, К вопросу об организации научно-справочных библиотек при архивохранилищах, А. Д., წ. VIII—IX.
8. И. Маяковский, Архив, библиотека и музей, А. Д., V—VI, VII, 1926 წ.
9. В. Щеглов, Международный съезд архивариусов и библиотечарей 1910 года, (Журнал министерства народного просвещения, 1911 წ. თებერვალი).
10. Протоколы съезда архивных деятелей РСФСР, М.—Л. 1926 წ. (ადორატსკის მოხსენება და რეზოლუცია მის მოხსენების შესახებ).
11. В. Романовский, Нариси з архивознавства, історія архивної справи на Україні та приципи порякування в архівах, 1927 წ., Харків (თავი—Архівна бібліотека, გვ. 122).
12. Вюллетень Центрархива РСФСР, № 2 (57), 1927 წ. 30 მარტი (თავი—Об организации научно-справочных библиотек при местных архивных учреждениях).

**მეფე გიორგი IX მიერ მცხეთის სუბტიცხოვლისადმი
გოძეხული. სიგელი 1447 წ.**

საქართველოს ცენტრარქივის ძველი ქართული საბუთების არქივში და
ცულია¹ მეფე გიორგი IX მიერ მცხეთის სვეტიცხოვლისადმი ბოძებული
„ველითა“ ელიოზის ძისა ელიოზისითა: „ეტრატზედ დაწერილი სიგელი
სიგრძით 283 და სიგანით 33 სანტიმეტრი. ტექსტი მხედრული XV საუკუნის
ჩინებულ მდივანწიგნობრულის ხელით არის ნაწერი და თვითეული სიტყვის
შემდგომ ნახმარია სამწერტილი (.), ხოლო თვითეული სტრიქონის ბოლოს
ნიშნად ნახმარია ორწერტილხაზი (:—), რასაც ვტოვებთ სტრიქონის დასაწყის-
ის და დასასრულის აღსანიშნავად. სიგლის შუანაწილის სამი სტრიქონის და ბო-
ლო სამ სტრიქონის ფოტოტიპი დაბეჭდილია ტფილისში 1881 წელს შეკრე-
ბილ მე-V არქეოლოგიურ ყრილობის შრომებში². ეტრატი პალიმესტია და
ბევრ ადგილას მოსჩანს სომხური ტექსტი. სიგელს აქვს შემდეგი მიწაწერები:

- ა) II გვ. XVIII საუკ. ხელით: „გუჯარი: ქართული: და: კახური: ყველა:
ამაში: სწერია:, № 60
- ბ) „ „ სიგელი: კახური: და: ქართლული: სოფლებისა: გუჯარია:“
- გ) „ XVII საუკ. ხელით: სიგელი ძაგნაკორნული: და: ნოდოკრი-
სა: და: ერწოსი: და: ანეშურია.

თვით სიგელი შესდგება შვიდი კეფისაგან, რომლებიც ერთი მეორესთან,
ზოგი პირდაპირ გადაკერებულია ყაქის ძაფით, ზოგი კი ჯვარედინათ შეერთე-
ბულია აბრეშუმის თეთრი ძაფით. ზოგიერთ კეფს შერჩენილი აქვს ტექსტისავე
ხელით ნაწერი კეფთა სათვალავი, რომელიც აწერია კეფს მარცხენა მხრით,
ან თავში ან ბოლოში, მაგ. გ, ე, ვ და ზ.

თავი სიგლისა დაზიანებულია და ბ.კეფთან შეერთებულია მწვანე და შავი
ფერის აბრეშუმის ძაფით. სიგლის მარცხენა მხრის ზოგიერთი ადგილები გან-
რყუნილია და ტექსტის 5 სტრიქონი დაზიანებულია. როგორც სიგლის თხრო-
ბა-განგებულებიდან ჩანს „...ქამთა შლილოიისაგან შეცვალებოდეს და საყდარ-
სა აღარა ჰქონდეს.... პატრონისა მამისა ჩუენისაგან განჩენილისა დამტკიცება...“

¹ არქივის № 7124, მცხეთის ნუსხით № 60, ს ი ბ. (ასომთავრულად).
² Труды V-го Археологического съезда в Тифлисе 213 გვ. და Табл. XXVI, № 3.
Москва 1887 г.

ახლად გუჯართა ამით ჩუნეცა დავამტკიცეთ*ო, ამბობს გიორგი IX, მაშასადამე სიგელი წარმოადგენს საკათალიკოზო მამულების სიის განახლებას. ტექსტის პირველი შემოკლებული რუსული თარგმანი დაბეჭდა დ. პ. ფურცელაძემ¹. ხოლო ქართულად აგრეთვე შემოკლებით განსვენებულმა ისტორიკოსმა თედო ჟორდანიამ² თავის ქრონიკაში და მესამედ ცალკე პატარა წიგნად გამოსცა ს. კაკაბაძემ³. ზემოხსენებულ მკვლევართ ზოგიერთი ვარემოებისათვის ყურადღება არ მიუქცევიათ; ტექსტი შემოკლების გარდა, ზოგიერთგან დამახინჯებულიცაა, რის გამოც ტექსტის ახლად გამოცემა აუცალებლად მიგვაჩნია. ჩვენამდე მოღწეული ეს-საბუთი გარდანაწერი უნდა იყოს⁴ იმ დედნიდან, რომელიც გიორგი IX უნდა ებოძებინა მცხეთის ტაძრისადმი. დედანი შეუძლებელია დაწერილიყო ისეთ ეტრატზედ, რომელზედაც ბევრ ალავას გარკვევით მოჩანს სომხური ტექსტი.. ეს სიგელი რომ დაწერილი ყოფილიყო „პელითა ელიოზის ძისა ელიოზისითა“, რომელსაც უძველად ეცოდინებოდა, რომ ამ დროს ვახტანგი უკვე ცოცხალი აღარ იყო, იგი უშეძელია, არ დასწერდა ჯერ ვახტანგის სახელს და ზედვე არ დააწერდა გიორგის სახელს. ეს რასაკვირველია გარდამწერის ბრალი უნდა იყოს, რაც უნდა მომხდარიყო იმავე ხანებში, ყოველ შემთხვევაში მე-XV საუკუნის პირველ ნახევრის დასასრულამდე. როგორც ცნობილია „ჩხვიძის ქრონიკით კეს რლდ (1446 წ.).... მეფე ვახტანგ მიიცვალა“⁵ რაც უნდა მომხდარიყო 1446 წლის დეკემბრის 10-20-დე, და, როგორც ეს პატივცემულმა პროფ. ივანე ჯავახიშვილმა გამოარკვია, გიორგი მე-IX-ე „1446 წ. 25 დეკემბრის ახლო ხანებში უნდა დამჯდარიყო მეფედ“⁶ ის გარემოებაც რომ „ქეს რლე; დეკემბრ. კე: დღეს“⁷ გიორგი IX მეფობის ერთი ინდიქტიონი სრულდება, ამორი აზრის დამადასტურებელი საბუთია.

რაც შეეხება ტექსტს, მასში საკმაოდ არის დაყალბებული ადგილები⁸, მაგ. იქ სადაც იწყება სიტყვები: „შავქედს ჩაღმართ“—იდან მოყოლებული ვიდრე სიტყვები: „ერწოს სოფელი“ ამოფხვკილია მთელი 5 სტრიქონი და მე-XIX საუკ. დასაწყისის ხელით არის ნაწერი; სადაც სიტყვებია: „ივრის პირას“, სწორედ იქ მოჩანს „შავქედს ჩაღმართ“; „მუხრანს“ ალავს არის რ... ნ...ს“. სადაც ეწერებოდა „მუხრანს“; სადაც სწერია „მცხეთის გორა“, გარკვევით მოჩანს „მცხეთის სახლი“; სადაც „ამის შიგან არის“, იქ ჩანს „ორნივე უდაბნოი“; სადაც „მთა საფსტე“ა, მოჩანს „დოდო“; სადაც

1 Д. П. Пурцеладзе Грузинские Церковные гуджары 104 ст. 1881 г. Тифлис.
 2 თ. ჟორდანი, ქრონიკები II წ. 259 გვ.
 3 ს. კაკაბაძე, მცხეთის საკათალიკოზო მამულების გუჯარი 1447-1448 წ. გიორგი IX-ის მიერ ბოძებული.
 4 შენ: ტექსტის შედარებისას ვიხმართ, ჟორდ, ქრონიკ.=ქრ. ს. კაკაბაძეს მცხ. საქ. მამ.=კაკ.
 5 რასაც ტექსტის ზოგიერთი ადგილების გამოტოვება და აღრეულობაც ამტკიცებს.
 6 თ. ჟორდ, ქრონიკები II წ., 258 გვ.
 7 პროფ. ი. ჯავახიშვილი, ქართული ერის ისტორია, მეოთხე წიგნი I ნაწ. 42 გვ. ტ. 1924 წელ.
 8 თ. ჟორდ. ქრონიკები II წ: 260 გვ.
 * რაც ტექსტში შევად იქნება აწყობილი.

„ციხე გარდმოვლით“ არის, „წისა დავითისა“ მოჩანს; სიტყვიდან „ქეხო-ფადალაშენი“... ჩანს „საფლავისა“... მისითა: — მამულითა... და: — შესავლი-თა: და სამკრითა და მზღვრითა... მითითა... და... უკლებლად... შეუკადრებე-ლი: .. [შეკადრებული ყ... არს... ელი... და მითითა... მამულებითა“.

აქ მცხეთის გორა გეოგრაფიული ადგილის აღწინაშენელია, ხოლო „მცხეთის საკათალიკოზო ტახტი, როგორც საბრძანებელი „მცხეთის სახ-ლ“-ის სახელს ატარებდა¹“. ცხადია თუ ამ ორ ცნებათა შორის რა დიდი გან-სხვავება არის; მაშასადამე დაყალბება, როგორც ამ და სხვა ბევრ შემთხვევა-შიაც, „შედარებით ახალი, „შეთხუზული“ უნდა იყოს“ ერთის მხრივ“ წოდებრი-ვი უპირატესობის მოსაპოვებლად². და მეორეს მხრით მითვისების მიზნით აღ-გილ-მამულებისა, რასაც სხვათა შორის სიგლის II-ე გვერდზედ რუსულად მინა-წერი შემდეგი გადაწყვეტილებაც ამტკიცებს:

1848 года июня 4 дня, на основании журнального постановления Тиф-лисского Уездного Суда на 7-го мая сего 1848 года состоявшегося, на сем документе делается настоящая надпись в том, что таковой был принимаем в соображение при решении дела об имени Дворян Гараканидзеых с церковью и что по сему делу состоялось решение Правительствующего Се-ната, Высочайшее утвержденное, в силу коего определено отобранное от Дворянина Гараканидзеа в 1810 году в церковное ведомство имение и кре-стьян в селении Земоавчалах, возвратить ему с доходами с того времени церквою полученными.

Заседатель В. Шульцки (?)

Секретарь Котийкин

Столоначальник Могнетов (?).

ამ სიგელის ძირითად ტექსტში გარაყანიძეთა შესახებ კრინტიც არ არის დაძრული, მაგრამ, როგორც მინაწერიდანა ჩანს, ეს სიგელი ჰქონიათ „შემდეგე-ბაში“ გადაწყვეტილების დროს, რაც ახასიათებს მაშინდელ „ახალ“ დაწესებუ-ლებათა მიდგომილებას — ცალმხრივობას, რის დამადასტურებელი საბუთები მრავ-ლად მოიპოვება.

რომ შემთხვევით გამოტოვებული, გადასწორებული და ჩამატებული ამ სი-გელში არაფერია, არამედ ყოველივე განზრახ არის, ამაში ჩვენ უკვე ზემოდ დაფ-რწმუნდით. იმ შემთხვევაში, როდესაც მეფეებს ან სხვა დანარჩენთ გამოჩვენო-დათ ხოლმე სიგელში რომელიმე სოფლის სახელი აღუწინაშენელი, მაშინ, უმეტეს შემთხვევაში განსაკუთრებული სიგელი იწერებოდა, მაგ. გიორგი IX-ვე 1449 წ-დეკემბრის კე. დღეს კოზ დავითისადმი ბოძებულ სიგელში ნათქვამია: „მოგა-კსენენ ნიაბის ბოლოს გომნი სოფელი სრულიად და უკლებლად... ძეულად-განცა მცხეთისანი ყოფილიყვნენ... შეკვლიყო (სიგლის დამწერს) და — ახლად შემოგწირენით და მოგაკსენეით“ და სხვა³.

¹ პროფ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართული სამართლის ისტორია წ. I. 7-8 გვ. ქ. 1919 წ.
² მისივე, ქართული სიგელთა-მცოდნეობა ანუ დიპლომატიკა გვ. 188 ტ. 1926 წ.
³ თ. ევარდ. კრონიკ. II წ. გვ. 261.

სიგელი მრავალ მხრივ საყურადღებოა, განსაკუთრებით კი „მცხეთის სახლის“, სხვადასხვა ხანებში, ადგილ-მამულის რაოდენობა-სიგრცის და ეკონომიური ვითარების ცვალოდობადობის შესწავლისათვის. ტექსტს ვებეჭავთ უცვლელად.

ბ ე ძ ს ბ ი

[რო]მელი არს და რომლისა:—(ხვეულად) —[ძა]ლით ექმნეს ყოველნი აღნაგნი არსისა ირსთა უცვალებელისა:— სა ძალგანუზომელისა გარე შემოუწერელისა, ხოლო მიუ: —[დგა]მელობით ცნობილისა, რომელსა ძალნი უკორცოთანი თუნი: —ერ გარეშე მისსა სახიერებით ვერ მისწუთებინან ცნობად და თულ: —[ნი] შედგმად, რომელსა ცანი ვერ დაიტევენ და წესნი ანგელოზთანი: —უძრწიან, რომელსა ქუეყანა ვითარცა გუგა ეგრეთ შემოუწერია, უსაზღვრო: —განუცდელი და გარე შემოუწერელი, ურაბამო, ურაულო, ყოველგან მყოფი: — და ყოველთა მხედი, მბადი და წარმომაარსებელი ყოველთა ყოფილთა და: —ყოველთა ეპა, ვითარ კსნისათუის ჩუენ ცოდვილთასა სამოსა შენსა უთესლოდ და: —უხრწნელად შეურევენელად და შეუგინებლად დაიტა დაუტევენელი ცათა და ქუეყა: —ნისა და თბითა კაცობრივითა შემოსილ იქმნა, რომელმან წმის ყოფით და: —ჰბადნა ყოველნი აღნაგნი, ვითარ მონათა თანა შერაცხილად ჰშევ, ვიტყუი: ლთე: —ბასა და კაცებასა ორითა ბუნებითა სრულითა, რომლისა შობასა ანგელოზნი: —ვითარცა ლთსა. მოგუნი, ვითარცა მეუფესა ვარსკვლავნი, ვიდარცა დამბად: —ებელსა ერნი, ვითარცა მაცხოვარსა და მწყემსნი, ვითარცა მონასა მ: —სახურებდეს რომელსა ევენებოდა ვითარცა კაცსა და თავსიღვა ჩუენ ცთომილთათუის: —შომშილი, წყურილი, ნალულისა სუმა, ყურიმლისა ცემა და სამსჭუალთა მიერ: —გუერდსა მოწყლვა, ეპა, რომლისა მრ აღიკოცა ყოველივე მომუჟირტოვენება: — და უსჯულოება, ცხედარო სოლომონისო, ასულო დავითისო, რომელი შეყუარებულ: —იქმნა ძისაგან შენისა, რომელი ეგე ადამს ემაჲ და დედა ექმენ ევას დედაო: — და ქალწულად მშობელო ევმანოელისა, რომელი ეგე სამწლის მიყუანე: —ბულ ექმენ ტაძარად, ტაძარო სულისა წმიდისაო, მახარებელო ევას ნაშობთა: —ბრალეულთაო ბნელისაგან წყუდიადისა ნათლად მომუჟინებელო, არ მუცლით: —ქალწულო, გარნა სულისა მიერ წმიდისა ნათლად მოცემისა და ჩუენდა ზღუდედ: —გამორჩეულო წარმმართველო მეფობისა ჩუენისაო, დიდებაო და სიმტ: —კიცო სკიპტრა პორფირისა და გუირგუინისა ჩუენისაო მეტეხთა და ხახულისა ლთის: — მშობელო, მეოხებითა და შუა მდგომელობითა მედარებელმნ¹ ძისა: — თქუენისამნ და მონდობილმნ ცვა ფარვათა თქვენთამნ და განმერთებელმნ ლი: — ხო იმერისა და ლიხთ ამერისამან ორისავე სამეფოსა მტკიცეთ და შეურყე: — ველად მპყრობელმნ აფხაზთა და ქართველთა მეფეთა მეფე-

¹ კატ. 2 გვ. მკადრებელმან.
შენ. გეოგრაფიული სახელები ტექსტიდან განსხვევების მიზნით აწყობილია გაფანტულად.
შენ.: სადაც ორივე გამოცემაში ასო ვ არის იქ უნდა იყოს უი.

მან გიგი¹: — რაოდენი ქება და მადლობა შევსწირო თქუენდ მომართ, ვითარი ქველის: — საქმე ექმნე² წინაშე ძისა თქუენისა ჩუენდა მომართ ესრეთ წყალობა აურაცხელისა: — ვითარცა ესერა ბრწყინვენ ოთხნივე კედარნი მეფობისა ჩუენისანი და შეწვენითა: — და წინამძღობითა ძელისა ცბორებისათა აგარის ნათესავანი (sic) და მტერნი და წი: — ნა აღმდგომნი ჩუენნი სამარადისოდ ლტოლვილ და უკუნქცეულ არიან დღე: — ნდელად დღედმდე, არამედ აჰა ესერა მოწვენულ იყო საშინელება და რისხვა: — საშინელებით აღძრული, მსგავსი ცოდვითა ჩუენთა და ეამსა პაპისა ძმისა ჩუენი: — სა მეფეთა მეფისა გგისსა და მეფობასა და პატრონობასა შინა მისსა მოსრულ: — იყო უსჯულოებით აღძრული და ყოვლისა ქუეყანისა მარკრებელი და: — ყოვლისა სჯულისა მტერი აგარის მონათესავე და წინა აღმდგომი ყოველთა: — ჯუარის მოსავთა უსჯულო თემურ მრავლითა და აურაცხელითა ულუსითა: — და ამოწყუიდა საქართველო და მრავალნი სულნი პირითა მახუილისათა მოცსრნეს: — და ახალი იერუსალემი და ქრისტიანეთა სჯულისა საძირკველი და განმანათლებელი ქრი: — სტიანეთა დედა ქალაქი საყდარი მცხეთა დაექცია და უსაშინელეს და უმწარეს მოწე: — ვნულ იყო დღე იგი დღესა მას რომელ კრეტ საბმელ³ ტაძრისა განიბო მზე და: — ბნელდა და ქუეყანა ზარტეხილ იქმნა, ხოლო ვინათგან არა და უტეობს უფალი: — კუერთხსა ცოდვილთასა ნაწილსა ზედა მართალთასა კულად მშუილობა ყო (ღმერთმან) საქართველოს: — ა ზედა და შემდგომად ამისა ღირსყო ღწ მამა ჩუენი პატივსა მეფობისსა: — მოღებად და ეგულვა და ეგულს მოდგინა კულად აღშენებად ყოვლად წმიდისა: — და პატიოსნისა ტაძრისა ყდ სანეტარო[ი]სა⁴ დედა ქალაქისა მცხეთისა საყდრისა: — და ენება მოწყალეზსა (sic). ღთისსა და ყოვლითურთ სრულ ექმნა და რომელნიცა: — საყდრისა მამულნი ეამთა შლილობისაგან შესცვალებოდეს და საყდარსა ალა: — არა (sic) ჰქონდეს ყოველნივე შეწირნეს და სიგელებითა დაემტკიცნეს ხოლო: — შემდგომად მათსა ვინათგან ინება მოწყალეზმან⁵ ღთისამან და ორისავე ტაბ: — ტისა კელმწიფედ მპყრობელ ვიქმენით რადმცა უკუილაგმა გონება ჩუენი: — სამსხურებელად სუეტისა ღთივ აღმართებულისა კუართისა სამეუფოსა და: — მიპრონისა ღთ მყოფელისა და ვითა სამართლად გუმართებდა პატრონ: — ისა მამისა ჩუენისაგან განჩენილისა და მტკიცება ეგრედ ჯერ ვიჩინეთ: — გამოწულილვით⁶ ვიძიეთ და გულს მოდგინებით ახლად გუჯრითა ამით: — ჩუენცა⁷ დავამტკიცეთ⁸ და ვათარხნეთ და ვათავის უფლეთ რაცა და რასთანაცა: — ტაძრისა თქუენისა საყდრისა დედა ქალაქისა მცხეთისა შავქედ ჩამოღმართ: — იორისა პირს მუხნანნი არს და

¹ ქრ II. 259 გ-ი ტექსტში ამ სიტყვის ქვეშ მოსჩანს ტექსტის ხელითავე ნაწერი ვახტანგ წაუშლიათ.
² დედანში იქნებოდა ქმენ.
³ კაც. გვ. 3, კრეტ. საბმელ
⁴ იქვე, სანეტარისა.
⁵ კაც. 4 გვ. მოწყალეზმანი
⁶ ქრ. წ. II გვ. 259, გამოწულივით
⁷ ამ სიტყვის წინ არის განზე გვიანის ხელით: საგარეჯოს სამძღვარს+.
⁸ კაც. 4 გვ. დავატკიცეთ.

მცხეთის გორა ამას შიგნით ასწორივ მაღლა მთა საფსტე: — ციხე დაციხეს აქეთ ციხეს გარდმოვლით სერს წავლით ტაზრებს მთაში შემოსასწორებით კეხთვადალაშენი: — და მათნი მათნი და ბარნი, სოფელნი და აგარაკნი შენნი და უშენნი, კაწართს აქეთ დელე ჩასწორ, გაღ: — მა სამგორთ, თამარ მეფის აღებულს რუს აქთ ჩავლით: — ნაგებს მზღურამდი ჩავლით სერსერ ნი, აქეთ პირ ჩავლით: — საჯერნე ტბა, შურთაზნთ კლდე, ჩავლით ლურჯი კლდე, მაჰმადის გორა, დიდგორას აქათ იორისკენ ესენი და ამას შიგნითნი სვეტიცხოვლის სამანნი: — ერწოს სოფელი — ნოდოკრა და გორანა ჩეკური მისითა მიმდგომითა პიტ: — ლოვნითა სავლებო ერთი ილს სოფელი წობენა მისითა მზღვართა: — დაჰაისძე მისითა მამულითა ძაგნა კორნათავე ერთი გლეხი შერგილას შვილი გიჯიურ: — ელი მისითა მამულითა, მონასტერი ანეში მისათა შესვლითა, სოფელი: — ბაგა მისითა მამულითა ახატანს ექუსი გლეხი ბიწმენები სოფლები მისითა: — მზღვართა ტოხასძენი მათითა მამულითა ზედაძენელა შვილი მისითა მამულითა: — ჯაქუი¹ მისითა მზღვართა ფოსუი მისითა მზღვართა ჯუარი მისითა შეს: — ავლითა, ოროტითა და კუტალითა¹, ავჯალა (sic) მისითა მზღვართა კუნენელნი: — ამა წესითა. რომე რაცა გამოსავალი და გამოსალეზი გამოვიდოდეს: — წელიწადსა შიგა მისი ნახევარი უტლებლად მცხეთასა მიხუდებოდეს და მი: — იღებოდეს აგრევე მისაქციელური, ეკუდურსა წეროვანი და გოროვანი: — მისითა მზღვართა წყალ შატროვანი ნასოფლარი მისითა მზღვარი: — თა მუხრანი რაცა ძუელითგან გაჩენიული (sic) არის მისითა წყლითა ტურა: — თა ნასოფლარი მ.. და აგარა მისითა მზღვართა ციხე ბარდვი მისი: — თა მზღვართა ნოზა² მზღვართა ტაირისვილნი მათითა მამულითა ქარცის: — ძე მისითა მამულითა ნიგოზანი მისითა მზღვართა ქვეში მისითა მზღვ: — რითა ჰინქველისძე მისითა მამულითა: — ჰრებლისძე³ მისითა მამულითა, კულბითს სამი საგლებო გაგელის შვილისა ლიპარიტის შვილი. და მიქლუტა: — ური, სათიკარი, ნასოფლარი მისითა მზღვართა, ზაკუი მისითა მზღვარი: — თა, ვირშა მისითა შესავლითა, გორს ფუშრუკასძე და დიაკონისძენი და ვენა: — კი, ქოჩი ბეგაური, გელიაური და აყუშური, რუის მრუელაშვილი მისითა: — მამულითა თავ ბერისძისა სანაგლოდ, თეას(?) სამხარაძე და ცეცხლადე, ტანძიელნი: — მათითა მამულითა, იმერკევეს მაჯანისძე და ციხე ქორზანას ვენაენი, კუედღურეთს: — რაცა ძუელითგან მცხეთისა ყოფილა და არის, სარკე მისითა შესავლითა, ატენს: — წინუბნელი, კეზუს ზიკური, მამული ნიაბ მეტეხნი და ჩოჩეთი და ნასოფლა: — რი, გომნი მზღვართა კავთისკევეს გაგელის შვილი მისითა მამულითა ივანისაძე: —

¹ ამ ორ ზანშორის ჩაუმატებიათ გვიანის ხელით ერთი სტრიქონი და ისევე ამოუფხვიათ.
¹ კაკ. გვ 5. კეტალითა
² " " " ნიზა
³ " " — ჰარებლისძე

რითა და სასხორს ჟირიულითა, ძეგუი მისითა მზღვარითა, ციხედიდი მისითა: — მზღვარითა, არმაზის ციხე მისითა მონასტრითა და ბაჟითა, მთას ნასოფლარი სათაღემისი, კარსანი, მუხათგუერდი და ნაქულბაგეენი, უბიტი და თელვანი მამულითა: — და მზღვარითა, კოდმანი მისითა მზღვარითა, დიღუამს სამნი გლეხნი მათითა მამულითა, ქალაქს კარნი და ჯანდიელა ფულჩისტა¹ ქურციკა მექვაზე და ლუჯა, მეტეხის ჰალა²: — და მამული, მეზეთედ სომხითხ ყორანთა მისითა მზღვარითა, ახოტა, დლანი მ: — ძლითი, სხვენი, შხლტა, მითა მზრთა³ ესე ხელკურ თხელსა მამასა ჩუენსა მეფეთა მეფესა: — ალექსანდრეს შეწირნეს თარხნად თავის უფლად და შეუვლად დაემტკიცენს. აწ: — ჩუენ ახლად გუჯრითა ამით ვათარხნეთ და ვათავისუფლეთ ყოვლისა სათხო: — ვარისა და გამოსალევისაგან არა ეთხოვბოდეს და არა ეწერებოდეს არა ოდე: — ს და არას ეშსა შიგა, არა არდიდი სათათრო ულუფა, არ წურილი სა: — წერი მუღამი ულუფა, არ მეჯინებთა, არ ბაზიართა, არ ახოვრსალართა, არ მეძ: — ალეთა, არ ულაცი ეთხოვბოდეს, არ საკლავისა შემნახვენი, არ სამუჯარაულოს: — შეშის მზიდვენი და არ წყლის მზიდვენი და რაცა კაცისაგან მოიგონების და ანუ: — მწიგნობრისაგან დაიწერების არასაანა არა, ეთხოვბოდეს და არა ეწერებოდეს არა: — ფერი და არა სათხოვარი არა და არა ვისირა საქმე უც მცხეთისა შესავალსა შიგან: — არ კარით ჩუენით წარვლენილთა მოსაქმეთა და მოურავთა და არა სხუისა: — ადგილისა მოურავთა, ვიცა მცხეთისა საქონებელსა ახლოს იახლოს არას: — დაბადებულს და არას ნათესავსა კაცსა არა საქმე უც მცხეთისა შესავალსა, გუერდის: — არ პური და არ ლუინო, არ ძროხა, არ საკლავი, არ სამუშაო არასთანა არა და ვითა: — არავინ ღირსა და ვერცავინ მკადრე არს მტკიცედ ბრძანებულისა ამის ჩუენისა; — მოშლასა აგრე უცილებელად ყოვლისა კაცისაგან მოგაკენეთ თქუენ, დიდსა და: — ცათა მობაძავსა ახალსა იერუსალიმსა და სამკუდარებელსა ჩუენსა დედა ქალაქსა: — მცხეთას კათოლიკე ეკლესიასა და მას შინა სუეტსა ღთივ აღმართებულსა, კუართსა სამეუ: — უფლოსა და მირონსა ღთ მყოფელისა, წარსამართებელად მეფობისა და განგრძეობი: — სათუის დღეთა ჩუენთასა და ნუგეშინის საცემლოდ (sic). ცოდვილისა სულისა ჩუენისა: — დღესა მას საშინელსა და ზარის საკდელსა, რათა გუიოხო წინაშე მსაჯულისა: — და დაგუიციენე ორკერძოვე მტერისა საბრკეთა და ყოველთავე საგნებელთაგან და: — აჰა თქუენ, წმიდაო მღდელთ მთავართ მთავარო, პატროსანო და მიმსგავსებელო და თანა: — მერაბამეო წმიდათა მღდელთ მოძღუართა ბასილი და გრიგოლისო, ქართლისა კზო: — დავით, რაგუარაცა ჩუენგან ასრე დამტკიცებულსა და განთავის უფლებულსა მართებს, ეგრე: — თ მეგდრებელ იქმენ ღთსა მიმართ, მოსატევებელად ცოდვათა ჩუენთა და ნუშკა და: — ვიწყებულ ვიქმნებით ლოცვათა და ეედრებათა შინა თქვენთა. და აწ ვინცა და რა: — მანცა გუარმან კაცმან, ანუ დიაცმან, ანუ მძღავრმან მძღავრობითა, ანუ უქუდაცმან: — რჩომი-

¹ კაკ. გვ. 5. ჯანდიელა ფულჩისტა.

² კაკ. გვ. 5. დაღუკაძე ტეხისხალა

³ უნდა იყოს მათითა მზღვარითა. კაკ. გვ. 6.

ბ ე მ ს ბ ი

... სოფელი ალაიანი, სოფელი კურაგ[თი](?) : — კვეს თორმეტი
საკუმლო, სოფელი ველური, წოლდას:—სამი კომლი კაცი, სოფელი ნი-
გოზა, სოფელი უფლისციხე:—და მონასტერი და ციხე მისის შესავლითა,
გორს რაც:—მცხეთის მამულნი და ვაჰარნი არიან. სოფელი ზგრტი მ:—
ისის მითა და ბარითა, ნასოფლარი სათიბი, სოფელი ქუეში:—,სოფელი
ფლაგი, სოფელი დისევი, სოფელი ჩხოკეთი, სოფელი სა:—თიკარი,
ვანათს კომლი კაცი ცხრა, სოფელი ქუაბნი:—სოფელი ქორდი, პატარა
მედვრეკისი, ერუელსა (?) გილაძენი:—ვირშას მონასტერი მთავარანგე-
ლოზისა მისისა შესავ:—ლითა და წის წყლითა. ქრციწვალს ელიოზიძეთა
მისის მამულითა. გორის პირს სოფელი არაშენდა, ახალდაბს:—კომ-
ლი კაცი სამი, მთავარანგელოზთ უბანს, რუის მრ:—ელაშვილი, ულუ-
მბა მისის შესავლითა ბაეითა და მამუ:—ლითა, მონასტერი კაცხი შესავლითა
და სოფელი რაკელა:—ულუმბის ძირს სოფელი მოხისი მისის მითა ბარი-
თა: შესავლითა წყლითა და ქალითა. კასპთან აშურიანი, შუა:—შარს ქებით
მტკურამდინ სოფელი საკრე. ვგრეთვე:—არაგვს გაღმა მონასტერი ჯვრისა
მითა, ბარითა:—, წყლითა და ქალითა და ვენაეთა. სოფელი ფოსო, სოფელი
ჯაქვი:—სოფელი ავქალა, სოფელი კუტალი, სოფელი იოროტა:—იორზე
მონასტერი სიონი და მონასტერნი ქუაბნი მითა და:—ბარითა და სმ
თო წყლითა, შესავლითა და გასავლითა. სოფელი კეხ:—თა, სოფელი ტაზრე-
ბი, სოფელი ჭადაშენი, სოფელი ყანობი, სამეხათ: აქეთ საგა-
რეჯოსაკენ, რომ მშრალი კევი ჩაივლის იორ:—ისაკენ ძმარანთ სახლთან
ჩასწორ იორთავენ (sic) გაღმა სამგ:—ორთ თამარ დედოფლის აღებულს
რუსშიგნით ჩავლით:—საჯერანეს ტბისაკენ, ტბიდან შურთხანთ კლდემდე,
შუ:—რთხანთ კლდით ლურჯ კლდემდე, ლურჯის კლდიდამ მამადის:—გო-
რამდე, დიდის შარას შიგნით ამოვლით თარაქისაკენ, თარაქის ბოლოს
მცხეთის გორა, მუხრანნი, ავლით მარიამ:—ჯვარნი, რომელსა დაე-
ლათის ეწოდების. გორა დაღმა საფსი:—ტე ციხემდი, თვალნი, გიორგი
წმინდა, ბერთუბანი ტპა:—ტარძელნი მათითა მითა, ბარითა, წყლითა
და წისქულითა. სოფელი ჯიმი თი მისითა მამულითა დავითაღმაშენებელის.—
ეკლესიას ჩავლით(?) გარდაღმა გრძელთ კევი წნორამდე. სოფელი ახალშენი
სოფელი შანშიანი, [სოფელი]:—ჩალაუბანი, სოფელი ვან[თა], სოფელი აქ[შ-
რა], სოფელი]:—ხოდაშენი, დავითის საფლაგი, დოღოს რქა მონასტერი და:
უღაბრო მათისა შესავლითა, ეს პირაქეთ საგარეჯონი მათი:—თა მითა, ბარი-
თა, წყლითა, წისქვილითა და მათისა:—შესავლითა ყოვლის კაცის უცილებლად-
შალაურს კომლი:—კაცი რვა, ფიჩხოანს კომლი ხუთი, შილდას მონასტე:—
რი ვარცნისა ლთის მშობელი, სოფელი ვეძის კევი, ქვემო:—თეთრს კლდე
მდინ, სოფელი ფაშაანი, გაგაზს რაც:—მცხეთის მამული არის, ზეარნი
და შვიდნი კომლი:—კაცი. ქვეყანა ბრაუნთა შვიდი სამამასახლისო სოფელი
და მონასტერნი მთავარანგელოზთა მისითა შესა:—ვლითა ლაგოდკევი, ღა-
ნუკს კომლი კაცი ოთ:—ხმოცი, ბაზარს ვაჰარი სომეხი და ურია კომლი:—

ოცდა შვიდი ენის ელ ში. სოფელი კუნელანი და წინა:—უბანი, სხვანი
რანიცა მამულნი და აგარაკნი არიან:—სოფელი გაქლოატი (?), გრწოს
სოფელი ჩეკური:—და ლერწამი, სოფელი ნოდოკრა და მონასტერი:—
სოფელი კუერნაულა, სოფელი თვალჯი, სოფელი გორო:—ენა, სოფელი
ნოჯა, ნოჯიკეთი და ბიტლოვანი, სოფელი:—წირდალი, ძაგნაკო-
რას კომლი კაცი ცამეტი ღა:—ფირასშვილის მამული და შერგილასშვილისა,
მონასტერი ანეშისა და სოფელი ანეში, სოფელი ქ:—ოპორტი, სოფელი
ქუმო ბიჭმენი, სოფელი ზემო:—ბიჭმენი, სოფელი არჯაკალი, სოფელი
იეტისი, სო:—ფელი აძვი, საგურამოს ოთხი კომლი კაცი:—მელალა-
ჟნი. კიდევ ერწოს მონასტერი ბოქ:—ორმა და მისნი შესავალი ციხე და
წობენა და სხ:—ვანი რანიცა მამულნი და აგარაკნი ანუ მთას:—და ანუ ბარ-
სა, ანუ ქართლსა და ანუ კახეთსა, ანუ სამცხე სათაბაგოსა, ანუ
სომხეთსა, ანუ:—საბარათოს რანიცა მამულნი შენნი და უშენნი:—იყვნენ
დღესა ანუ დღეისა წალმა იქნებოდენ:—აწ ჩვენ ახლად გუჯრითა ამით ვათარ-
ბნეთ და ვათაეისუფლეთ ყოვლისა სათხოვარ:—ისა და გამოსაღებისაგან. არა
ეთხოვებოდეს:—რა, არა ეწერებოდესრა არა ოდეს და:—არა ეამსა შიგან: არა ღი-
დი სათათრო:—ულუფა, არა წურილი საწერი მუდამი:—ულუფა, არა მოხელეთა,
არა ქალაქის მო:—ფრაფთა, არა მელიქთა და არა ნაცვალთა:—და არა სხვას
ჩვენისა კარისა წარღვნილთა:— არა ბაე, არაბაშ მალი, არა საური, არა:—
ტიკი; არა ტომრა, არა ცხვარი, არა:—ძროხა, არა სამოურაო, არა საყასპო,
არა:—საჭურჭლე, არა ბაზირთა, არა:—ახოსრალთა, არა მერ[კ]მლეთა(?) არა
ულაყი ეთ:—ხოვბოდეს, არა საკლავის შემნახავი, არა სამ:—ხვარეულოს შეშის
მზიდაენი და არცა წყლისა:—მზიდაენი და არაცოდენ ჩვენისა კართ წარ:—
ვლენილნი მოსილნი თქვენთა მამულთა და:—საბრძანებელთა შიგან წარვი-
დოდენ უთქვენ უმ[ჩ];—ძანებლათა და თქუენი ყმანი სადაცა მკხარეს:—იყუ-
ნენ ლაშქარ ნადირობას თქვენ და თქვენს სარ:—დალთა შემოეყრებოდენ
და ჩვენთა ამაღლებ:—ულთა დროშათა ზედან იქნებოდენ, სხვა ამათ:—ჩვენ-
ოდენ არა ნივთისაგან კიდენ არაოდეს გეთ:—ხოვბოდენ: არა ჩვენგან და არცა-
სა:—ვინცაგინ იქნებოდენ არა ეთხოვოდენ (sic) არა:—ოდენ, ანუ კაცთაგან
მოიგონების და:—ანუ მწიგნობრისაგან დაიწერების არაფე:—რი და არა სათხო-
ვარი და არავისრა საქმე:—უცს მცხეთისა შესავალსა შიგან და ვითა:—არა-
ვინ ღირს არს და ვერცარავინ მე:—აღრე არს მტკიცედ ბრძანებისა ამის:—ჩვე-
ნისა მოშლასა, აგრევე უცილებლად:—ყოვლისა კაცისაგან მოგაკენეთ თქვენ:—
დიდსა და ცათა მობაძავსა ახალსა:—იერუსალიმსა და სამკვდარებელსა
ჩვენსა:—დედა ქალაქსა მცხეთისა კათოლიკე ეკლესი:—ასა და მას შინა სვე-
ტსა ლთიე აღმართ:—ებულსა, კუართსა სამეუფოსა და მირონსა:—ლთ მყო-
ფელსა და თვით საუფლოსა ზა:—ტსა ლთისასა კელით უქმნელსა, წარსა:—მა-
რთებულად მეფობისა ჩვენისა და განგრძ:—ელებისათვის დღეთა ჩვენთასა და
ნუგეშ:—ინის საცემელად ცოდვილისა სულისა ჩ:—ვენისა დღესა მას საშინელ-
სა და ზარისა:—სახდელსა, რათა გვიოხო წინაშე მსაჯუ:—ლისა, დაგვიცენე
ორკრძოვე მტერ:—ისა საფრხეთა და ყოველთა საგნებელთ:—აგან და აწე
ვინცა და რამაცა გვარმან:—კაცმან, ანუ ანუ (bis) მძლავრმან მძლა:—ერობით, ანუ

უქვედაესმან რჩომის:—ათვის შესცვალოს და კელყოს ამისად შლად და ქცევედ და რაცა ამოშიგან მ:—ცხეთის საქონლები მამულნი და[კვიწე]:—რიან ანისად გამოხვებად, ანუ ვინ:—იურვოს, ანუ მოციქულად შეექნას:—, ანუ რასაცა მიზეზისა შეცვალოს, [იგი]:—მცა იცვალეების სჯულისაგან ქრი:— სტიანეთისა, რისხაეს მას-ცა და უსაბამო:—ლთი მამა, ძე და სული ცხოველი უკე:—თუ მეფემან შეცვა-ლოს, მეუფეო მეუ:—ფეთაო, შენ იგი შეცვალე დიდებისაგან:—შენისა, უკეთუ დე-დოფალმან შეც:—ვალოს, დედოფალო დედოფალ:—თაო, შენ იგი შესცვალე დი-დებისაგან შენისა და ძისა შენისა. ვინცა და რა:—მანცა გვარმან კაცმან და ანუ დია:—ცმან მოგონოს (sic) და შეცვალოს, ანუ: სა—ქმით ისაქმოს, ანუ თვით თავისათვის:—ანუ სხვისათვის, ალიკოცენ და მოისპენ ქვეყანით საკსენაბელი მისი. კრულმცა:—არის ცათა შინა და ქუეყანასა, ზედა შემცა:—ედების ძრწოლა კე-ნისი, კეთრი გეზი:—სი, შიშთვილი იუდასი, დანთქმა დათან:—და აბირონისი, ნესტორ და ოროგინესთანა:—მცა არის სამკვედრებელი სულისა მისისა:—და მასზე-დაცა და ესრულების კმა იგი ჯ:—ვარცმისა, რომელ თქვეს: სისხლი მაგისი ჩუნ :—ზედა და შვილთა ჩვენთა ზედა და ასდა მერ:—გისა ფსალმუნისა წყევა მასზე-დაცა და კდების და ვინცა დაამტკიცოს, ლთნ ყოველი მ:—ისი გაგებული მტკი-ცედყოს დაიწერა გუჯარი ესე ჩვენი ინდიკტიონსა მეფობისა ჩვენისა . . .

ქახეთის აღწერა 1801—1802 წლისა.

საქართველოს ცენტრარქივის ძველი საბუთების არქივში 6871 საინვ. №-ით დატულია ქახეთის ერთი კუთხის მოსახლეობის აღწერის დაგთარი: იგი არის ერთი იმ დავთართაგანი, რომლითაც უხელმძღვანელიათ 1802—1803 წლ. კამერალური აღწერის შედგენის დროს. როგორც კავკას. არქეოგრაფ. კომისიის აქტებიდან ირკვევა, საქართველოს კამერალური აღწერის საკითხი პირველად გენ.-ლ. კნორინგს აღუძრავს; თავის „უქვეშ. პიტაკში“ 1801 წ. ივლ. 28, № 1, საქართველოს ერთ გუბერნიად და 5 მაზრად გაყოფის გეგმის წარდგენასთან ერთად იგი სწერს რუსეთის ხელმწიფეს¹: „...უცხო ტომის ხალხთა პროვინციების კანცელარიათა, კომენდანტთა, მოურავთა (ордоничий), საერობო კომისართა და ბოქაულთა მოვალეობა იქნება ამ დროს შეუდგენ თავიანთ ხელქვეით ხალხთა აღწერას“-ო²; ამის შემდეგ „უმაღლესი რესკრიპტით“ 1801 წ. სექტ. 12-ს მას (კნორინგს) ევალება საქართველოს კამერალური აღწერა³. კნორინგი 1802 წ. ივნ. 10-ს, № 1,565 მიწერილობით აღწერის შედგენას ავალებს კვარტირმ. ნაწილის პოლკ. დრენიაკინს რისთვისაც აძლევს ვრცელ ინსტრუქციას; აქვე მოვიყვან მას ნაწილობრივ: „პოლკ. დრენიაკინს... უმაღლესი... რესკრიპტით, ბოძებულით ჩემდამო 1801 წლის სექტემბრის 12-ს, მებრძანა შე შედგენა საქართველოს კამერალური აღწერისა... და ვანდობ თქვ. მ.-კ-ბას და თქვენი გუნდის ორ კაპიტანს, ბარ. გიერტსა და ჩუიკოს საქართველოს კამერალური აღწერის შედგენას და მოგიწერო შესასრულებლად შემდეგს: 1)... დაუყოვნებლივ შეუდგეთ თქვენდამო მონდობილ საქმეს... 2) შეადგინოთ სწორი გეგმები ქალაქ ტფილისისა, თელავისა, გორისა და დუშეთისა... 3) გადაილოთ რუკაზე ხელსაწყოთი ყველა სოფლები, მონასტრები და სხვ. საცხოვრებლები სწორი ცნობით: თუ ვინ ცხოვრობს იმ სოფლებში, ვის ეკუთნის—ხაზინას, ეკლესიას, საქართველოს სამეფო გვარის წევრთ, თუ ბატონთ... თუ მამრობითი და მდედრობითი

¹ АКАК—იდან ამოღებული ადგილები აქაც და ქვემოთაც მოყვანილი მაქვს თარგმანით.
² АКАК, I, გვ. 431, № 543.
³ იქვე, გვ. 433, № 548, მ. 8.

სქესის სულთა რიცხვის ცალკალკე გაგება შეუძლებელია, უაღრესად ეცადეთ თვითოეულ სოფელში მოსახლე კომლთა ანუ ოჯახთა რიცხვი მინც შეიტყუოთ: ცალკე ქართველთა, ცალკე სომეხთა, ცალკე თათართა, ცალკე ოსთა, ცალკე ებრაელთა და სხვა ეროვნებათა... 6)... უკეთუ სადმე საგნების ამოცნობაში რაიმე დაბრკოლება შეგვხვდებოდა, შევიძლიათ ამისათვის მიმართოთ გარეშე პირთ, რაშიაც დაგებმარებიან .. მოურავნი და ბატონნი იმ ადგილთა და სოფელთა; მაგრამ ამათ ყველაზე ნაკლებ უნდა დაუჯეროთ, ეინაიდან ისინი თავიანთ გლენთა რიცხვსა და სარგოს რაოდენობას ჩვეულებრივ ამცირებენ... 7) თქვენ გაძღვეთ დავთარს (ведомость) საქართველოს ყველა სოფლებისას, რომელიც კი გადმოიმცემს მე ქართველ მოხელეებმა. ერთი შეხედვითაც კი ის ბევრში არ არის სწორი, მაგრამ თქვენი მთავარი საქმეა, რომ ეს უსწორობა ადგილობრივ შეამოწმოთ“-ო 1” და სხვ.

დრენიაკინი დაუყოვნებლივ შესდგამია დავალების ასრულებას, მაგრამ დაუნახავს რა საქმის სირთულე, მიუმართავს პიტაკით კნორინგისათვის, რომ სამი კაცი აღწერას 7 წელს ძლივს მოგათავებთო და უთხოვინა საქმის დასაჩქარებლად 9 კაცის მომატება. თანახმად ამ პიტაკისა კნორინგის შემდეგ მმართველს თ. ციციანოვს 1803 წ. იანვრის 17-ს, № 2 პიტაკით აღუძრავს ამაზე შუამდგომლობა², რის შემდეგაც 1803 წ. მარტის 7-ს დრენიაკინს უმატებენ 10 კაცს³. ახალ მომატებულ კაცებთან ერთად მუშაობა აღბად დაიწყებოდა მარტის შემდეგ და აღწერა უნდა დასრულებულიყო 1803 წლის ბოლოს: თუ დრენიაკინის სიტყვით სამი კაცი აღწერას მოათავებდა 7 წელს, ეხლა უკვე 13 კაცი საქმეს მორჩებოდა უფრო ადრე: 7 წელი ანუ 84 თვე : 13 = 6 $\frac{1}{2}$ თვეს, ე. ი. 1803 წლის დამლევს; მაშ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ აღწერა, დაწყებული 1802 წელს, დასრულდებოდა 1803 წლ. ბოლოს.

ეს აღწერა ჯერჯერობით არა ჩანს არქივში, ეგების აღმოჩნდეს გაურჩეველ ფონდებში; არის სხვა ამგვარივე აღწერა, მხოლოდ თელავის მაზრისა და, როგორც ამ აღწერის წინა საბუთებიდან ჩანს, იგი დაწყებული ყოფილა 1804 წელს საქართველოს უზენაესი მართებლობის აღმასრ. ექსპედიციის მიწერილობებით (ს. № 77 თუ 79; ფ. 1, ივნ. 16, № 5702 და ფ. 11, სექტ. 10, № 7143) და ეს უკანასკნელი მეორე აღწერა უნდა იყოს. პირველი აღწერა რუსულად იქნებოდა შედგენილი, რადგანაც, როგორც 1804 წლ. აღწერის შემოსხენებული ნაწილი (თელავის მაზრა). ისე შემდეგი ხნის 1821, 1831, 1861 წლ. ყველა კამერალური აღწერები, რომელნიც დღეს ცენტრარქივშია დაცული, რუსულად არის. სახელმძღვანელოდ პირველი რუსული, 1802—1803 წლ., აღწერისათვის, როგორც ზენოთ მოყვანილი ამონაწერის ბოლო ნაწილიდან ჩანს, ჰქონიათ ქართული დავთრები, რომლებიც ქართველ მოხელეებს გადაუციათ კნორინგისათვის: „თქვენ გაძღვეთ დავთარს (ведомость) საქართველოს

¹ იქვე გვ. 487, 488, № 587.

² АКАК, II, გვ. 15.

³ იქვე, გვ. 26, 27.

ყველა სოფლებისას, რომელიც კი გადმომცეს მე ქართველ მოხელეებმა-“ო“; სიტყვა ведомость-ის ქვეშ უნდა იგულისხმებოდეს ქართული აღწერის დავთრები. სწორედ ერთი ამ დავთართაგანი უნდა იყოს ზემოხსენებული. მას არა აქვს შედგენის თარიღი, მაგრამ იგი რომ სწორედ ამ დროისაა, ამის ადასტურებს მისი ქალაქი, რომელსაც აქვს ქარხნის თარიღი 1799 წლ. როგორც არქივში დაცული სხვა დავთრებისა და ნაწერებიდან ჩანს, ამ ხანაში ქალაქი დაუწერლად შეიძლება დარჩენილიყო სულ ბევრი 3-4 წელი, ასე რომ ხსენებული დავთარი შედგენილი უნდა იყოს სწორედ პირველი აღწერის დასაწყისისათვის, ე. ი. 1802 წლისათვის და ამრიგად იგი შეიძლება დავათარიღოთ 1801—1802 წლით.

II.

ქართული აღწერის დავთარი წარმოადგენს ერთ მოზრდილი ფორმატის რვეულს 44 ფურცლად; ქალაქი ლურჯი ფერისაა და აქვს ჭვირნიშანი ქარხნისა და 1799 წლ. თარიღი. პირველ ფურცელს წინა პირზე აწერია: Описание Кахетии: ამავე ფურცელს აქვს დავთრის საინე. ნომრები, რომლებიც რამდენჯერმე შეუცვლიათ: ყოფილა №№ 261, 164, 320, 318, 303, 329; ესენი ყველა გახაზულია წაშლის მიზნით; არის კიდევ №№ ფმთ და 288, რომელიც დავთრის ძველ ნომერთაგან უკანასკნელად უნდა ჩაითვალოს. როგორც ზევით მოვიხსენიე, დავთარი შეიცავს კახეთის მოსახლეობის მხოლოდ ერთი ნაწილის აღწერას: იპურობს სოფლებს ივრის პირის ს. „სათისჭალა“-დან მოკიდებული არაგვის ხეობის ს. ბულაჩაურამდე, შემდეგ თიანეთს, იქიდან შიგნით კახეთის სს. უტო-ახმეტა-მატან-ახადელს და ბოლოს ალაზნის გაღმა-მხარს ყვარლამდე (ჩათვლით); მეორე დიდი ნაწილი აღწერისა კი, ე. ი. ალაზნის გამოღმა-მხარი, მთელი ქიზიყი და გარე-კახეთის აღმ. ნაწილი არა ჩანს; იგი მეორე, ან მეორე და მესამე რვეულებად ანუ დავთრებად იქნებოდა აღწერილი და შესაძლებელია ისიც აღმოჩნდეს არქივის ჯერედ გაურჩეველ რომელსამე ფონდში. ხოლო თუ მე ამ დავთარს კახეთის აღწერა ვუწოდებ ეს იმიტომ, რომ, ჯერ ერთი, თვით დავთარს ასე აწერია და მეორეც, მისი ნაკლებობა იმედს არ გვიკარგავს დანარჩენი რვეულების პოვნისას.

აღწერა შედგენილი არის ქართულად, რაც ფრიად სასიხარულოა; ამით თავიდან აცილებულია ის დიდი ნაკლი, როგორიცაა მაგ. გვარსახელთა, გეოგრაფიულ ნომენკლატურათა და სხვათა დამახინჯება, რომელიც სწევია მე-XIX ს-ს რუსულ დაწესებულებათ საქართველოში. ნაწერია კარგი ხელით ვინმე მდივანმწიგნობრობაში გამოსული პირის მიერ. იგი ჩვეულებრივ ძველ აღწერათა, გამოსავლის დავთართა მსგავსად არის ნაწარმოები, ე. ი. თვითოეული სოფლის მოსახლე კომლის სახელმწიფო სამსახურის შემძლე თავთა, ანუ დღევანდელი შესა-

¹ იქვე I, გვ. 488, მ. 7.

ტყვისი ტერმინით „მკლავთა“ გვარისა და სახელის, რაოდენობის და სოციალური მდგომარეობის ჩვენებით, და ამ მხრივ იგი დიდად განსხვავდება ზემოხსენებული 1804 წლის თელავის მაზრის რუსული აღწერისაგან, რომელიც თვითოეულ სოფელში აღნიშნავს მხოლოდ კომლ-სულთა და მამულის რაოდენობის ჯუმლს და სოციალური დანაწილებაც არა ისეთი სისრულითაა წარმოდგენილი, როგორც ეს პირველშია. აღწერილია სულ 36 სოფელი. საქართველოს 1802 წლის მაზრებად დაყოფის უწყებით კახეთს შეადგენს თელავისა და სიღნაღის მაზრა. პირველში შედის ქ. თელავი, 92 სოფელი და თუშეთი; ხოლო მეორეში—ქ. სიღნაღი და 33 სოფელი¹. მიუხედავად სიმცირისა, აღწერას მაინც დიდი მნიშვნელობა აქვს, იგი ძვირფასი მასალაა მე-XVIII ს-ს დასასრულისა და მე-XIX ს-ს დასასყისის კახეთის მოსახლეობისა და მისი სოციალ-ეკონომიური ცხოვრების შესასწავლად. აქ სარკესავით ნათლად ჩანს ხალხის მდგომარეობა. აღწერილია მხოლოდ ღდაბიო ხალხი და სულ მცირედ სხვა წოდებისაც; ყველა ისინი დაყოფილია სოციალურ ჯგუფებად: სახასოდ, საბატონოდ და სხვ.; აღწერაში ადგილ-ადგილ შერეული არის სხვადასხვა ჯგუფი, რაც იმით აიხსნება, რომ აღმწერი თვითოეულ ადგილს ანუ უბანს მოსახლეობისას ცალკე სწერს. აღწერას დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ენათმეცნიერებისა, ხალხის მოსახლეობის მოძრაობისა და სხვა მრავალი საკითხისათვის.

აღწერის ცნობებიდან შედგენილი ცხრილის № 1 მიხედვით სულ აღწერილი არის 2274 კომლი; მათგან—სოციალური დანაწილებით: აზატი 8 კ.; ყმა: სახასო 532 კ.; საბატონიშვილო 78კ., საბატონო 696 კ., საკათოლიკოზო 60, საეკლესიო 570 კ., სოფლისა 2 კ., კერძო პირისა 1 კ.; სულ 1939 კ.; ხიზანი: საზოგ. 284 კ., ყმა 33 კ., ნასყიდი 10., სულ 327 კ.; პროცენტებით: აზატი 0,3%, ყმა 85,3%, ხიზანი 14,4%; ეკონომიური დანაწილებით: მამულიანი 2101 კ., უვენახო 5 კ., ბოვანო 168 კ.; პროცენტებით მამულ. 92,4%, უვენახო 0,2%, ბოვანო 7,4%.

გადასახადთა გამოღების თვალსაზრისით შედგენილი ცხრილის № 2-ა მიხედვით არის: 2274 კომლი, 3492 თავი, 3 ნახევარ-თავი; მათგან: გამომღები—2038 კ., 3114 თ., 3 ნახ.-თ.; გამოსაღებიდან ამოშვებული—ქვრივობოლი, მოხუცებული, სნეული, ამოწყვეტილი, შეუძლებელი, უცხოეთს მყოფი 236 კ., 378 თ.; პროცენტ.: გამომღები 89,6%, გამოსაღებიდან ამოშვებული 10,4%.

ქვრივ-ობოლთა, მოხუცებულთა, სნეულთა, ამოწყვეტილთა, შეუძლებელთა და უცხოეთს მყოფთა რაოდენობის გაგების მიხინით შედგენილი ცხრილის № 2-ბ მიხედვით არის: ქვრივი 1 კ.; ობოლი 136 კ., 136 თ.; მოხუცებული 58 თ.; სნეული (უძღური, დამბლა, დაზამლული, დაშავებული, უსინათლო, კოჭლი, კუტი და სხვ.) 90 თ.; ამოწყვეტილი 6 კ.; შეუძლებელი 84 თ.; უცხოეთს მყოფი 4 თ..

¹) АКАК, I, გვ. 461, 471—474, № 575.

მოსახლეობის ერთი ნაწილის ხელობის თვალსაზრისით შედგენილი ცხრილის № 3 მიხედვით არის: თანამდებობის პირი — საერო 47, სასულიერო 84, სულ 131; ვაჭარი 1; ხელოსანი 78; მოხამსახურე 136; სულ ერთად 346.

ეს არის ის სტატისტიკური და სოციალ-ეკონომიური ცნობები, რომელსაც იძლევა კახეთის აღწერა 1801—1802 წლ. სამწუხაროდ, როგორც ზეითაც აღვნიშნე, იგი მთელი კუთხის ცნობებს კი არ შეიცავს, არამედ მისი ერთი მცირე ნაწილისას და რომ ეს ნაწილი რაოდენიმე მანეტ შეევასოთ და უფრო სრულად წარმოვიდგინოთ იმ დროინდელი კახეთის მოსახლეობის სურათი, ესარგებლომ და მომყავს აქვე ცნობები შემოხსენებული, მეორე, 1804 წლ. რუსული, აღწერიდან, რომელიც თუმცა მთელ კახეთს არ სწვდება, მაგრამ პირველთან შედარებით მაინც ერთი-ორად მეტს ტერიტორიას იპყრობს; მისი გამოკვეყნება პირველთან ერთად წერილის ისედაც სიდიდისა გამო ვერ მოხერხდა.

III.

თელავის მაზრის 1804 წლ. რუსული აღწერის დავთარი ინვენტარულად ჯერ აღწერილი არის. მას უზის ძველი ნომრები წიგნის ზურგზე: 77 და 79; წინა ყდაზე აწერია რუსულად „Камеральное описание Телавскаго уезда, составленное в 1804-ом году“. აქვს 132 ფურცელი, აკლია მე-93-ე ფ.; დავთრის პირველი ნახევარი (ფ. 1—92) შეიცავს თელავის მაზრის 1804 წლ. აღწერის მასთან დაკავშირებული მიმოწერით, ხოლო მეორე ნახევარი კი (ფ. 94—132) ს. ურიათუბნის 1816 წლ. აღწერას და სხვა მიმოწერას. ნაწერია ლურჯ ქაღალდზე 98 და 99 ფურცლებს გარდა; უკანასკნელი თეთრია.

თელავის მაზრის აღწერა შედგენილია 1804 წელს. ქ. თელავი ცალკე არის აღწერილი, მაზრა კი ცალკე. თელავი აღწერილია ორჯერ: პირველად ეროვნების მიხედვით, იენისში (ფ. 1—5: პიტაქი იელ. 3, № 375 და სია მცხოვრებთა), მეორედ წოდებათა მიხედვით სექტემბერში (ფ. 11—19: პიტ. სექტ. 23, № 557 და სია მცხოვრებთა); მაზრის აღწერა დაუსრულებიათ იმავე წლის სექტემბერში (ქაღალდს აქვს ქარხნის თარიღი 1803 და 1804 წლ. და ფ. 23-ს აწერია წინა გვერდზე რუს.: სექტ. 26).

ქ. თელავის პირველი აღწერა სრული ვერ არის: იქ ნაჩვენებია 282 კომლი; მათგანი 198 სომეხი და 84 ქართველი. მეორე აღწერა უფრო სრულია. აღწერილია (იხ. ცხრილი № 4 ა და ბ) სულ 312 კომლი; მამრი 741, მდედრი 609; ორისავე სქესისა 1350 სული. კომლზე საშუალოდ მოდით 4 სული. წოდებათა მიხედვით არის: ვაჭარი 73 კ., ხელოსანი 181 კ., თანამდებობის პირი 35 კ., ვლახი 23 კ.; ეროვნება ნაჩვენებია მხოლოდ სასულ. პირთა: ქართველი 17 კ., სომეხი 18 კ.

მაზრის სოფლები დაწვრილებით არის აღწერილი. აღწერის სწერს თვითოეულ სოფელს და მის მოსახლე კომლებს ცალ-ცალკე ჯამად მათი ქუთვნისების მიხედვით. თუ რომელ ბატონს (თავად-აზნაურს), ან კ.თო-ლიკოზს, ბაზინას, ეკლესია-მონასტერს რამდენი კომლი ან სული ეკუთნის, შემდეგ აღნიშნავს მამულიანთა და უმამულოთა რაოდენობას; მამულიანთ უწერს სახნავ

მიწას, ვენახს, ტყეს, წისკვილს და ბოლოს უჩვენებს, თუ რით ცხოვრობენ მამულიანნი და უმამულონი უმთავრესად. აღწერილი არიან გლეხნი, აზნაურთაგან კი მხოლოდ 2 კომლი ს. კონდოლში.

მაზრა იპყრობს სულ 83 სოფელს (იხ. ცხრილი № 5), რომელშიაც ცხოვრობს 4804 კომლი გლეხი, სულად: მამრი 18088, მდედრი 16000; ორისავე სქესისა 34088; პროცენტ.: მამრი 53,1%, მდ. 46,9%; რამდენსამე სოფელში მდედრთა სქესი ძლიერ დაცილებულია პროცენტულად მამრთა სქესს, ასე მაგ. ს. კურდღელაურს არის მ. 55,6%, მდ. 44,4%, ს. გრემს მ. 59,5%, მდ. 40,5% სოფ. ვარდისუბანს მ. 62,5%, მდ. 37,5%. ზემოხსენებულ კომლთა რიცხვიდან (4804) არის: განთავისუფლებული 2 კ., 6 მ., 4 მდ.; სახაზინო (ყოფ. სადედ., ყოფ. საფულ. და სახაზ.) 1368 კ., 4850 მ., 4329 მდ.; საბატონო 1811 კ., 7022 მ., 6078 მდ.; საკათოლიკოზო 98 კ., 386 მ., 381 მდ.; საეკლესიო 1233 კ., 4739 მ., 4159 მდ.; სახაზინო-საკათოლიკოზო 292 კ., 1085 მ., 1049 მდ., პროცენტ.: განთავისუფლებული 0,04%, სახაზინო 28,5%, საბატონო 38,2%, საკათოლიკოზო 2,06%, საეკლ. 25,1%, სახაზ.-საკათოლ. 6,1%. მამულიანი არის: სახაზინო 1174 კ., საბატონო 1431 კ., საკათოლ. 88 კ., საეკლ. 1131 კ., სახაზ.-საკათოლ. 292 კ., სულ 4116 კ.; უმამულო: განთავისუფლებული 2 კ., სახაზინო 194 კ., საბატონო 380 კ., საკათოლ. 10 კ., საეკლ. 102 კ., სულ 688 კ.; პროცენტ.: მამულიანი 85,7%, უმამულო 14,3%, სახნავი მიწით არის 3987 კ.¹, ვენახით — 3280 კ., სავენახე ადგილით 229 კ., წისკვილით 102 კ.; სახნავი მიწა საერთო — 37280 დღიური, სახნავი მიწა გაყოფილი კომლზე — 7674 დღ., სულ 44954 დღ.; თუ გავყოფთ ამ ჯამს კომლთა რიცხვზე, 4804-ზე, მივიღებთ კომლზე 9,3 დღ.; თუ გავყოფთ სულთა რიცხვზე, 34088-ზე — 1,3 დღიურს სულზე. თვითთველ კომლში საშუალოდ არის 7 სული (34088:4804=7).

აღმწერს მოსახლეთა ეროვნება არა აქვს აღნიშნული გარდა სამ სოფელში (კურდღელაური, ყარაჯალა და კაპანაკი) მცხოვრებ თათართა, სადაც ითვლება სულ 134 კომლი, მამრი 257, მდედრი 233, მაგრამ თავისთავად იგულისხმება, რომ დანარჩენი ნაწილი ქართველია, ე. ი. 4670 კომლი, მ. 17731, მდ. 15767; პროცენტ.: ქართველი 97,2%, თათარი 2,8%. ქართველთა რიცხვის უუმცირეს ნაწილს, როგორც ესა ჩანს საქართველოს 1802 წლ. მაზრებზე დაყოფის უწყებიდან, შეადგენენ სომხები².

მეურნეობის მაჩვენებელი ცხრილის № 6 მიხედვით მოსახლეობა ცხოვრობს: ხვნა თესვით საერთო ან საკუთარ მამულზე 3987 კ.³, ხვნა-თესვით სა-

¹ ერთი და იგივე კომლი ხშირად არის მფლობელი სახნავი მიწისაც, ვენახისაც ან სავენახე ადგილისა და წისკვილისაც, ასე რომ თვითთველ ხსენებული დარგის კომლთა ჯამში ამისა და მიხედვით ერთი და იგივე კომლი გამეორებული არის.

² AKAK, I, გვ. 461, 471—473, № 575.

³ ერთი და იგივე კომლი ხშირად მისდევს მეურნეობის რამდენსამე დარგს: ხვნა-თესვას, მევენახეობას და სხვ., ამისდა მიხედვით აქაც სხვა და სხვა დარგის კომლთა ჯამში ერთი და იგივე კომლი ხშირად არის გამეორებული.

ლალოდ აღებულ მამულზე 476 კ., მევენახეობით 3280 კ., მესაქონლეობით 832 კ., მეაბრეშუმეობით 892* კ., ტყით 905 კ., წისკვილით 102 კ., ხალიჩა-ფარდავის ქსოვით 35 კ., ვაქრობით 111 კ., ხელოსნობით 20 კ., ხელსაქმით 8 კ., ბატონთან მუშაობით 63 კ., სხვა სამუშაოთი 279 კ.

მთელი თელავის მაზრის მოსახლეობის ჯამი თვით კ. თელავის ჩათვლით არის 5116 კ., 18829 მ., 16609 მდ.; ორისავე სქესისა 35438 ს.. პროცენტებით მამრი 53,4%, მდედრი 46,6%. კომლზე საშუალოდ მოდის 6 სული (35438:5116=6).

აღწერის მიხედვით კ. თელავის მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი, როგორც ეს ზეგით მოყვანილი რიცხვებიდანაც ჩანს, ცხოვრობს ვაქრობითა და ხელოსნობით, ხოლო მაზრისა: მამულიანი საზოგადოდ ხენა-თესვით და მევენახეობით, უმამულო უმთავრესად საღალოდ აღებულ მიწაზე მოქმედებით, ზოგი კი ბატონთან მუშაობით და სხვ. საქმით; მამულიანთა ერთი თვალსაჩინო ნაწილი (ალაზნის ვალმა-მხარი) ხენა-თესვასთან ერთად მისდევს მეაბრეშუმეობასაც და სხვ. ამით ვასრულებ აღწერის განხილვას.

დიდ მადლობას ვუცხადებ პროფ. ივ. ჯავახიშვილს, პროფ. აკ. შანიძეს და ვარლ. თოფურისს, რომელთაც ხელმძღვანელობა გამიწიეს აღწერის კვლევაში და გამოქვეყნებაში.

გამოკლევას დაერთვის ცხრილები №№ 1, 2, 3, 4, 5 და 6 და ტექსტი 1801 - 1802 წლ. აღწერისა საძიებლით.

აქვე მოვიყვან ზოგიერთ შენიშვნებს, რომლებიც საჭიროა წინასწარ გათვალისწინებულ იქნეს.

I. ცხრილი № 1-ისათვის.

1. აღწერის სს. უტო, ახმეტა, ვალურისა და ფიჩხოვან, არგოზ, მალრანის მოსახლეობა შერეულად აქვს აღწერილი; მათი ცალ-ცალკე აღრიცხვის შეუძლებლობისა გამო ცხრილში ისინი შეეერთე ცალკე ჯგუფებად.
2. ზოგიერთი ბიზანი არაა დასახელებული, თუ რომელ მამულზე სახლობს; სახასოზე, საბატონოზე, თუ საეკლესიოზე, და ამ გაურკვევლობისა გამო ასეთები მე აღვნიშნე კითხვითი ნიშნით.
3. მამულიანთა რიცხვში არის ერთი რიგი მოსახლეებისა, რომელიც სხვის მამულზე სახლობს; ცხრილის სირთულის თავიდან ასაცილებლად ის მე არ გამოვყავი ცალკე ჯგუფად.
4. „სოფლის ნასყიდი“ და კერძო პირთა ნასყიდი გამოვყავი და შევიტანე ცხრილში ცალკე განყოფილებებად.
5. ცხრილში ხმარებული მ. აღნიშნავს მამულიანს, უკ.— უვენახოს, ბ.— ბოგანოს, კ.— კომლს.

II. ცხრილი № 2-ისათვის.

1. აღმწერს თვითოვლულ გვერდზე ცალკე სვეტებად აღწერილი აქვს კომლისა და გადასახადის გამოძღვება თავის რაოდენობა, ცხრილში კი ისინი შეეიტანე ჯამებად: კომლი მე-6 უჯრაში, თავი — მე-2-ში.
2. მასვე რამდენიმე თავი გადასახადის გამოძღვების მხრივ აღწერილი აქვს ნახევარ-თავად—10; ძველ აღწერებში ჩვეულებრივ ნახევრად იწერებოდა არა თავი, არამედ კომლი.
3. მასვე ზოგიერთი კომლი მათი შეუძლებლობისა (სიღარიბისა) გამო გამოტოვებული აქვს კომლობიდან; ცხრილში ასეთები შეტანილია გამოსაღებიდან ამოშვებულთა განყოფილებაში.
4. მასვე ზოგიერთი კომლი არა აქვს კომლად აღნიშნული სტრიქონის ხაზზე უადგილობის გამო და გულისხმობს კი კომლად.
5. მასვე სწული და შეუძლებელი საზოგადოდ გადასახადიდან ამოშვებული ჰყავს, მაგრამ რამდენიმე ამგვარი აღწერილი აქვს გამოძღვებად.
6. მასვე ზოგიერთი თავი გამოტოვებული აქვს თაობიდან მიზეზის არ დასახელებით, მაგ. 2, 10; და სხვ.
7. მასვე ზოგიერთი თავი აღწერილი აქვს სწულად და მოხუცებულად, ან მოხუცებულად და შეუძლებლად და სხვ., ასეთები მე შეეიტანე ერთ-ერთ განყოფილებაში.

III. ცხრილი № 3-ისათვის.

1. ავტალას მცხოვრები ორა პირი: პაპულაშვილი ივანე და გოგიჯანაშვილი ბეჟან (მ. 11), რომელთაც უწერიათ, რომ „რუსეთს მამუკას ახლავს“ო, შეეიტანე მსახურთა რიცხვში.
2. იორ-მულანლოს მსახლობელი „ჯილაედარი“ (=ჩარვადარი) „მალა“ (3,) შეტანილია ხელკანთა რიცხვში.

IV. ცხრილი № 4-ისათვის.

1. ქ. თელავის მეორე აღწერა არის წოდებრივ-უფლებრივი. ამის მიხედვით შედგენილი არის ცხრილი ა, ე. ი. ისე, როგორც ეს აღწერისა აქვს.
2. აღმწერს ზოგიერთი რიცხვი სწორედ ვერა აქვს ნაანგარიშევი, ასე მაგ. ეპატართა კომლების მდებარ. სქესის ჯამი 120-ის მაგიერ უწერია 121, აგრეთვე მამრ. სქესის საერთო ჯამი 741-ის მაგიერ ნაანგარიშევი აქვს 743 და მდებარ. სქესისა 609-ის მაგიერ 608.
3. ხსენებული მასალისავე მიხედვით შედგენილი არის მეორე, ბ ცხრილი მოსახლეობის წოდებათა ჩვენებით.

V. ცხრილი № 5-ისათვის

1. ცნობები აღწერიდან ჩემ მიერ ამოღებულია რიცხვებად: იქ, სადაც აღწერა საზოგადოდ არ ამბობს, რომ მოსახლენი ცხოვრობენ ზენა-თესვით, მევენახეობითა და სხვ., ასეთი ცნობები ამა და შემდეგ მე-VI ცხრილშიაც შეეიტანე კომლთა საერთო ჯამის რაოდენობით.
2. აღმწერს აღწერილი ჰყავს მხოლოდ გლეხნი გარდა ს. კონდილიში მცხოვრებ ორი კომლი აზნაურისა, რომელნიც ეკუთნიან ალავერდის მონასტერს; მას ეს კომლები (აზნაურთა) და კომლების შემადგენელი სულნი მოქცეული აქვს ხსენებული მონასტრისავე კუთვნილ გლეხთა საერთო ჯამში და უკანასკნელთა (სულთა) ცალკე გამოყოფის შეუძლებლობის გამო ეს წოდებები გამოვყავი ცალკე ჯგუფად და ცხრილში შეეიტანე საეკლესიო გლეხთა რიცხვში, რომელშიაც მოქცეულნი არიან თვით აღმწერის მიერ.

3. სადედოფლო და საუფლისწულო გლეხნი აღნიშნული აქტს „ყოფ სადედოფლოდ, ყოფ, საუფლისწულოდ და აწ სახაზინო“-დ; ასეთები მე შევიტანე სახაზინო განყოფილებაში და მათ ცალკე ჯგუფებად გამოყოფის მიზნით წინ წავემძღვარე ასოები: სადედოფლოს—დ (დედეოფლისა), საუფლისწულოს—უ (უფლისწულისა),

4. აღმწერია სახნავი მიწისათვის ადგილ-ადგილ სწერს, რომ იგი საერთოა, ერთობლივ ფლობილი (совокупно владеемая земля) და გაუყოფელი ან გაყოფილი კომლზეო; ადგილ-ადგილ კი აღნიშნავად აქტს დატოვებულნი. უკანასკნელი ადგილები თავმოყრილია უმთავრესად საბატონო განყოფილებაში; ყველა ანგარიხი რიცხვები დაყენებულია საერთოდ კითხვის ქვეშ, რომელი ნიშანიც რიცხვსაც წინ უხის.

5. აღწერაში არიან გლეხები სხვადასხვა კუთვნილებისა, მსახლობელნი ერთსა და იმავე სოფელში და მფლობელნი საერთო გაუყოფელი სახნავი მიწისა; ასეთნი არიან ს.ს. შალაურს, ვანთას, კალაურს, ურიათუბანს, გიორგიშინდისს, საგარეჯოს, გაეხს, ჰიკანს, ვეფხისტყვის და ნაფრეველს (ს.ს. № № 2, 9, 11, 13, 14, 15, 52, 53, 57, 69), სადაც სახლობენ ერთად გლეხნი: სახაზინო-საბატონო, სახაზ. -საკათოლიკე, საკათოლიკე.-საეკლ., საუფლისწ.-საბატ., საბატ.-საეკლ.; ცხრილი რომ არ დამემძიმებინა, ასეთი მიწები მე მოვაქციე ერთ ცალკე განყოფილებაში და იმ სოფლებს, რომელთაც ამ მიწების ჯამში მონაწილეობა აქვთ, მიწის უჯრაში ნიშნად დავუწერებ ხსენებული ჯამისა ანუ რიცხვისაკენ წარზიდული ისარი > .

6. ტყე, რომელ სოფელსაც კი უწერია, საერთოა სოფლისა. აღმწერი უმეტეს ნაწილად სწერს, რომ სოფელს ტყე საკმარისად აქვსო და რაოდენობას კი მხოლოდ რამდენსამე სოფელს უწერს; იგიც (ტყე) ცალკე განყოფილებად გამოვყავი და იმ სოფელს, რომელსაც აქვს, ნიშნად დავუწერე ვარსკვლავი *. საერთო ჯამი არ არის გამოცენილი.

7. აღმწერს არ უწერია სახნავი მიწის რაოდენობა ს.ს. გიორგიშინდისა, საგარეჯოსი, ნინოწმინდისა, სართიქალისა და შილდის (ს.ს. № № 14, 15, 16, 22, 61) მოსახლეობისა; იგი მხოლოდ აღნიშნავს, რომ „სახნავ-სათიბი მიწა საკმარისად აქვთ“ო. მამულის საერთო ჯამის გაგების მიზნით ამ სოფელთათვის ავიღე საშუალო რიცხვი: კომლი, რომელთაც უწერიათ სახნავი მიწის რაოდენობა, არის 3574; სახნავი მიწა მათ მიერ ფლობილი კი 40824 დლიური; $40824 : 3574 = 11,5$ დღ.; ეს მოდის საშუალოდ კომლზე; სიმრგვლისათვის ავიღე 10 დლიური; იგი გაეზარავეთ თვითოეული სოფლის კომლებზე და ამ რიცხვად შევედგინე მათ მიწის რაოდენობის ჯამი; ასეა შედგენილი გიორგიშინდის-საგარეჯო-ნინოწმინდის ჯამი 3640; სართიქალისა 360 და შილდისა 130; ყველა ამით წინ დავუწერე ასო ს საშუალო რიცხვის აღსანიშნავად.

8. ს.ს. გიორგიშინდისა-საგარეჯო-ნინოწმინდისა, პატარძელისა, ყარაბულაისა, ხაშინისა და სართიქალის (ს.ს. № № 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22) სახნავი მიწის რიცხვი შეიცავს არა მარტო სახნავ მიწას, არამედ სათიბსაც; აღმწერს ერთად აქტს აღწერაილი.

9. ს. ვეფხისტყვის (№ 57) საერთო მიწის ჯამში, 850-ში, შედის სამონასტრო მიწა 550 დლიური, რომელზედაც ეს სოფელია დასახლებული და რომელსაც იგი ფლობს თავის საერთო გაუყოფელ 300 დლიურთან ერთად.

10. აღმწერს ს. ზემოხობაშინს (№ 41) 59 მამულიანი კომლიდან 39 კომლისა და ს. ნინოწმინდის (№ 16) 80 კომლის ვენახებისათვის უწერია, რომ „ზოგიერთსა აქვს“ო. საერთო ჯამის გამოყვანის მიზნით მე სამ კომლზე ერთი ვენახი ვიანგარიშე და ამრიგად ზემოხობაშინს ვენახიანად მივიღე საშუალოდ 13 კომლი და ნინოწმინდის კი 27. ამ რიცხვებსაც წინ დავუწერე ასო ს (საშუალო).

11. მასვე ხეხილისა და ფურცლის ბაღებიც საერთოდ აქვს მოხსენებული, რაოდენობა არ უწერია; სადაც ასეთები იყო, მე აღნიშნე (უჯრასა და ჯამში) ვარსკვლავით *.

12. ს. ზორბელს (№ 31) მცხოვრები 8 კომლის სახნავი მიწის რაოდენობის რიცხვი ძველადვე მელნით არის გათხუცნული და ძნელი ამოსაცნობია. ვფიქრობ, რომ იქ უნდა ყოფილიყო 300. ეს რიცხვი მოქცეულია ამ სოფლის სახნავი მიწის საერთო ჯამში, 420-ში.

13. ს. ყვარელს (№ 60) მცხოვრები 6 კომლი, მოსული დიდი ხნის წინად ქართლიდან, რომელთა კუთვნილებაც, აღმწერის სიტყვით, ცნობილი არ არის, როგორც საბატონო მიწაზე მსახლობელთა, მე შევიტანე საბატონოთა რიცხვში.

14. მამულთან კომლთა ანგარიშის დროს მხედველობაში მივიღე ჰქონდა გლეხს რამე მამული, თუნდაც ეს მხოლოდ ეგნახი ყოფილიყო, თუ არა.
15. აღწერაში ეგნახი ნაჩვენებია კომლურად, სახანავი მიწა კი დღიურად.
16. ცხრილის სათაურის ქვედა უჯრედებში ასოები აღნიშნავენ: კ.—კომლს, დღ.—დღიურს.
17. აღწერას 93 (უკანასკნელი) ფურცლის დაკარგვისა გამო მცირე ცნობები აკლთ.

VI. ცხრილი № 6-ისათვის.

1. აღწერაში არის ადგილები, როლებიც არ უჩვენებენ ამა თუ იმ სამეურნეო დარგის მიმდევართა რაოდენობას, არამედ ასახელებენ მხოლოდ ზოგიერთთ; ასეთი ადგილები მე აღვნიშნე ვარსკვლავით *, რომელიც უკმაყოფიერდით დავუწერე.

2. ერთიდაიგივე პირნი ხშირად უწევინ მეურნეობის რამდენსამე დარგს.

VII. 1801—1802 წლ. კახეთის აღწერის ტექსტისათვის.

1. აღწერის ტექსტში ადგილ-ადგილ შესწორებები არის შეტანილი: ჩამატებულია სიტყვები იმავე ხელით და იმავე მედნიით, რომლითაც ნაწერია, რამდენიმე ადგილი ამოფხვკილია და სხვ.; ტექსტში აღვნიშნე მხოლოდ ზოგიერთი.

2. აღწერის ასოები „პა“ ზოგიერთ სიტყვათა (გვარ-სახელთა და სხვ.) დაწერაში გადმოცემული აქვს მხოლოდ ერთი ასო „პა“-თი; ასეთ ადგილებში პ-ს შემდეგ მე ჩავემატე ასო ა, მაგ. იორზე მსაბლობელ მულანლოელთა აღწერილობაში და სხვ.

3. აღმწერი აღწერაში ერთი სოფლის ან მის მოსახლეთა ერთი ნაწილის მეორიდან დასაქილებლად ანუ გამოსაყოფად მმარობს ნიშანს —, რომელსაც ერთ სტრიქონზე ნ-ნ-გურ ეხედებოთ.

4. მე-13 ფურცლის წინა გვერდის პირველი სტრიქონის ბოლოს, მარცხენა ხარვეზზე სწერია ორი რალაც ნიშანი, რომელთაგან პირველი წააგავს ნ-ს, მეორე კი ნახევრის აღმნიშვნელს 0 ს, = 50.

5. 35 და 37 ფურცლების მეორე გვერდზე თავთა რიცხვის შემდეგ თვითოეულ გვერდზე ორ ადგილას არის ხაზი — .

6. აღწერაში ზოგიერთ კომლს თავთა რაოდენობა ორ უკმაოდ აქვს, მაგ. ს. „სათისპალას“ (№ 1) მსაბლობელ მე-2-ე კომლს, გენგაშვილს უწერია: | ბ ა |; ესა და ამგვარი სხვა ადგილები უნდა აღნიშნავდეს ერთ კომლად მცხოვრებ ორ ოჯახს; ამ შემთხვევაში პირველ ოჯახში არის ბ თავი, მეორეში ა თავი.

7. ტექსტში აღრიცხვა რიგით სოფლებისა და კომლებისა ჩემ მიერ არის გაკეთებული.

8. აღწერის მართლწერა უცვლელად დავტოვე ისეთ შემთხვევებს გარდა, რომელთა გაგება სხვანაირადაც შეიძლებოდა, მაგ.: „დურგლისიძე“ (1_ა) შევასწორე „დურგლი[ს]იძე“ და სხვ.

VIII. საძიებელისათვის.

1. საძიებელი შედგენილი აქვს სოფლებს, ყმათა მფლობელთ (მებატონეთ, კათოლიკოსს, ვალესია-მონასტრებს), ნასყიდ კაცთა მესაკუთრეთ, სადასურობის აღმსიშენელ ტერმინთ და გვართა და სახელთ. უკანასკნელთა (გვართა და სახელთა) საძიებელში შეტანილია ყველა ის გვარი და სახელი, რომელიც კი მოხსენებული არის აღწერაში, მაგ.: „ქილაშვილის. იოსების. მამულზე-მსახლობელი. დიაკონი. ნინია“ (4_ა), ან „უსუბერას ბიჭი. სესია“ (1_ა); პირველიდან საძიებელში არის არა მარტო „ნინია“, არამედ „ქილაშვილი იოსები“-ც, მეორიდან არა მარტო „სესია“, არამედ „უსუბერა“-ც და სხვ.

2. სახელი „ლ'თისავარ“-ის ქარავმა გახსნილია „ლუთისავარ“-ად, როგორც ეს ვხვდებოდა ს. მარტყოფის მოსახლეობის სახელთა შორის (6_ა).

ცხრილი № 2.ა.

ქაბუას ერთი უბნის მოსახლეობის კომლ-დაჩენი ცდამართვის ვაშლების მხარე 1931-1902 წლის აღწერით.

სოფელი	კომომლები			უპროსტობის		სულ			
	კანონი	ნაკეი	ნაკეც-რეკი	კომომლები		კანონი	ნაკეი	ნაკეც-რეკი	
				კანონი	ნაკეი				
1 სსთისხლა	23	30	3	3	26	33			
2 სსმნი	71	104	6	8	77	111			
3 იბრ-მუღანლი	24	23	-	2	24	30			
4 შარკუთი	151	268	21	23	171	299			
5 ნორბი	102	141	8	12	110	153			
6 ავატლა	57	97	10	12	67	109			
7 ბუღანაური	18	20	2	2	20	22			
8 რინაური	217	320	4	17	221	337			
9 მაცარი	51	86	6	10	61	119			
10 ამიან-ფი-ქალაქი	158	191	25	33	133	164			
11 ბაზუშინი	44	60	11	13	33	73			
12 ტახტინ-არეს-მდინე	61	93	8	8	69	101			
13 ახალციხე	20	28	9	8	32	31			
14 ტალის ფენი	32	28	16	26	29	110			
15 უახსრბული	15	19	7	1	15	15			
16 მთლიანი	12	16	2	3	13	19			
17 ჭაბუკი	21	29	6	17	27	26			
18 მორბი	3	4			3	4			
19 ანთანი	17	21	2	6	19	27			
20 ნაკეც-რეკი	29	126	29	20	149	168			
21 ნაკეც-რეკი	32	46	1	5	33	51			
22 შარკუთი	36	58	7	8	29	42			
23 ნაკეც-რეკი	20	36	1	3	20	32			
24 ანთანი	64	92	14	15	74	107			
25 ანთანი	18	22			18	22			
26 გრძი	23	119	16	25	91	140			
27 სსმნი	18	29	2	7	20	32			
28 სსმნი	64	98	4	9	60	104			
29 შარკუთი	241	327	1	9	246	403			
30 უახსრბული	225	223	28	37	252	265			
სულ	2038	3114	3	336	2378	3192	3		
ამჟამინდელი კომომლები	2038	3114	3		2038	3114	3		
უპროსტობის კომომლები				336	378	236	378	-	

კომომლების უბნის მხარე 1931-1902 წლის

საქართველოს ირქივი F. B.

ცხრილი № 2.ბ.

ქაბუას ერთი უბნის მოსახლეობის კომლ-დაჩენი ცდამართვის ვაშლების მხარე 1931-1902 წლის აღწერით.

სოფელი	კომომლები			უპროსტობის		სულ		
	კანონი	ნაკეი	ნაკეც-რეკი	კომომლები		კანონი	ნაკეი	ნაკეც-რეკი
				კანონი	ნაკეი			
1 სსთისხლა	3	3						
2 სსმნი	19	15	1	2				
3 იბრ-მუღანლი	2	2						
4 შარკუთი	19	15	2					
5 ნორბი	7	7	3	1				
6 ავატლა	3	3	4	3				
7 ბუღანაური	1	1						
8 რინაური	5	1	6	6				
9 მაცარი	13	13	2	3				
10 ამიან-ფი-ქალაქი	7	7	1	5				
11 ბაზუშინი	2	2	1	2				
12 ტახტინ-არეს-მდინე	3	3	1					
13 ახალციხე	6	6	1	11				
14 ტალის ფენი								
15 უახსრბული								
16 მთლიანი								
17 ჭაბუკი	4	4						
18 მორბი								
19 ანთანი	1	1	2	3				
20 ნაკეც-რეკი	12	12	2	2				
21 ნაკეც-რეკი	1	1						
22 შარკუთი	3	3						
23 ნაკეც-რეკი	3	3						
24 ანთანი	1	13	13					
25 ანთანი								
26 გრძი	4	4	5	10				
27 სსმნი	1	1						
28 სსმნი								
29 შარკუთი	5	5	10	6				
30 უახსრბული	16	16	3	11				
სულ	1	136	136	93	90	6	84	4

კომომლების უბნის მხარე 1931-1902 წლის

საქართველოს ირქივი F. B.

ცხრილი N 4-ა
 ქ. შიშველს მისახეობა შიშველთა მიხედვით 1804 წელს
 თუხულობა აქვინი

ცხრილი N 4-ბ
 ქ. შიშველს მისახეობა შიშველთა მიხედვით 1804 წელს
 ხუხულობა აქვინი

მნიშვნელობა	დასახელება	სულ	სულ	სულ
1	ვაჭარნი	62	162	120
2	დაბალი მიწათმფლობელი ხელოსანი	62	168	110
	1 მკურნალი	6	14	11
	2 მკურნალი	6	16	8
	3 მიწათმფლობელი	2	6	2
	4 ხელოსანი	2	8	8
	5 მკურნალი	1	1	6
	6 თევზჭერი	65	155	143
	7 მკურნალი	1	1	2
	8 მკურნალი	12	28	27
	9 დაბალი	2	4	4
	10 მკურნალი	10	27	13
	11 მკურნალი	5	15	15
	12 სარეზი	5	9	6
	13 დაბალი	11	32	23
	14 მკურნალი	1	1	2
	15 მკურნალი	1	3	3
	16 მკურნალი	4	5	5
	17 მკურნალი	13	30	28
	18 მკურნალი	7	23	17
	სულ	160	378	323
3	სახანძრო	15	32	25
4	მკურნალი (მკურნალი და მკურნალი)	17	19	17
	სულ	34	37	32
5	ვაჭარნი	7	19	15
	ხელოსანი (1 თევზჭერი, 2 დაბალი, 3 მკურნალი)	7	6	5
	1	1	1	2
	1	3	3	
	1	5	2	
	სულ	15	37	27
6	საბაჭოინი	4	12	8
3	ვაჭარნი	1	1	1
	ხელოსანი (1 მკურნალი, 2 მკურნალი, 3 თევზჭერი, 4 მკურნალი)	8	26	20
	1	6	13	17
	1	2	3	
	1	2	2	
	1	4	3	
	სულ	28	84	72
	სულ	312	741	609
			1350	

მნიშვნელობა	დასახელება	სულ	სულ	სულ
1	ვაჭარნი	73	193	143
2	დაბალი მიწათმფლობელი ხელოსანი	73	193	143
	1 მკურნალი	6	14	11
	2 მკურნალი	6	16	8
	3 მიწათმფლობელი	2	6	2
	4 ხელოსანი	2	8	8
	5 მკურნალი	1	1	6
	6 თევზჭერი	74	180	165
	7 მკურნალი	1	1	2
	8 მკურნალი	12	28	27
	9 დაბალი	3	5	6
	10 მკურნალი	10	27	13
	11 მკურნალი	6	18	18
	12 სარეზი	5	9	6
	13 დაბალი	11	32	23
	14 მკურნალი	1	1	2
	15 მკურნალი	1	3	3
	16 მკურნალი	5	6	6
	17 მკურნალი	13	30	28
	18 მკურნალი	7	23	17
	19 მკურნალი	8	26	20
	20 მკურნალი	1	2	3
	სულ	161	436	379
3	თანხვე (მკურნალი, მკურნალი, მკურნალი, მკურნალი)	17	19	17
	17	32	25	
	1	4	3	
	სულ	35	39	37
4	ვაჭარნი	23	57	47
	სულ	23	57	47
	სულ	312	741	609
			1350	

გ. ხორბინძე
 ცხრილის აღწერა 1801-1802 წლების საქართველოს ანტიკვების მუზეუმის მიერ

გ. ხორბინძე
 ცხრილის აღწერა 1801-1802 წლების საქართველოს ანტიკვების მუზეუმის მიერ

ბ ე ქ ს ტ ი

1. სათისჯალას. მსახლობელი. მკომოხანი.

1 ქ. ჯავახიშვილი. ნაცვალღი გოგია. ძმა ამისი სესია.	კომლი	სა	თავი	სქ
2 ქ. გენჯაშვილი. ბერუა. ამისი შვილი. დიაკონი. სვიმონ. ძმა ამისი ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. დურგლიშვილი. უცვალშვილთ: გოგია	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. საგინაშვილი. მჭედელი. ლაზარე.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. ძამნაშვილი. აბრამ. ამისი ძმა გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. სენიაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. დურგლი(ს)სიმე. დავითა.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. სამნაშვილი. მოსე. ამისი ძმა აბრამ.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. მოსიაშვილი. იოსებ. ამისი ძმა ზურაბ	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. უსუბერას ბიჭი. სესია. უცვალშვილთ	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. კახბერას ბიჭი. თბოლი. გიორგი.	კომლი	სა		
12 ქ. ოპანეზაშვილის თბოლი. პეპანა.	კომლი	სა		
13 ქ. დურგლიშვილი. შიუა. თბოლი.	კომლი	სა		
14 ქ. გულაღაშვილი. ათუა.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ნახატაშვილი. გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა

აკავ. ხიზანი კაცი

16 ქ. მამულაშვილი: ნინია	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. მღუღელი. იოანე.	კომლი	სა	თავი	სა

აკავ მსახლობელი. ოსყოფილი.

18 ქ. ბიბიშვილი. ხიმია: მთხელი.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. რატიშვილი. ივანე. ამისი ძმა შალვა	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. ჯინიაშვილი. ბეჟანა.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. ტყეეთბიღამ მოსული. მიქელიძე. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. გზირი. კაბილა.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. სთონაშვილი. ვაბრიელ.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. თასვალას. ბიჭი. უფნია	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. თუში. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ. გაბოშვილი. ბუბუა.	კომლი	სა	თავი	სა

2. სახმეად მსახლობელი. ნათლიმცემლის მონასტრის ყვანი.

1 ქ. ნახუცრიშვილი. ნაცვალღი თამაზა. შვილი ამისი. ზუცია. და თომა. და ლურსაბ.			თავი	სქ
2 ქ. ქურაშვილი. რამაზა. შვილი: გიორგი. და ანდრია.	კომლი	სა	თავი	სქ

3 ქ.	თევდოზაშვილი. იოსებ. ძმ ანისი თევდოზრე.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ.	ტაბარუჯიშვილი. იორდანე.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ.	ნახუტრიშვილი. ტეტიან.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ.	ჯოხიბრეცხაშვილი. გოგია. ამისი ძმ ა. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ.	მალაღდაძე. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ.	ბაინდურაშვილი. გოგია. ძმ ა. პეტრე. და იოანე. და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ.	ოღლანაშვილი. იმედა. შვილი. პაველ.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ.	ბაინდურაშვილი. ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ.	მამუჭაშვილი. გიორგი. ძმ ა. შავერდი. და შოთ.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ.	ვარძელაშვილი. ტეტიან. შვილი. იოანე.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ.	ტოჭრაშვილი. იაკობ. ძმ ა. ამისი დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ.	ბაინდურაშვილის ობოლი. ანდრია	კომლი	სა		
15 ქ.	ციკჭურიშვილი. ბერუა. ძმ ა. ამისი დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ.	მწარიაშვილი. დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ.	ზაქარაშვილი. ზაქარია. ძმ ის სწული. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ.	მწერიშვილი. ოთია. მოხუცებულნი. უძღურია.	კომლი	სა		
19 ქ.	ახალკაციშვილი. იოანე. შვილი. ამისი გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ.	ტატიანაშვილი. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ.	ოქრუაშვილი. დავით. და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ.	ოქრუაშვილი. ლუდველი. ლაზარე.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ.	ბაინდურაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ.	ჩიბაშვილი. გაბრიელ.	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ.	ჭიბურიშვილი. გოგია. შვილი. სოლომონ.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ.	მღებრიშვილი. იოანე. და იაკობ.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ.	შაკაკიშვილი. სვიმონ. ძმ ა. ივანე	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ.	ნახუტრიშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ.	ქოსა დათუნა. შვილი. ამისი მახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ.	ბაიდუჭი ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ.	ხეჭრელაშვილი. შოთ. ძმ ა. გლახა.	კომლი	სა		
32 ქ.	გურულა. იესე. შვილები.	კომლი	სა		
33 ქ.	მამულაშვილი. გლახა უძღურია.	კომლი	სა		
34 ქ.	მამულაშვილი. იოანე. ამისი ძმ ა. მათე.	კომლი	სა		
35 ქ.	მამულაშვილი. ბეჯანა. უძღურია. შვილი. ამისი. სოლომონ.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ.	დავითაშვილი. ჩოქელას ობოლი. იოსებ.	კომლი	სა		
37 ქ.	მებელიშვილი. ლახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ.	ბეციაშვილი. ქიტესა. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ.	ლუდველი. ანდრია.	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ.	ლუდველი. იოსებ. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ.	ბაზარული. პატარკაცი. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
42 ქ.	დევიძე. სვიმონა. გური.	კომლი	სა	თავი	სა
43 ქ.	დევიძე. იესე. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
44 ქ.	რახამაძე. სვიმონ. ძმ ა. ამისი. დავით. და კაცია. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ.	აქე ავალიშვილის. გივის შვილი. კუპარის ობოლი. ბერო.	კომლი	სა		
46 ქ.	ნიქოზელაძე. ბერუა. ბოგანო. შვილი. ამისი. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
47 ქ.	შინჯიკაშვილი. ივანე. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
48 ქ.	მარმარაშვილი. გოგია. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა

აკვე მსახლობელი: ხიზანი.

49 ქ.	ტერაშვილი. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
50 ქ.	კიბაძიძე. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა

51 ქ. ლევდელიძე. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. შილდელი. გოგია. შვილი. თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. იმერელი. ნასყიდა. გური ამისი გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ. პაპაშვილი. ზაქარია.	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. ჯაგოდინიშვილი. მახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
56 ქ. მღებარი. კიკოლა.	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ. ტოლონიძე. მიქედელი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
58 ქ. მიქელაშვილი. გაბრიელ.	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ. ტერაშვილის. მოყვარე. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. ბურდიაშვილი. ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ. ოსყოფილი. ბერუა.	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ. ლელუაშვილი. გოგია. ამისი შვილი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. ხაბაზი აბრამა. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ. ყვარელაშვილი. გლახა ძმა ამისი. თევდორე	კომლი	სა	თავი	სა
65 ქ. ლიბარტიშვილი. თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ. სუხიაშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. თორაპიშვილი. დავითა.	კომლი	სა	თავი	სა
68 ქ. კიბაძიძე. ივანე. ძმა იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
69 ქ. იმერელი. თამაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
70 ქ. ნახატა. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
71 ქ. ქარიანი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
72 ქ. ტერაშვილი. გლახა. მეორე.	კომლი	სა	თავი	სა
73 ქ. ზერიკაშვილი. ბერო. ფეიქარი.	კომლი	სა	თავი	სა
74 ქ. ბიბილური. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
75 ქ. ლაზარე ლუქელის ნასყიდი კაცი გოგია	კომლი	სა	თავი	სა
76 ქ. ყირიმელას გური იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
77 ქ. ფეიქარი. სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა

3. იორჯიელ მსახლრობენი. მუღანლოქენი. ზავზავაკის გარსეპან უშიკაღაბუხის. ყვანი.

1 ქ. ქეცხა. ყოლიჯა. ამისი ძმა. შათირი. ზიადა.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. ყოლიჯას ძმა გაყრილი. მამადხანა	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ჯილავდარი. ჰალია. ბერიკაცი. ამისი შვილი. სულე- იმან და ნაბია. აზატია			თავი	სა
4 ქ. გოგჯალი მ[ა]ქ[ა]მ[ა]დაშვილი. ბინათა. ამისი ძმა შათირი მა- მათაღა. და ლალა			თავი	სა
5 ქ. იმანვერდა. მოხუცებულთა. ძმა ფირვერდი.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. ჰალავერდა.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. ჰალავერდას ძმა მუსა	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. ყარამამად.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. ყარამამადას ძმა. ზილფიყარა:	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. ჰალიაშვილი. იმანყულია.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. ჰამადაშვილი. ალია.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. ჰამადაშვილი. ყურბანა.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. სარალია.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. ასანაშვილი. მირზაქალი	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. მოლიშვილი. ჰალია.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. შათირიშვილი. მუმბათა	კომლი	სა	თავი	სა

17 ქ. ნასიბაშვილი. ჯაფარა.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. ალაზაშვილი. ჭაქლავერდა.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. ალაზაშვილი. თალრივერდი.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. ნასიბაშვილი. უსუფა.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. ასანაშვილი. ალავერდა.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. მამადაშვილი. ალავერდა.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. მოლა. თალიბა.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. მურადაშვილი. ყურბანა.	კომლი	სა	თავი	სა

4. მარტოვს. დიდხევს. რუსთვლის ყმა.

1 ქ. სალთხუცესი. გოგილაშვილი: სახასო. იოსებ. ძმა პაპა	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. ნაცვლიშვილი. დავით. შ (?).	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ჭილაშვილი. დეკანოზი. მღუდელი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. ჭილაშვილი. მხარებელი. შვილი. ფრიდონ.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. ჭილაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. ჭილაშვილის. გლაზასი ობოლი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. ჭილაშვილის. იოსების. მამულზე. მსახლობელი. დიაკონი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. მამამთავარი. დიღებაშვილი. გივი.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. მჭედლიშვილი. გოგია. ძმა ჭიტესა.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. მჭედლიშვილი. ომან.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. მჭედლიშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. ფერაშვილი. გარსევან.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. ფერაშვილი. ლაზარე. ძმა. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. ფერაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ფერაშვილი. იესე. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. მანუშაშვილი. იასე. ძმა. ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. კუმელაშვილი. ლაზარე.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. კუმელაშვილი. შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. ბანეთიშვილი. დარჩია.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. ბანეთიშვილი. დავითა ძმისწული. ნინია. და გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. ბანეთიშვილი. შერმაზან. ძმა. ტეტია.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. იორდანაშვილი. გლაზა. ძმა. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. კანდელაკიშვილი. გაბრიელ.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. კანდელაკიშვილი. ახალი გაყრილი. დემეტრე	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. დეკანოზის მამულზედ მსახლობელი. გლაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ. გლაზა[ს]სახლისკაცი. გოგია. ობოლი	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. უტარნიაშვილის მამულზედ მსახლობელი. იესე. ძმა ბასილა	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. კოტორელი. გელიაშვილი. დემეტრე. უვენანო	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ. კოტორელი. გიორგი. გელიაშვილი. უვენანო	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. კოტორელი. ივანაშვილი, სვიმონ და ამბროსი. უვენანო	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. იონაშვილი. ჩათრიძის მამულზედ. აბრამ.	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. მამამთავრიშვილი. იოსებ. და გოგია და ბეჟან. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. ორკვერაშვილის მამულზედ. მსახლობელი. ბასილ. და დიაკონი პეტრე	კომლი	სა	თავი	სა
34 ქ. კანდელაკიშვილის მამულზედ. მსახლობელი. ბასილ	კომლი	სა	თავი	სა

35 ქ. კანდელაკიშვილი. ომან.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ. კანდელაკიშვილი. ათანელი.	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. გაბარაშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ. კანდელაკიშვილის მამულზედ მსახლობელი. ლუთისვარ. უვენახო. შვილი ამისი გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ. პართენ ბერის ძმისწული. აბრამ ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ. გიორგი. ლუდლიშვილი. ლაზარე. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ. ლორიაშვილი. მახარე. ძმა დავით. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
42 ქ. ნასყიდი შიო. ნასყიდს მამულზედ. ახალ დასახლებული ბოგანო. ამისი ცოლის ძმა სოლომან.	კომლი	სა	თავი	სა
43 ქ. მერელაშვილის. ობოლი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა

აქვე მსახლობელი. ხიზანი.

44 ქ. იმერლიშვილი. გაბრიელ. შვილი ლაზარე.	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ. საცხენელი. ნაწილაშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
46 ქ. საცხენელი. ყარაული გივი.	კომლი	სა	თავი	სა
47 ქ. საცხენელი. ორუჯაშვილი. პატა. შვილი გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
48 ქ. საცხენელი. მჭურჭლიშვილი. დავითა.	კომლი	სა	თავი	სა
49 ქ. დავითა ხიზანი. ამისი ძმისწული. აბრამ. მეფინი ბე	კომლი	სა	თავი	სა
50 ქ. ყაბიშვილი. მამკოდელი. ქაიხოსრო შვილი. იოსებ	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. ხიზანი ბერუა. მოხუცებული შვილი. გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. ბერუას ძმა ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. კახაბრიშვილი. ქიტესა	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ. ნასყიდი ფეიქარი ბერუა. შვილი. იოსებ ხაბაზი	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. ნასყიდი ლუთისია. ძმა ტეტია.	კომლი	სა	თავი	სა
56 ქ. ნასყიდი. თედორე.	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ. ჩაგუას ობოლი.	კომლი	სა		
58 ქ. ფეიქარი ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ. ჭორაულა ნინია ფეიქარი.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. გვარამე. გოგია ფეიქარი.	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ. მამკოდელი. ადიკაშვილი. ქიტესა.	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ. მამკოდელი ოროჯანდაშვილი გოგია. და ანტონი	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. პაღლე ლუდელი.	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ. ქართველას ობოლი. გლახა	კომლი	სა		
65 ქ. მამკოდელი. გულიაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ. იამანიშვილი. ნასყიდი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. იმერელი. კვირია.	კომლი	სა	თავი	სა
68 ქ. ბასილას ობოლი.	კომლი	სა		

5. ნოტიოსი რუსთველის შმა.

1 ქ. მუხიაშვილი გოგია. ძმა იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. დელუბაშიშვილი. ყარაული გელია. ამისი მამა შეუძლებელია			თავი	სა
3 ქ. დელუბაშიშვილი მიხანა. შვილი სოსია	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. თათარიშვილის მამულზედ გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. სუხიტაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. დონიაშვილის მამულზე. გოგია. და რამაზ	კომლი	სა	თავი	სა

7 ქ. ადიკაშვილი. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. ადიკაშვილი. გოგია შვილი ბასილა. გოგია. დამბლა			თავი	სა
9 ქ. ახალი დასახლებული. ტალიკიშვილი. გლახა. ძმა ნინია. უეცნახო			თავი	სა
10 ქ. აფხაზიშვილის ობოლი	კომლი	სა		

აკვ მსახლობელი ხიზანი

11 ქ. ბაქარა. ამისი შვილი, თევდორე. მამკოდელი	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. მამკოდელი. ყრანტალაშვილის. ობოლი.	კომლი	სა		
13 ქ. საცხენელი. შერმაზან. ძმა დათია	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. დაღელიშვილი. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა

6. მარტყოფს დიდხეხს. სახასო.

1 ქ. გუგუნაშვილი ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. გუგუნაშვილი. დათია.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ლუჭაშვილი. სიხარული. შვილი აბრამ. თოფჩი.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. ლუჭაშვილი. გარსევან. ამისი ძმა გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. შვეტიშვილი. რამაზ. შვილი: სესია.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. შვეტიშვილი. მათე.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. შვეტიშვილი.— სულხან	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. შვეტიშვილი. ნინია. ამისი ძმა, სოსია.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. შვეტიშვილი. გარსევან. ძმა ზაზა. თოფჩი	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. შვეტიშვილი. გივი.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. ძამაშვილი. ნასყიდა.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. ჩიტრეკაშვილი. მოურავის ნაცვალე. ლაზარე. ძმა. გარსევან. და ივანე.			თავი	სა
13 ქ. ჩიტრეკაშვილი. ქრისტესია.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. ჩიტრეკაშვილი. ომან.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ჩიტრეკაშვილი. მიქელ. შვიდილებელი. ბოგანო	კომლი	სა		
16 ქ. გვარაძე მოსე. ძმა ბასილა.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. ჩიტიაშვილი. გოგია. შვილი ბასილა. და ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. შოშიაშვილი. ფირან. ძმა გოგია. და შოშია. და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. შოშიაშვილი. ნაცელიშვილი. იობ.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. შოშიაშვილი. ნაცელიშვილი. იესე. ძმა ტეტია. და გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. კობიაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. კობიაშვილის ობოლი. ლაზარე	კომლი	სა		
23 ქ. კობიაშვილი. ნიკოლოზ.	კომლი	სა		
24 ქ. კობიაშვილი. ხურაბაშვილი. გოგია. თოფჩი. ძმა შვერდი. და დათია.			თავი	სა
25 ქ. შინჯიკაშვილის ბასილას ობოლი გიორგი	კომლი	სა		
26 ქ. შინჯიკაშვილი. გიორგი. შვილი. ინდო.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. ებიტაშვილი. ობოლი. გიორგი.	კომლი	სა		
28 ქ. ებიტაშვილი. ობოლი. შერმაზან.	კომლი	სა		
29 ქ. ებიტაშვილი. იესე მოხუცებული. შვილი სეიმონ და ზაქარია. და მოსე			თავი	სა

¹ აქ ამოწმობია რალაც სიტყვა და მისი ადგილი გაზაზღვრია.

30	ქ. ებიძაშვილი. ივანე. ძმა ლუდელი. ანტონი. და ასლამაზ. და დაეთო. და ქიტესა			თავი	1ქ
31	ქ. ძამაშვილი. ომან. ამისი ძმა. აბრამ. მდიენის მსახური. და ლაზარე.			თავი	1ქ
32	ქ. ძამაშვილი. დაეთო.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
33	ქ. ძამაშვილი. დათუნა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
34	ქ. ძამაშვილი. გიორგი.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
35	ქ. ძამაშვილის ბასილას ობოლი. ბოგანო ძამა. (?)	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
36	ქ. ხუცუნაშვილი. ქრისტესია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
37	ქ. მზარეულიშვილი. სოლომონ. ამი[ს]სახლისკაცი. პაპია.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
38	ქ. მზარეულიშვილი. გლაზა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
39	ქ. მზარეულიშვილი. სვიმონ.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
40	ქ. მზარეულიშვილი. ნინიას ობოლი. ტეტია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
41	ქ. ტაბლიაშვილი. გოგას ობოლი. ნინია	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
42	ქ. ტაბლიაშვილის დარჩიას ობოლი: ტეტია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
43	ქ. კეფრაშვილი. ბერო ამისი შვილი. გლაზა.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
44	ქ. კეფრაშვილი მოსეს ობოლი. თევდორე	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
45	ქ. კეფრაშვილი. სიხარული.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
46	ქ. ბადუაშვილი. ივანე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
47	ქ. ითაშვილი. ფიცხვერა. შვილი. ლაზარე.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
48	ქ. ითაშვილი. დათია. შვილი. ნინია.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
49	ქ. სტეფანაშვილი. ფიცხველა იასაული. შვილი. ნინია. და იოსებ.			თავი	1გ1
50	ქ. სტეფანაშვილი. ზურაბა. ძმა გოგია.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
51	ქ. ბერუაშვილი. გარსევან. ამისი ძმა მოსე	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
52	ქ. ოსიყმაშვილი. ზალ. ძმა გიორგი.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
53	ქ. ოსიყმაშვილი. ქიტესა. წმინდის გიორგის აღავერდის ქმა. ბოგანო	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
54	ქ. გოძიაშვილი. გაბრიელ. ბოგანო. შვილი. სიხარული. სამცხეთო	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
55	ქ. ბადუაშვილი. გიორგი. შვილი. ნინია.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
56	ქ. ზინდრიშვილი. დათია	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
57	ქ. ზინდრიშვილი. იოთამ. ძმა გიორგი.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
58	ქ. კუპრაძე აბრამ.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
59	ქ. ჯამასაშვილი. დალაქი გიორგი	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
60	ქ. ჯამასაშვილი. ლუთისნავარ.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
61	ქ. ჯამასაშვილი. ივანე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
62	ქ. ჯამასაშვილი. ლაზარე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
63	ქ. კობლიშვილი. დათუნა. ძმა ლაზარე.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
64	ქ. ტოტიკაშვილი. ქიტესა. ძმა ზურაბ.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
65	ქ. ტოტიკაშვილი. გიორგი.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
66	ქ. მანაულიშვილი. ლაზარე. ძმა ქიტესა.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
67	ქ. ძაგანაშვილი. იესე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
68	ქ. ძაგანაშვილი. გზირი. აბრამ. ძმა. — ¹ ბასილა	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
69	ქ. ზვირიაშვილის. მეუღლე. ძამულზე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
70	ქ. ბედნიანიშვილი. იესე. ძმა დემეტრე.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
71	ქ. ჯვრანაშვილი. ზურაბ. ძმა. გურგენ. იასაული. ძმისწული. ფირან. და სვიმონ.			თავი	1დ1
72	ქ. ჯვრანაშვილი. პეტრე. იასაული. ძმისწული. სოლომან.	კომლი	1ს1	თავი	1ბ1
73	ქ. ებილაშვილი. ივანე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
74	ქ. გოგილაშვილი. აბრამ. ძმა. ზალ. და ტეტია. იასაული.	კომლი	1ს1	თავი	1გ1

¹ აქ ადგილი ამოფხვკილია და გახაზული.

75 ქ. გოგილაშვილი. იობ. ძმისწული. დათია.	კომლი	სა	თავი	სა
76 ქ. გოგილაშვილი ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
77 ქ. გოგილაშვილი. ლაზარე. შვილი. სოსია.	კომლი	სა	თავი	სა
78 ქ. გოგილაშვილი წარმახანის ობოლი. გიორგი	კომლი	სა		
79 ქ. გოგილაშვილის დაეითას. შვილი იესე	კომლი	სა	თავი	სა
80 ქ. თვალაშვილი. ქიტესა.	კომლი	სა	თავი	სა
81 ქ. კუჭანაშვილი. სოსია	კომლი	სა	თავი	სა
82 ქ. ჩინაშვილი. სოლომონ. ამისი ძმა გიორგი. იასაული. ძმა ანდრია	კომლი	სა	თავი	სა
83 ქ. ბეჟანიშვილი. ლედიელი. ზაქარია.	კომლი	სა	თავი	სა
84 ქ. დედა ლამაზიშვილი. ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
85 ქ. დედა ლამაზიშვილი. ყარაული. თამაზა. ძმა. ოთარა.	კომლი	სა	თავი	სა
86 ქ. თურქიაშვილის. აღლანას შვილი. თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
87 ქ. თურქიაშვილის. ბერას ობოლი. გიორგი.	კომლი	სა		
88 ქ. ნოქრის მამულზე დიმიტრელი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
89 ქ. ზანანაშვილის ობოლი. გლახა	კომლი	სა		
90 ქ. კორახაშვილი. თამაზა. ძმა. ბერუა.	კომლი	სა	თავი	სა

აქვე სახასო: მამულში. ხიზანი.

91 ქ. წმინდა საფლავის ყმა მღებრიშვილი. გლახა	კომლი	სა	თავი	სა
92 ქ. დალაქი აბრამა.	კომლი	სა	თავი	სა
93 ქ. ნასრანიშვილი. გოგია. ძმა შიო.	კომლი	სა	თავი	სა
94 ქ. გოჭურაშვილი. ზურაბა.	კომლი	სა	თავი	სა
95 ქ. სამცხეთო. ტუტია და ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
96 ქ. ბარახაშვილი. თამაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
97 ქ. ტუმგლია. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
98 ქ. წერეთელაშვილი. ზაქარია. ძმა ოსეფა.	კომლი	სა	თავი	სა
99 ქ. სამცხეთო. ხუციშვილი. იორდანე. შვილი იესე	კომლი	სა	თავი	სა
100 ქ. სამცხეთო. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
101 ქ. პეტრე. ხიზანი.	კომლი	სა	თავი	სა
102 ქ. დავითელა. იმერელი.	კომლი	სა	თავი	სა
103 ქ. იმერელი. სეიმონა.	კომლი	სა	თავი	სა
104 ქ. მეწისქვილე. აბრამა.	კომლი	სა	თავი	სა
105 ქ. აბრამა[ს]სახლისკაცი. ლაზარე.	კომლი	სა	თავი	სა
106 ქ. ჩავერულაშვილი. ზურაბა.	კომლი	სა	თავი	სა
107 ქ. ფეიქარი. ნინუა.	კომლი	სა	თავი	სა
108 ქ. ობოლ გოგია. აღდქაშვილი. ძმა. ლაზარე	კომლი	სა	თავი	სა
109 ქ. ლარიბა. ხიზანი	კომლი	სა	თავი	სა
110 ქ. გვარამე. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
111 ქ. დურგალი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
112 ქ. იმერელი. კიკოლა.	კომლი	სა	თავი	სა
113 ქ. პენტელაშვილი. გოგია. ძმა თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
114 ქ. ფეიქარი დავითაშვილი გოგია ძმა მიქელა	კომლი	სა	თავი	სა
115 ქ. მეწისქვილე. ვიქტუა.	კომლი	სა	თავი	სა
116 ქ. მეწისქვილე. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
117 ქ. ლეშვილი. (?) ანდრია.	კომლი	სა	თავი	სა
118 ქ. შინჯიკაშვილის გიორგის ნასყიდი. იაკობ.	კომლი	სა	თავი	სა
119 ქ. ამისივე ხიზანი. იმერელი საყვარელიძე.	კომლი	სა	თავი	სა
120 ქ. შამცქეუაშვილის ნასყიდი. ზურაბა. ძმა გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა

121	ქ. თბილელის ყმა. სოსია. მემკვიდრე. ძმა ამისი გოგია.	თავი	121
122	ქ. მარტია. ხიზანი.	კომლი	121 თავი 121
123	ქ. იმერელი. თამაზია. რუსთელის მამულში მსახლობელი რუსთელისა არის.	კომლი	121 თავი 121
124	ქ. აქავე. სოლომან. ავალიშვილის ყმა. კნოტიშვილი. ობოლი. გლაზა ქ. აქავე ესიტაშვილის. ფარსადანის ყმა.	კომლი	121 თავი 121
125	ქ. წინჯააშვილი. იაკობ. ძმა საბა.	კომლი	121 თავი 121
126	ქ. ხახიაშვილი. სიხარული.	კომლი	121 თავი 121
127	ქ. ხახიაშვილი. აბრამ.	კომლი	121 თავი 121
128	ქ. ფაციაშვილი. ღუდგელი. დავით. ქ. აქავე ნაზირის. ბარამას ყმა.	კომლი	121 თავი 121
129	ქ. იმედაშვილი. თამაზა. ძმა ნინია.	კომლი	121 თავი 121
130	ქ. ქოჭაშვილი. პეტრე.	კომლი	121 თავი 121
131	ქ. გვგობაშვილი. ივანე. შეუძლებელი. შვილი. ბეჟან	კომლი	121 თავი 121
132	ქ. იროდიონ. მორდღლის ყმა. ხათაშვილი. გოგია. გუმბათაშვილის მამულზე.	კომლი	121 თავი 121
133	ქ. ამ იროდიონის. მამულში. ხიზანი. ანდრია.	კომლი	121 თავი 121
134	ქ. ამისვე სახლისკაცი. ხიზანი სოსია.	კომლი	121 თავი 121

7. ნოტიო სხასო. მემკვიდრე.

1	ქ. ბატონის. კარის. მღუდელი. ბადრიძე. აზნაურ შვილი. ქრისტეფორე. ძმა ამისი მარტყოფის ნაცვალდი. ნიკოლოზ. ძმისწული. დიონოსი.	კომლი	121 თავი 121
2	ქ. კლიკიშვილი. ქიტესა. ძმა ამისი თევდორე.	კომლი	121 თავი 121
3	ქ. კლიკიშვილი. დემეტრე.	კომლი	121 თავი 121
4	ქ. კლიკიშვილი. იესე.	კომლი	121 თავი 121
5	ქ. ჯერათაშვილი. ახალი დასახლებული. თამაზა	კომლი	121 თავი 121
6	ქ. ბატკუაშვილი. თბილელის ყმა. დავითა.	კომლი	121 თავი 121
7	ქ. სომხიშვილი. ზურაბა.	კომლი	121 თავი 121
8	ქ. ძიძიაშვილი. გოგია. ძმა ლაზარე. და ნინია.	კომლი	121 თავი 121
9	ქ. კოკიტაშვილი. ივანე.	კომლი	121 თავი 121
10	ქ. მამადაშვილი. სოსება. შვილი. გოგია.	კომლი	121 თავი 121
11	ქ. მამადაშვილი. კიკელა. ძმა. რამაზა. თოფჩი	კომლი	121 თავი 121
12	ქ. მამადაშვილი. აბრამა. წმისწული. (sic) გოგია.	კომლი	121 თავი 121
13	ქ. ტაბლაშვილი. ღუდგელი. იესე შვილი. სოლომონ.	კომლი	121 თავი 121
14	ქ. მამადაშვილი. ივანე.	კომლი	121 თავი 121
15	ქ. ცისკარაშვილის მამულზე. დავითა იმერელი.	კომლი	121 თავი 121
16	ქ. კოპილაშვილი. დავითა. მოხუცებული. შვილი. ბერი. ძმა გოგია.	კომლი	121 თავი 121
17	ქ. კოპილაშვილი გლაზა.	კომლი	121 თავი 121
18	ქ. გიუნაშვილი. ქიტესა. თოფჩი. ამისი ძმა	კომლი	121 თავი 121
19	ქ. გიუნაშვილი. ბერუა.	კომლი	121 თავი 121
20	ქ. ჯოჯიაშვილი. ბასილა.	კომლი	121 თავი 121
21	ქ. ზანჯაშვილი. გურგენა. შვილი. სიხარული. მემარბათე	კომლი	121 თავი 121
22	ქ. ხახიაშვილი. მჭედელი. გიორგი. ძმისწული დავით.	კომლი	121 თავი 121
23	ქ. ხახიაშვილი. იესე. ძმა ზიზანა.	კომლი	121 თავი 121
24	ქ. ხახიაშვილის. ობოლი. დემეტრე.	კომლი	121
25	ქ. იმერლიშვილი. ქრისტესია.	კომლი	121 თავი 121

26 ქ. ქობილაშვილი ომანა.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. ქობილაშვილი. ტეტია.	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. ოსიყმაშვილი ივანე. ძმა ვოგია და ჭიტესა	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ. ოსიყმაშვილი. ასლამაზ.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. ოსიყმაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. კლიკიშვილი. აბრამ ამისი ძმა გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. კლიკიშვილი მანჭულა	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. მფიქალაშვილი. და ლაქი პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
34 ქ. წიბახაშვილი. ზურაბ ძმა გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
35 ქ. ყუმფარაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ. ვარდიაშვილი. მეკო დე ბასილა.	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. კურატიშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ. კუდაშვილი გოგია. ძმა ივანე. თოფჩი.	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ. განჯაშვილი. დათუნა. ძმისწული. მზვარეული. ზარიძე. შვილი ნინია.			თავი	სა
40 ქ. ფოფიაშვილი. დავითა. შვილი. ანტონი.	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ. ბარენაშვილი. გოგია. მოხუცებულნი. შეუძლებელი	კომლი	სა		
42 ქ. დალაქიშვილი. გოგია. ძმა სიხუა.	კომლი	სა	თავი	სა
43 ქ. შებაშის შვილი. ჭიტესა. ობოლი.	კომლი	სა		
44 ქ. ყუმტუხიშვილი სოსია.	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ. სომხიშვილი გიორგი. ამისი ძმა პეპანა.	კომლი	სა	თავი	სა
46 ქ. სომხიშვილის ობოლი. გლაზა	კომლი	სა		
47 ქ. სომხიშვილი. კეკელა. ძმა სოსია.	კომლი	სა	თავი	სა
48 ქ. ნიკოლაშვილი. იესე. ძმა ომან	კომლი	სა	თავი	სა
49 ქ. ნიკოლაშვილი. დავითა. მზვარეული.	კომლი	სა	თავი	სა
50 ქ. ნიკოლაშვილი გზირი პეტრე მოხუცებულნი შვილი გლაზა	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. მამნიაშვილი. დავითა. ძმა. იოსებ	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. მამნიაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. მამნიაშვილი. იესე. შვილი. ბასილა	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ. მამნიაშვილი. ლაზარე.	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. ყრუიშვილი მაქარა. მოხუცებულნი. შვილი. დავითა. და ბეჯან თოფჩი.			თავი	სა
56 ქ. ყრუიშვილი. გოგია. მზვარეული.	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ. აბრამაშვილი. ლუდელი. სვიმონ. მოხუცებულნი. ძმა დემეტრე. შვილი. იოსებ დიაკონი.			თავი	სა
58 ქ. აბრამაშვილი. მიქელა.	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ. აბრამაშვილი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. ტაკაშვილი. იესე. ძმა გარსევან. და გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ. ტაკაშვილი. ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ. ტაკაშვილი. ომანა	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. ტაკაშვილი. ბასილა იასაული.	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ. ვარდიაშვილი. გარსევან. მოხუცებულნი. შვილი. აღდგომელი. დარჩია			თავი	სა
65 ქ. ზორიაშვილი. დავით. ძმა სიხარული. შვილი. გიორგი. და ვაბრიელა სალთხუცის მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ. ცილიკურიშვილის შვილის მამულზე ოთარია. შვილი სვიმონ	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. ცოფურაშვილი. ივანე. მოხუცებულნი. შვილი. ზურაბ. მოურავის მსახური.			თავი	სა
68 ქ. ცოფურაშვილი. ზაქარია.	კომლი	სა	თავი	სა

69 ქ. ცოფურაშვილი. სესია.			
70 ქ. ცოფურაშვილი. ლაზარე მოხუცებულ შვილი ქაიხოსრო.	კომლი	სა	თავი
71 ქ. ცოფურაშვილი. ლუდელი. სვიმონ. ძმა გოგია. და გაბრიელ. და ბასილ.	კომლი	სა	თავი
72 ქ. უსტარაშვილი. ზურაბ.			თავი
73 ქ. უსტარაშვილი. სიხარული.	კომლი	სა	თავი
74 ქ. უსტარაშვილის. ობოლი. გარსევან.	კომლი	სა	თავი

აკე მსახლობელი. ნორიოს ხიზანი.

75 ქ. ვარძელაშვილი. გოგია. ძმა ბასილა.	კომლი	სა	თავი	სა
76 ქ. ჭოჭანი გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
77 ქ. თათარაშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
78 ქ. ცოფურაშვილის ნასყიდი. ოსი დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
79 ქ. ცოფურაშვილის ნასყიდი. ფეიქარი პეტრია	კომლი	სა	თავი	სა
80 ქ. სომეხ დავითაშვილი. არუთინა. შვილი. ასლან. და სოსია.	კომლი	სა	თავი	სა
81 ქ. იაბიშვილი. თამაზა. ძმა. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
82 ქ. ჯავახიშვილი. ჭიტესა. ძმა სოსია	კომლი	სა	თავი	სა
83 ქ. სომეხი არუთინა. შვილი დავით	კომლი	სა	თავი	სა
84 ქ. ფეიქარი ოქრუა. შვილი. ნინია. და ზაქარია.	კომლი	სა	თავი	სა
85 ქ. დალაქი ნინია. ძმა პოდოსა.	კომლი	სა	თავი	სა
86 ქ. შაუაშვილი ვართანა. ძმა თათუა.	კომლი	სა	თავი	სა
87 ქ. ეშვიკალაბაშის თამაზის მსახური. გოგია. შვილი ამისი.	კომლი	სა	თავი	სა
88 ქ. შაუა[სსიძე ბერუა.	კომლი	სა	თავი	სა
89 ქ. მანგლელის ცმა. პეტრე ობოლი.	კომლი	სა	თავი	სა
90 ქ. ანდრია შეუძლებელი. შვილი. გოგია. და არუთინა.	კომლი	სა	თავი	სა
91 ქ. სამცხეთო. კლდეისელი. დავით. შვილი სიხარული.	კომლი	სა	თავი	სა
92 ქ. სამცხეთო კლდეისელი ლაზარე	კომლი	სა	თავი	სა
93 ქ. კახაბრიშვილი. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
94 ქ. ცოფურანთ მამულში. თევდორე. შვილი ქიტესა.	კომლი	სა	თავი	სა
95 ქ. იმერელი. პატელა.	კომლი	სა	თავი	სა
96 მჭედელი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა

8. ავჯალას. გურამიშვილის. ეფრემის ყმა.

1 ქ. კაკალაშვილი. გოგია. ძმა ამისი ავეტიქა და თათულა და პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. ვარდანაშვილი. არუთინა. ძმისწული. ებიტა	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. პაპულაშვილი. გოგია. ამის ძმა იოანე რუსეთს მამულკასახლაეს.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. ტისკარაშვილი. პაპუა მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
5 ვარდანაშვილი. ბეჟანა.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ოზარაშვილი. ცალთვალი. დავით. შეუძლებელია	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. ვარდანაშვილის ობოლი. ზაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. ვარდანაშვილი. თანდილა.	კომლი	სა	თავი	სა

აქვ. მაიორის ობლის ზურაბის ყმა.

9 ქ. უშანგაშვილი, პატარკაცი, მსახური, ძმა გლაზა, და თედუა	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. ჩულუნაშვილი, ზაზა, ძმისწული, იოსებ	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. ვარდანაშვილი საქუა.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. ივანიშვილი, გიორგი, ძმა იოსებ,	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. ახალი გაყრილი, ივანიშვილი, დავით,	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. გოგიჯანაშვილი, ბუჯან, ამის ძმა თედორე, რუსეთს მამუკასთან არის	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ბოლო განიერიშვილი, მოხუცებუღი	კომლი	სა		
16 ქ. ბიაშვილი გოგია შვილი, დათია,	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. ქალაქში მსახლეობელი, გორიტაშვილი მამუკა,	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. აქავ, ობლის მამულში, ხიზანი რუსეთელის ყმა, გოგია, წიღლაშვილი	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. თბილელის ყმა, ქიტესა, ცალთვადი, შვილი გოდერძი	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. ჯაბიაშვილი სოსია, ამოწყვეტილი,				
21 ქ. ლევიშვილი დავით ამოწყვეტილი,				
22 ქ. გურამ, გურამიშვილის ყმა, მისურაძე, პეტრე, ძმა მასურა, შვილი ნინია, და ტეტია,			თავი	სა

აქავ ავქალას, ზალ გურამიშვილის ყმა.

23 ქ. მიქელიშვილი: აზნაურ შვილი, ივანე, ძმისწული, დავით, ქაიხოსრო, და მიხეილ			თავი	სა
24 ქ. გულაშვილი, მსახური გოგია, ძმა ნინია, და აბრამ,	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. ჯაბიაშვილი, დათუნა, მოხუცებუღი, შვილი, პაპუა, მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ. მამაგულაშვილი, ზურაბ,	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. საქუაშვილი, ნინია,	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. საქუაშვილი, პეტრია, ფეხწამხდარი,	კომლი	სა		
29 ქ. მენაბდიშვილი, გიორგი,	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. ხახულაშვილი მოსე,	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. ტერტერაშვილი, მსახური, ერაპეტა,	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. ალუღიშვილი, ყაზარა,	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. შარაბაძიშვილი, ობოლი, სოლომონ, მსახური,	კომლი	სა		
34 ქ. ვარამაშვილი, თათულა,	კომლი	სა	თავი	სა

აქავ ამისავ მამულში, ხიზანი

35 ქ. ჩოკაშვილის ყმა, ნინია, ძმა დავითა,	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ. ჩოკაშვილის ყმა, მეორე ნინია მუხისგული	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. ომან ქალაქურის მოურავის ყმა, კოზოლაშვილი, ნინია, ძმა გლაზა	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ. მარტამ ბატონიშვილის ყმა, მწარიაშვილი, გოგია, ძმა პატა,	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ. იმერელი დავითა,	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ. წმინდისიონის ყმა: დეკანოზი, მახარობელი, ძმა ნინია, და კაკოლა	კომლი	სა	თავი	სა

41 ქ. წმინდისიონის ყმა ისაკ. შვილი. კიკოლა.	კომლი	სა	თავი	181
42 ქ. წმინდის სიონის ყმა. მცხეთას მყოფი ხაზხაძე ივანე. შვილი. ამისი. დათუნა			თავი	181
43 ქ. სომეხი. ოქაქნეხა. განჯელი.	კომლი	სა	თავი	181
44 ქ. თამაზის ყმა და მხეჭაბუკ მდივანბეგის ობლისა. მახარე ძმა ბეჟან	კომლი	სა	თავი	181

ქ. აქავ ავქალას. გურამიშვილის. ლევანის ყმა

45 ქ. გოგოლაშვილი. ბეჟანა. ძმისწული. პეტრე	კომლი	სა	თავი	181
46 ქ. ხაზხაძე. ლაზარე მოხუცებული შვილი ნინია	კომლი	სა	თავი	181
47 ქ. ხაზხაძე. იორდანე. შვილი. მამუჯა. და პიპია.	კომლი	სა	თავი	181
48 ქ. წუნელიაშვილი. დავითას ობოლი. გლახა	კომლი	სა		181
49 ქ. ბიაშვილი გიორგი. სნეული.	კომლი	სა		181
50 ქ. გორგინა. მუახლიშვილი. მსახური:	კომლი	სა	თავი	181
51 ქ. იალღუაშვილი. სომეხი. მსახური. ბატუა.	კომლი	სა	თავი	181
52 ქ. განჯი დამ მოყვანილი. აკოფა. მოხუცებუ- ლი ++ კეითხოს	კომლი	სა		181
53 ქ. კოტორაშვილი. რუსთველის ყმა. ბერუა. ხიზანი.	კომლი	სა	თავი	181
54 ქ. სომეხი. ვეტისა.	კომლი	სა	თავი	181
55 ქ. მოლარეთხუციშვილის დავითის. ყმა. ხიზანი. ქოჩორა	კომლი	სა	თავი	181

ზემო ავქალას ქათალიკოზის ყმა.

56 ქ. ბეციტაშვილი. ნაცვალის. ლომი. შვილი. ამისი. ბეციტა. და გიორგი. და იოსებ.			თავი	181
57 ქ. ბეციტაშვილი. ბერუა. შვილი. ქრისტესია დიაკონი.	კომლი	სა	თავი	181
58 ქ. ბეციტაშვილი. იესე. შვილი. ლომსაური.	კომლი	სა	თავი	181
59 ქ. ბეციტაშვილი მუშანა. ბიძაშვილი. ტეტია.	კომლი	სა	თავი	181
60 ქ. შამანაური. ბერუა შვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	181
61 ქ. შამანაური. გოგია.	კომლი	სა	თავი	181
62 ქ. შამანაური. ჯალღანას ყმა პატარაკაცი. ძმა ამისი. ბეჟანა. მსახური	კომლი	სა	თავი	181
63 ქ. ბუთიაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	181
64 ქ. ბეჟრაშვილი. მანძულა. შვილი. ბერუა.	კომლი	სა	თავი	181
65 ქ. მღუდელი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	181
66 ქ. დავით. კვეხერლის ნასყიდი. ჯავდაგური. აბრამა. ძმისწული მახარე	კომლი	სა	თავი	181
67 ქ. სუხიაშვილი დავით. ბიძაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	181

9. გულარაუზის. ხიზიაშვილის გიორგის ყმა.

1 ქ. კავთელი კაცია. ძმა ივანე შვილი. მსახური	კომლი	სა	თავი	181
2 ქ. ბიბიაშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	181
3 ქ. ბიბიაშვილი. ხაზა.	კომლი	სა	თავი	181
4 ქ. ნადიაშვილი. პატარაკაცი. შვილი. ლუკა.	კომლი	სა	თავი	181
5 ქ. ბიბიაშვილი. გრიგოლ. ობოლი.	კომლი	სა		181
6 ქ. აქავ. ამასთანე. სამცხეთო. ლაფანაშვილი გოგია. ძმა. ბერი. და ბეჟან.			თავი	181

7 ქ.	სამცხეთო, ლაფანაშვილი, იესე ძმა, გოგია	კომლი	სა	თავი	ის
8 ქ.	მირწობლიძის, ნოდარის ყმა, ქუფრიაშვილი: კალ- მახელი, ძმა ხაზა, შვილი ლთისაგარ და დემეტრე	კომლი	სა	თავი	იდ
9 ქ.	ქუფრიაშვილი გიორგი, შვილი, ივანე და აღდგომელი	კომლი	სა	თავი	იგ
10 ქ.	ქუფრიაშვილი, ქუფრია, ძმისწული, ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	ის
11 ქ.	ქუფრიაშვილი, არჯალა, ტყვეობიდან მოსული.	კომლი	სა	თავი	სა

აკავ. ხიმშიაშვილის, ლონენას ყმა, და დავითისა

12 ქ.	ღრუბელაძე ღუდგელი იოანე, ძმა დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	ის
13 ქ.	შაშუკაშვილი, გოგია, ძმა, ტურა.	კომლი	სა	თავი	ის
14 ქ.	თათარყოფილი, გიორგი, შვილი, აბრამ და ბეჟან, მსახური	კომლი	სა	თავი	იგ
15 ქ.	ჯავახი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ.	კავთელი, თამაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ.	კოკობაური, გხირი, პატა, შვილი დავით, მსახური	კომლი	სა	თავი	ის
18 ქ.	თავდახსნილი, ბატონის ყმა, ძულია, შვილი დათუნა.	კომლი	სა	თავი	ის
19 ქ.	აქავე ბატონის ყმა, ოდიშელიძე, გიორგი, ძმა მთვარული	კომლი	სა	თავი	ის

ბულაჩაურში, რამაზ ხიმშიაშვილის ყმა.

20 ქ.	მანგიაშვილი, დათუნა შვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	ის
21 ქ.	ღრუბელაძე, ივანე ძმა, კიკია.	კომლი	სა	თავი	ის
22 ქ.	ბრაჭული ელიზო, ძმა პაკაცი, მსახური	კომლი	სა	თავი	ის
23 ქ.	ღრუბელაძე, ღრუბელა.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ.	ღრუბელაძე გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ.	ივანე ტუსიშვილის ყმა, ხუტურაული, გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ.	ნაცვლიშვილი, გიორგი, უძღერი.	კომლი	სა		
27 ქ.	გიტიაშვილი, პეტრე ძმა, გოგია.	კომლი	სა		
28 ქ.	საერთო ხიმშიანთ, მოსაფლავებ-ვარდიშვილი გიორგი.	კომლი	სა	თავი	ის
29 ქ.	ბატონის ყმა, ოდიშელიძე, საშაბურში, მსახლობე- ლია, ზურაბა ამისი ძმა მეორე კომლი	კომლი	სა	თავი	ის
30 ქ.	ბატონის ყმა, ოდიშელიძე, მჭადი ჯვარში მსახ- ლობელია, რამაზა, თავისის შვილებით.				

**10. თიანეთს უზანათლაგულნოგის, გაბონიშვილის
დავითის ყმა.**

1 ქ.	ბოადეელი, ნაცვალა, პატა, ძმა, ამისი ღუდგელი, შოი	კომლი	სა	თავი	ის
2 ქ.	ბაიაშვილი, შალვა, შვილი ბაია	კომლი	სა	თავი	ის
3 ქ.	რიგიშვილი, ბერო, მოხუცებულნი, შვილი მაისა	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ.	ტალიაური, ელისბარ.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ.	ხამხაძე, ფარეში დავით, ძმა გიორგი, შვილი ბერო	კომლი	სა	თავი	იგ
6 ქ.	ხამხაძე, თინან, შვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	ის
7 ქ.	ხამხაძე ხუტა, შვილი, კიკია, და აბრამ.	კომლი	სა	თავი	ის
8 ქ.	რიგიშვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ.	დუღუხაური, ივანე ძმა დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	ის
10 ქ.	ტიღინაშვილი, ბერი, ძმა, გოდერძი.	კომლი	სა	თავი	ის

11 ქ. ტლინაშვილი, ზახა.	კომლი	ის	თავი	ის
12 ქ. გოჯიაშვილი, შავერდი, შვილი გოგია, და ივანე.	კომლი	ის	თავი	ის
13 ქ. მამადაშვილი, გოგია ძმა ივანე, და მამუჯა, და აღდგომელი.				
14 ქ. ლ'თისიაშვილი, გამიხარდი, შვილი, თევდორე.	კომლი	ის	თავი	ის
15 ქ. ლ'თისიაშვილი, ბერო, ძმა დავით	კომლი	ის	თავი	ის
16 ქ. ზატუაშვილი, ივანე.	კომლი	ის	თავი	ის
17 ქ. ჯაბანიშვილი, ზურაბ, შვილი ნადირა.	კომლი	ის	თავი	ის
18 ქ. მცხეთელაძე, ფოლადა, შვილი, გლაზა	კომლი	ის	თავი	ის
19 ქ. ფუნთუშაშვილი, ბერი, ძმა ოთარ, და ივანე.	კომლი	ის	თავი	ის
20 ქ. დულუზაური თინან	კომლი	ის	თავი	ის
21 ქ. მოსახლე მამუჯა, ბიძაშვილი ნინია, და ხიზანა და შიო	კომლი	ის	თავი	ის
22 ქ. ცალუღელაშვილი, ბერი, შვილი, ბეჟან.	კომლი	ის	თავი	ის
23 ქ. ცალუღელაშვილი, ნადირა, ძმა შიო.	კომლი	ის	თავი	ის
24 ქ. მოლარიშვილი, გიორგი.	კომლი	ის	თავი	ის
25 ქ. ბოდაველი, იესე, შვილი, ზურაბ, დავით.	კომლი	ის	თავი	ის
26 ქ. ბოდაველი, გიგილა.	კომლი	ის	თავი	ის
27 ქ. ბოდაველი, ცალუფეხი, პეტრე.	კომლი	ის	თავი	ის
28 ქ. ბითოშვილი გოგია, ძმისწული, ბერი.	კომლი	ის	თავი	ის
29 ქ. ჩიტაური, გიორგი, შვილი, ნინია, და გლაზა	კომლი	ის	თავი	ის
30 ქ. ყაყჩაშვილი გიორგი ძმა შიო	კომლი	ის	თავი	ის
31 ქ. ნაჭებიშვილი, იესე, შვილი, ზარიძე.	კომლი	ის	თავი	ის
32 ქ. ტუშური გოდერძი: ძმა გიორგი, შვილი, ზურაბ, დენეტრე.			თავი	ის
33 ქ. ტუშური, ვიანაშვილი, ბერი.	კომლი	ის	თავი	ის
34 ქ. ტუშური, ბეჟან, შვილი, გურგენა.	კომლი	ის	თავი	ის
35 ქ. ცოცხალაშვილი, გიორგი, ძმა სპირი (sic)	კომლი	ის	თავი	ის
36 ქ. ტუშური, იესე, ძმა ზურაბ.	კომლი	ის	თავი	ის
37 ქ. მცხეთელაძე, გიორგი, შვილი, ლევა.	კომლი	ის	თავი	ის
38 ქ. იარაჯული, მამუჯა, მოხუცებულნი, შვილი, ივანე, და გამიხარდი, და პეტრე.			თავი	ის
39 ქ. იარაჯული, იესე, ძმა, ნადირა.	კომლი	ის	თავი	ის
40 ქ. ყაყჩაშვილი ხიზანა.	კომლი	ის	თავი	ის
41 ქ. ჭურჭელაური, პაწაწინი, შვილი პაპა	კომლი	ის	თავი	ის
42 ქ. ჭურჭელაური, ბერი, ბიძაშვილი, გიორგი ძმა დავით.			თავი	ის
43 ქ. მცხეთელაძე, ირემა, ძმა დავით ფარეში ბიძაშვილი ივანე	კომლი	ის	თავი	ის
44 ქ. ბერიკელაშვილი, ივანე.	კომლი	ის	თავი	ის
45 ქ. ახმეტას მყოფი, ტუშური, ჩელხიაშვილი ივანე, შვილი გოგია, დავით აზნაურ შვილი			თავი	ის
46 ქ. ახმეტას მყოფი, ტუშური, მთვარელი	კომლი	ის	თავი	ის
47 ქ. ახმეტას მყოფი, ფიჩხაური, მახარე, ძმა ლიპი დავითის ყმა	კომლი	ის	თავი	ის
48 ქ. ახმეტას მყოფი, ჩიტინიშვილი, პატა შვილი, გოგია.	კომლი	ის	თავი	ის
49 ქ. ახმეტას მყოფი, ჩიტინიშვილი, ქიტუნა.	კომლი	ის	თავი	ის
50 ქ. ახმეტას მყოფი, მამისა ჩუგოშვილი	კომლი	ის	თავი	ის
51 ქ. ახმეტას მყოფი, ჩახაშვილი, პაპუა.	კომლი	ის	თავი	ის
52 ქ. ახმეტას მყოფი, ყაყჩაშვილი, გოგია.	კომლი	ის	თავი	ის

53 ქ. ახმეტას მყოფი, უძლიაური, პაპა, მოხუცე- ბული, შვილი ივანე და გიორგი	თავი	ბი
54 ქ. ახმეტას მყოფი, შაისაშვილი, ნინია, და თევდორე	თავი	ბი
55 ქ. ახმეტას მყოფი, ჩუგოშვილი, ჩუგო შვილი ადამ.	თავი	ბი
56 ქ. ტუშურა, ტუშური,	კომლი	სა თავი
57 ქ. ახმეტას მყოფი, ლიტრაული გიორგი,	კომლი	სა თავი
58 ქ. ახმეტას მყოფი, ბოდაველი, ივანე, ძმა დარჩია,	კომლი	სა თავი
59 ქ. ახმეტას მყოფი, ჯანგირაშვილი საბა,	კომლი	სა თავი
60 ქ. ახმეტას მყოფი, ჯანგირაშვილი, შერმაზან,	კომლი	სა თავი
61 ქ. ახმეტას მყოფი რუსი ივანე,	კომლი	სა თავი
62 ქ. ახმეტას მყოფი, ჯანგირაშვილი პატა,	კომლი	სა თავი
63 ქ. ახმეტას მყოფი, ბაქიაშვილი, თამაზა,	კომლი	სა თავი
64 ქ. ახმეტას მყოფი, ჯანგირაშვილი, ბოგანო ნინია	კომლი	სა თავი
65 ქ. ახმეტას მყოფი, მეზერე, დალაქიშვილი ლთისია, ძმა ნინია, ბოგანო	თავი	ბი
66 ქ. ახმეტას მყოფი, მეზერე ბერძენაშვილი ბერო ბოგანო	თავი	სა
67 ქ. ახმეტას მყოფი, გრიგოლ, ლუდღიშვილი, კიკელა, ბოგანო	თავი	სა
68 ქ. ახმეტას მყოფი, ფარსადანიშვილი გოგია ბოგანო	თავი	სა
69 ქ. ახმეტას მყოფი, მოსახლე დავით,	კომლი	სა თავი
70 ქ. ახმეტას მყოფი, ტურაშვილი, გიორგი	კომლი	სა თავი
71 ქ. ახმეტას მყოფი, ზაზილაშვილი ბოგანო შერმაზან	კომლი	სა თავი
72 ქ. ახმეტას მყოფი, ხორხელაშვილი იესე და პეტრე, ბოგანო,	თავი	ბი
73 ქ. ახმეტას მყოფი, აქიმიშვილი, ბეჯან, და ასლან, ბო- განო	თავი	ბი
74 ქ. ახმეტას მყოფი, ჯამარაული, დავით,	კომლი	სა თავი
75 ქ. ჩიტაური, ფოცხვრა, შვილი დემეტრე ახმეტას მყოფი	თავი	ბი
76 ქ. ახმეტას მყოფი, ქოცება ბოგანო	კომლი	სა თავი

აქავ. საბატონიშვილო, ხიზანი, თიანეთში მსახლობელნი

77 ქ. ბიჩინაშვილი, მარტია, ძმა დავით,	კომლი	სა თავი
78 ქ. ბიჩინაშვილი, გრუტუნა,	კომლი	სა თავი
79 ქ. გომურაშვილი, ხიზანა,	კომლი	სა თავი
80 ქ. დიავანაშვილი, ივანე, შვილი, ლერენა და თევდორე	კომლი	სა თავი
81 ქ. ბერძენაშვილი, ბერი,	კომლი	სა თავი
82 ქ. ლევიშვილი, შიო ძმა, ბერი,	კომლი	სა თავი
83 ქ. ჭართალელი, ხიზანა, შვილი როსტევენი	კომლი	სა თავი
84 ქ. ბუჯიაშვილი, ბერი: ძმა ნინია, და გოგია,	კომლი	სა თავი
85 ქ. თათარყოფილი, ალია, შვილი, გივი, და ხიზანა	კომლი	სა თავი
86 ქ. მოხევე ანდრია,	კომლი	სა თავი
87 ქ. ბუჯიაშვილი გიორგი,	კომლი	სა თავი
88 ქ. ბუჯიაშვილი, ლთისაეარ,	კომლი	სა თავი
89 ქ. დავითაშვილი, გიორგი, ძმა, ივანე,	კომლი	სა თავი
90 ქ. ბუჯიაშვილი, თევდორე,	კომლი	სა თავი
91 ქ. ქალიმიძიშვილი, ბერი,	კომლი	სა თავი
92 ქ. აკოფაშვილი, გაბრიელ ძმა, დავით	კომლი	სა თავი
93 ქ. ლენიას ძმა გოგია, შვილი, ბერუკა,	კომლი	სა თავი

94 ქ. გაბიტაშვილი, მამუკა, ძმთა თამაზა, და ივანე.	კომლი	სა	თავი	121
95 ქ. არდაზიანი ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
96 ქ. წამალაშვილი ელისბარ, ძმთა ნინია	კომლი	სა	თავი	121
97 ქ. ხორბელაშვილი, ფიქტელა, ამისი გერო ბერი	კომლი	სა	თავი	121
98 ქ. გოგიაშვილი, ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
99 ქ. ქართლელა ივანე; დისწული, გიგია	კომლი	სა	თავი	121
100 ქ. კბილცეხლიშვილი, დათუნა, შვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	121
101 ქ. მთიული, ივანე, ძმთა გოგია, და გლაზა	კომლი	სა	თავი	121
102 ქ. ჯუარაშვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
103 ქ. მთიული, ივანე, ძმთა შამხალა.	კომლი	სა	თავი	121
104 ქ. კოკოზაშვილი, დავით, ძმთა ივანე.	კომლი	სა	თავი	121
105 ქ. პავლეშვილი, ივანე, ძმთა, იესე, შვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	121
106 ქ. მთიული, ლთოსია, ძმთა პაპია.	კომლი	სა	თავი	121
107 ქ. მოხევე გლაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
108 ქ. ხარბელაური, ხიზანა.	კომლი	სა	თავი	სა
109 ქ. ხარბელაური, ზურაბა.	კომლი	სა	თავი	სა
110 ქ. კუციშვილი, ივანე, ძმთა გიორგი	კომლი	სა	თავი	121
111 ქ. თევდორე, ფიტარელაშვილი	კომლი	სა	თავი	სა
112 ქ. ქართლელი თათარა, შვილი, ივანე.	კომლი	სა	თავი	121
113 ქ. მთიული ათილაშვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
114 ქ. კბილცეხლი, ქიტესა.	კომლი	სა	თავი	სა
115 ქ. მთიული, ჯამალი, ძმთა, მიქა.	კომლი	სა	თავი	121
116 ქ. თამაზანთ, გლაზა.	კომლი	ქა	თავი	სა
117 ქ. გიორგი ფეიქარი, ძმთა ივანე, და პეტრე	კომლი	სა	თავი	121
118 ქ. მოგვიშვილი, ივანე, ძმთა ბერი, და ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	121
119 ქ. ჭოსაპაპაშვილი, დავით, და ბერი, თოფჩი.	კომლი	სა	თავი	121
120 ქ. რუსის ბიჭი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
121 ქ. თამაზაშვილი, ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
122 ქ. ლომიაშვილი, თორელა (?) ძმთა პაპა	კომლი	სა	თავი	121
123 ქ. ნიშა ბერუას ბიჭი, პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
124 ქ. შიო ლუდელი, მოხევეტული, ძმისწული, გოგია, და პეტრე	კომლი	სა	თავი	121
125 ქ. შიოდლის ძმისწული, ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
126 ქ. მესაბლიშვილი, დათუნა, ძმთა გიორგი	კომლი	სა	თავი	121
127 ქ. მესაბლიშვილი, ბასილა.	კომლი	სა	თავი	სა
128 ქ. თულაშვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
129 ქ. ბეცეკანთ სვიმონა.	კომლი	სა	თავი	სა
130 ქ. წამალაშვილი, ბერი; ძმთა ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	121
131 ქ. ცალხელიშვილი მამუკა, ძმთა ხოსრო	კომლი	სა	თავი	121
132 ქ. თამაზანთ, პატარკაცი.	კომლი	სა	თავი	სა
133 ქ. ზუკურაული, გოგია, ძმთა ბერი.	კომლი	სა	თავი	121
134 ქ. სომხიშვილი ნინია, ძმთა გოგია, და იესე	კომლი	სა	თავი	121
135 ქ. აფრიაშვილი, მღებბარი, ოპანენა.	კომლი	სა	თავი	სა
136 ქ. აქავე ხიმშიაშვილის დავითის ყმა ფიჩხაური მახარე	კომლი	სა	თავი	სა

თიანეთს, ჩოლაყაშვილის, სალთხუცის ქაიხოსროსი და გორგის ყმა.

137 ქ. ჯიმშიტაშვილი, ლთისავარ, შვილი, იორამ.	კომლი	სა	თავი	121
138 ქ. ჯიმშიტაშვილი, ქავთარი, შვილი, ჯიმშიტა.	კომლი	სა	თავი	121
139 ქ. ჯიმშიტაშვილი, იესე, ძმთა, დათუნა.	კომლი	სა	თავი	121

140 ქ. ჯიმშიტაშვილი. გიორგი. ახმეტას მყოფი	კომლი	სა	თავი	სა
141 ქ. შუშანაშვილი მანუკა. ძმა როსტევენი. და შიო.	კომლი	სა	თავი	სა
142 ქ. შუშანაშვილი. გიორგი. ძმა ზურაბი. და ივანე და გოგია	კომლი	სა	თავი	სა
143 ქ. მერეზაშვილი. ქიტო. შვილი. გიორგი. და ივანე. და იესე. ქიტო უძღურობა				სა
144 ქ. მერაბაშვილი. ბერი. შვიდ ძღვენი.	კომლი	სა		
145 ქ. თათიკიშვილი. საბა უძღურობ. შვილი. პირქუნი	კომლი	სა	თავი	სა
146 ქ. კორხელაური იოსებ. ძმა ივანე. და ხამლუღია. ბოგანო			თავი	სა
147 ქ. კობალიშვილი. ქავთარი. შვილი. ზურაბი და მარხო.	კომლი	სა	თავი	სა
148 ქ. ახმეტას მყოფი. ტუშურის ზურაბის ობოლი. ზურაბი	კომლი	სა		
149 ქ. ბალიაშვილი. დავით. ძმა. ვიცი. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
150 ქ. პაწაწური ჩახმაზაშვილი. შვილი ბერი. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
151 ქ. ესიტაშვილის ძმა გიორგი ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა

თიანეთს. წმინდის. გიორგის ალავერდის ყმა

152 ქ. მათურელი. ნაცვალა. ბერი. შვილი იესე. და თადო.	კომლი	სა	თავი	სა
153 ქ. მათურელი. თურქა. შვილი გოგია. ღუდგელი ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
154 ქ. მათურელი. დავით. ძმა მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
155 ქ. დოლიაშვილი. თურქა. ძმა ქიცი. შვილი. თინიბე.	კომლი	სა	თავი	სა
156 ქ. საღირიშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
157 ქ. საღირიშვილი. ივანე. ძმა. გელიტა.	კომლი	სა	თავი	სა
158 ქ. საღირიშვილი. გოგიალა.	კომლი	სა	თავი	სა
159 ქ. დოლიაშვილი. გულო.	კომლი	სა	თავი	სა
160 ქ. დოლიაშვილი. დარჩა.	კომლი	სა	თავი	სა
161 ქ. ივანაური. თომა.	კომლი	სა	თავი	სა
162 ქ. ბერიკაშვილი. გოგია. ძმა. და ხამლუღი ყავს	კომლი	სა	თავი	სა
163 ქ. მამსიაშვილი. ბერი. და ხამლუღი.	კომლი	სა	თავი	სა
164 ქ. მამსიაშვილი. იორამი. ახმეტას მყოფი.	კომლი	სა	თავი	სა
165 ქ. მატანს მსახლობელი. მათურიშვილი: ბერი. ძმა ნინია	კომლი	სა	თავი	სა
166 ქ. დოლიაშვილი. ქავთარიშვილი. ადოლა	კომლი	სა	თავი	სა
167 ქ. ახალი. გაყრილი. ივანაური. ელისბარა. შვილი იესე. დავით დავითის ძმა მათურელი.	კომლი	სა	თავი	სა

აკვე. ამათივე ხიზანი. კაცნი.

168 ქ. ახალ გოგიაშვილი. დავითა.	კომლი	სა	თავი	სა
169 ქ. წყალის კაცი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
170 ქ. კოტოშა დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
171 ქ. მევტლიშვილი. გომია. ძმა ლთისია	კომლი	სა	თავი	სა
172 ქ. კახობერიშვილი. ივანე. ძმა იოსები	კომლი	სა	თავი	სა

თიანეთს. ხარკაშენლის ყმა

173 ქ. სისეური. ნაცვალა. ივანე ძმა პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
174 ქ. ილაური. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
175 ქ. სისეური. დემეტრე. ძმა. შუშანა. და ლთისაყარ	კომლი	სა	თავი	სა
176 ქ. ქოჩიაური. თამაზა. ძმა გიორგი. და ქიტესა. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
177 ქ. მგვლიაშვილი. მანუკა. შვილი თომა	კომლი	სა	თავი	სა
178 ქ. კახოშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა

179 ქ. გონჯილაშვილი. ზაზა. შვილი. დემეტრე	კომლი	სა	თავი	სა
180 ქ. თურქიაშვილი: ჯაბანი. მოხუცებულნი. შვილი განიხარდი	კომლი	სა	თავი	სა
181 ქ. გონჯილაშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
182 ქ. რევენაშვილი. ჯაბანი. ძმა ბერი და იესე	კომლი	სა	თავი	სა
183 ქ. მარტიაშვილი. დათუნა.	კომლი	სა	თავი	სა
184 ქ. მარაული. კარელი.	კომლი	სა	თავი	სა
185 ქ. გუშარაშვილი. ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
186 ქ. სულბანაშვილი. ბერი. და ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
187 ქ. მგელიაშვილი. განიხარდი.	კომლი	სა	თავი	სა
188 ქ. ფაშური. ფირია. მოხუცებულნი. შვილი. პაპუა	კომლი	სა	თავი	სა
189 ქ. შაშუკანი. კიკო.	კომლი	სა	თავი	სა
190 ქ. წითლიაური დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
191 ქ. ახმეტას მყოფი. სანაგიშვილი. გორგლა. ძმისწულნი. იესე და ნადირა	კომლი	სა	თავი	სა
192 ქ. ახმეტას მყოფი ღენძაძური გიორგი. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
193 ქ. ახმეტას მყოფი ტიტიკლიშვილი. ივანე. და კიტიკელი	კომლი	სა	თავი	სა
194 ქ. ახმეტას მყოფი. დედებაშვილი. სენია.	კომლი	სა	თავი	სა
195 ქ. ახმეტას მყოფი. ტიტაშვილი ივანე. შვილი. პაპუა	კომლი	სა	თავი	სა
196 ქ. ახმეტას მყოფი კორსაველი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
197 ქ. ახმეტას მყოფი უშიკიშვილი გლაზა. ძმა პეტრე. და გიორგი. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
198 ქ. ახმეტას მყოფი. მარაულიშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
199 ქ. ახმეტას მყოფი. ბატურაშვილი. ელისბარ ძმისწულნი ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
200 ქ. ახმეტას მყოფი. ჩოკალაშვილი. გოგია. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
201 ქ. ახმეტას მყოფი. დიღმელიშვილი. დიაკონი მახარებელი. ბიძაშვილი პეტრე ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
202 ქ. თიანეთს მყოფი ქართლელი ნინია. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
203 ქ. ახმეტას მყოფი. მეზერე ბასილა.	კომლი	სა	თავი	სა
204 ქ. ახმეტას მყოფი. სისვაურიშვილი. დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა

თიანეთს ყარალაშვილის. ყმა.

205 ქ. ძებნიაური. ბაკო. ძმისწულნი სიხარული და ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
206 ქ. გუდუშური. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
207 ქ. ფიცხელაური. ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
208 ქ. ახალკაციშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
209 ქ. ფიცხელაური. დუდელი. იოსებ. შვილი. ლტდელი დავით და გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
210 ქ. ახმეტას მყოფი. ფიცხელაური. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
211 ქ. აქავ. რუსთველის ყმა. ნავდარაშვილი. ზურაბ. ძმა მუსა	კომლი	სა	თავი	სა
212 ქ. რუსთველის ყმა. მერაბაშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
213 ქ. აქავ ქავჭავაძის. ყმა. სამხარაული. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
214 ქ. დავით მოლარეთხუციშვილის ყმა. ხუცუ-რაული. თათარა. ძმა. კოკია.	კომლი	სა	თავი	სა
215 ქ. ხუცურაული. ხუცურა. ძმა. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა

აქვე თიანეთს ჩოლაყაშვილის. დიმიტრის ყმა.

216 ქ.	ბუწანკალური. პატა. ძმა გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
217 ქ.	ბუწანკალური. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
218 ქ.	ხარანაული. ბერი. ძმა ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
219 ქ.	რატაული. პატა. ძმისწული ივანე. ბოჯანო.	კომლი	სა	თავი	სა
220 ქ.	მაჩურიშვილი. ივანე. ძმა ბერი	კომლი	სა	თავი	სა
221 ქ.	ხინწლაშვილი გოგია. ბოჯანო.	კომლი	სა	თავი	სა

11. მატანს. სალთხუცის გიორგისა და მოურავისა და დიმიტრის ყმა

1 ქ.	ტერტერაშვილი ოპანენა. ნაცვალ. ძმა ვართანა	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ.	მანაველი გიორგი. შვილი. პავლე.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ.	მანაველი. შიო. ქუტი. შეუძლებელი.	კომლი	სა		
4 ქ.	მანაველი. გლაზა	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ.	დალაქიშვილი. ბერუა. სნეული. შვილი თათულა.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ.	ფალია შეუძლებელი. შვილი. გიორგი და ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ.	თათარყოფილი. თამა.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ.	ხაზუტაშვილი. გიორგი. შეუძლებელი. შვილი ნინია თუშ[თშ]ოურავისა	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ.	ხაზუტაშვილი. საბა. ძმა დავით. თუშთმოურავის ყმა.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ.	მაცურაძე. გოგია. ძმა გლაზა. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ.	დურგალი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ.	ალავერდა. შეუძლებელი	კომლი	სა		
13 ქ.	ნალექარი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ.	ესტატეშვილი. გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ.	მამულაშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ.	ხატისაშვილი. გიორგი. სიძე ამისი სნეულია.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ.	აბრამაშვილი. ნინია. ძმა. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ.	მგელიშვილი. კიკოლა.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ.	შათირიშვილი. ბერო. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ.	შეგამტყაშვილი. მახარე. ძმა გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ.	ქიხიყელი. ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ.	დიაკონი გლაზა მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ.	გოგნიაშვილი. ქორდელი. ლუარსაბ. აზნაურ შვილი	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ.	სარქისაშვილი. არუთინა.	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ.	ყალაბგაშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ.	მღებარი გლაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ.	ბულიაშვილი. ნინია. ძმა ამისი შეუძლებელია.	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ.	საქუნთ. ზურაბ. შვილი. ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ.	ბარაძე გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ.	მარუტაშვილი ყაზარა. ძმა არუთინა.	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ.	ტეროპანენა მოხუცებულ. ძმა მარტია. და გრი- ქოლა. შვილი ანანია	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ.	ჭიჭიაშვილი დემეტრე ძმა. გოგია. და პავლია	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ.	მღუდელი ქრისტესია მოხუცებულ. შვილი გოგია. და ეფთიმე მღუდელი. და გრიგოლ. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
34 ქ.	საფარაშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
35 ქ.	კირაკოზა შეუძლებელი. შვილი გოგია და შერმა- ზან. მსახური აბრამ	კომლი	სა	თავი	სა

36 ქ. დავითაშვილი, ბერო, ძმა სვიმონა,	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. ძიძიშვილი ივანე, შვილი, რევაზ,	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ. შავმაშუკაშვილი, თამაზა შვილი, მახარე,	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ. ვართანაშვილი, აკოფა ამისი ძმა გიორგი,	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ. ზურაბაშვილი გიორგი, ძმა თანდილა	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ. ყაზარა შეუძლებელი	კომლი	სა		
42 ქ. გოგია, შეუძლებელი.	კომლი	სა		
43 ქ. პავლია, გზირი, მოხუცებული.	კომლი	სა		

აქვე მატანს, სალთხუცის გიორგისა და ქაიხოსროს ყმა.

44 ქ. მახატელი, ბეჟან, ძმა ტეტია, შეუძლებელი, მსახური ბიზანა ძმისწული მახატელი,	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ. შავერდაშვილი, სვიმონა, შვილი, გლაბა კვეთებული	კომლი	სა	თავი	სა
46 ქ. ჯუგაშვილი, ზურაბ	კომლი	სა	თავი	სა
47 ქ. ჩაჩიაშვილი, მამუკა,	კომლი	სა	თავი	სა
48 ქ. გოდერძიშვილი, დავით,	კომლი	სა	თავი	სა
49 ქ. აქვე სალთხუცისა დიონჯაშვილი, აბრამ, შეუძლებელი, შვილი, იოთამ, და ბეჟან დიაკონი, და გიორგი,			თავი	სა
50 ქ. დიმიტრი ჩოლაყაშვილის ყმა აქვე კორჩიაშვილი, გიორგი, ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. დიმიტრის ყმა, კაკლაშვილი, პეტრე, ძმა მამუკა, და გოგია, ხატის შეწირული	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. ჩოლაყაშვილის, თადიას ყმა ნასყიდაშვილი, გოგია,	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. ქათალიკოხის ყმა, ახმარუმაშვილი,	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ. აქვე ალავერდლის ყმა, ბათურიშვილი ნინია,	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. ალავერდლის ყმა, ხომასური, მბეცაშვილი,	კომლი	სა	თავი	სა
56 ქ. ალავერდლის ყმა მჭედელი ლომია,	კომლი	სა	თავი	სა

აქვე მატანს, სახასო მარილელნი.

57 ქ. გარშაული, მამუკა, შვილი, ლთისავარ	კომლი	სა	თავი	სა
58 ქ. სუხოშვილი, მსახური, ზაქარია, ძმა მიქელ, და ისაკ			თავი	სა
59 ქ. ხოხობაშვილი, გიორგი, შეუძლებელი, შვილი, მამუკა, და იოთამ, მსახური			თავი	სა
60 ქ. ხოხობაშვილი, შერმაზან,	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ. ხოხობაშვილი, პაპუა	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ. იობიშვილი, ტურა, ძმა, პორფირი,	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. მოურავის მსახური ნინია, ძმა ვაბრიელ	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ. ვარდუაშვილი, აკოფა, ძმა, თამაზა	კომლი	სა	თავი	სა
65 ქ. ჯუგაშვილი ბერო, ძმა გრიგოლ, დიაკონი.	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ. ასათაშვილი, იოსებ,	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. აქვე რუსთელის ყმა, ქავაზაური, ბერო შეუძლებელი	კომლი	სა		

12. ახმეტას. ღიმიტრი ჩოლაქაშვილის შპ.

1 ქ. ურგებაშვილი დარჩია. ძმა ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	181
2 ქ. მოკერაშვილი დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. მოკერაშვილი იესე. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. გავნაშვილი. პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. წიაბელი ბერიძე. მოხუცებულნი: შვილი ქუმსია მსახური ძმა ამისი გიორგი	კომლი	სა	თავი	181
6 ქ. კუჭულიშვილის. ობოლი.	კომლი	სა		
7 ქ. ლილოვლის ობოლი.	კომლი	სა		
8 ქ. ნარუსალი. პეტრე. სნეული. ბოგანო	კომლი	სა		
9 ქ. კუჭულიშვილი ნინია. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. ლილოვლი პეტრე. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. აქავე ხიზანი. ივანე ფეიქარი. შვილი. სტეფანე.	კომლი	სა	თავი	181

აკვე ქათალიკოზის ყმა.

12 ქ. მალალაშვილი გიორგი ¹ შვილი. დუდელი. გრიგოლ. და ბასილ მსახური. აზნაურ შვილი.	კომლი	სა	თავი	181
13 ქ. მალალაშვილი. ქიტესა. აზნაურ შვილი	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. მალალაშვილი. კობია სნეული. აზნაურ შვილი.	კომლი	სა		
15 ქ. მალალაშვილი ივანეს ობოლი. ბოგანო	კომლი	სა		
16 ქ. ხარტიანიშვილი. ბერი. შეუძლებელი. სნეული. შვილი. დუდელი შიო.			თავი	სა
17 ქ. ხარტიანიშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა

13. უტოხ სალთხუცის. გიორგისა და ქაიხოსროს შპ. ახმეტით

1 ქ. ომარაშვილი. ბერო. ძმა ტურა.	კომლი	სა	თავი	181
2 ქ. შანშიაშვილი. ტეტია. მოხუცებულნი. სნეული. შვილი ოტია. ბიძა შვილი შერმაზან			თავი	181
3 ქ. წესიერის შვილის ობოლი. გიორგი.	კომლი	სა		
4 ქ. მამულაშვილი. ბიბილა. ძმა შერმაზან. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	181
5 ქ. მამულაშვილი. გოგია. შეუძლებელი. ბოგანო.	კომლი	სა		
6 ქ. დავითა მირიანაშვილი. შვილი. ზაქარია მსახური	კომლი	სა	თავი	181
7 ქ. ხაბაზი გოგია. შეუძლებელი შვილი. დათუნა და შერმაზან	კომლი	სა	თავი	181
8 ქ. დემეტრაშვილი ხიზანა. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. პაპაჩიაშვილი გოგია. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. მოსე დუდელი. შეუძლებელი. შვილი დუდელი. იოანე. და ტეტია ბოგანო			თავი	181
11 ქ. მოსე დუდელის ძმა რომანოზ. ხიზანი	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. სულხანა მსახური. ხიზანი	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. ბერიკელაშვილი. შიოლა. ხიზანი	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. შათირიშვილი. დუდელი. ივრემია. ძმა ზაზა. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	181
15 ქ. დუდელი თეოდორე შეუძლებელი ხიზანი.	კომლი	სა		
16 ქ. მახარას ბიჭი. ხიზანი.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. იასე ხიზანი.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. მელიქა ხიზანი.	კომლი	სა	თავი	სა

¹ აქ ადგილი ამოუხეცილია და გახაზული.

19 ქ. მამაჯანას ობოლი. გაბრიელ. ხიზანი	კომლი	სა	
20 ქ. ქოჩას შვილი. არუთინა ხიზანი	კომლი	სა	თავი
21 ქ. ბიძინას ბიჭი ხიზანი.	კომლი	სა	თავი
22 ქ. მექუტლე. გიორგი ხიზანი.	კომლი	სა	თავი
23 ქ. ზურაბა პარსიაშვილი. ხიზანი	კომლი	სა	თავი
24 ქ. გოგია. პარსიაშვილი ხიზანი.	კომლი	სა	თავი
25 ქ. ბატონის ყმა. შოთა დურგალი. ხიზანი	კომლი	სა	თავი
26 ქ. მებალის ბიჭი ობოლი დავით	კომლი	სა	
27 ქ. გიორგელაშვილი. აზნაურ შვილი დავით.	კომლი	სა	თავი
28 ქ. ხაშელაშვილი. ბერიკო და აბრამ. ბოგანო	კომლი	სა	თავი
29 ქ. ჭადი გულიშვილი. ხიზანი პაპუნა	კომლი	სა	თავი
30 ქ. მათრატე პატა. ხიზანი	კომლი	სა	თავი
31 ქ. ქათალიკონის ყმა. თევდორე.	კომლი	სა	თავი
32 ქ. ერთაწმინდის ყმა ურუმბეზაშვილი (?) სვიმონა და ნინია	კომლი	სა	თავი
33 ქ. ერთაწმინდის ყმა კოკიბაშვილი გოგია.	კომლი	სა	თავი
34 ქ. ბატონიშვილის ვახტანგის ყმა. ზაბაზიშვილი. ნინია და ნასყიდა			თავი
35 ქ. ზაბაზიშვილი. გლაზა. დიაკონი.	კომლი	სა	თავი
36 ქ. თიანეთის მოურავის ყმა. გოგია. აზნაურ შვილი ძმა ბასილა შვილი დარჩია.	კომლი	სა	თავი

14. ახმეტას მსახლობელი. სამთავრო

1 ქ. ქინჭლაძე ნაცვალის დემეტრე.	კომლი	სა	თავი
2 ქ. ქინჭლაძე. თამაზა. ბიძაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი
3 ქ. ქინჭლაძე. მარტია. ძმა გამიხარდი. და ქინჭლაძე	კომლი	სა	თავი
4 ქ. ქინჭლაძე. ნინია.	კომლი	სა	თავი
5 ქ. ქინჭლაძე. სოლომან.	კომლი	სა	თავი
6 ქ. მჭედლიშვილი. გივი.	კომლი	სა	თავი
7 ქ. ტყეშელი იესე. შეფქვედელი. ცალფეხი	კომლი	სა	
8 ქ. ლომიაშვილი. კიკოლა. ძმა. შერმაზან. და თამაზა.	კომლი	სა	თავი
9 ქ. ნადირაშვილი. გიგაურის. ძმა პატარაკვი. და ზაზა	კომლი	სა	თავი
10 ქ. ნადირაშვილი. გამიხარდი. ძმა გიორგი.	კომლი	სა	თავი
11 ქ. ნადირაშვილი. მამუკა.	კომლი	სა	თავი
12 ქ. ფილაშვილი. იესე. ბიძაშვილი. ოთარ	კომლი	სა	თავი
13 ქ. ფილაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი
14 ქ. ტურულეშვილი. გიორგი. ძმა ნადირა. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი
15 ქ. ახალაური. გლაზა. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი
16 ქ. მახნიაშვილის ობოლი გიორგი	კომლი	სა	

აკავ ახმეტას. ჩოკაშვილის. რევაზის ყმა.

17 ქ. წიწლიაშვილი. ბერუა.	კომლი	სა	თავი
18 ქ. სარეკელაშვილი. ივანე. ფეხწამხდარი.	კომლი	სა	
19 ქ. თაზინა.	კომლი	სა	თავი
20 ქ. იმერელი. თამაზა.	კომლი	სა	თავი
21 ქ. ჩიტუაშვილი. ზაზა.	კომლი	სა	თავი
22 ქ. სარქისას. ობოლი. ნინია. ხიზანი	კომლი	სა	
23 ქ. მღუფელი. მარკოზ. ძმა სვიმონ: საერთო	კომლი	სა	თავი
24 ქ. ჩოკანთ. ბუში. გიორგი. ძმა იესე. საერთო.	კომლი	სა	თავი

25 ქ. ჩოკაშვილის, დავითის ყმა, ჯავახიშვილი დავით, შვილი ხიზანა		თავი	15
26 ქ. ხიზანი ბერუა, დავითისა: ფეხწამხდარი	კომლი	15	
27 ქ. ჩოკაშვილის, ზურაბის ყმა ოქრუაშვილი, გოგია, შვილი, პეტრე		თავი	15
28 ქ. ამისივე ყმა, ჩიტუაშვილი, თევდორე,	კომლი	15	თავი 15
29 ქ. ხიზანი ამისივე, სომხიშვილი, გიორგი,	კომლი	15	თავი 15
30 ქ. ჩოკაშვილის დავითისა, ამოწყვეტილი, ჩიტუაშვილის მამული			
31 ქ. გოგია სომხიშვილი, ფარსადან, ხიზანი: რევაზისა და ზალისა	კომლი	15	თავი 15

15. უტოს და ახმეტას, რუსთვლის ყმა

1 ქ. უტოს, კილაშვილი, ბეჟან, ძმა დავით,	კომლი	15	თავი 15
2 ქ. უტოს, ჭიბროწაშვილი, მამუკა, შვილი დავით,	კომლი	15	თავი 15
3 ქ. უტოს, ჩახუტაშვილის მამულზე, გოგია,	კომლი	15	თავი 15
4 ქ. უტოს, ჩაფუროშვილი, ზურაბ, ბოგანო	კომლი	15	თავი 15
5 ქ. ჩაფუროს, მამულზედ, იოსებ, კაკოზაშვილი, შვილი, დავით	კომლი	15	თავი 15
6 ქ. ხოხონაშვილი, ბეკია, შვილი, შიო,	კომლი	15	თავი 15
7 ქ. ბურდიაშვილის, ობოლი, ბეჟან, ბოგანო	კომლი	15	
8 ქ. კირაული იოსებ, უტოს, ბოგანო,	კომლი	15	თავი 15

16. შალურს

1 ქ. მაყუკაძე, ნაცვალაი, გლაზა	კომლი	15	თავი 15
2 ქ. ძარღვაშვილი, მარტია, ძმა იესე, და გიო, და გლაზა	კომლი	15	თავი 15
3 ქ. ძარღვაშვილი, სემონა, შვილი, თამაზა	კომლი	15	თავი 15
4 ქ. ერდგულაშვილი, სიხარული, ძმა ოთარა,	კომლი	15	თავი 15
5 ქ. ერდგულაშვილი, გოგია, გარდაცარდნილი	კომლი	15	თავი 15
6 ქ. ჯილაური ტეტია, შეუძლებელი,	კომლი	15	
7 ქ. მარტყოფელაშვილი, ხარება, ბოგანო	კომლი	15	თავი 15
8 ქ. შლაპიშვილი, გზირი, იოსებ, შეუძლებელი,			
9 ქ. შლაპიშვილი, დავით,	კომლი	15	თავი 15
10 ქ. ფშველიშვილი, გიორგი, ბიძაშვილი, ნინია,	კომლი	15	თავი 15
11 ქ. დევნაშვილი გამიზარდი, შეუძლებელი	კომლი	15	
12 ქ. ობოლაშვილის, მამულზე, კობა, დემეტრე, შვილი სემონ, და იაკობ, მსახური			თავი 15
13 ქ. ჩიტეშვილი, გიგინა, ბიძაშვილი, ბერა, და ზურაბ	კომლი	15	თავი 15
14 ქ. ლოთეშვილის, თამაზას ობოლი, დათუნა	კომლი	15	
15 ქ. ნეური შერმაზანის ობოლი			
16 ქ. ჯილაურის გოგიას ობოლი			
17 ქ. ნაეროზაშვილი, ნინია ძმა გიორგი ბოგანო	კომლი	15	თავი 15
18 ქ. პატელაშვილი, ტეტია, ხიზანი,	კომლი	15	თავი 15
19 ქ. კუდაბეროს, ობოლი, გიორგი,			
20 ქ. მამკოდელი, ქაშიაშვილი, გოგია, ძმა ნინია ბოგანო	კომლი	15	თავი 15
21 ქ. აქაე, ბარამიანთ, ყმა, ანდროაშვილი, ბერუა: ძმა ზურაბ	კომლი	15	თავი 15
22 ქ. ანდროაშვილის, ამოწყვეტილის, ბერუას მამული			

- 23 კ. წმინდის გიორგის ბოქორმის ყმა, ყვირილაშვილი ბერუა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 24 კ. წმინდის იელურსალიმის ყმა ჯოხაიძე, ლაზარე, ძმა გიორგი, ბუში კომლი 1ს1 თავი 1ს1

17. ახმეტას, ჰავჭავაძის მემკისადგის ყმა, და გრიგოლისა

- 1 კ. გონდაური ნაცვალ ი. ივანე, ძმა, ილარიონ. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 2 კ. კუპრიაშვილი გლახა, ძმა, გიორგი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 3 კ. ჩულდას მამულზედ, თათულა, ძმა გლახა კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 4 კ. ბაგრაშვილი, შოთ, მონუცებული, შვილი, დავით. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 5 კ. ჩეყურაშვილი, შოთ, ძმა, პატარკაცი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 6 კ. ჩეყურაშვილი, იესე, ძმა, გიორგი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 7 კ. ჩეყურაშვილი, ტურია. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 8 კ. ჩეყურაშვილი, ჩეყური: შეუძლებელი. კომლი 1ს1
- 9 კ. გონდაურის, ობოლი, ნინია, შეუძლებელი, დაშავებული კომლი 1ს1

აკვ. იოანე, კავჭავაძის ყმა

- 10 კ. გილაძიშვილი, შოთ, ძმა, ბერო, კოჭლი, შვილი, ბერო კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 11 კ. ცოცხალაშვილი, დავით. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 12 კ. ცოცხალაშვილი, იობ. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 13 კ. ხიზორაშვილი, პატა, ბოგანო კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 14 კ. მერაბის ყმა, კახიაშვილი, გიორგი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 15 კ. კახიაშვილი, ობოლი, მამუკა კომლი 1ს1
- 16 კ. უტოს, იოანე, ტუსიშვილის ყმა, ბერიკაშვილი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 17 კ. ამისივე ყმა, ბოგანო, ხიზანა, კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 18 კ. დავით მოღარეთხუციის შვილისა, საგინაშვილი გოგია. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 19 კ. ამისივე ყმა ქარიშა: შვილი ივანე: ბოგანო კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 20 კ. ქაიხოსრო ტუსიშვილის ყმა, დავითაშვილი, ზაზა ბოგანო კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 21 კ. ამისივე ყმა, ჭიტესა, ბოგანო. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 22 კ. ტუსიშვილის სარიდანის ყმა, დავითაშვილი: გიორგი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 23 კ. ზალ, ტუსიშვილის ყმა, შერმაზანიშვილი მუსა: ბოგანო. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 24 კ. სოფრონ, ტუსიშვილის ყმა, დავითაშვილი, გლახა, ბოგანო, მსახური კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 25 კ. ქალურში, მფეის ყმა, მზვარეული, აბრამ, შვილი, ლთისა და გიორგი. თავი 1ს1

აკვ თადია, ჩოლაყაშვილის, სუფრაჯისა და საგარეჯოს, მოურავის ყმა

- 26 კ. მამაგულიშვილი, გოგია, ამის ძმა, ივანე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 27 კ. მაზიაშვილი, სვიმონა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 28 კ. მამაგულიშვილი, გიორგი, ძმა ბერო. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 29 კ. ახალაური ივანე, და ძმა პატა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1

ემიკალაბაშის. კავკავადის გარსევანის ყმა აქავ

30 ქ.	კახიაშვილი. მსახური დემეტრე. ძმა. ნინია.	კომლი	სა	თავი	1ბ
31 ქ.	დალაქიშვილი. გლაბა. შეუძღვებელი. ძმა ნინია. შვილი გოგია.	კომლი	სა	თავი	1ბ
32 ქ.	ფეიქრიშვილი. ქიტცა მოხუცებულნი. შვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ.	ნონიკაშვილი. ამოწყვეტილი.				
34 ქ.	ნიკოლოზ ჩოლაყაშვილის ყმა. კატორაშვილი. გამხარდი.	კომლი	სა	თავი	სა
35 ქ.	შოთაშვილი. ადამელი. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ.	ნათელაური. მსახური. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ.	ნათელაური. დათუნა. ახალი გაყრილი.	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ.	თუშთმოურავის ყმა. ონიაშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ.	ედიშერის ყმა. კატორაშვილი. თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ.	ედიშერის ყმა. ლევას მამულზედ. მთიულნი. ომანა.	კომლი	სა	თავი	სა

18. ბ ა ხ ტ რ ი ო ნ ს. მსახლოგელნი. სახასონი

1 ქ.	კობიაშვილი. ახნაურშვილი. ნაცვალნი. ლუარსაბ.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ.	კობიაშვილი. ახნაურშვილი. შანშე.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ.	კობიაშვილი. ახნაურშვილი. ზალ.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ.	აიდემურიშვილი. ახნაურშვილი. ქახოსრო. შეუძღვებელი. ძმა ნინია ბატონიშვილს ახლავს.			თავი	სა
5 ქ.	ონანაშვილი. ახნაურშვილი. გლაბა.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ.	მალრიბაშვილი. გლაბა. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ.	სუხიაშვილი. გლაბა. მოურავის. მსახური. შვილი. შიზ.	კომლი	სა	თავი	1ბ
8 ქ.	მაზიტაშვილი. გიუნა. ძმა. ლთისავარ. შვილი იოსებ.	კომლი	სა	თავი	1გ
9 ქ.	შოთიაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ.	შოთიაშვილი. ლარიბა. შვილი დიაკონი.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ.	იარაჯული. ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ.	წითაური ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ.	ბექაშვილი. გიორგი. ძმა თადილა.	კომლი	სა	თავი	1ბ
14 ქ.	შოთიაშვილი. ზურაბა. მეღორეთ მდგომი.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ.	სუხიაშვილი. ლთისავარ. თიანეთს მყოფი. მეღორე	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ.	წითაური. გზირი პეტრე. კოქლი.	კომლი	სა		
17 ქ.	მალრიბაშვილის ობოლი. გრიგოლ.	კომლი	სა		
18 ქ.	სოფლის ნასყიდი. კალატოზიშვილი. დავითა.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ.	სოფლის ნასყიდი. ამ დავითას გაყრილი. ბიძაშვილი. აბრამ	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ.	აქავ ხიხანი. გზირიშვილი. ბერი. ძმა ლთისავარ	კომლი	სა	თავი	1ბ
21 ქ.	კორანაშვილი. იესე ძმა გივი	კომლი	სა	თავი	1ბ
22 ქ.	პავლიაშვილი. ქიტცა.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ.	ხუციშვილი. აბრამ. ძმა. ზალ.	კომლი	სა	თავი	1ბ
24 ქ.	გიგაშვილი დაშავებული. და დახამლული.	კომლი	სა		
25 ქ.	უნდილაშვილი. პატარკაცი.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ.	მარქარას ძმა ივანე. შეუძღვებელი. ძმისწული ზაქარია	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ.	სარქისაშვილი. მანუჩარ. ძმა გიგოლა.	კომლი	სა	თავი	1ბ
28 ქ.	ოსეფაშვილი. აღდგომელი. და ფილიპე.	კომლი	სა	თავი	1ბ
29 ქ.	ყირდილიშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ.	ყანდარლის ნასყიდას. ობოლი. გლაბა	კომლი	სა		

- 31 ქ. უნდილაშვილის ქიტესას ობოლი. თვედორე კომლი სს
- 32 ქ. დავითას ობოლი. ნინია. კომლი სს
- 33 ქ. ნასყიდაშვილი. გიორგი. კომლი სს თავი სს

ქ. აქავ თადია. სუფრაჯიშვილის ყმა

- 34 ქ. წარმაზანიშვილი. გიორგი. ძმა. გლახა მსახური. კომლი სს თავი სს
- 35 ქ. ჭვასროლიაშვილი. ჭიკო. კომლი სს თავი სს
- 36 ქ. ჭვასროლიაშვილი. მუსა შეუძღვებელია. შვილი. გოგია. კომლი სს თავი სს
- 37 ქ. ჭვასროლიაშვილი. სიხარული. კომლი სს თავი სს
- 38 ქ. ჭვასროლიაშვილის. პაპუას ობოლი. ივანე. კომლი სს
- 39 ქ. პეტრიაშვილის. ალათანგის ყმა. გაგუნაშვილი. ომან შეუძღვებელი. შვილი. პეტრე და გიორგი თავი სს
- 40 ქ. ნათანიშვილის. გოგოას ყმა. ობოლი. გიორგი კომლი სს
- 41 ქ. ლუარსაბ. ნაცვლის ყმა. ნინია. ბოგანო კომლი სს თავი სს
- 42 ქ. ლუარსაბის ნასყიდი. ყურცქვიტი. გლახა. შვილი. გიორგი. ბოგანო კომლი სს თავი სს
- 43 ქ. ელიაშვილი. ოთარ. ბოგანო. კომლი სს თავი სს
- 44 ქ. თანდილა. დახამდელი. შვილი. სულელი. კომლი სს თავი სს
- 45 ქ. შანშეს. მზითვის ყმა. გოგია. ბოგანო კომლი სს თავი სს
- 46 ქ. მღუდელი. მოხუცებულ. დავით. კომლი სს

ქ. პეტრიაშვილის. ალათანგის ყმა.

- 47 ქ. ცქირიშვილი. ობოლი. ბერო. კომლი სს
- 48 ქ. ცერცვიაშვილი. ნინო. კომლი სს თავი სს
- 49 ქ. წადირაშვილი. პატარაკაცი. შვილი. თვედორე და დათია. კომლი სს თავი სს
- 50 ქ. გოგიაშვილი. როსტომ. ძმა. კუტი იოსებ. კომლი სს თავი სს
- 51 ქ. აქავ ხიზანი. ივანე. კომლი სს თავი სს
- 52 ქ. მიწობლიძის ნოდარის ყმა. ხეჩაშვილი ნინია. ძმა ბერო კომლი სს თავი სს
- 53 ქ. სამცხეთო. კაკა. შვილი. გიორგი. კომლი სს თავი სს
- 54 ქ. დათუაშვილი. ლუდელი. ახნაურ შვილი ბესარიონ. კომლი სს თავი სს
- 55 ქ. სამცხეთო ზარიძე. კომლი სს თავი სს

19. ფიჩხოვანსა. აგოგოსა და მალკანს.

ფაჩოთუხუტის გიორგის ყმა

- 1 ქ. გურამაშვილი. ნაცვალ. ივანე. შვილი. იოსებ. კომლი სს თავი სს
- 2 ქ. მქედლიშვილი. გიორგი. ძმა. იესე. კომლი სს თავი სს
- 3 ქ. მქედლიშვილის იოანეს ობოლი. ზურაბ. კომლი სს
- 4 ქ. ალხაზას ობოლი. გიორგი კომლი სს
- 5 ქ. როსტომაშვილი. დავითო. კომლი სს თავი სს
- 6 ქ. სულხანაშვილი. ნასყიდა. კომლი სს თავი სს
- 7 ქ. ეაჩიაშვილი. გოგია. ძმა გლახა. კომლი სს თავი სს
- 8 ქ. ეაჩიაშვილი. პეტრე. კომლი სს თავი სს
- 9 ქ. მთიულეშვილი. ომან: ძმა დათუნა კომლი სს თავი სს
- 10 ქ. ტაბარუკიშვილი. გოგია. ბოგანო. კომლი სს თავი სს
- 11 ქ. ხომიხურიშვილი. ხომიხური კომლი სს თავი სს
- 12 ქ. შალიკაშვილი. იოსებ. მსახური. ძმა ბერო კომლი სს თავი სს
- 13 ქ. ნასყიდაშვილი. ნასყიდა. მსახური. კომლი სს თავი სს

14 ქ. ნადირაშვილი, პაპო, ძმა ბასილა.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ფეიქარი, ზურაბ, ძმა გოგია	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. ოსი ელიბო, ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. ჯავახი ივანე, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. პეტრე, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. ნინიას ობოლი, ნიკოლოზ, ბოგანო	კომლი	სა		
20 ქ. ნინიაშვილი, გლახა ხიზანი.	კომლი	სა	თავი	სა

20. ფიჩხოვანს გიჯიშვარდლის დავითის ყმა

1 ქ. წიკვლაური, შერმახან.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. პაპიელიშვილი, ბასილა, ამისი ძმა მანუკა	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ქემაშვილი წესიერი	კომლი	სა	თავი	სა

21. მალრანს სახანო

1 ქ. აზნაურ შვილი, ნაცვალა პაპუა, შვილი, ოთარ	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. აზნაურ შვილი ნაცვლიშვილი, ჯანი	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. აზნაურ შვილი, ზალ, ნაცვლიშვილი	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. აზნაურ შვილი, ნაცვლიშვილი, როსებ, ძმისწული, გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. აზნაურ შვილი, ნაცვლიშვილი, ჭიხოსრო.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. პაპუას ნასყიდი, შალვაშვილი, გიორგი, შვილი, გაბრიელ მსახური			თავი	სა
7 ქ. ზალის ყმა ძეგველაშვილი, გელია	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. ჯანის ყმა: იოსებიშვილი, გლახა, ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. როსების, ყმა, ბოგანო, ავაქა.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. ჭიხოსროს ყმა, ზუროშვილი, ზურაბ	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. ჭიხოსროს ყმა, ზუროშვილი, გლახა, ფშაველში მყოფი მწყემსად			თავი	სა

ქ. სახანო

12 ქ. დედელი, პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. ჯავახიშვილი, ბერო, შვილი ზალ, და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. ზოჯრაშვილი გოგია, ძმა, დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ჯავახიშვილი იოსებ, ძმა დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. ჯავახიშვილი, პეტრეშვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. ჯავახიშვილი, გოგია, ძმა ოთარ.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. ჯამაძე, მათე, შვილი: გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. ჭრელაშვილი, ზაზა ძმისწული, პატარკაცი.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. ჭრელაშვილი, გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. ჯამაძის მამულზედ ზუცილაშვილი, გია.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. ჯავახიშვილის ზურაბის ობოლი, ადამ.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. თუმშის შვილი, დამბლა, ნიკოლოზ.	კომლი	სა		

აქვე ხიზანი, სახანოში

24 ქ. ბეთენია ღთის მშობლის ყმა წავკელი, დავით, ძმისწული სვიმონ.				
25 ქ. ჭიხოსრო ნაცვლიშვილთან მყოფი, ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
	კომლი	სა	თავი	სა

26 კ. ოსეთა შვილი შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	სა
27 კ. ხახულისა ღმთის მშობლის ყმა. ღუდგელი. ისაკ.	კომლი	სა	თავი	სა
28 კ. ზალთან. მყოფი ხიზანი. გზირი. საქურა.	კომლი	სა	თავი	სა

მარანს ალავერდის ყმა.

29 კ. ხომიხური. გოგია. ძმა პეტრე. ბიძა შვილი. პეტრე. ძმა ნიკოლოზ. შვილი თადო.	კომლი	სა	თავი	სე
30 კ. ხომიხური გიორგი. ძმა ბერო.	კომლი	სა	თავი	სბ
31 კ. ხომიხური. კიკელი. ძმა სვიმონ. ძმისწული იოსებ	კომლი	სა	თავი	სგ
32 კ. ხომიხური. ელისბარ. ძმა. ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	სბ
33 კ. ხომიხურის. გლახას ობოლი.	კომლი	სა		

22. აგზოხს ნათლენიშვილის ღუბასაგის. სამხსოვნის ყმა

1 კ. სუხოშვილი. მსახური გოგია. ძმისწული გლახა	კომლი	სა	თავი	სბ
2 კ. ლეკიშვილი. ტეტია. შვილი. ბერო.	კომლი	სა	თავი	სბ
3 კ. ონიკაური გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
4 კ. ასათაშვილი. ბერია. ძმა გიორი.	კომლი	სა	თავი	სბ
5 კ. ამონაშვილი. თამაზა. ძმა ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სბ
6 კ. ნადირაშვილი. ვია. და ტეტუნა. და თედო	კომლი	სა	თავი	სგ
7 კ. ჯოხარძის ობოლი. გლახა.	კომლი	სა		
8 კ. მამუჩაშვილის ობოლი ტეტია.	კომლი	სა		

აკვე ამიხივე ხიზანი

9 კ. ფოთოლაშვილი. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
10 კ. ივანე ხიზანი	კომლი	სა	თავი	სა
11 კ. ხეჩატურაშვილი. კოკლია.	კომლი	სა	თავი	სა
12 კ. დავითა ხიზანი.	კომლი	სა	თავი	სა
13 კ. წინწალაშვილი. მსახური ბერო	კომლი	სა	თავი	სა

23. ახადელს. წმინდის გიორგის. ალავერდის. ყმა

1 კ. ალადაშვილი. გიორგი. ნაცვალდი.	კომლი	სა	თავი	სა
2 კ. მათიაშვილი. ღუდგელი. ზაქარია. ძმა იოსებ. ღუდგელი. შეუძლებელია.	კომლი	სა	თავი	სა
3 კ. მჭედლის თედორეს ობოლი. გოგია:	კომლი	სა		
4 კ. ბარდანაშვილი. აბრამ. შვილი. თედორე.	კომლი	სა	თავი	სბ
5 კ. ავეტიქაშვილი. გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
6 კ. წელიწადაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
7 კ. ქვაბარშია. ივანე. შვილი. გლახა	კომლი	სა	თავი	სბ
8 კ. ღუდგელიშვილი. სტეფანე.	კომლი	სა	თავი	სა
9 კ. ფურულაშვილი. ნინია. და შავებელია.	კომლი	სა		
10 კ. ბლიაძეშვილი. რამაზა. ძმა სვიმონა.	კომლი	სა	თავი	სბ
11 კ. იმერელი მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
12 კ. ძულიაშვილი. პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
13 კ. ბიძა გიორგიშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
14 კ. ფეიჭურიშვილი. ზურაბა.	კომლი	სა	თავი	სა

15 ქ. საგინაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. სიგინაშვილი. რევაზ.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. გაუარაშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. გაუარაშვილი. იოსებ. ძმა გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. რევაზის ძმა. ივანე. შეუძლებელი.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. ბერუაშვილი. თედორე: შეუძლებელი. შვილი. გლაზა	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. კაკალოშვილი. პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. ბარი ლესიაშვილი. შეუძლებელი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. გაუარაშვილის გოგონა ობოლი. ბერო.	კომლი	სა		
24 ქ. პაპუნას ძმისწული. დათია ობოლი.	კომლი	სა		
25 ქ. ქონაკაშვილი. გრიგოლ. ნაბერალი.	კომლი	სა	თავი	სა

24. ლალის ყუბის თუთომოუკავის. ჩოლაყაშვილის. ღუჩიშხანის ყმა.

1 ქ. ძულიაშვილი. თავდახსნილი. დავითო. ძმისწული დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. ყვავიანი ქიტესა. მუხლდაშაგებული. სნეული.	კომლი	სა		
3 ქ. ხატელიშვილი. სვიმონ. ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. ხატელიშვილი. ნატყვევარი. გამზარდი შეუძლებელი	კომლი	სა		
5 ქ. ხატელიშვილი იოსებ მსახური. ძმა თომა	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. ხატელიშვილი. თედოს ობოლი ნინია: ამასთანავე სიძე გოგია	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. ბარხუდანიშვილი. დუდელი. ივანე: მობუცებული: აზადი ბატონისა.				
8 ქ. ბარხუდანიშვილი. ანდრია მსახური. ძმისწული დავითო.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. ნეკაშვილი. ტეტო. უსინათლო. ორისავე თვალით.	კომლი	სა		
10 ქ. ნეკაშვილის. შერმაზანის ობოლი. გლაზა	კომლი	სა		
11 ქ. ნეკაშვილი. ახალი გაყრილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. ნეკაშვილის. ნადირას. ობოლი. პატარა	კომლი	სა		
13 ქ. აბრამაშვილი. ისაკ. შეუძლებელი. გლაზა	კომლი	სა		
14 ქ. წმინდის ეტბატის ყმა ივანე. ბოგანო. შვილი გიორგი. და იაკობ	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. იმერელი. გოგიტელა.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. შავგორგაშვილი. ბერო. დაშაგებული.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. ბეროს ძმისწული. ხარიტონ. მსახური	კომლი	სა		
18 ქ. შავგორგაშვილი. ნიკოლა. სნეული.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. იმერელი სვიმონა. თვალნაკლები. ბატონის ოქმით ამოშვებული	კომლი	სა		
20 ქ. ესტატეშვილი. ჩოჩება შეუძლებელი. შვილი. შიო ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. ნასყიდი. გაბრიელაშვილი. გიორგი ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. ცეტილა ივანეს. შვილი. ბეჟან. სნეული. ძმა ფილიპე	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. ჩიტალაშვილი. ბერო. ბიძაშვილი ამისი გიორგი. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. ხატელიშვილი. ბერო სნეული. ძმა გიგოლა. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. ღრიალ გიორგიშვილი. თამაზა ბოგანო	კომლი	სა		
26 ქ. ნასყიდი ძილუაშვილი. ნინია. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. იმერელი სესია ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. იმერელი. კაცინა. სესიას ძმა: ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ. იმერელი დავითელა. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. იმერელი. ოთია. ბოგანო. მსახური. ძმა კაცინა	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. ხიზანი. ამისიძე. ველუაშვილი. სარქისა.	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. ხიზანი საკუა.	კომლი	სა	თავი	სა

ნიკოლოზ ჩოლაყაშვილისა. და გიორგის ყმა.

33 ქ. რვეზაშვილი. მიკელ. ძმა თევდორე. და იაკობ.	კომლი	სა	თავი	ქგ
34 ქ. ტუტიაშვილი. გოგია. შვილი ბარნაბე.	კომლი	სა	თავი	ქბ
35 ქ. ტუტიაშვილი. იესე. შვილი. სვიმონ. და ტუტია. მსახური.	კომლი	სა	თავი	ქგ
36 ქ. ბარნაბეშვილი. ზაქარია.	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. დულუნიშვილი. ლ'თისაეარ. დამბლა. შეუძლებელია სიძე ამისი იოსებ				
38 ქ. შველაძეშვილი. იოსებ. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ. ნასყიდი ქიზიყელაშვილი. თამაზა შვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ. ვართანას სიძე. იმერელი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	ქბ
41 ქ. ნასყიდი. ბაიძეშვილი. ბასილა. ცალფეხია. შვილი გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
42 ქ. ლოთიკაშვილი. იასია. ბოგანო. შვილი ნინია.	კომლი	სა	თავი	ქბ
43 ქ. ტოზაშვილი. ზაქარია. ძმა იესე.	კომლი	სა	თავი	ქბ
44 ქ. ნასყიდი ფარსადანა. შვილი. ბეჟან. ფარსადან. შეუძლებელი	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ. ნასყიდი ჯაგია. შეუძლებელი. დაწვეებულია.	კომლი	სა		
46 ქ. ნასყიდი ზაბაზიშვილი. კაკალა. ბიძაშვილი ამისი. დოღენჯი	კომლი	სა		
47 ქ. ზაბაზიშვილი. ფარემუხა. ძმა თამაზა და პავლე. მსახური	კომლი	სა	თავი	ქბ
48 ქ. სისანიაშვილი. იოსებ და გოგია. მსახური.	კომლი	სა	თავი	ქგ
49 ქ. ნასყიდი. ძილუაშვილი. გოგია. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	ქბ
50 ქ. ზითარა. შეუძლებელი. შვილი ტერმარტილიაზ. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. დინგას ობოლი. ნინია ბოგანო.	კომლი	სა		
52 ქ. ახალ სოფელს ნიკოლოზის ყმა. ოქრუაშვილი. შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. აქავე ნასყიდი. ჩიტაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ. აქავე ნასყიდი. ბერას ბიჭი ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. აქავე ვართანას ძმა. ბერონა. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
56 ქ. აქავე ნასყიდი ჯლანიაშვილი. ზაქარა. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ. აქავე დავითელას სიძე. დემეტრე ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
58 ქ. აქავე ადრეულაშვილი. ბერო. ძმა სოსია. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ. აქავე ნასყიდი მებაღეშვილი. გლახა. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. აქავე გიქუაშვილი. აბრამ მსახური ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ. ბარნაბიშვილის გერი. გოგია. ობოლი. ბოგანო	კომლი	სა		
62 ქ. დავით. ხიმშიაშვილის ყმა. თარხანაული. პატარაკი ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. დავით. ხიმშიაშვილის ყმა. თარხანაული ზაზა. ძმა ზურაბ. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	ქბ
64 ქ. დავით. ხიმშიაშვილის ყმა. ბერიანიძე შერმაზან. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
65 ქ. აქავე მსახლობელი. ბატონის რძლის ეკატერინას ყმა. თიკანაშვილი გოგია. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ. აქავე ბატონის რძლის ეკატერინას ყმა. ხოჯანთ, ნონე	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. აქავე ბატონის რძლის ყმა ოპ[ა]ნეზა	კომლი	სა		

აკავ ლალის ყურს. ედიშერ ჩოლაყაშვილის ყმა.

68 ქ. იმერელი. მამუკლა.	კომლი	ის	თავი	ის
69 ქ. პაპაშვილი. ივანე შვილი. ვგნატე. და იოსებ	კომლი	ის	თავი	სქ
70 ქ. ნასყიდი. გიორგი. და შავებული. შვილი სტეფანე ესეც ამგვარი მსახური				
71 ქ. პატიკანთ სენია.	კომლი	ის	თავი	ის
72 ქ. მსახური სარქისა:	კომლი	ის	თავი	ის
73 ქ. ბუშურიშვილი. ჩიტო. ბიძაშვილი. სვიმონა.	კომლი	ის	თავი	ის
74 ქ. ზურდაგის. ობოლი. იაკობ. ამასთანავე. მყფი. გიორგი.	კომლი	ის	თავი	ის
75 ქ. ხიზანი პეტროზა. შვილი მოსე	კომლი	ის	თავი	ის

25. ტახტი სოფელში. მსახლობელი

1 ქ. სერგილაშვილი. ნაცვალ. აბრამ.	კომლი	ის	თავი	ის
2 ქ. ოქრუაშვილი. თევდორე.	კომლი	ის	თავი	ის
3 ქ. დურგლიშვილი. დათუნა. შვილი. სვიმონ.	კომლი	ის	თავი	ის
4 ქ. აქელაშვილი. დემეტრე.	კომლი	ის	თავი	ის
5 ქ. კენკია უხბამიშვილი. დავით	კომლი	ის	თავი	ის
6 ქ. იმერელი ოტიკელა	კომლი	ის	თავი	ის
7 ქ. კოჭლი აკოფა. ბოგანო	კომლი	ის	თავი	ის
8 ქ. ოკინა. ფეიქარი. ბოგანო	კომლი	ის	თავი	ის
9 ქ. სვიმონაშვილი. თევდორე. ბოგანო	კომლი	ის	თავი	ის
10 ქ. მანთაშვილი გიორგი ბოგანო	კომლი	ის	თავი	ის
11 ქ. ათუაშვილი. შირზა	კომლი	ის	თავი	ის
12 ქ. იმერელი. და შავებული. გიორგი.	კომლი	ის		
13 ქ. დურგლიშვილი. დავითო.	კომლი	ის	თავი	ის
14 ქ. იმერელი. გაბრიელ.	კომლი	ის	თავი	ის
15 ქ. დალაქი. გიორგიშვილი. გლაბა	კომლი	ის	თავი	ის

26. იულთას. ბაბადიშის. ჯაჭაკიას ყმა

1 ქ. როსტიაშვილი. მამუკა.	კომლი	ის	თავი	ის
2 ქ. როსტიაშვილი. ბერო. ძმა ზურაბ.	კომლი	ის	თავი	ის
3 ქ. წინთლიშვილი. ტურა. შვილი. ნინია.	კომლი	ის	თავი	ის
4 ქ. როსტიაშვილი. კათათურა.	კომლი	ის	თავი	ის
5 ქ. მამულაშვილი. დემეტრე. შაჟღეღეღელი: შვილი იაკობ	კომლი	ის	თავი	ის
6 ქ. როსტომიშვილი. ნინია. ბოგანო	კომლი	ის	თავი	ის
7 ქ. ზურაბაშვილი. გლაბა. ბოგანო	კომლი	ის	თავი	ის
8 ქ. წყურიშვილი: ხიზანა. კუტი. შეუღღეღელი ანატო ბატონის ოქმით	კომლი	ის		
9 ქ. ტეტიაშვილი. გლაბა. რუსეთს წასულა	კომლი	ის		
10 ქ. გაიპარაშვილი. დავით. მსახურია	კომლი	ის	თავი	ის

აკავ საგინანთ ყმა

11 ქ. მურაშვილი. დემეტრე. და ბერია	კომლი	ის	თავი	ის
12 ქ. ჯანგირაშვილი. დომელა.	კომლი	ის	თავი	ის
13 ქ. მარტიაშვილი. ივანე. ძმა იესე	კომლი	ის	თავი	ის
14 ქ. ქოსშენაშვილი. გიორგი.	კომლი	ის	თავი	ის

27. **შ შ ა შ ე ლ ი ს ა ხ ა ს რ .**

1 ქ. ციხისთვიშვილი. ნ ა ც ვ ა ლ ი. ზ ა ზ ა. ძ მ ა ზ ა ლ	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. ციხისთვიშვილი. შერმაზან. შ ვ ი ლ ი. გურგენ და ზუა	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ციხისთვიშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. შოურავის. ნ ა ც ვ ა ლ ი. ჭინჭარაშვილი ოთარ ძ მ ა გოგია შ ვ ი ლ ი მოსე და დავით			თავი	სა
5 ქ. ჭინჭარაშვილი. შიო. და გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. პავლიაშვილი. ფოცხვერა. ძ მ ა ლ უ ა	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. პავლიაშვილი. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. პავლიაშვილი. ნინია და ბარნაბე.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. პავლიაშვილის. იესე ო ბ ლ ი. დემეტრე.	კომლი	სა		
10 ქ. ცვალიშვილი. იოსებ.	კომლი	სა		
11 ქ. როსტომაშვილი. გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. შილაშვილი. გოგია. შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი. თ ო ფ ი თ. შ ვ ი ლ ი ივანე. და დავით: და გგენა.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. უმცროსაშვილი. პეტრე. შ ვ ი ლ ი. გაბრიელ.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. უმცროსაშვილი. ირემა შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი. შ ვ ი ლ ი სვიმონ და ბეჟან	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. უმცროსაშვილი. ნინია	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. უმცროსაშვილი კიკინა	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. უმცროსაშვილი. ო ბ ლ ი გიორგი	კომლი	სა		
18 ქ. უმცროსაშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. ლ ე კ გიორგიშვილი. ვასილ	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. უსუფაშვილი. დემეტრე. და ევგენ. და პავლე	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. რამაზაშვილი. იოსებ. და სუხია.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. რამაზაშვილი. გიორგი. ძ მ ა თევდორე	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. რამაზაშვილი. შერმაზან. შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი. შ ვ ი ლ ი ბერო	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. რამაზაშვილი. პატა. და დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. რამაზაშვილი. ჭიტო. ძ მ ა თომა. ბ ო გ ა ნ ო	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ. წიქარაძე. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. წიქარაძე. თედო ძ მ ა ნასყიდა	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. წიქარაძე. გოგია. და პეტრე. და ზაქარია	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ. რაიბული. გიორგი ს ნ ე უ ლ ი. შ ვ ი ლ ი. შიო	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. რაიბული. კაკო. შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი. შ ვ ი ლ ი ომარაა და ბერო	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. რაიბული დავით. ძ მ ა ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. ზათიაშვილი. ბერო შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი. შ ვ ი ლ ი ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. ზათიაშვილი. მამუკა შ ვ ი ლ ი. იოსებ და სვიმონ	კომლი	სა	თავი	სა
34 ქ. ზათიაშვილი. იესე შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი ა	კომლი	სა		
35 ქ. ზათიაშვილი ბეჟან შ ა უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი. შ ვ ი ლ ი პეტრე და დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ. ზათიაშვილი. ელიაშვილი. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. ზათიაშვილი. ნადირა. შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი.	კომლი	სა		
38 ქ. მჭედლიშვილი. გოგია შ ე უ ძ ლ ე ბ ე ლ ი. შ ვ ი ლ ი. ბერო	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ. მჭედლიშვილის. ო ბ ლ ი. ხოსრო	კომლი	სა		
40 ქ. ხუტუაშვილი თევდორეშვილი ნინია	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ. ხუტუაშვილი იესე. და სუხია. მ ს ა ხ უ რ ი მ ო უ რ ა ვ ი ს ა.	კომლი	სა	თავი	სა
42 ქ. ხუტუაშვილი კიდევ ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
43 ქ. ხუტუაშვილი. დემეტრე	კომლი	სა	თავი	სა
44 ქ. ა ქ ა ვ წ მ ი ნ დ ი ს გ ი ო რ გ ი ს ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს ყ მ ა იორდანეშვილი ზაზა და შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	სა

აკავ სახასო ფ შ ა გ ე ლ შ ი მსახლობელნი ხიზნები. ბოგანო

- 45 ქ. თამაზაშვილი, იესე: თავდახსნილი. ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 46 ქ. კუკუნასობოლი, თავდახსნილი. ბოგანო კომლი ის
- 47 ქ. ტანაშვილი, ნინია, ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 48 ქ. სტეფანეშვილი, გიორგი ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 49 ქ. იმერლიშვილი, ნინია, ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 50 ქ. ასლამაზაშვილი, ლუდეელი, გიორგი ბოგანო, პატარ-
მეუღელი კომლი ის თავი ის
- 51 ქ. დათნაგზირი, შვილი, ბერო, ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 52 ქ. ჩიტაშვილი, მათე შეუძლებელი, შვილი, ნინია, ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 53 ქ. ჩიტაშვილი, პეტრე, ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 54 ქ. ტუგოშვილი, გლახა ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 55 ქ. ლაზარჩანთ, გიორგი, ბოგანო კომლი ის თავი ის
- 56 ქ. წავეკელი, გოგიაშვილი, თავდასხნილი, იოსებ კომლი ის თავი ის
- 57 ქ. ერწოველი, ღარიბაშვილი, თამაზა, კომლი ის თავი ის

28. იესო ის იუნიო, **ხორბალას მსახლობელი**

- 1 ქ. სამეფო, ახნაურიშვილი, ყოფილაშვილი, იოსებ ბი-
ძაშვილი ამისი რევაზი, კომლი ის თავი ის
- 2 ქ. აშაგ-იოსების ნასყიდი, გაბრიელ, კომლი ის თავი ის
- 3 ქ. აშაგ-იოსების ნასყიდი აფრიამა, კომლი ის თავი ის

29. იესო ის იუნიო, **ართანას, კავაჟა ქარალაშვილის ყმა**

- 1 ქ. შიოლაშვილი, ლუდეელი, გიორგი, ძმა, ტეტია, კომლი ის თავი ის
- 2 ქ. ფიცხელაური, ლუდეელი, ისაკ, ძმა, მოსე და არჯევან, კომლი ის თავი ის
- 3 ქ. კომშიაშვილი, გოგია, მოხუცებული, შვილი, ივანე,
და სვიმონ, კომლი ის თავი ის
- 4 ქ. კომშიაშვილი ბეჯან, კომლი ის თავი ის
- 5 ქ. კომშიაშვილი, ქიკო, მოხუცებული, შვილი, ივანე, კომლი ის თავი ის
- 6 ქ. კომშიაშვილი, პატა, შვილი, ბასილა, და გიორგი კომლი ის თავი ის
- 7 ქ. კომშიაშვილი, დაკით, ძმა ევგენ, კომლი ის თავი ის
- 8 ქ. კომშიაშვილი, სვიმონ, კომლი ის თავი ის
- 9 ქ. კომშიაშვილი, ბერო, კომლი ის თავი ის
- 10 ქ. კომშიაშვილი, ტეტია, ძმა გოგია, კომლი ის თავი ის
- 11 ქ. კომშიაშვილი, ტეტია ფეხდაშაველებელი, ძმა, შერმაზან კომლი ის თავი ის
- 12 ქ. კომშიაშვილის, თბოლი, გლახა კომლი ის
- 13 ქ. კაკოშვილი, გოგია, ძმა ლუა კომლი ის თავი ის
- 14 ქ. ჩახუტაშვილი, სოლომონ კომლი ის თავი ის
- 15 ქ. მუცელაური, ბერო, კომლი ის თავი ის
- 16 ქ. ფიცხელაური, აფხაზი, ძმა, ზურაბ: და აბრამ, კომლი ის თავი ის
- 17 ქ. ბიტიაშვილი, პატარკაცი, ნასყიდი, კომლი ის თავი ის
- 18 ქ. ბიტიაშვილი, სვიმონ, ნასყიდი, კომლი ის თავი ის
- 19 ქ. ბიტიაშვილი, გრიგოლ, სნეული მდებარე, ნასყიდი კომლი ის თავი ის
- 20 ქ. ღარიბაშვილი, ივანე, ცალფეხ დაშაველებელი, ძმა
გოგია კომლი ის თავი ის
- 21 ქ. იმერლიშვილი, იესე, და პატა, ბოგანო კომლი ის თავი ის

22 ქ. დაუსტივინეშვილი. ივანე. ბოგანო			
23 ქ. ტიკიშვილი. გოგია. შვილი. იორდანე.	კომლი	სა	თავი
24 ქ. გაძვერაშვილი. პატარკაცი. ძმა პავლე.	კომლი	სა	თავი
25 ქ. გაძვერაშვილი. შაზო.	კომლი	სა	თავი
26 ქ. ტურას ბიჭი. გლახა.	კომლი	სა	თავი

აკვ ხიზანი

27 ქ. თანდილაშვილი. გოგიას ძმისწული. ბეჟან.	კომლი	სა	თავი
28 ქ. აზარიაშვილი. გიორგი	კომლი	სა	თავი
29 ქ. ნასყიდი. გლახა	კომლი	სა	თავი

30. ნ ა ფ ა რ ე შ ლ შ ი. ზ ა მ ზ ა მ ა კ ი. ე შ ი კ ა ლ ა ბ ა შ ი ს. ზ ა რ ს მ ა ნ ი ს ყ მ ა.

1 ქ. ნაცვალის. გიორგი. ძმა იასარ. შვილი გლახა	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. კიდვე ნაცვალის. იოსებ	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. მამაგულიშვილი. ღუფელი. თომა. შვილი. მღუფელი დავით. და გიორგი			თავი	სა
4 ქ. თათრიშვილი. ნიკოლოზ. ძმა დავით. და პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. შიოლა. ზურაბაშვილი.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. პეტრე შვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. ვარდუაშვილი. გოგია. ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. ყვარელა. ივანე. შვილი. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. გურგენიშვილი. ბეჟან. შვილები. სნეული.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. გურგენიშვილი. ბესარიონ. ძმა. გუნა. და იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. ადომელა. შვილები. მელიქი.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. რამიზიშვილი. მოხუცებული. უსინათლო: გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. ქართლელი ქიტესა. ძმა მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. რუს მახარე. შვილები. სნეული.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. პაპუნაშვილი. ბერია. შვილი. პაპუნა.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. ბწყელიშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. ბწყელიშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. გვირგვინი გოგიას ობოლი. გვირგვინი	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. მამუკაშვილი. მაისურაძე პეტრე. ობოლი.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. ლასტრეშვილი. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. გიორგიშვილი. იოსებ. ძმა. საბა.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. გიორგიშვილი. ავთანდილ. ახალი. გაყრილი.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. ხომიზური. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. ხომიზური. ნიკოლოზ. შვილი. იორდანე.	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. ივანეშვილი. გიქო. ძმა სარკისა.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ. გავახელა. ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. მურხანელი. თევდორე. მოხუცებული	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. კისისხევიდამ მოხუცი. ტეტია. მდივნის ყმა.	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ. მიდელიშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. ქართლელი. ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. ოქრომქედლიშვილი. იაკობ. ძმა გიგოლა.	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. თევდორეშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. ბალაშვილი. კაცურა.	კომლი	სა	თავი	სა
34 ქ. ლამაზაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა

35 ქ. დავითელას. ბიჭი ნინია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
36 ქ. ტრიფილეს ძმა სნეულ ი. მდებარე	კომლი	1ს1		
37 ქ. კობიაშვილი. თევდორე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
38 ქ. სამხარაშვილი. ნინია. მსახური. ძმა ბერო	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
39 ქ. წითელაური მახარე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
40 ქ. ხუციშვილი. ქიტესა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
41 ქ. გიგოძე ქიტესა. შვილი. გიორგი	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
42 ქ. ველიციხელა. გოგია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
43 ქ. ველიციხელა სვიმონა	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
44 ქ. ველიციხელა ნიკოლოზ.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
45 ქ. ჭინჭრიანული. პეტრე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
46 ქ. საგინაშვილი. ბერო.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
47 ქ. ოპ[ან]ა. სომეხი. შვილი. არტემლა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
48 ქ. ოპ[ან]ას ძმისწული. გიორგი	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
49 ქ. შინგარდილა. ივანე. ბოგანო	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
50 ქ. ლედლის[ს]იძე. იოსებ. ბოგანო.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
51 ქ. ხელცაცხას დავითელას. ობოლი. იაკობ.	კომლი	1ს1		
52 ქ. რევაზის ყმა. ორკოდაშვილი. ნინია თელავიდან.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
53 ქ. გიორგი ობოლი.	კომლი	1ს1		
54 ქ. ზურაბაშვილი. ნინია. და შერმაზან.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
55 ქ. ხმალაძე. გოგია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
56 ქ. ლეგვიანშვილი. გიორგი. ობოლი.	კომლი	1ს1		
57 ქ. ხომიჭურის დავითას ობოლი	კომლი	1ს1		
58 ქ. ხიზანი ლომია	კომლი	1ს1	თავი	1ს1

აქვე ნაფარეულ ში. ქვაფთხევის. ლთის მშობლის ყმა

59 ქ. თაგვიანშვილი. ნაცვალ ი. ბერო. ძმისწული. თამაზა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
60 ქ. თაგვიანშვილი. გლაზა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
61 ქ. თაგვიანშვილი. ბეგენ შეშქლებელი. სნეული.	კომლი	1ს1		
62 ქ. ბაჭრაძე გლაზა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
63 ქ. სარვანაშვილი. გაბრიელ.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
64 ქ. ნიქუტაშვილი. თევდორე. შვილი. გოგია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
65 ქ. ჩაჩუნიაშვილი. დუდელი. გიორგი. და სვიმონ	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
66 ქ. ჩაჩუნიაშვილი. დუდელი. იოსებ	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
67 ქ. ჩაჩუნიაშვილის. მარკოზის ობოლი. დავით.	კომლი	1ს1		
68 ქ. ქსოვრელი. პაპუა. შეშქლებელი.	კომლი	1ს1		
69 ქ. ზარსპაშვილი. პატარა ბერო. ძმა. იოსებ. და გრიგოლ	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
70 ქ. ბაინდურაშვილი. პაპა. ძმა. გოგია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
71 ქ. ჯიჭურაშვილი. გლაზა. შვილი. ავეტიკ.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
72 ქ. სარვანაშვილი. შიო.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
73 ქ. ბიჭიკაშვილი. ივანე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
74 ქ. დაბრუნდაშვილი ნინია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
75 ქ. დაბრუნდაშვილი. შიო.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
76 ქ. ხალუაშვილი. მიქელ. ძმა გიორგი.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
77 ქ. ჯიჭურაშვილი. დათუნა.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
78 ქ. ჯიჭურაშვილი. არუთინა ძმა ნინია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
79 ქ. გზირიშვილი. ნინია.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
80 ქ. ბატარუაშვილი. გლაზა. ძმა იოსებ.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1
81 ქ. ახალციციშვილი. პეტრე.	კომლი	1ს1	თავი	1ს1

82 ქ. თამარას ობოლი. ხოლუაშვილი: პეტრე			
83 ქ. ზარსპაშვილი. გლაზა	კომლი	სა	
84 ქ. შორჩილიძე. გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი
85 ქ. შორჩილიძე. ობოლი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი
86 ქ. ოქრუაშვილი. იესე. შვილი ნინია	კომლი	სა	
87 ქ. ოქრუაშვილი ბერო.	კომლი	სა	თავი
88 ქ. ფილიპაშვილი. გოგია. ძმა ბეცია	კომლი	სა	თავი
89 ქ. ფილიპაშვილი. გაყრილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი
90 ქ. იოსებაშვილი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი
91 ქ. დაბრუნდაშვილი ბერია.	კომლი	სა	თავი
92 ქ. ჩაჩუნიაშვილის მათეს ობოლი ტეტია.	კომლი	სა	თავი

ნ ა ფ ა რ ე უ ლ შ ი . მსახლობელი. ხატია.

93 ქ. ხატიაშვილი მამანი. შვილი. ზაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
94 ქ. ხატიაშვილი. გოგია. შვილი. ზურაბ. და სოლომან.	კომლი	სა	თავი	სა
95 ქ. ხატიაშვილი. ზაქარია. ძმა. ტეტია.	კომლი	სა	თავი	სა
96 ქ. ხატიაშვილი იაკობ.	კომლი	სა	თავი	სა
97 ქ. ხარებაშვილი. ხატია.	კომლი	სა	თავი	სა
98 ქ. ხატიაშვილი. თამაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
99 ქ. ხატიაშვილის კაცოს. შვილის. ობოლი. გიორგი	კომლი	სა		
100 ქ. დემეტრეშვილი ვგნატე.	კომლი	სა	თავი	სა
101 ქ. კაკაშვილი. სვიმონი.	კომლი	სა		
102 ქ. ბასილაშვილი. ნიკიფორე	კომლი	სა		
103 ქ. ომსარაშვილი. ფირანი.	კომლი	სა	თავი	სა
104 ქ. ზუაშვილი. პაპუა.	კომლი	სა	თავი	სა
105 ქ. დავითოშვილი. პატარკაცი. ძმა ქაიხოსრო	კომლი	სა	თავი	სა
106 ქ. დავითას ობოლი. ლუა	კომლი	სა		
107 ქ. კარგაული. ბეჟან. შვილი. ბატონის კარის იასაული. მეორე ამისივე გერო. მზევარეული ტეტია.	კომლი	სა	თავი	სა
108 ქ. აქავე ბოგანო. მკუპრავი. სტეფანე	კომლი	სა	თავი	სა
109 ქ. სვიმონი იმერელი. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა

31.

ს ა ნ ა ღ ი რ ო შ ი . მსახლობელი.

1 ქ. ჯაბადრიშვილი. ნაცვალდი. გლაზა. შვილი. გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. მელიქაშვილი. ვართანა. და ძმა არუთინა. და მარჭარა	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. აივანაშვილი. არუთინა. ძმა ონანა. და აბრამა.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. მებალე. რამაზა. ძმა. პოლოზა.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. პაპასიძე. არუთინა. ამისი. სახლისკაცი. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. მენაბდე. გიგუა.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. მელიქანო. პაპა. შუქძღებელი. შვილი. გიქუა.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. ცოციაშვილი პაულე.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. ნაგროზაშვილი. ივანე. შუქძღებელი. შვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. თამაზას. ობოლი. დავით.	კომლი	სა		
11 ქ. თამაზას ძმისწულდი. დემეტრე.	კომლი	სა		
12 ქ. აბაზაშვილი. სარქისა.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. მენაბერიშვილი. ლუდელი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. მენაბერიშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა

15 კ. ჯარნიშვილი. დავით. შეუძლებელი. შვილი გლახა და სოლომან	კომლი	სა	თავი	სა
16 კ. მარტილოზაშვილი. დავითა	კომლი	სა	თავი	სა
17 კ. ნაკაშიძეშვილი. ბეჟანა.	კომლი	სა	თავი	სა
18 კ. მარტილოზაშვილი. ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	სა
19 კ. ძამუკაშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
20 კ. იმერელი. დავითა.	კომლი	სა	თავი	სა
21 კ. ლილოელი. ბერუა შეუძლებელი. შვილი. პეტრე. და ივანე	კომლი	სა	თავი	სა
22 კ. საგინაშვილი თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
23 კ. საგინაშვილი. შიო. ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
24 კ. საგინაშვილი. იესე. შვილი გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
25 კ. ძულღიაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
26 კ. იმერელი. მახარა.	კომლი	სა	თავი	სა
27 კ. არეგელაშვილი საჭუა. ძმა ხეჩუა. და ყაზარა	კომლი	სა	თავი	სა
28 კ. ძაბილა პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
29 კ. ათუაშვილი. მატუა. ძმა. კიკოლა.	კომლი	სა	თავი	სა
30 კ. მამაჯანაშვილი. სარქისა	კომლი	სა	თავი	სა
31 კ. გიუაშვილი. სარქისა	კომლი	სა	თავი	სა
32 კ. საკაშვილი. ტერფარსიყა.	კომლი	სა	თავი	სა
33 კ. შალღვარაშვილი. ავეტიქა.	კომლი	სა	თავი	სა

32. შ ა ძ რ ი ა ნ ი: ს ა ხ ა ხ ს ო .

1 კ. ბადურაშვილი. ზაქარია.	კომლი	სა	თავი	სა
2 კ. ხომიზური. ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
3 კ. ჯოხაძე ნასყიდა. ძმა სვიმონა.	კომლი	სა	თავი	სა
4 კ. ჯოხაძე გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
5 კ. ჯოხაძე. თათარ.	კომლი	სა	თავი	სა
6 კ. იმერელი. მახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
7 კ. ვარდუაშვილი. ნინია. ძმა დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
8 კ. ჩაგურულაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
9 კ. იმერელი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
10 კ. იმერელი. ნინია. ძმა ბასილა.	კომლი	სა	თავი	სა
11 კ. ინასარიძე. ბერო. და ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
12 კ. ყვარელა ომანა.	კომლი	სა	თავი	სა
13 კ. დელიქიძეშვილი. ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
14 კ. თათარყოფილი. აბრამ. მოხუცებულნი. შვილი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
15 კ. სისეფური აბაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
16 კ. მესაბდიშვილი. პეტრე. ძმა გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
17 კ. დალაქი ზურაბ	კომლი	სა	თავი	სა
18 კ. ნალეკრიშვილი. მახარე და გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
19 კ. ჯაფაშვილი. გოგია. შვილი ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
20 კ. სერაპანაშვილი. სარქისა შეუძლებელი. შვილი პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
21 კ. მჭედლიშვილი. დავითო. ძმა თევდორე. და იესე	კომლი	სა	თავი	სა
22 კ. გ ხ ი რ ი: როსტომა: ძმა ნასყიდა.	კომლი	სა	თავი	სა
23 კ. იმერელი. გოგია	კომლი	სა	თავი	სა
24 კ. ბუნტური. ორთაიძის. ს ი ძ ე. თევდორე	კომლი	სა	თავი	სა
25 კ. ფიქარი სვიმონა. მოხუცებულნი. შვილიც ს ნ ე უ ლ ი. პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა

26 ქ. ფეიქარი, ნინია, და თათულა, თურაზაშვილი.	კომლი	სა	თავი	1ბ
27 ძ. თელაური, ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. პაპუნიაშვილი, მამუკა, მოხუცებულნი, შვილი, მახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ. გულგულელი, ზურაბა, შვილი, დავითა.	კომლი	სა	თავი	1ბ
30 ქ. იმნაძე, გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. მარიაშიძე, თამაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. ანანიაშვილი, იოსებ, ძმა მახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. ანანიაშვილი, პეტრე, ძმა პატა.	კომლი	სა	თავი	1ბ
34 ქ. ბეროშვილი, ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	1ბ
35 ქ. ლაჩაშვილი, პეტრე, შეუძლებელი, შვილი, დავით, და გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ. ლაშაძე მახარე, ძმა კეკელა; და ივანე.	კომლი	სა	თავი	1ბ
37 ქ. ფურცელაძე, ქაიხოსრო, ძმა მამუკა.	კომლი	სა	თავი	1გ
38 ქ. ფურცელაძე, სვიმონა, სწეული, ძმა ნინია, და გოგია.	კომლი	სა	თავი	1ბ
39 ქ. ლოლაძე დავით, შეუძლებელი, ძმა თევდორე, და კაცი.	კომლი	სა	თავი	1ბ

33. ნაძალაძეებს ვალანთის მსახლობელი სახსონი

1 ქ. ახნაურ შვილი, სიღამონიძე, ღუდუღელი, ზაქარია ძმა ამისი ვასილ, ივროთე, და დიმიტრი.	კომლი	სა	თავი	1დ
2 ქ. ამისი გე, ყმა, ექვშაურაშვილი, იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ანაშვილი, ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. აქავე ნაცვალნი, პაპა ძმა იაკოფ, შვილი იოსარ.	კომლი	სა	თავი	1გ
5 ქ. დიდმელაშვილი, პეტრე, და შაგებულნი.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. დიდმელიშვილი, დავითო მოხუცებულნი, შვილი ლაზარე და ბერო და გიორგი.			თავი	1გ
7 ქ. დიდმელიშვილი ნინია	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. დიდმელიშვილი, ზურაბ მოხუცებულნი, შვილი კეკა.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. ცოკიაშვილი, ბეჟანა, შვილი, ნინია.	კომლი	სა	თავი	1ბ
10 ქ. ფეტვია ნინია, შვილი, აბრამ.	კომლი	სა	თავი	1ბ
11 ქ. მამისაშვილი, ათუა შვილი, გოგია.	კომლი	სა	თავი	1ბ
12 ქ. იმერელი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. იმერელი, დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. მეცხრილიშვილი, პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ბასილა, ფეიქარი.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. წაყულაშვილი, ზურაბ, შვილი მოსე, და სვიმონა.	კომლი	სა	თავი	1გ

აკე ხიზანი

17 ქ. გიგია, მოხუცებულნი, შვილი სვიმონ, და ბეჟან, და აბრამ.			თავი	1გ
18 ქ. ხიზანი, თევდორე, ძმა სესია,	კომლი	სა	თავი	1ბ
19 ქ. მეცხრილიშვილი, თომა, და ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	1ბ
20 ქ. მღუდელი, ევსტატე, შვილი, დიაკონი იოანე და გოგია			თავი	1ბ

34. ენისელი, სახსონი.

1 ქ. ნაცვალნი, დემეტრე, ძმა, სოლომან, და იოანე, და გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	1გ
2 ქ. ნაცელიშვილი, გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ნაცელიშვილი, შუხო, შვილი, ღუდუღელი, იოანე, და გოგია, და სვიმონ.			თავი	1დ

4 ქ. ნაცვლიშვილი. გოგია. შვილი ი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. ნაცვლიშვილი. ონე. და ზურაბ.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. ნაცვლიშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. ნაცვლიშვილი. იესე. შვილი იაკობ.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. ნაცვლიშვილი. გლაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. ნაცვლიშვილი. ადამ.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. პავლეშვილი. ბადური შვილი გლაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. პავლეშვილი. ტეტია.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. პავლეშვილი. მამულა	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. პავლეშვილი. პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. ვარდიაშვილი. შავერდა. ძმისწული. დავით. და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. ტილაშვილი. თამაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. ოტიშვილი. სვიმონ	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. მკვალავიშვილი. დიმიტრი.	კომლი	სა	თავი	სა
18 ქ. ომარაშვილი. ბუღდია	კომლი	სა	თავი	სა
19 ქ. თავვაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ. არჯენიშვილი. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. ჯაგარაშვილი. გლაზა. ძმა იოანე.	კომლი	სა	თავი	სა
22 ქ. თავვაშვილი. იოსებ. ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. თავვაშვილი. მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. ემრულიაშვილი. ბეჯან. შვილი გოგია. დავით	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. ხუციშვილი. დემეტრე. ძმა ნიკოლოზ.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ. ოქროშვილი. ძაღლუა.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. ასისტეიშვილი. ბასილ.	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. ასისტეი. ზურაბ. შვილი იოანე.	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ. მოლაშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. კაკოშაშვილი. დავით. შვილი გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. ტურაშვილი. გლაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. ველიაშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. ველიაშვილი. მუსა.	კომლი	სა	თავი	სა
34 ქ. ველიაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
35 ქ. ველიაშვილი. დავით. შვილი გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ. ხუციშვილი. პაპია.	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. ყანდახელი. გიგია. ძმა გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ. დარჩინაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
39 ქ. ტურბუზიშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ. ტურბუზიშვილი. დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ. ხუციშვილი. იესე. ძმა დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
42 ქ. ნადირაშვილი. მახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
43 ქ. ბაპუნაშვილი. თომა.	კომლი	სა	თავი	სა
44 ქ. დათოშვილი. აბრაამ.	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ. დათოშვილი. ვასილ.	კომლი	სა	თავი	სა
46 ქ. მთვარელიშვილი. სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
47 ქ. მურადაშვილი. გიორგი. შვილი. პაპა.	კომლი	სა	თავი	სა
48 ქ. კაკოშაშვილი. ბასილ.	კომლი	სა	თავი	სა
49 ქ. კაკოშაშვილი. სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
50 ქ. კაკლუაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. დათიაშვილი. დემეტრე. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. მტინავიშვილი. დავით. ძმა გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. რუსიშვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა

54 ქ. ბებრიშვილი, ზურაბ, გზირი.	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. ტურაშვილი, ოთარ: ძმა მანარე.	კომლი	სა	თავი	სა
56 ქ. დათიაშვილი, გოგია, ძმა. ზაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ. პატატიშვილი, დუჩიძე.	კომლი	სა	თავი	სა
58 ქ. ჯაგარაშვილი, მირზა.	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ. ჯაგაზიშვილი ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. დარსინაშვილი, დავით: ძმა დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ. მღებრიშვილი, მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ. მთვარელიშვილი, გიორგი, ძმა, ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. ბაბაშვილის გლახას ობოლი, აბრან.	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ. მკვალავიშვილის გლახას ობოლი, იოსებ	კომლი	სა		
65 ქ. თაგვაშვილის, მუსას, ობოლი, ნინია.	კომლი	სა		
66 ქ. კოტიშვილის, გურგენის, ობოლი, გოგია.	კომლი	სა		
67 ქ. ნერსესაშვილის, ნურთს, ობოლი, ზურაბ	კომლი	სა		
68 ქ. ნერსესაშვილის, იოანეს, ობოლი, ნასყიდა.	კომლი	სა		
69 ქ. ფარტიანაშვილის, ობოლი, სვიმონ.	კომლი	სა		
70 ქ. ჯანოშვილის, აბრამის ობოლი, დავით.	კომლი	სა		
71 ქ. ნატროშვილის, ობოლი, დავით.	კომლი	სა		
72 ქ. ქრელოს, ობოლი, გლახა.	კომლი	სა		
73 ქ. გიუნაშვილის, გოგის ობოლი,	კომლი	სა		
74 ქ. ზაქარაშვილის, დათიას ობოლი, ნინია.	კომლი	სა		
75 ქ. ელიოზაშვილის, ობოლი, ნინია ბოგანო.	კომლი	სა		
76 ქ. ყაზარაშვილის, მათეს ქერივი ქალღმერთ.	კომლი	სა		
77 ქ. ხიზანი, კიკუაშვილი, გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
78 ქ. პეტრე ლუდღიშვილი, ლუდღელი, პაულე, ძმა გოგია და იაკობ	კომლი	სა	თავი	სა

35. ალგოგის ეკლესიაში. წმინდისაფლავის ყბანი.

1 ქ. ოთიაშვილი, ნაცვალდი იესე, ძმა ბერია.	კომლი	სა	თავი	სა
2 ქ. დირბელი, პეტრე, შვილი, ზოსრო.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. დირბელი, დავით, ფეიქარი	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. დირბელი, მამულია, ძმა ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. დირბელი, მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. კისისხეველი, სვიმონა, ძმა, ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. ყანდახელი, ტეტე, ბოგანო, შვილი, ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. იმერელი, ბერო, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. იმერელი, გოგია, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. ნაბიაშვილი, იესე, ძმა გიორგი, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. ბუბუნაშვილი, ნინია, ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. რამაზანა, შვილი, გიორგი, ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა

36. გუმის მხარეში. ეკლესიის ყბანი.

1 ქ. წმინდის გიორგის, ყმა, ლაყაფაშვილი მღუდელი დიმიტრი, ძმა თევდორე და სვიმონ			თავი	სა
2 ქ. სვეტის ცხოვლის ყმა, მეზურიშვილი, ბერო.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. მთავარანგელოზის ყმა, შაზანაშვილი, შერმაზან ძმა იოსებ და თამა.			თავი	სა

4 ქ. მთავარანგელოზის ყმა. შაზანაშვილი. ბეჟან. ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
5 ქ. მთავარანგელოზის ყმა. დელიხანიშვილი ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
6 ქ. მთავარანგელოზის ყმა. დელიხანიშვილი. გლახა. სნეულია.	კომლი	სა	თავი	სა

აქავ. კარისა მღთის მშობლის ყმა.

7 ქ. კახაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. კახაშვილი. სემონ.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. კახაშვილი. დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. კახაშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
11 ქ. კახაშვილი ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
12 ქ. კახაშვილი. ნადირა.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. კახაშვილი. კახა. შეუძლებელი. სნეული.	კომლი	სა		
14 ქ. კახაშვილი. დავით. ძმა. გივოლა.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. კახაშვილის სტეფანეს ობოლი. გიორგი.	კომლი	სა		

აქავ ხახაზო.

16 ქ. თათარაშვილი. თევდორე. შვილი ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
17 ქ. თათარაშვილი. ადამ. ძმა დავით	კომლი	სა	თავი	სა

ენისელთ მოურავიშვილის ნაშრევანის ყმა

18 ქ. ოსიყმეშვილი. ივანე. მოხუცებული. ნასყიდი.	კომლი	სა		
19 ქ. ოსიყმეშვილი. გოგია. ქარისაგან დახუთული. შეუძლებელი ნასყიდი.	კომლი	სა		
20 ქ. ოსიყმეშვილი. დავით. ნასყიდი.	კომლი	სა	თავი	სა
21 ქ. თათრიშვილი. პეტრე. ფეხწამხდარი.	კომლი	სა		
22 ქ. თათრიშვილი. ხარება. შვილი. თომა.	კომლი	სა	თავი	სა
23 ქ. თათრიშვილი. დავითო.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ. ხეჩიაშვილი. პეტრე. ძმა. ხარება. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ. ბატიაშვილი. გოგია. შვილი ლუარსაბ.	კომლი	სა	თავი	სა
26 ქ. ბატიაშვილი. დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
27 ქ. ქეთანაშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
28 ქ. კიკინაშვილი. დამბლა თევდორე. შეუძლებელი.	კომლი	სა		
29 ქ. ბატიაშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ. გურამაშვილი. გზირი. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
31 ქ. მერებაშვილის. მამულზე. მსახლობელი. გოგია. ძმა დავით	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ. ჩაბრაშვილი. მოსე. ძმა ონისიმე. კოჭლი.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ. ჩაბრაშვილი. ტეტე. ფეხწამხდარი.	კომლი	სა		
34 ქ. ხეჩიაშვილი. გიორგი. ძმა დავით. დამამუკა	კომლი	სა	თავი	სა
35 ქ. ხეჩიაშვილი მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
36 ქ. ხეჩიაშვილი. გოგია. და ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
37 ქ. ხახუტაშვილი. გიორგი. შვილი. პატარკაცი. მსახური და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ. მანასაშვილი. ბერო. კვეთებული.	კომლი	სა		
39 ქ. მანასაშვილი. იოსებ. შმა. თადია.	კომლი	სა		
40 ქ. მანასაშვილი. ირემა. ძმა ნიკოლოზ.	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ. ხახუტაშვილი. რევაზ. შვილი. სოლომან.	კომლი	სა	თავი	სა
42 ქ. ხეჩიაშვილის. ბეჟანის. ობოლი. იოსებ.	კომლი	სა		

ენისელთმოურავიშვილის ზურაბისა.

43 ქ. გურასპიშვილი, გოგია, ძმისწული, დავითო	კომლი	სა	თავი	სა
44 ქ. გურასპიშვილი, დავითო.	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ. გურასპიშვილი, იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
46 ქ. გურასპიშვილი, როსების ობოლი.	კომლი	სა		
47 ქ. მანასაშვილი, მამაშვილნი, შეუძლებელი, სულხანა, დემეტრე.	კომლი	სა		
48 ქ. ოთიაშვილი, ნინიკელა.	კომლი	სა	თავი	სა
49 ქ. ოთიაშვილი, შერმაზან, ძმა დავითო	კომლი	სა	თავი	სა
50 ქ. ოსიშვილი, მიქელ, და დავითო	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. ლუარსაბაშვილი ბარსადო	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. ლუარსაბაშვილი, ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. მამუკელაშვილი, იესე, სნეული:	კომლი	სა		
54 ქ. მეღარიშვილი მამუკა, მოხუცებული	კომლი	სა		
55 ქ. მეღარიშვილი, სესია, მოხუცებული	კომლი	სა		
56 ქ. ფარეშაშვილი, ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ. ფარეშაშვილი, დემეტრე, ფეხდამწვარი, მოხუცებული.	კომლი	სა		
58 ქ. სალთხუცესი დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ. დავითაშვილი, სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. ალიაშვილი, გოგია, შვილი, იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ. ალიაშვილის, ობოლი, ბეჟან.	კომლი	სა		
62 ქ. გურასპიშვილი, ზაზა, ძმა, დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. დედაბრიშვილი, ხუცი.	კომლი	სა	თავი	სა

ენისელთ მოურავის, დიმიტრისა

64 ქ. ვერძულიშვილი, ზურაბ, ძმა მარცვალა, მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
65 ქ. ვეფხიაშვილი, გოგია, სნეული.	კომლი	სა		
66 ქ. მჭედლიშვილი, გიორგი, შვილი, იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. ზარალო, დავით, შვილი შერმაზან და იოსებ მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
68 ქ. მაზანაშვილი, იესე, სნეული, ძმა ამირან.	კომლი	სა	თავი	სა
69 ქ. მათეშვილი, ბეჟან, სნეული, მოხუცებული, შვილი მათე და ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
70 ქ. აგაროზიშვილი, თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
71 ქ. გიორგელაშვილი, სვიმონ, შვილი, დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
72 ქ. გიორგელაშვილი, იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
73 ქ. ელისბარაშვილი, დავით, ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
74 ქ. უთრუთი[ს]სახლისკაცი, ბერიკოა შეუძლებელი, შვილი ევსტატი.	კომლი	სა	თავი	სა
75 ქ. უთრუთიშვილი, დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
76 ქ. გიორგელაშვილი, გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
77 ქ. გიორგელაშვილი ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
78 ქ. აგაროზიშვილი, ივანე, ძმა მოსე, და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
79 ქ. სვედუმალიაშვილი, იოსებ, შვილი, ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
80 ქ. მანასაშვილი, იესე, მოხუცებული, შვილი, გრიგოლ, და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
81 ქ. ხახუტაშვილი, ლთისავარ.	კომლი	სა	თავი	სა
82 ქ. ხახუტაშვილი ადო ძმა კიკო.	კომლი	სა	თავი	სა

- 83 ქ. მანასაშვილი. ტეტია. შეუძლებელი. ძმა გოგია. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
 - 84 ქ. აბრამაშვილი. სესია. ძმა დავითა და გოგია კომლი 1ს1 თავი 1გ
 - 85 ქ. ფსიტაძიშვილი. გლახა. სწეული. კომლი 1ს1
 - 86 ქ. გიუა. ბოჯანო. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
 - 87 ქ. გოგია. ბოჯანო. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- ამ გრემელთ. სახანავი მიწები. ჩამორთმეული. აქვთ. შაქრიანთაგან.

აქვეგრემს. ნოდარიშვილის. გიორგი სალთხუცისა

- 88 ქ. მამაგულიშვილი. ბეჯან. ძმა ზურაბ. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 89 ქ. მამაგულიშვილი. იოსებ. ძმა მათე მსახური. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 90 ქ. მამაგულიშვილი. დემეტრე. ძმა შერმაზან. და პეტრე: კომლი 1ს1 თავი 1გ
- 91 ქ. მამაგულიშვილი. ივანე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1

37. ალმატს. მსახლობელი.

- 1 ქ. ვარდოშვილი. პაპუა. ძმა გიორგი კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 2 ქ. ვარდოშვილი ლამაზო. შვილი დემეტრე. და პაპუა. ლამაზო შეუძლებელია. თავი 1ს1
- 3 ქ. ნასკიდაშვილის. ობოლი. გიორგი. კომლი 1ს1
- 4 ქ. ვარდოშვილი. გოგია. ძმა შერმაზან შეუძლებელი. უსინათლო. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 5 ქ. ვარდოშვილი. ბასილ: კვეთებული. ძმა ივანე და გიორგი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 6 ქ. ვარდოშვილი. სეიმონ. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 7 ქ. ვარდოშვილი. ტეტე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 8 ქ. ვარდოშვილი. ზურაბ. შვილი. იესე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 9 ქ. ვარდოშვილი. გიორგი. ძმა ლმდელი. ივანე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 10 ქ. კურდღელაშვილი. იორდანე. ძმა იესე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 11 ქ. კურდღელაშვილი. ნინია. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 12 ქ. მიხაშვილი. თევდორე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 13 ქ. შანშაშვილი. ბერო. შეუძლებელი. შვილი. ივანე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 14 ქ. შანშეშვილი. დავითო. ძმა ნინია. და იაკობ კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 15 ქ. ვარდოშვილი. ბეჯან. შეუძლებელი. კომლი 1ს1
- 16 ქ. ნადირაშვილი. იესე. ნოშრეევანის ყმა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 17 ქ. ხარებაშვილი. იოსებ. ძმა ზაქარია. ნოშრეევანის ყმა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 18 ქ. ხარებაშვილი სოსები. ძმა ხარება და თომა კვეთებული ნოშრეევანის ყმა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 19 ქ. სტეფანეშვილი. ტეტია. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 20 ქ. სტეფანეშვილი გოგია. ძმა კიკო. ნატყვევარი. კომლი 1ს1 თავი 1ს1

38. საბუჳის. ნათლიმცემლის მონახტის ყმა. საწინამძღო

- 1 ქ. ბერიაშვილი. ნაცვალი დავით. ბიძაშვილი. ნინია. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 2 ქ. მკედლიშვილი. ომან. ძმა ლაზარე. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 3 ქ. მკედლიშვილი. ზაქარია. ძმა ნინია. მსახური. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 4 ქ. ტილაშვილი. გლახა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 5 ქ. ბერიაშვილი. მიქელა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1
- 6 ქ. ბერიაშვილი. გლახა. კომლი 1ს1 თავი 1ს1

49 ქ. აქავე ყრინტაშვილი. გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
50 ქ. აქავე ყრინტაშვილი. გოგია. შვილი თამაზა. მსახური.	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. აქავე ეჭვიშვილი. შახო. შვილი მამუკა. აზადი ბატონისა.	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. აქავე ეჭვიშვილი. გივი.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. აქავე ეჭვიშვილი. ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ. აქავე ეჭვიშვილი გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. აქავე. ბოგანო. მეწიისქვილე. გოგილა. დაშავებული.	კომლი	სა	თავი	სა

ს ა ბ უ ვ ე ს. გ რ ი გ ო ლ ნ ო დ ა რ ი შ ვ ი ლ ი ს ყ მ ა .

56 ქ. ხატიაშვილი. გლახა. ნაცვალდი. ძმა. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ. ხატიაშვილი. შერმაზან. შვილი. მათე.	კომლი	სა	თავი	სა
58 ქ. ხატიაშვილი. ლუდედი. თომა. ძმა. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ. ხატიაშვილი. ტეტია. ძმა. სოსია.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. ხატიაშვილი. იესე. შეუძლებელი. სნეული.	კომლი	სა		
61 ქ. ხატიაშვილი. მსახური შო. ძმისწული სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ. ხატიაშვილი. შახო. ძმა. ტეტია.	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. გოგილაშვილი გლახა. შეუძლებელი. ძმისწული. იესე	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ. ელოშვილი. დათუნა. შეუძლებელი. შვილი. სვიმონ. სნეული	კომლი	სა		
65 ქ. გვერდისძირს. ყრინტაშვილი. ზურაბ თვალნაკლები. ბატონის ოქმით. ამოშვემული. შვილი იაკობ	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ. ვამსახურდაშვილი. მსახური. ზაქარია.	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. პაპუნაშვილი. მსახური. გიორგი. შვილი თევდორე. ძმა გლახა.			თავი	სა
68 ქ. ენა მოკრილიშვილი. შერმაზან. კვეთებული.	კომლი	სა		

39. შ ი ლ დ ა ს. ვ ი ძ ი ს ხ ა ვ ე ლ ნ ი. ძ ა თ ა ლ ი კ ო უ რ ი ს ყ მ ა ნ ი.

1 ქ. ახალაშვილი. ნაცვალდი. პაპა. შვილი. მაზარობელი და დავით.			თავი	სა
2 ქ. სხარულაშვილი. ბერი. ძმა. მოსე. და დავით მოსე კვეთებული.	კომლი	სა	თავი	სა
3 ქ. ხეროშვილი. ივანე ძმა გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
4 ქ. ახალბედაშვილი. ნასყიდა. მოხუცებული. შვილი ანდრია და თომა			თავი	სა
5 ქ. გოიშვილი. ივანე. შეუძლებელი. შვილი. გიორგი. დახამლული	კომლი	სა		
6 ქ. ახალბედაშვილი ზურაბ. შვილი. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
7 ქ. უსტიაშვილი. იესე. ძმა დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
8 ქ. გოვიშვილი. გოგია. შვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
9 ქ. მახოშვილი. მახო. შვილი. დავითო.	კომლი	სა	თავი	სა
10 ქ. მახოშვილის. ბეროს შვილი დავით. ობოლი.	კომლი	სა		
11 ქ. მახოშვილი. დავითო. ობოლი კიდემ	კომლი	სა		
12 ქ. საღირაშვილი. ტეტეს შვილი. ყამიშ.	კომლი	სა	თავი	სა
13 ქ. საღირაშვილი. კიკო. ძმა. კვეთებული.	კომლი	სა	თავი	სა
14 ქ. მჭედლიშვილი. ბერი.	კომლი	სა	თავი	სა
15 ქ. მჭედლიშვილი. დავითო. ძმა გლახა.	კომლი	სა	თავი	სა
16 ქ. ახალბედაშვილი. იესე. ძმა ისაკ. და აბრამ	კომლი	სა	თავი	სა

17 ქ.	ახალბედაშვილი, ივანე, მოხუცებულნი, შვილი დაეითო, და იოსებ, და გიგოლა		თავი	ქვ	
18 ქ.	ახალბედაშვილი, სვიმონ, ძმა თევდორე.	კომლი	სა	თავი	ქმ
19 ქ.	გოგონაშვილი: სვიმონ, აზნატრი, ბატონისა	კომლი	სა	თავი	სა
20 ქ.	ასაბაშვილი, თომა, ძმა თევდორე, და მათე და ლუდელი იოანე	კომლი	სა	თავი	ქმ
21 ქ.	დავით, ლუდელიშვილი: სვიმონ, ძმა ნინია და ზაქარია ბოგანო	კომლი	სა	თავი	ქვ
22 ქ.	ხუროშვილი, პაპა, ძმა, თევდორე.	კომლი	სა	თავი	ქმ
23 ქ.	ღვინიაშვილი, მათურა.	კომლი	სა	თავი	სა
24 ქ.	ასაბაშვილი, ტურა, მოხუცებულნი, შვილი, მლუდელი, დავით	კომლი	სა	თავი	სა
25 ქ.	ასაბაშვილი, საბა: შვილი, იოსებ, ძმა დემეტრე, და ლუდელი ივანე		თავი	ქმ	
26 ქ.	ასაბაშვილი, ლუდელი, იოანე, ძმა, გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	ქმ
27 ქ.	ასაბაშვილი მანუელა, ძმა რამაზა შვილი თეოფანე მსახური მოურავისა	კომლი	სა	თავი	ქმ
28 ქ.	ასაბაშვილი, იაკობ.	კომლი	სა	თავი	სა
29 ქ.	ასაბაშვილი, კიკია, ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
30 ქ.	ასაბაშვილი, გრიგოლ, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	ქმ
31 ქ.	ასაბაშვილი, ოზან, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
32 ქ.	ასაბაშვილი, სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
33 ქ.	ღვინიაშვილი, გიო, ბოგანო, ძმა სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	ქმ
34 ქ.	ასაბაშვილი, ადამ, ძმა გლახა, კვეთებულნი.	კომლი	სა	თავი	სა
35 ქ.	ლომაურიშვილი, დათუნა, ძმა კეკო, შვილი ქუქილა.	კომლი	სა	თავი	ქმ
36 ქ.	ლაფაჩი, დავითო, ძმა გიორგი, და ივანე.	კომლი	სა	თავი	ქვ
37 ქ.	ასაბაშვილი, სოლომან.	კომლი	სა	თავი	სა
38 ქ.	იმერელი, დავითელა, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა

შილდას იროდიონის მორდლისა და იოანეს ყმა.

39 ქ.	კაკონაშვილი, თევდორე, ნაცვალნი.	კომლი	სა	თავი	სა
40 ქ.	კაკონაშვილი იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
41 ქ.	კაკონაშვილი, გლახა, შვილი, პეტრე, და ნასყიდა.	კომლი	სა	თავი	ქმ
42 ქ.	ბურღიაშვილი, გიორგი, შვილი, ნინია, და იესე, და ფრიდონ, დავითო და ლევა		თავი	ქვ	
43 ქ.	ქანიჩორაშვილი, ბერო, და თეისაგან და შავებული	კომლი	სა	თავი	სა
44 ქ.	ხადგაშვილი, გოგია, და შავებული, შვილი, იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
45 ქ.	ხადგაშვილი, ტეტე, მოხუცებულნი, შვილი ნინია მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
46 ქ.	ხადგაშვილი, მგელა: ძმისწული, მამუკა, და იოსებ	კომლი	სა	თავი	ქმ
47 ქ.	ოთიაშვილი, თევდორე, ძმა გიორგი მსახური	კომლი	სა	თავი	ქმ
48 ქ.	ოთიაშვილი, შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	სა
49 ქ.	ოთიაშვილი, ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
50 ქ.	ოთიაშვილის, პაპას, შვილი, დავითო.	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ.	შერმაზანაშვილი ოპანება, ძმა ტერ აბრამ, და მატია და გიგოლა ბოგანო.		თავი	ქმ	
52 ქ.	აღაჯანა, მოხუცებულნი, ნასყიდი, შვილი, დავით	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ.	ლაზუაშვილი, გოგიალა, ნასყიდი, ბოგან.	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ.	ლაზუაშვილი, ნინია, ნასყიდი, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ.	ცხადიაშვილი, გლახა, ძმა ნინია, მზითვის ყმა.	კომლი	სა	თავი	ქმ
56 ქ.	ოთიაშვილი, ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
57 ქ.	ბაბლიშვილი, თომა, ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა

შილ და ში. რუსიშვილის. ნინიასა. და ზალის. ყმა.

58 ქ.	მკველიშვილი. ნაცვალის. პაპა. შვილი. გოგია. და ნიკოლოზ.	კომლი	სა	თავი	სა
59 ქ.	მკველიშვილი. იესე მოხუცებულის. შვილი. ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ.	მკველიშვილი. ანდრია.	კომლი	სა	თავი	სა
61 ქ.	ბურღიაშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ.	ცაცურიძე. ამირან. შვილი. დავით და. იორდანე.	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ.	კენჭაძე. ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ.	მანაველაშვილი. ლევა.	კომლი	სა	თავი	სა
65 ქ.	შალვაშვილი. იესე ძმა პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ.	შალვაშვილი. კიკო.	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ.	გვინაძე. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
68 ქ.	ახალკაციშვილი. ქუჭილა. ძმა დათუნა.	კომლი	სა	თავი	სა
69 ქ.	დოშხათელი. იოსებ. შვილი. ნინია. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
70 ქ.	სვიმონიშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
71 ქ.	ოთიაშვილი. ნინია. ძმა გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
72 ქ.	ბენაშვილი. პატა. შვილი. იობ.	კომლი	სა	თავი	სა

შილ და ში. რუსიშვილის. აბიზოს ყმა.

73 ქ.	ჯავარაშვილი. გრიგოლ. ნაცვალის.	კომლი	სა	თავი	სა
74 ქ.	ჯავარაშვილი. ლაზარე. ძმა დავითო.	კომლი	სა	თავი	სა
75 ქ.	ჯავარაშვილი მამუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
76 ქ.	კრიჭიაშვილი. გლახა. ძმა გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
77 ქ.	ლაგამაშვილი. გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა
78 ქ.	ბუშელაშვილი. გლახა	კომლი	სა	თავი	სა
79 ქ.	საბას ბიჭი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
80 ქ.	ბალაშვილი. გრიგოლ.	კომლი	სა	თავი	სა
81 ქ.	ბალაშვილი. ადამ.	კომლი	სა	თავი	სა
82 ქ.	ბალაშვილი. ღთისავარ. შეუძლებელი.	კომლი	სა		
83 ქ.	აფრიამაშვილი. მოსე. ძმა სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
84 ქ.	აფრიამაშვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
85 ქ.	ლაგამაშვილი. გოგია. მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
86 ქ.	ლიპაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
87 ქ.	ლიპაშვილი. გლახა. მსახური. ძმა. დავით	კომლი	სა	თავი	სა
88 ქ.	ლიპაშვილი. პაპა. შეუძლებელი. შვილი საბრალო და კოზმანა.	კომლი	სა	თავი	სა
89 ქ.	ჩალმაველაშვილი საბრალო	კომლი	სა	თავი	სა
90 ქ.	ჩალმაველაშვილი ნინია და ტეტია. ამათი ძმა მოხუცებულის.	კომლი	სა	თავი	სა
91 ქ.	მელაღუნტაშვილი. გოგია. მსახური. ძმა. საბა და ნინია და თედორე და იოსები.	კომლი	სა	თავი	სა
92 ქ.	თავდორაშვილი. ზურაბ მოხუცებულის. შვილი ლაზარე და გოგია	კომლი	სა	თავი	სა
93 ქ.	თავდორაშვილი ბეროა მოხუცებულის. შვილი ლაზარე და ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა

შილ და ს. სახასო ჩახტაურები.

94 ქ.	ჩახტაური. დუდელი. გიორგი. აზადი. ძმა ნასყიდა.	კომლი	სა	თავი	სა
95 ქ.	ჩახტაური. დემეტრე. ძმა. პაპია. და ნინია. აზადი.	კომლი	სა	თავი	სა
96 ქ.	ჩახტაური. ირემა. შვილი ნინია. და ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	სა
97 ქ.	ჩახტაური. კიდვე დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა

98 ქ. ჩახტაური. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
99 ქ. ჩახტაური. მკედეელი. დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
100 ქ. ჩახტაური ომან. ძმა ცოცხალა. და დათო.	კომლი	სა	თავი	სა
101 ქ. ჩახტაური. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
102 ქ. ჩახტაური მამუჯიშვილი. მახარე.	კომლი	სა	თავი	სა
103 ქ. ჩახტაური ივანე შვილი გიო. და სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
104 ქ. ჩახტაური დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
105 ქ. ჩახტაური მახა. შეუძლეელი. ცალთვალის შვილი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
106 ქ. ჩახტაური: იესე:	კომლი	სა	თავი	სა

აკვე სახასოში. მსახლობელნი. ბოგანონი. და მამულიანი.

107 ქ. ოთიაშვილი. ნაცვალის. ნიკოლოზ. შვილი. ანდრია. და მახარობელი და ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
108 ქ. ოთიაშვილი. მარკოზ.	კომლი	სა	თავი	სა
109 ქ. იახტინიშვილი. ნინია. მკედეელი. სახლისკაცი იოსებ და მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
110 ქ. გულადარაშვილი: გოგია. შვილი. დავით. ივანეს შვილი. გოგის შვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
111 ქ. დადიანიძე. ივანე. ძმა მამუჯა.	კომლი	სა	თავი	სა
112 ქ. ჩახადარი იოსებ. ბოგანო. ძმა მახარობელი. ეს მახარობელი პატარა არის. იოანე ზედაძნის ყმა ეს ჩახადარი.	კომლი	სა	თავი	სა
113 ქ. იმერელი. რამაზია. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
114 ქ. მამუჯელა. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
115 ქ. ხუცოსიძე. დავით. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
116 ქ. ფეიქარი მამუჯა ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
117 ქ. ფეიქარი ოქუა. ძმა გოგია: დავით ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
118 ქ. ფეიქარი. გრიქოლა. შვილი. პეპანა. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
119 ქ. დალაქი. თომა. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
120 ქ. დალაქი ნონე. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
121 ქ. სოლომონ. ყურული. ბოგანო. ნეკრესლისა.	კომლი	სა	თავი	სა
122 ქ. გოდას ბატი ზაქარია. ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
123 ქ. მკადი აყვირე. გლახა ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
124 ქ. კალთა ბარაქიანიშვილი. გოგია. ძმა თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
125 ქ. ავთანდილაშვილი ყურული დავით. ძმა რევაზ ნეკრესლისა.	კომლი	სა	თავი	სა
126 ქ. თევდორე ბოგანო. ნეკრესლისა.	კომლი	სა	თავი	სა
127 ქ. მკერვალი დავითო	კომლი	სა	თავი	სა
128 ქ. მკერვალი ოსეფა	კომლი	სა	თავი	სა
129 ქ. ვაქარი მიკირტუმა.	კომლი	სა	თავი	სა
130 ქ. მენახმახე. ნონე თამაზისა	კომლი	სა	თავი	სა
131 ქ. მეწისქვილე: ბეტიკელა. შვილი ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
132 ქ. მეწისქვილე. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
133 ქ. მეწისქვილე. დანელა.	კომლი	სა	თავი	სა
134 ქ. მღებრიშვილი. სოსია. და გოგია. სამცხეთო: ძეგველია.	კომლი	სა	თავი	სა
135 ქ. მღებარი მოსესა.	კომლი	სა	თავი	სა
136 ქ. იმერელი. სენია.	კომლი	სა	თავი	სა
137 ქ. იმერელი. სესიკელა. ძმა. დათიკელა.	კომლი	სა	თავი	სა
138 ქ. ოტელაშვილი. გოგია. ნეკრესლისა.	კომლი	სა	თავი	სა
139 ქ. ავაქიშვილი ნინია	კომლი	სა	თავი	სა
140 ქ. მწილაეიშვილი. დავით. ნეკრესლისა	კომლი	სა	თავი	სა

141 ქ.	ფეიქარი მარქარა	კომლი	სა	თავი	სა
142 ქ.	ფეიქარი აკოფა	კომლი	სა	თავი	სა
143 ქ.	იმერელი. ღთისწყალობა გიორგი	კომლი	სა	თავი	სა

შილდას ნეკრესლის. ყმა.

144 ქ.	უტურაშვილი. სალთხუცესი: პაპა:	კომლი	სა	თავი	სა
145 ქ.	მირიანაშვილი ნაცვალის. ზურაბ. ძმისწული კვხმან. ძმა კუჟია.			თავი	ქვ
146 ქ.	მიჭელაშვილი. გაბრიელ.	კომლი	სა	თავი	სა
147 ქ.	ხახუტაშვილი. მამუკა. ძმა ნინია. ბიძაშვილი ტეტია.	კომლი	სა	თავი	ქვ
148 ქ.	ხახუტაშვილი. იოსებ. ძმა. დავით. ბიძაშვილი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	ქვ
149 ქ.	ძიძიაშვილი. გიორგი.	კომლი	სა	თავი	სა
150 ქ.	ფორაქაშვილი. ტურა. შვილი. სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	ქმ
151 ქ.	ფორაქაშვილი. პაპია.	კომლი	სა	თავი	სა
152 ქ.	ფორაქაშვილი. მახარობელი. შვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	ქმ
153 ქ.	ელაშვილი. გიორგი. ძმა ლევა.	კომლი	სა	თავი	ქმ
154 ქ.	ელაშვილი. ივანე. შვილი. იაკობ.	კომლი	სა	თავი	ქმ
155 ქ.	გვიმრაძე. მახარე	კომლი	სა	თავი	სა
156 ქ.	ჩიკრიკი როსებ. შვილი. ნინია. და დათუნა.	კომლი	სა	თავი	ქვ
157 ქ.	მირიანაშვილი გოგია. ძმა იესე.	კომლი	სა	თავი	ქმ
158 ქ.	მირიანაშვილი. დეკანოზი. იოსებ. ძმა. ივანე შვილი გრი- გოლ. ძმისწული ანტონი.			თავი	ქმ
159 ქ.	მირიანაშვილი. ტურა. ბიძაშვილი ნასყიდა დავითო და ტე- ტია და ბეჟან			თავი	ქვ
160 ქ.	მირიანაშვილი. პაპია.	კომლი	სა	თავი	სა
161 ქ.	მირიანაშვილი. თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
162 ქ.	მირიანაშვილი. მოსე.	კომლი	სა	თავი	სა
163 ქ.	მირიანაშვილი. ოთარ. ძმისწული. სვიმონ. და ტეტია. და ნინია			თავი	ქმ
164 ქ.	გულიაშვილი. დავით. ძმა სვიმონ. და შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	ქვ
165 ქ.	მირიანაშვილი ლუდელი. ადამ.	კომლი	სა	თავი	სა
166 ქ.	მირიანაშვილი. იოსებ. შვილი. გოგია. დავითო.	კომლი	სა	თავი	ქვ
167 ქ.	უტურაშვილი. ნასყიდა	კომლი	სა	თავი	სა
168 ქ.	აღნიაშვილი მოსე. ძმა მიქელ.	კომლი	სა	თავი	ქმ
169 ქ.	აღნიაშვილი დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
170 ქ.	აღნიაშვილი. სვიმონ. ძმა. იესე. და ბერო. დავით და ნინია	კომლი	სა	თავი	ქვ
171 ქ.	იანჭოშვილი. გოგია. ძმა ნინია.	კომლი	სა	თავი	ქმ
172 ქ.	უტურაშვილი. მოსე. მამა მოხუცებულთა.	კომლი	სა	თავი	სა
173 ქ.	აღნიაშვილი. კუჟა. და დავითო.	კომლი	სა	თავი	ქმ
174 ქ.	აღნიაშვილი. საბა.	კომლი	სა	თავი	სა
175 ქ.	აღნიაშვილი მახარე. ძმა გიგო. და იობ. დიაკონი	კომლი	სა	თავი	ქვ
176 ქ.	აღნიაშვილი. ზურაბ. შვილი ომანი.	კომლი	სა	თავი	ქმ
177 ქ.	აღნიაშვილის ობოლი.	კომლი	სა		
178 ქ.	მიწილაშვილი იესე. ძმისწული. იოსებ. და მათე	კომლი	სა	თავი	ქვ
179 ქ.	ლამაზოშვილის ობოლი.	კომლი	სა		
180 ქ.	თევდორეშვილი. გოგია. ძმა. თევდორე.	კომლი	სა		
181 ქ.	მჭედელი დავით.	კომლი	სა	თავი	ქმ
182 ქ.	იორდანეშვილის. იოსების. ობოლი. გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
183 ქ.	იმერლიშვილი შერმაზან. ბიძაშვილი დავით. შვილი ოსია.	კომლი	სა	თავი	ქვ

1-აკ ნაწერი ამოფხვილია.

184	ქ. ბიჩილაშვილი დავით. ძმ.ა. იაკობ. და დემეტრე. და გოგია.	კომლი	სა	თავი	181
185	ქ. ზუბიტაშვილი. ლუა	კომლი	სა	თავი	სა
186	ქ. ზუბიტაშვილი დათო. ძმ.ა გიგო.	კომლი	სა	თავი	181
187	ქ. კოკიაშვილი. მამუკა შვილი. ივანე.	კომლი	სა	თავი	181
188	ქ. იმერლიშვილი. იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
189	ქ. იორდანეშვილის. ივანეს. ¹ გლაზა	კომლი	სა	თავი	სა
190	ქ. კირაული. სვიმონ. ძმ.ა გლაზა. ძმ.ის წული. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	181
191	ქ. იორდანეშვილი. იორამ.	კომლი	სა	თავი	სა
192	ქ. იორდანეშვილი იორდანე. ძმ.ა. ბეჟან. შვილი. კვირია.	კომლი	სა	თავი	181
193	ქ. კუპრაშვილი. დემეტრე. ძმ.ა ოსია. და შაზო.	კომლი	სა	თავი	181
194	ქ. კუპრაშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
195	ქ. იორდანეშვილი. ხუტა. შვილი. ბესარიონ. დიაკონი.	კომლი	სა	თავი	181
196	ქ. ზუბიტაშვილი. იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
197	ქ. ზუბიტაშვილი. გოგია. ძმ.ა. დათო.	კომლი	სა	თავი	181
198	ქ. ზუბიტაშვილი. ბასილა. ძმ.ა ონისიმე.	კომლი	სა	თავი	181
199	ქ. იორდანეშვილი. დედელი. ნიკოლოზ. შვილი. სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	181
200	ქ. ბიჩილაშვილი. ტურა.	კომლი	სა	თავი	სა
201	ქ. ბიჩილაშვილი. ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
202	ქ. ბიჩილაშვილი. ომან.	კომლი	სა	თავი	სა
203	ქ. იორდანეშვილი გლაზა.	კომლი	სა	თავი	სა
204	ქ. ზუბიტაშვილი იორამ. ძმ.ის ძული გრიგოლ. და ნინია.	კომლი	სა	თავი	181
205	ქ. ზუბიტაშვილი. ნინია. ნინია. ძმ.ა ბეჟან.	კომლი	სა	თავი	181
206	ქ. ზუბიტაშვილი ფრიდონ. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
207	ქ. ბრაჭული. თევდორე.	კომლი	სა	თავი	სა
208	ქ. ბრაჭული. ხარება. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
209	ქ. ბრაჭული. სვიმონ ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
210	ქ. უკარელი. ხარება.	კომლი	სა	თავი	სა
211	ქ. უკარელი. ჭუკა.	კომლი	სა	თავი	სა
212	ქ. უკარელი. გოგია. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
213	ქ. აღნიაშვილი. დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
214	ქ. მირიანაშვილი. მამუკა. ძმ.ის წული გიორგი	კომლი	სა	თავი	181
215	ქ. მინდიაშვილი. გლაზა. ძმ.ა ნინია.	კომლი	სა	თავი	181
216	ქ. იანჭოშვილი. დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
217	ქ. იანჭოშვილი. პაპუნა შუქლებელი. შვილი იაკობ.	კომლი	სა	თავი	სა
218	ქ. აფრიაშვილი. პაპა ბოგანო ²	კომლი	სა	თავი	სა
219	ქ. აფრიაშვილი. ბერო. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
220	ქ. აფრიაშვილი ანდრია. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
221	ქ. ძურული. ტეტიკა.	კომლი	სა	თავი	სა
222	ქ. იორდანეშვილის. ნინიას ობოლი: გიგოლა.	კომლი	სა	თავი	სა
223	ქ. მირიანაშვილის. დავითას. ობოლი	კომლი	სა	თავი	სა
224	ქ. კიკელას ობოლი დავით. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა
225	ქ. კუტარ. კოსეშვილი. ივანე. ბოგანო.	კომლი	სა	თავი	სა

აქვე შილდაში ქაგეკავძიანთ ყმა.

226	ქ. გარსეგან ეშვიკალაბაშის ყმა. მათიაშვილი სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
227	ქ. ამისიგე ყმა. მათეშვილი. გაბრიელ.	კომლი	სა	თავი	სა
228	ქ. ცეცხლაშვილი. პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
229	ქ. ნინიას ყმა ცეცხლაშვილი. მასე. შვილი დავითო და გიორგი	კომლი	სა	თავი	181
230	ქ. მერაბას ყმა. მათიაშვილი. შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	სა

¹ აქ ნაწერი ამოფხეცილია. ² აქ ნაწერი ამოფხეცილია.

40. შ ვ ა რ ე ლ შ ი, კ ა რ ი ს ა მ ლ უ თ ი ო უ ბ ლ ი ს ყ მ ა.

1 ქ.	კოკორაშვილი, სალთხუცესი ივანე, ძმა იორდანე, და იოსებ, და იესე.	თავი	129
2 ქ.	წიწრიაშვილი, ნაცვალ, ღთისაგარ, შვილი გოგია.	კომლი	131
3 ქ.	ჭერაშვილი, ნადირა, შვილი, ივანე ძმისწული აბრამ	კომლი	132
4 ქ.	იმერლიშვილი, დემეტრე, მოხუცებული, შვილი თევდორე და გოგია და გიგია.	თავი	133
5 ქ.	ტილაშვილი, შერმაზან, შვილი, ნინია.	კომლი	134
6 ქ.	იმერლიშვილი, ივანე.	კომლი	135
7 ქ.	სამიტაშვილი, დათია, და ადამ.	კომლი	136
8 ქ.	იმერლიშვილი სვიმონ.	კომლი	137
9 ქ.	იმერლიშვილი, რუსო, შეუძლებელი.	კომლი	138
10 ქ.	ბუჯიაშვილი, ნაობ, ძმა გიორგი.	კომლი	139
11 ქ.	ბუჯიაშვილი, კაკა, ძმა გოგია, და ლტდეელი, დავით.	კომლი	140
12 ქ.	თამაზაშვილი, იაკობ, შვილი, დემეტრე, და გოგია.	კომლი	141
13 ქ.	თამაზაშვილი, დავით, შვილი ამისი სნეულია.	კომლი	142
14 ქ.	თამაზაშვილი, ნინია, ძმა ტურა.	კომლი	143
15 ქ.	სეფაშვილი, შაო, ძმა, დავით.	კომლი	144
16 ქ.	სეფაშვილი, გლაზა.	კომლი	145
17 ქ.	სეფაშვილი, ზურაბ, ძმა ივანე, და მოსე.	კომლი	146
18 ქ.	სეფაშვილი, იოსებ.	კომლი	147
19 ქ.	სეფაშვილი, დავით, ძმა ივანე.	კომლი	148
20 ქ.	ციხელაშვილი, ბეჟან, კვეთებული.	კომლი	149
21 ქ.	ციხელაშვილი, გიგოლა.	კომლი	150
22 ქ.	ზახუტაშვილი, ლუდეელი, მიქელ.	კომლი	151
23 ქ.	ზახუტაშვილი, გლაზა.	კომლი	152
24 ქ.	ზახუტაშვილი, საბა ძმა თევდორე, და ჰაბა.	კომლი	153
25 ქ.	ტაჩილაშვილი, ანდრია, ძმა მირზა	კომლი	154
26 ქ.	ტაჩილაშვილი, იოსებ.	კომლი	155
27 ქ.	ტაჩილაშვილი, გოგია.	კომლი	156
28 ქ.	მირზიკაშვილი (?) გოგია, ძმა კიკოლა.	კომლი	157
29 ქ.	ბურჯიაშვილი ბერა, და ნინია.	კომლი	158
30 ქ.	წიწრიაშვილი, იესე.	კომლი	159
31 ქ.	წიწრიაშვილი, დათია, ძმა გიგოლა.	კომლი	160
32 ქ.	წიწრიაშვილი მახარობელი, ძმა დავით.	კომლი	161
33 ქ.	წიწრიაშვილი, იოსებ.	კომლი	162
34 ქ.	წიწრიაშვილი ბეჟან, მოხუცებული შეუძლებელი	კომლი	163
35 ქ.	სეფაშვილი, ცუცუნი, ძმა, ტეტია.	კომლი	164
36 ქ.	სეფაშვილი პატარაკაცი, ფხმოტეხილი მოხუცებული.	კომლი	165
37 ქ.	სეფაშვილის, ობოლი, კურულა	კომლი	166
38 ქ.	სეფაშვილის, ტურას ობოლი იორდანე.	კომლი	167
39 ქ.	სეფაშვილი, იესე.	კომლი	168
40 ქ.	აივაზაშვილის ობოლი, რევაზ.	კომლი	169
41 ქ.	სეფაშვილი, ზურაბ.	კომლი	170
42 ქ.	სეფაშვილი, ნიკოლოზ.	კომლი	171
43 ქ.	სეფაშვილი, ნინია.	კომლი	172
44 ქ.	სეფაშვილი, იოსებ.	კომლი	173
45 ქ.	სეფაშვილი, დათია	კომლი	174
46 ქ.	სეფაშვილი, ლტდეელი, დავით	კომლი	175

47 ქ. სეფაშვილი, ლაზარე	კომლი	სა	თავი	სა
48 ქ. ზენოშვილის ობოლი.	კომლი	სა		
49 ქ. ზენოშვილის, ობოლი, გოგია.	კომლი	სა		
50 ქ. გოგინაშვილი, ნინია: ძმა კვეთებუღი.	კომლი	სა	თავი	სა
51 ქ. აივაზაშვილი, ადამ: ძმა კვეთებუღი.	კომლი	სა	თავი	სა
52 ქ. ქალინდაურიშვილი გოგია, ძმა ტეტია, და იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
53 ქ. მამულაშვილი, გიგო, ძმა დედელი, დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
54 ქ. მამულაშვილი იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
55 ქ. აივაზაშვილი ტეტია, შვილი, სვიმონი	კომლი	სა	თავი	სა
56 ქ. აივაზაშვილი, დედელი, გრიგოლ, ძმა სვიმონ და ტეტია, და მოსე			თავი	სა
57 ქ. აივაზაშვილი, ანდრია.	კომლი	სა	თავი	სა
58 ქ. აივაზაშვილი, გიორგი, ძმა ნინია და გლაზა, მსახური			თავი	სა
59 ქ. აივაზაშვილი, იაკობ, მტრისაგან, ამოწყვეტილი.	კომლი	სა	თავი	სა
60 ქ. ზურიაშვილის, ობოლი, დიაკონი, იოანე	კომლი	სა		
61 ქ. ზურიაშვილი, გიორგი,	კომლი	სა	თავი	სა
62 ქ. ზურიაშვილი, პეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
63 ქ. ზურიაშვილი, პაპა, მსახური	კომლი	სა	თავი	სა
64 ქ. ზურიაშვილი გიგია, ძმა ტურა.	კომლი	სა	თავი	სა
65 ქ. მიქელაშვილი, ვიო, შეუძლებელი შვილი დათია	კომლი	სა	თავი	სა
66 ქ. მიქელაშვილი, ნინია.	კომლი	სა	თავი	სა
67 ქ. მიქელაშვილი მიქელ.	კომლი	სა	თავი	სა
68 ქ. მიქელაშვილი, იესე, ძმა დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
69 ქ. გიკონია შვილის მამულზე მსახლობელი, თოფჩი იაკობ ძმა ნიკოლოზ.			თავი	სა
70 ქ. კუპრაშვილი, სვიმონ, ძმა გლაზა	კომლი	სა	თავი	სა
71 ქ. კუპრაშვილი დავით, ძმა გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
72 ქ. საჭოშვილი, ნინია, ძმა დათია.	კომლი	სა	თავი	სა
73 ქ. შახანიშვილი, იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
74 ქ. ფირანიშვილი: ხარება, ძმა ბექან.	კომლი	სა	თავი	სა
75 ქ. ვარამიშვილი: შიო.	კომლი	სა	თავი	სა
76 ქ. ვარამიშვილი, გლაზა, შვილი, სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
77 ქ. მოსეშვილი გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
78 ქ. დედელიშვილი, დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
79 ქ. ქარიანიშვილი ბერო, ძმა ანდრია, და შერმაზან.	კომლი	სა	თავი	სა
80 ქ. დათუაშვილი, შიო.	კომლი	სა	თავი	სა
81 ქ. კოკორაშვილი, გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
82 ქ. კოკორაშვილი, ივანე.	კომლი	სა	თავი	სა
83 ქ. კოკორაშვილი, იოსები, ძმა დავით და იესე.	კომლი	სა	თავი	სა
84 ქ. კიკულაშვილი, იოსებ.	კომლი	სა	თავი	სა
85 ქ. კოკორაშვილი ბათილა, შეუძლებელი.	კომლი	სა		
86 ქ. კოკორაშვილი, იბრაჰიმის ობოლი.	კომლი	სა		
87 ქ. კოკორაშვილი, დავით.	კომლი	სა	თავი	სა
88 ქ. კოკორაშვილი მოსე, ბრმა	კომლი	სა		
89 ქ. კოკორაშვილი, სვიმონ.	კომლი	სა	თავი	სა
90 ქ. კოკორაშვილი დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
91 ქ. დენტოშვილი დემეტრე.	კომლი	სა	თავი	სა
92 ქ. დენტოშვილი, შერმაზან, შვილი გოგია.	კომლი	სა	თავი	სა
93 ქ. დენტოშვილი, პეტრე, ძმა დენტო.	კომლი	სა	თავი	სა
94 ქ. დენტოშვილი კაკა.	კომლი	სა	თავი	სა
95 ქ. სურამელი კაცია, სნეული, ბოგანო.	კომლი	სა		

96 ქ. გუნა. აქავე ამისი ცემა. შვილი ი. ოთარ.	კომლი	საქ	თავი	ბქ
97 ქ. პაპას ბიჭი. გიორგი. ძმა. დავით.	კომლი	საქ	თავი	ბქ
98 ქ. ქაქალანთ. ბერო. ბოგანო.	კომლი	საქ	თავი	საქ
99 ქ. ქაქალანთ ლოსისავარ ბოგანო.	კომლი	საქ	თავი	საქ
100 ქ. მუსა ბოგანო. ძმა წუწიანი.	კომლი	საქ	თავი	ბქ
101 ქ. ოსტაშვილი. სვიმონ: ძმა ბეჟან.	კომლი	საქ	თავი	ბქ
102 ქ. ბუჭუელა	კომლი	საქ	თავი	საქ
103 ქ. იმერელი პატა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
104 ქ. ზურაბო.	კომლი	საქ	თავი	საქ
105 ქ. სურამელი გაბრიელი. ძმა მიქელ.	კომლი	საქ	თავი	ბქ
106 ქ. სურამელი გოგია	კომლი	საქ	თავი	საქ
107 ქ. სურამელი სინიას ობოლი	კომლი	საქ	თავი	საქ
108 ქ. კოხლიშვილი. ნინია.	კომლი	საქ	თავი	საქ
109 ქ. ნინია. სნეული.	კომლი	საქ	თავი	საქ
110 ქ. ნინია. ძმა დემეტრე. და მამია. ნინია სნეულია	კომლი	საქ	თავი	ბქ
111 ქ. პავლეშვილი. ტეტიკა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
112 ქ. პავლე. ლუდლიშვილი ლუდელი. პეტრე	კომლი	საქ	თავი	საქ
113 ქ. პავლე. ლუდლიშვილი. ლუდელი. ნიკოლოზ. შვილი ი. ივანე.	კომლი	საქ	თავი	ბქ

აკავე ხაწინამძღროს მამულში. ხიზანი.

114 ქ. არექელა. შვილი. არუთინა.	კომლი	საქ	თავი	ბქ
115 ქ. არექელაშვილი. გოგია.	კომლი	საქ	თავი	საქ
116 ქ. ქართლელი. გოგია.	კომლი	საქ	თავი	საქ
117 ქ. ასლანიშვილი გიგოლა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
118 ქ. არუთინა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
119 ქ. გურგენა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
120 ქ. თამაზა გურიო	კომლი	საქ	თავი	საქ
121 ქ. ათოშვილი ანე	კომლი	საქ	თავი	საქ
122 ქ. ზურაბა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
123 ქ. იმერელი. მამუჯა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
124 ქ. იმერელი. მახარე.	კომლი	საქ	თავი	საქ
125 ქ. აკოფა. მოხუცებული შეუძლებელი.	კომლი	საქ	თავი	საქ
126 ქ. გიო. თამაზისა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
127 ქ. იმერელი. კოკლიძე.	კომლი	საქ	თავი	საქ
128 ქ. ტერტერაშვილი. გლახა. თამაზისა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
129 ქ. გრუტიშვილი. იოსებ	კომლი	საქ	თავი	საქ
130 ქ. ელისბარ.	კომლი	საქ	თავი	საქ
131 ქ. გოგია უზორკოშვილი	კომლი	საქ	თავი	საქ
132 ქ. ციხეში. თამაზა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
133 ქ. ციხეში დავით. ფეიქარი.	კომლი	საქ	თავი	საქ
134 ქ. ციხეში დათო ფეიქარი.	კომლი	საქ	თავი	საქ

ყვარელში. მელქისაძეგის ყმა.

135 ქ. ჩოფურიშვილი: ნინია. ნაცვალა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
136 ქ. ჩანდაურიშვილი. იაკობ.	კომლი	საქ	თავი	საქ
137 ქ. გუგულაშვილი. ნინია	კომლი	საქ	თავი	საქ
138 ქ. საბრალოს. ობოლი. როსტომ.	კომლი	საქ	თავი	საქ
139 ქ. მებზევიშვილი. ნინია. ძმა იოსებ. და პატა.	კომლი	საქ	თავი	საქ
140 ქ. ბასილაშვილი. გლახა.	კომლი	საქ	თავი	საქ

141 ქ. გოგიტაშვილი სვიმონ. მსახური	კომლი	ის	თავი	ის
142 ქ. ფანცალაშვილი. გიორგი ბიძაშვილი დათია.	კომლი	ის	თავი	ის
143 ქ. ფანცალაშვილი. გიგო.	კომლი	ის	თავი	ის
144 ქ. ფანცალაშვილის ობოლი. დათია	კომლი	ის		
145 ქ. ლონიაშვილი. იოსებ მსახური.	კომლი	ის	თავი	ის
146 ქ. ლონიაშვილი. დიაკონი პეტრე. ძმა კვეთებული.	კომლი	ის	თავი	ის
147 ქ. ლონიაშვილი. გრიგოლ. ძმა იესე.	კომლი	ის	თავი	ის
148 ქ. ლონიაშვილი. ნინია. ძმა სვიმონ.	კომლი	ის	თავი	ის
149 ქ. ლონიაშვილი. ლუდელი ისაკ.	კომლი	ის	თავი	ის
150 ქ. ჯანიაშვილი. იოსებ.	კომლი	ის	თავი	ის
151 ქ. ჯანიაშვილი. გოგია. მსახური	კომლი	ის	თავი	ის
152 ქ. სამხარაული. ნინია.	კომლი	ის	თავი	ის
153 ქ. სამხარაული. პაპა.	კომლი	ის	თავი	ის
154 ქ. ადომლიშვილი. ნინია.	კომლი	ის	თავი	ის
155 ქ. სვიმონიშვილი. გიორგი.	კომლი	ის	თავი	ის
156 ქ. სურამელი. ტეტია.	კომლი	ის	თავი	ის
157 ქ. სურამელი დავით.	კომლი	ის	თავი	ის
158 ქ. ბითაძე დავით.	კომლი	ის	თავი	ის
159 ქ. ლთისიაშვილი. იოსებ. და პატა	კომლი	ის	თავი	ის
160 ქ. ბეროშვილი. გოგია	კომლი	ის	თავი	ის
161 ქ. მეტრეველი. იესე.	კომლი	ის	თავი	ის
162 ქ. მეტრეველის. ობოლი. ტეტია.	კომლი	ის		
163 ქ. სომეხი არუთინა. მთხუცებელი.	კომლი	ის		

აქვ ამისივე მამულში ხიზანი.

164 ქ. გალავანში. დათია.	კომლი	ის	თავი	ის
165 ქ. ქორაშვილი. გოგია. შვილი. იოსებ.	კომლი	ის	თავი	ის
166 ქ. გვიანი. ხიზანი.	კომლი	ის	თავი	ის
167 ქ. ადრეული. გრიგოლ.	კომლი	ის	თავი	ის
168 ქ. იმერელი ციბუნა	კომლი	ის	თავი	ის
169 ქ. იმერელი დავითელა	კომლი	ის	თავი	ის
170 ქ. ჯავახიშვილი თევდორე	კომლი	ის	თავი	ის
171 ქ. ფიჩხაშვილი მამუკა	კომლი	ის	თავი	ის
172 ქ. ჯანიაშვილი დემეტრე	კომლი	ის	თავი	ის
173 ქ. კალთაშვილის ობოლი. ნინია	კომლი	ის		
174 ქ. კირკინაშვილი. გლახა.	კომლი	ის	თავი	ის
175 ქ. ფეიქარი თევდორე. ციხეში.	კომლი	ის	თავი	ის
176 ქ. დალაქი ნონე.	კომლი	ის	თავი	ის

აქვ ყვარელში კავკავაძის გრიგოლის ყმა.

177 ქ. მებზევიშვილი. იესე. ნაცვალი.	კომლი	ის	თავი	ის
178 ქ. მებზევიშვილი. ნაობ. ძმა ტეტია	კომლი	ის	თავი	ის
179 ქ. ნაბიჭერიშვილი. დავით.	კომლი	ის	თავი	ის
180 ქ. ლონიაშვილი. იოსებ. ძმა ლონე.	კომლი	ის	თავი	ის
181 ქ. ლონიაშვილი. დავით.	კომლი	ის	თავი	ის
182 ქ. ლონიაშვილი. ნინია.	კომლი	ის	თავი	ის
183 ქ. ლონიაშვილი. სვიმონ. მსახური.	კომლი	ის	თავი	ის
184 ქ. თვალაშვილი. იაკობ. სნეული. შეუქლებელი.	კომლი	ის		

185 ქ. თვალისაშვილი. გლახა.	კომლი	სს	თავი	სს
186 ქ. თვალისაშვილი. ტეტია. კვეთებულნი.	კომლი	სს		
187 ქ. მამულაშვილი. გოგია.	კომლი	სს	თავი	სს
188 ქ. მამულაშვილი. ტეტია.	კომლი	სს	თავი	სს
189 ქ. ჯაფარაშვილი. მარტია	კომლი	სს	თავი	სს
190 ქ. ჯაფარაშვილის. გოგას. ობოლი. სვიმონ.	კომლი	სს		
191 ქ. მანასაშვილი. გიორგი შეუძლებელი. მოხუცებულნი.	კომლი	სს		
192 ქ. მანასაშვილი. სვიმონ.	კომლი	სს	თავი	სს
193 ქ. სომხიშვილი. იოსებ. ძმა გოგია.	კომლი	სს	თავი	სს

ამისივე ხიზანი.

194 ქ. იმერელი. ნინიკლა.	კომლი	სს	თავი	სს
195 ქ. იაკობ. ცაცუნა.	კომლი	სს	თავი	სს

ყვარელში ალავერდლის. ყმა.

196 ქ. სამუქაშვილი. ნაცვალნი. სამუქა. შვილი. შერმაზან.	კომლი	სს	თავი	სს
197 ქ. ყახახაშვილი. ბერია. შვილი. ნინია.	კომლი	სს	თავი	სს
198 ქ. ბეუქლიშვილი. ივანე: ძმა. იოსებ. დიაკონი.	კომლი	სს	თავი	სს
199 ქ. ბეუქლიშვილი. მახარე. შვილი. გიორგი. და სვიმონ.	კომლი	სს	თავი	სს
200 ქ. ბეუქლიშვილი. მიქელა.	კომლი	სს	თავი	სს
201 ქ. ბეუქლიშვილი. ძულია. ძმა. ტეტია.	კომლი	სს	თავი	სს
202 ქ. ბეუქლიშვილი. საბრალო.	კომლი	სს	თავი	სს
203 ქ. სამუქაშვილი. სესია.	კომლი	სს	თავი	სს
204 ქ. სამუქაშვილი. შო. და ტეტია. შვილი. იესე.	კომლი	სს	თავი	სს
205 ქ. სამუქაშვილი იოსებ. შვილი ნინია. მკედელი.	კომლი	სს	თავი	სს
206 ქ. ზუაშვილი. სამუქაშვილი. მოსე. ძმა ხარება.	კომლი	სს	თავი	სს
207 ქ. სამუქაშვილი. ნინია. ბასილაშვილი.	კომლი	სს	თავი	სს
208 ქ. გიორგი, სამუქაშვილი.	კომლი	სს	თავი	სს
209 ქ. ტურაშვილი. მისა.	კომლი	სს	თავი	სს
210 ქ. ანდრიაშვილი. პეტრე.	კომლი	სს	თავი	სს
211 ქ. ტურაშვილი. დემეტრე. შვილი ამისი. დათია.	კომლი	სს	თავი	სს
212 ქ. სამუქაშვილი. დათია. ძმა გიგო.	კომლი	სს	თავი	სს
213 ქ. სამუქაშვილი. ლუდელი. ანდრია.	კომლი	სს	თავი	სს
214 ქ. ზურაბიშვილი. ნინია. ძმა ტეტია. და სვიმონ.	კომლი	სს	თავი	სს
215 ქ. მათიკაშვილი. დემეტრე.	კომლი	სს	თავი	სს
216 ქ. მათიკაშვილი. შერმაზან. ძმა მახარე. და იესე.	კომლი	სს	თავი	სს
217 ქ. მათიკაშვილი. სვიმონ. მოხუცებულნი. შვილი გოგია.	კომლი	სს	თავი	სს
218 ქ. მათიკაშვილი. თედორე.	კომლი	სს	თავი	სს
219 ქ. მათიკაშვილი. იესე.	კომლი	სს	თავი	სს
220 ქ. მათიკაშვილი. დემეტრე. ძმა დავით.	კომლი	სს	თავი	სს
221 ქ. მათიკაშვილი. ივანე. მოხუცების. ნაცვალნი. ძმა. ამისი ლუდელი იოსებ და გრიგოლ.			თავი	სს
222 ქ. მათიკაშვილი. მკედელი. იოსებ ძმა დავით.	კომლი	სს	თავი	სს
223 ქ. მათიკაშვილი. ზურაბ.	კომლი	სს	თავი	სს
224 ქ. მათიკაშვილი. ადამ. ძმა. ზაქარია.	კომლი	სს	თავი	სს
225 ქ. თაგვაშვილი. მკედელი. დავით. და ივანე.	კომლი	სს	თავი	სს
226 ქ. ხარებაშვილი. ნინია. ძმა. შერმაზან.	კომლი	სს	თავი	სს
227 ქ. რაზომაშვილი გოგია. ძმა ნინია. მსახური და რაზომა.	კომლი	სს	თავი	სს
228 ქ. რაზომაშვილი. ვარდია. ძმა. იაკობ. და დემეტრე.	კომლი	სს	თავი	სს

229 კ. რუსიაშვილი, ტეტი ა	კომლი	სა	თავი	სა
230 კ. რუსიაშვილი, ნუგზარ, ძმა რუსია,	კომლი	სა	თავი	სა
231 კ. რუსიაშვილი, იოსების ობოლი ზაგრა	კომლი	სა	თავი	სა
232 კ. ბეჟანაშვილი, ივანე: შვილი, ლუარსაბ,	კომლი	სა	თავი	სა
233 კ. ბეჟანაშვილი, იესე,	კომლი	სა	თავი	სა
234 კ. ბეჟანაშვილი, დათი	კომლი	სა	თავი	სა
235 კ. ბეჟანაშვილი ტურა, უშიშარი, შვილი გიორგი,	კომლი	სა	თავი	სა
236 კ. თავმსუბუქაშვილი, გიორგი ბოგანო,	კომლი	სა	თავი	სა
237 კ. ეუნანა, ბოგანო	კომლი	სა	თავი	სა
238 კ. დოღმაშვილი, გაბრიელ, ბოგანო, ძმა ბეჟან	კომლი	სა	თავი	სა
239 კ. ჩიხაშვილი, თევდორე, ბოგანო, ძმა გოგია და დათო,	კომლი	სა	თავი	სა
240 კ. ბეუჭლიშვილი, თოფჩი, პეტრე,	კომლი	სა	თავი	სა
241 კ. ტურანთ დავითას ობოლი, სვიმონ,	კომლი	სა	თავი	სა
242 კ. ცირიკაშვილის ობოლი, იესე,	კომლი	სა	თავი	სა

ამათსავე მამულში ხიზანი.

243 კ. ბუხალაკიშვილი, სვიმონ, სამცხეთო: ძმა იოსებ,	კომლი	სა	თავი	სა
244 კ. იმერელი, დავითელა,	კომლი	სა	თავი	სა
245 კ. მუქვევერე დავითელა,	კომლი	სა	თავი	სა
246 კ. არღუთაშვილი, ახლო ძმა, როსტომ,	კომლი	სა	თავი	სა
247 კ. ქაჩალი, გოგია,	კომლი	სა	თავი	სა
248 კ. საჯი, აქავე, შვილი, გოგია,	კომლი	სა	თავი	სა
249 კ. ათო, სარდლისა,	კომლი	სა	თავი	სა
250 კ. პატა, სარდლისა,	კომლი	სა	თავი	სა
251 კ. გალაგანში, ფეიქარი, შერმაზან,	კომლი	სა	თავი	სა
252 კ. გზირი ქუცია	კომლი	სა	თავი	სა

დაგაბაბითი უნივერსიტი.

I. 1801—1802 წლის კახეთის აღწერის ტექსტისათვის.

1. აღწერას თვითოველი სიტყვის შემდეგ ხშირად უზის წერტილი და ადგილ-ადგილ ორი წერტილიც. ეს წერტილები სასვენი ნიშნების მაჩვენებელი არ არის ყოველთვის.

2. სიტყვა „დაბამლული“, რომელიც აღწერაში მრავალ ადგილას გვხვდება. ს. გურჯაანის მცხოვრებთა გამოთქმით „დაკამლული“ მათივე სიტყვით ნიშნავს „უვარგის, გაუგებელ, მიუხედავად“ ბევრ ადამიანს“.

II. საძიებლისათვის.

1. დიდი რიცხვი აღნიშნავს სათაურს, პატარა კი კომლთა სათვალავს.

2. რიცხვთა შორის ხაზი გვიჩვენებს: მე-2-ე განყოფილებაში ყმის მფლობელ მებატონესა და მის კუთვნილ ყმას, მე-3-ეში ნასყიდ კაცის მესაკუთრესა და მის ნასყიდ კაცს.

3. საძიებელი სახელებს და გვარებს გაკეთებული აქვს შემდეგნაირად: ფრჩხილებს გარეთა რიცხვი აღნიშნავს, თუ რამდენჯერ იხსენება ესა თუ ის სახელი ან გვარი აღწერაში, ხოლო ფრჩხილებში ნაჩვენებია ადგილი აღწერისა. საძიებლის დამამრჩების თავიდან ასაცილებლად სახელებისათვის მოყვანილია მაგალითები მხოლოდ ერთიდან ხუთამდე, ხოლო გვარების ადგილი კი, როგორც სხვა დანარჩენ საძიებლებში, ყველა აღნიშნულია. ზოგიერთი გვარები მრავლობით რიცხვში არის დაწერილი, ასეთებია მაგ.: ბარამიანი (16₁₁), თამაზანი (10₁₁₀₁₁₂), ლახარიანი (37₁₃), მელიქანი (31₇) და სხვ..

4. აღწერის ნაწილთა ზოგიერთი სათაური აღრიცხვაში არ არის მოყოლილი; ასეთი ადგილებიდან ამოღებულ მასალას (გვარს, სახელს და სხვ.) საძიებელი გავუკეთე ზვეთი და ქვეითი სტრიქონების აღნიშვნით; ასე მაგ. 8₂₂-ის მომდევნო სათაურის მასალას („ავჭალა“, „ხალ“, „გურამიშვილი“-ს) საძიებელი გაკეთებული აქვს 8_{22/23}-ით და სხვ.

5. ზოგიერთი რთული გვარები, შემდგარი ორი-სამი სიტყვისაგან, აღწერის დაწერილი აქვს სიტყვათა გაყოფით, ასეთებია მაგ.: დედა ლამაზიშვილი (6₁₁ 8₁), კუტარ კოსეშვილი (39₂₁₃), ბოლო განიერიშვილი (8₁₃) და სხვ.; საძიებელში ისინი შევავრთე.

6. ერთი და იგივე სიტყვა ზოგიერთ შემთხვევაში არის აღმნიშვნელი გვარისაც და სახელისაც, ასეთებია მაგ.: მახატელი (11₁₁₋₁₁), მათურელი (10₁₁₁₋₁₁₂), გვიშრაძე (30₁₁₋₁₁), ქინძლაძე (14₉₋₉), ხომიხური (21₂₈₋₁₉) და სხვ.

7. ის გვარი, სახელი და მეტ-სახელი, რომელთა სინამდვილაც საეჭვოდ მივიჩინე, დავაყენე კითხვის ქვეშ; ასეთებია მაგალ.: „დურგლისიძე“ (1₇), „მუხასიძე“ (7₈) და სხვ.

8. „აკეთელი“ (9₁₁₁), „ყანდახელი“ (35₇), „უჭარელი“ (39_{210 311 212}), „მანაველი“ (11₂₁₀), „დომხათელი“ (39₁₀), „ბოდაველი“ (10_{2810 27128}) მე შევიტანე გვარებში; ეგების ისინი სადაფრობის აღმნიშვნელი ტერმინები იყოს; უკანასკნელი—ბოდაველი დღეს გვარი არის, რომელიც სახლობს ს. ბოდავში (თიანეთის მხარეს).

9. მეტ-სახელები შევიტანე საკუთარ სახელებში, ეგების ზოგჯერ გვარის მავიერობას ეწეოდნენ.

10. „ოსევა შვილი“ (21₃₀) და „ბეტრე შვილი“ (30₆) მივიღე გვარად და მოვათავსე გვართა შორის.

ს ა ძ ი ე ბ ე ლ ი .

1. სოფლები.

- აგვალა 8, ²²/₂₀, ⁴³/₁₃₅ ზემო აგვალა 8¹³/₂₀.
- ალმატი 37.
- არგოხი 19, 22.
- ართანა 29.
- აღდგომის ეკლესია 35.
- აბადელი 23.
- ახმეტა 12, 13, 14, ¹⁰/₁₂, ¹³/₁₅, 17.
- ბახტრიონი 18.
- ბულაჩაური 9, ¹⁹/₂₀.
- გრემი 36, ⁸⁷/₈₈.
- ენისელი 34.
- თიანეთი 10 ⁷⁰/₁₁₁, ¹⁰⁶/₁₃₇, ¹³¹/₁₃₂, ¹¹²/₁₂₀, ²⁰¹/₂₀₃, ²¹⁵/₂₁₆.
- იორი-მულანლო 3.
- იულთა 26
- ლალის ყური 24, ⁶⁷/₆₈.
- მარტყოფი 7.
- „ დიდ-ხევი 4, 6.
- მატანი 11, ¹²/₁₃, ²⁴/₂₇.
- მალრანი 19, 21, ²⁸/₂₉.
- ნაფარეული 30, ⁵⁸/₅₉, ⁹²/₁₀₅.
- ნაქალაქევი 33.
- ნორიო 5, 7, ⁷⁴/₇₆.
- ყალური 16, 17, ²¹/₂₂.
- საბუფე 38, ⁶⁵/₆₆.
- „სათისკალა“ 1.
- სანადირო 31.
- „ტაბტი სოფელი“ 25.
- უტა 13, 15 ¹/₂, ³/₄, ⁵/₆, ⁷/₈.
- ფიხხოვანი 19, 20.
- ფშაველი 21, ²⁷/₁₁, 27, ³⁴/₁₅.
- ყვარელი 40, ¹³¹/₁₃₃, ¹⁷⁶/₁₇₇, ¹⁰⁵/₁₀₀.
- შაქრიანი 32.
- შილდა 39, ³⁸/₃₀, ⁵⁷/₅₈, ⁷²/₇₃, ⁹²/₉₁, ¹¹²/₁₁₃, ²²⁵/₂₂₀.
- ხაში 2.
- ხორბალა 28.

2. ყმათა მფლობელნი.

- 1. ხაზინა.
- მეფე 17, ²¹/₂₂.
- საბაზო 4, ⁶/₇, 11 ¹⁶/₂₇, 18, 21, ¹¹/₁₂, 27, 32, 33, 34, 39 ⁹⁴/₉₃.

2. მებატონენი.

- ავალიშვილი გივი 2, ¹³/₁₄.
- „ სოლომონ 6, ¹³/₁₄.
- ბაბადიში ზაქარია 26.
- ბარამა ნაზირი 6 ¹²⁸/₁₂₉.
- ბარამიანი 16, ²¹/₂₂.
- ბატონის რძალი ეკატერინე 24 ⁶¹/₆₂.
- „ „ (ეკატერინე?) 24, ⁶¹/₆₂.
- გიორგი „სალთხუცესი“ 11, ¹²/₁₃, ¹⁷/₁₈, 13 ³⁸/₂₃.
- „ ფარეშთხუცესი 19.
- გივიმცარელი დავით 20
- გურამიშვილი გურამ 8, ²²/₂₃.
- „ ეფრემ 8.
- „ ზალ 8, ²²/₂₃.
- „ ლევან 8, ¹³/₁₄.
- დავით ბატონიშვილი 10, ²¹/₂₂.
- დიმიტრი ენისელთ მოურავი 36, ⁶²/₆₃.
- ედიშერ 17 ³⁰/₁₀.
- ესიტაშვილი 10, ¹³/₁₄.
- „ ფარსადან 6, ¹²/₁₃.
- ევბტანგ ბატონიშვილი 13, ²¹/₂₂.
- ზურაბ ენისელთ მოურავიშვილი 36, ⁶²/₆₃.
- „ ობოლი მაიარისა 8, ⁷/₈.
- თადეა სუფრაჯიშვილი 18, ²²/₂₃.
- თამაზ 8, ¹³/₁₄.
- თიანეთის მოურავი 13, ²¹/₂₂.
- იოანე 39, ¹³/₂₃.
- იროდიონ მორდალი 6, ¹²/₂₃, 39, ¹³/₂₃.
- კობიაშვილი ნაცვლი ლუარსაბ 18, ¹/₁₁.
- მარიამ ბატონიშვილი 8, ²⁸/₂₉.
- მდივანი 30, ²⁸/₂₉.
- მერაბ 17, ¹¹/₁₂.
- მეჭეპბუკ მდივანბეგის ობოლი 8, ¹³/₁₄.
- მიწობლიძე ნოდარ 9, 18, ²¹/₂₂.
- მოლარეთხუცესიშვილი დავით 8, ¹³/₂₃, 10, ¹¹/₂₁, 17, ¹⁸/₁₉.
- ნათანიშვილი გოგია 18, ¹⁰/₁₁.
- ნათალიშვილი ლუარსაბ 22.
- „ სამესონ 22.
- ნაცვლიშვილი ზალ 21, ¹/₂.
- „ როსტე 21, ¹/₂.

„ ქაიხოსრო 21_{ა-10} 11.
 „ ჯანი 21_{ა-4}.
 ნოდარქშიელი გიორგი „სალთხუცესი“ 36⁵⁷/₆₈.
 „ გრიგოლ 38⁵³/₅₀.
 ნოშრევან ენისელთ მოურავიშვილი 36¹⁷/₁₈,
 37¹⁰, 17, 28.
 ომან კალატრის მოურავი 8₇.
 პეტრიაშვილი ალათანგი 18¹⁰, 36¹⁷/₁₇.
 რევაზ 30₁₂.
 რუსიშვილი აზიზო 39¹²/₇₅.
 „ ხალ 39⁵⁷/₃₈.
 „ ნინია 39⁵⁷/₆₈.
 საგინანი 26¹⁰/₁₁.
 სარდალი 40_{2, 3, 10, 11}.
 სიღამონიძე ზაქარია 33₁₋₂.
 ტუსიშვილი ხალ 17₂₅.
 „ ივანე 9₂₅.
 „ იოანე 17₁₀.
 „ სარიდან 17₂₁.
 „ სოფროან 17₂₁.
 „ ქაიხოსრო 17₂₅.
 ყარალაშვილი 10₂₀.
 „ რევაზ 29.
 შანშე 18₁₃.
 ჩოკაშვილი 8_{35, 36}.
 „ დავით 14_{21, 20, 30}.
 „ ზურაბ 14₂₇.
 „ რევაზ 14¹⁶/₁₇.
 ჩოლაყაშვილი გიორგი 10¹³⁶/₁₃₇.
 „ დიმიტრი 10²¹⁵/₂₁₆, 11_{20, 51} 12.
 „ იგივე (?) დიმიტრი 11.
 „ დურმიშვან თუშთ მოურავი 24.
 „ იგივე (?) თუშთ მოურავი 11_{8, 9},
 17₂₅.
 „ იგივე (?) მოურავი 11.
 „ ედიშერ 24¹⁷/₆₈.
 „ თადია 11₂₁.
 „ იგივე (?) ჩოლაყაშვილი თა-
 დია სუფრაჯი და საგარეჯოს
 მოურავი 17²⁰/₃₀.
 „ „სალთხუცესი“ ქაიხოსრო 10₁,
 13¹³⁶/₁₃₇.
 „ იგივე (?) ქაიხოსრო 11¹⁴³/₁₄₄, 13.
 ჩოლაყაშვილი გიორგი 24³²/₃₃.
 „ ნიკოლოზ 17₂₁, 24²⁷/₂₈, 52.
 ჭავჭავაძე 10₂₄.
 „ გარსევან ეშვიკაბაძე 3, 17²⁰/₃₀,
 30, 39₂₀.
 „ გრიგოლ 17, 40¹⁵⁶/₁₇₇.
 „ იოანე 17¹⁰/₁₀.

„ მელქისაძე 17.
 * იგივე (?) მელქისაძე 40¹⁵¹/₁₃₃.
 „ მერაბა 39₂₀.
 „ ნინია 39₂₂.
 ჭავჭავაძიანი 39²²⁵/₂₂₆.
 ხიმშიაანი 9₂₅.
 ხიმშიაშვილი გიორგი 9.
 „ დავით 9¹¹/₁₂, 10₁₃₀, 24_{52, 53, 54}.
 „ რამაზ 9₂₀.
 „ ლონეა 9¹¹/₁₃.
 ჯალღანა 8₂₀.

3. კათოლიკოსი.

სამცხეთო 6_{21, 55, 100, 100}, 7_{10, 22}, 9_{6, 7}, 18_{25, 55},
 39_{13, 4}, 40_{2, 3}.
 სვეტიცხოველი 36₉.
 „ქათალიკოზი“ 8²⁵/₂₆, 11₅₈, 12¹¹/₁₂, 13₂₁, 39.

4. ეკლესია-მონასტერნი და მღვდელმთავარნი.

ალავერდელი 11_{51, 55, 56}, 21²⁸/₃₀, 40¹⁶⁵/₁₉₀.
 „ბეთენია“ ღვთისმშობელი 21₃₂.
 „ერთაწმინდა“ 13_{21, 30}.
 თბილელი 6_{21, 7}, 7₆, 8₁₉.
 იოანე ზედანელი 39₁₁₂.
 „ქარისა მღვთისმშობელი“ 36⁶/₇, 40.
 მანგლელი 7₂₀.
 მთავარანგელოზი 36_{21, 4, 5, 6}.
 ნათლისმცემლის მონასტერი 2, 38.
 ნეკრესელი 39_{121, 125, 126, 138, 140}, 143¹⁴³/₁₄₄.
 რუსთველი 4, 5, 6₁₂₃, 8_{18, 23}, 10_{211, 212}, 11_{67, 15}.
 სამთავთო 14.
 „ქვაფთახევის“ ღვთისმშობელი 30⁵⁸/₅₀.
 „წმინდა“ გიორგი 36₁.
 „წმინდა“ გიორგი ალავერდისა 6₃₅, 10¹³¹/₁₃₂,
 23, 27₁₂.
 „წმინდა“ გიორგი ბოქორმისა 16₂₈.
 „წმინდა“ ესტატე 24₁₄.
 „წმინდა იელურსალევი“ 16₂₁.
 „წმინდა საფლაღი“ 6₁₁, 35.
 „წმინდა სიონი“ 8_{10, 41, 42}.
 ხარკაშხელი 10¹⁷²/₁₇₃.
 ხაზულისა ღვთისმშობელი 21₂₇.

3. ნასყიდ კაცთა მესაკუთრენი.

„აზნაურშვილი“ ნაცელი პაპუა 21₁₋₆.
 ენისელთ მოურავიშვილი ნოშრევან 36¹⁷/₁₈—

იროდიონ მორდალი და იოანე 39^{28/30-39}
 კვეხერელი დავით 8₆₄.
 კობიაშვილი ლუარსაბ ნაცვალი 18₄₋₄₂.
 ლახაზე „ღუღღელი“ 2₂₅.
 რუსთველი 4—^{42 43 44 45 46 48}
 სოფელი 18₁₈₁₉.
 ყარაღაშვილი რევაზ 29 —^{172 181 181 29}
 ყოდაღაშვილი იოსებ 28₁₋₂₁₅.
 შამქელაშვილი 6₁₂₀.
 შინჯიკაშვილი გიორგი 6₁₁₅.
 ჩოლოყაშვილი დურმიშან 24—^{211 26}
 „ ედიშერ 24^{67/08}—²⁰
 „ ნიკოლოზ და გიორგი 24^{82/23}
 —^{29 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43}
 ცოფურაშვილი 7₇₈₇₉.

4. მცხოვრებთა გვარები.

აბაზაშვილი 1 (31₁₂).
 აბრამაშვილი 6 (7₂₇₃₈₃₉, 11₁₇, 24₁₃, 36₈₄).
 აგურაშვილი 1 (38₁₇).
 ადკაშვილი 3 (4₆₁, 5₇₈).
 ადომლიშვილი 1 (40₁₅₁).
 ადრეულაშვილი 1 (24₃₈).
 აგალიშვილი 2 (2₁₃, 6₁₂₁).
 ავაჭიშვილი 1 (39₁₃₀).
 ავეაროზიშვილი 2 (36₇₀₇₈).
 ავეტიქაშვილი 1 (23₁).
 ავთანდილაშვილი—ჭურჭლი 1 (39₁₂₅).
 ავთანდილიშვილი 1 (38₈₄).
 ახარიაშვილი 1 (29₂₈).
 ათილაშვილი 1 (10₁₁₃).
 ათოშვილი 1 (40₁₂₁).
 ათუაშვილი 2 (25₁₁, 31₂₈).
 აიდემურიშვილი 1 (18₁).
 აივაზაშვილი 8 (31₂, 40_{40 51 52 53 54 55 56 57}).
 აკოფაშვილი 1 (10₉₂).
 ალადაშვილი 1 (23₁).
 ალაზაშვილი 2 (3₁₉₁₂).
 აღდექაშვილი 1 (6₁₀₈).
 ალიაშვილი 2 (36₆₀₈₁).
 აღულდიშვილი 1 (8₂₇).
 ამოანაშვილი 1 (22₁).
 ანაშვილი 1 (33₁).
 ანანიაშვილი 2 (32_{22 23}).
 ანდრიაშვილი 3 (16_{21 22 23}, 40₂₁₀).
 არდაზიანი 1 (10₈₀).
 არექელაშვილი 2 (31₂₇, 40₁₁₃).
 არღუთაშვილი 1 (40₂₁₀).
 არჯენიშვილი 1 (34₂₀).

ასაბაშვილი 13 (39_{1 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31}
^{32 33 37}).
 ასათაშვილი 2 (11₆₀, 22₁).
 ასანაშვილი 2 (3_{11 21}).
 ასლამაზაშვილი 1 (27₂₀).
 ასლანაშვილი 1 (40₁₁₇).
 ასისტეიშვილი 1 (34₂₇).
 აფრიამაშვილი 6 (10₁₃₃, 39_{30 31 218 219 220}).
 აფხაზიშვილი 1 (5₁₀).
 აქელაშვილი 1 (25₁).
 აქიმიშვილი 1 (10₇₈).
 აღნიაშვილი 9 (39_{168 169 170 171 172 173 174 175 176}
^{177 215}).
 ახალაური 2 (14₁₃₃, 17₂₉).
 ახალბედაშვილი 5 (39_{4 6 10 17 18}).
 ახალგოგიაშვილი 1 (10₁₀₄).
 ახალკაციშვილი 4 (2₁₈, 10_{208 30 39 44}).
 ახშარუმაშვილი 1 (11₃₇).
 ბაბადიში 1 (26).
 ბაბაშვილი 1 (34₆₀).
 ბაბლიშვილი 1 (39₅₇).
 ბაგრაშვილი 1 (17₁).
 ბადრიძე 1 (7₁).
 ბადუაშვილი 2 (6₆₁₀₁₃).
 ბადურაშვილი 1 (32₁).
 ბათურიშვილი 1 (11₃₁).
 ბაიაშვილი 1 (10₁).
 ბაიდუური 1 (2₃₀).
 ბაინდურაშვილი 5 (2_{10 10 13 23 30 36}).
 ბაიშიშვილი 1 (24₄₁).
 ბალაშვილი 4 (30_{23 39 40 41 42}).
 ბანეთიშვილი 3 (4_{10 20 21}).
 ბარაშვილი 1 (16₂₁).
 ბარაზაშვილი 1 (6₁₆).
 ბარაძე 1 (11₂₉).
 ბარდანაშვილი 1 (23₁).
 ბარგანაშვილი 1 (7₁₁).
 ბარლიქსიაშვილი 1 (23₂₂).
 ბარნაბეშვილი 1 (24₂₀).
 ბარნაბიშვილი 1 (24₈₁).
 ბარხუდნაშვილი 2 (24_{2 8}).
 ბასილაშვილი 3 (30_{102 40 110 207}).
 ბატიაშვილი 3 (36_{25 26 27}).
 ბატარუაშვილი 1 (30₈₀).
 ბატყუაშვილი 1 (7₆).
 ბატურაშვილი 1 (10₁₀₀).
 ბაქრაძე 1 (30₀₂).
 ბალიაშვილი 1 (10₁₄₀).
 ბაშარული 1 (2₄₁).
 ბაცყიაშვილი 1 (10₆₅).

- ბებრიშვილი 1 (34₂₄).
- ბედნიანიშვილი 1 (6₂₀).
- ბეჟურაშვილი 1 (8₂₄).
- ბენაშვილი 1 (39₁₂).
- ბაჟანაშვილი 4 (40_{202, 223, 224, 225}).
- ბაჟანიშვილი 1 (6₂₃).
- ბეჟიტაშვილი 5 (8 _{5027, 58, 59} 38₁₅).
- ბერიანიძე 1 (24₂₄).
- ბერიაშვილი 12 (38_{12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24}).
- ბერიკაშვილი 2 (10_{102, 17}).
- ბერიკელაშვილი 2 (10_{21, 13}).
- ბეროშვილი 2 (32_{24, 40}).
- ბერუაშვილი 2 (6_{21, 23}).
- ბერძენაშვილი 2 (10_{22, 21}).
- ბეჟქლიშვილი 6 (40_{192, 193, 200, 201, 202, 210}).
- ბეკოშვილი 1 (18₁₂).
- ბეცეცანნი 1 (10₁₂₀).
- ბეციაშვილი 1 (2₂₈).
- ბიაშვილი 2 (8_{10, 10}).
- ბიბიაშვილი 3 (9_{2, 2, 2}).
- ბიბილური 1 (2₁).
- ბიბიშვილი 1 (1₁₅).
- ბითაძე 1 (40₁₂₈).
- ბითოშვილი 1 (10₂₈).
- ბიტიაშვილი 3 (29_{12, 12, 12}).
- ბიჩილაშვილი 4 (39_{102, 200, 201, 202}).
- ბიჩინაშვილი 2 (10_{77, 78}).
- ბიძაგორგიშვილი 1 (23₁₂).
- ბიჭიაშვილი 1 (30₁₂).
- ბლიაძიშვილი 1 (23₁₀).
- ბოდაველი 5 (10_{1, 22, 20, 27, 28}).
- ბოლოვანიერიშვილი 1 (8₁₅).
- ბრაქული 4 (9_{21, 39} _{207, 208, 209}).
- ბუბუნაშვილი 1 (35₁₁).
- ბუხალაქიშვილი 1 (40₁₁₂).
- ბუთიაშვილი 1 (8₂₃).
- ბუნტური 1 (32₂₄).
- ბურღიაშვილი 4 (2_{40, 157, 39} _{12, 21}).
- ბურჯიაშვილი 1 (40₂₂).
- ბუშელაშვილი 1 (39₂₈).
- ბუშერიშვილი 1 (24₁₂).
- ბუწანკალური 2 (10_{216, 217}).
- ბუჯიაშვილი 6 (10_{21, 27, 28, 29, 40} _{10, 11}).
- ბწკილიშვილი 2 (30_{10, 17}).

- გაბიტაშვილი 1 (10₂₄).
- გაბოშვილი 1 (1₂₆).
- გაბრიელაშვილი 1 (24₂₁).
- გაგნაშვილი 1 (12₁).
- გაგუნაშვილი 1 (18₂₀).
- გაიპარაშვილი 1 (26₁₂).

- გაიხარაშვილი 1 (4₂₇).
- გამსახურდაშვილი 1 (38₂₆).
- განჯაშვილი 2 (7_{21, 22}).
- გარშაული 1 (11₂₇).
- გაუარაშვილი 3 (23_{17, 18, 22}).
- გაძვერაშვილი 2 (29_{21, 23}).
- გედეშური 1 (10₂₀₆).
- გელიაშვილი 2 (4_{28, 29}).
- გენჯაშვილი 1 (1₂).
- გვარაძე 3 (4_{20, 6} _{10, 110}).
- გვიმრაძე 2 (30_{18, 39} ₁₂₅).
- გვინაძე 1 (39₂₇).
- გზირიშვილი 2 (18_{20, 30} ₇₀).
- გიანაშვილი 1 (10₂₃).
- გიჯაშვილი 1 (18₂₁).
- გივიაძე 1 (30₂₁).
- გილაძიშვილი 1 (17₁₀).
- გიორგელაშვილი 5 (13_{27, 36} _{11, 72, 70, 77}).
- გიორგიშვილი 3 (25_{10, 30} _{21, 22}).
- გიტიაშვილი 1 (9₂₁).
- გიუაშვილი 1 (31₂₁).
- გიუნაშვილი 3 (7_{12, 10, 34} _{12, 13}).
- გიქუაშვილი 1 (24₂₀).
- გიჯიყარული 1 (20).
- გივიაშვილი 3 (10_{25, 18} _{20, 27} ₂₂).
- გივიშვილი 2 (39_{2, 12}).
- გივილაშვილი 8 (4_{1, 6} _{71, 72, 73, 77, 78, 79, 81, 82}).
- გივინაშვილი 1 (40₂₀).
- გივიტაშვილი 1 (40₁₁).
- გივიჯანაშვილი 1 (8₁₄).
- გივინაშვილი 1 (11₂₂).
- გივოლაშვილი 1 (8₂₃).
- გივოზაშვილი 1 (6₁₂₁).
- გივდერძიშვილი 1 (11₂₄).
- გივიშვილი 1 (39₂).
- გიმურაშვილი 1 (10₇₂).
- გიმდაური 2 (17_{1, 2}).
- გიმჯილაშვილი 2 (10_{129, 131}).
- გიმიტაშვილი 1 (8₁₇).
- გიძიაშვილი 1 (6₂₄).
- გიჭურაშვილი 1 (6₁₁).
- გიჯიაშვილი 1 (10₁₂).
- გრუტიშვილი 1 (40₁₁₂).
- გუგულაშვილი 1 (40₁₂₇).
- გუგუნაშვილი 2 (6_{1, 2}).
- გულაშვილი 1 (8₂₄).
- გულალაშვილი 1 (1₁₄).
- გულიაშვილი 2 (4_{20, 39} ₁₀₁).
- გულადარაშვილი 1 (39₁₁₀).
- გუმბათაშვილი 1 (6₁₂₂).
- გურამაშვილი 2 (19_{1, 36} ₂₀).

გურამიშვილი 4 (8₇₂, 2²/₂₂, 1¹/₁₅),
 გურასპაშვილი 1 (36₆),
 გურასპიშვილი 4 (36₁₀, 1₁₅, 1₁₇, 1₁₈),
 გურგენიშვილი 2 (30₁₀),
 გუშარაშვილი 1 (10₁₈₅),
 დაბრუნდაშვილი 3 (35₇, 1₇, 1₁₀),
 დადიანიძე 1 (39₁₁),
 დავითაშვილი 9 (2₂₆, 6₁₁, 7₈₀, 10₈₀, 11₃₆,
 17₂₀, 22₂₁, 31₃₆),
 დავითოშვილი 1 (30₁₀₃),
 დათიაშვილი 3 (34₁₁, 1₁₆, 38₁₂),
 დათოშვილი 2 (34₁₁, 1₁₂),
 დათუაშვილი 2 (18₅₁, 40₈₀),
 დათუკიშვილი 3 (38₁₀, 1₁₁, 2₁),
 დალაკიშვილი 4 (7₃, 10₆₅, 11₃, 17₃₁),
 დარჩინაშვილი 2 (34₂₃, 1₁₀),
 დაქსტეინიშვილი 1 (29₂₁),
 დაღვლიშვილი 1 (5₁₁),
 დედაბრიშვილი 1 (36₃₃),
 დედალამაზიშვილი 2 (6₅, 6₃),
 დედებაშვილი 1 (10₁₈),
 დევიძე 2 (2₁, 2₁₂),
 დეენაშვილი 1 (16₁₁),
 დელიკიძეშვილი 1 (32₁₃),
 დელიხანიშვილი 2 (36₅, 1₆),
 დელუბაშიშვილი 2 (5₂, 1₂),
 დემეტრეშვილი 2 (13₃, 30₁₀₆),
 დენტოშვილი 4 (40₂₁, 9₂, 9₃, 9₄),
 დიაკვანაშვილი 1 (10₃₀),
 დილუბაშვილი 1 (4₃),
 დილშელაშვილი 1 (33₃),
 დიღმელიშვილი 4 (10₂₀, 33₃, 7₃, 8₃),
 დოინჯაშვილი 1 (11₄),
 დოლიაშვილი 4 (10₁₅, 15₈, 16₈, 10₆),
 დოლმაზაშვილი 1 (40₂₈),
 დომელიშვილი 1 (38₁₀),
 დოშათელი (გვ. ?) 1 (39₆),
 დუღუზაფრი 2 (10₇, 20),
 დურგლისიძე (გვ. ?) 1 (1₇),
 დურგლიშვილი 4 (1₂, 1₃, 25₇, 12),
 ებილაშვილი 1 (6₇),
 ებიტაშვილი 4 (6₇, 28₇, 29₇, 20),
 ელიაშვილი იხ. ხათიაშვილი—ელიაშვილი,
 ელიოზაშვილი 1 (34₇),
 ელისბარაშვილი 1 (36₇),
 ელოშვილი 3 (38₆, 39₁₅, 15₄),
 ემრელიაშვილი 1 (34₇),
 ენაზიჭრილიშვილი 1 (38₆),
 ევეიშვილი 4 (38₆, 23₇, 23₇, 24₇),
 ერდგულაშვილი 2 (16₁, 2),
 ესიტაშვილი 2 (6¹²/₁₂₅, 10₁₅₁),

ესტატეშვილი 2 (11₁₁, 24₂₀),
 ექეშურაშვილი 1 (33₁),
 ვარანაშვილი 1 (8₃),
 ვარამიშვილი 2 (40₇, 7₆),
 ვარდანაშვილი 5 (8₂, 1₇, 7₈, 11),
 ვარდიაშვილი 3 (7₃₆, 6₁, 34₁),
 ვარდიშვილი 1 (9₂₆),
 ვარდოშვილი 9 (37₁₂, 2₁, 2₁, 2₁, 2₁, 7₈, 8₁, 15),
 ვარდუაშვილი 3 (11₆, 30₇, 32₇),
 ვართანაშვილი 1 (11₃₆),
 ვარსიმაშვილი 1 (38₂₀),
 ვარძელაშვილი 2 (2₁₁, 7₁₃),
 ვახიაშვილი 2 (19₇),
 ველიაშვილი 5 (18₂, 34₂, 23₂, 23₂, 25₂),
 ველუაშვილი 1 (24₃₁),
 ვერძელიშვილი 1 (36₆),
 ვეფხიაშვილი 1 (36₆),
 ვაზილაშვილი 1 (10₁₁),
 ვაზუტაშვილი 5 (11₈, 40₂, 23₂, 23₂),
 ხათიაშვილი 5 (27₂, 20₂, 23₂, 23₂, 27₂),
 ხათიაშვილი—ელიაშვილი 1 (27₃₆),
 ხანანაშვილი 1 (6₅),
 ხარსპაშვილი 2 (30₆, 8₂),
 ხატუაშვილი 1 (10₁₆),
 ხაჭარაშვილი 2 (2₁₇, 34₇),
 ხეზოშვილი 2 (40₃, 4₃),
 ზინდრიშვილი 2 (6₅, 5₇),
 ზუაშვილი 1 (30₁₀, 40₃₀),
 ზუბიტაშვილი 8 (39₁₅, 18₁₀, 18₁₀, 19₇, 19₆, 20₃, 19₆, 20₃),
 ზურაბაშვილი 4 (11₃₀, 26₇, 30₅, 6₁),
 „ იხ. ვარდიაშვილი-ზურაბა-
 შვილი,
 ზურაბიშვილი 1 (40₂₁),
 ზურიაშვილი 5 (40₅, 6₁, 6₁, 23₇, 6₁),
 თავეშვილი 5 (34₁, 23₁, 23₁, 6₁, 40₂₂),
 თავგიაშვილი 3 (30₅, 6₁, 6₁),
 თავსუბუკაშვილი 1 (40₁₃₆),
 თავღიარაშვილი 2 (39₂, 13),
 თათარაშვილი 3 (7₇, 36₁₆, 17),
 თათიკიშვილი 1 (10₁₁),
 თათრიშვილი 5 (5₁, 30₁, 36₂, 23₁, 25),
 თამაზიანი 2 (10₁₁, 13),
 თამაზაშვილი 3 (10₁₂, 24₂, 27₂),
 თამაზადლიშვილი 3 (40₁₂, 13₁, 14),
 თანდილაშვილი 1 (29₇),
 თარხანული 2 (24₆, 16₂),
 თევედორაშვილი 1 (2₅),
 თევედორეშვილი 2 (30₂, 39₃),
 „ იხ. ზუტუაშვილი—თევედორე-
 შვილი,
 თეველიაშვილი 4 (6₅, 40₁₈, 13₅, 13₆),

თიკანაშვილი 1 (24₃₃).
 თურაზაშვილი 1 (32₂₆).
 თურქიაშვილი 3 (6₃₀, 8₇, 10₁₅₀).
 თუნშლისშვილი 1 (21₂₃).
 იამანიშვილი 1 (4₆₁).
 იანჭოშვილი 3 (39₁₇₁, 21₆, 21₇).
 იარაჯული-3 (10₃₅, 39₉, 18₁₁).
 იაღუფაშვილი 1 (8₃₁).
 იაძიშვილი 1 (7₈₁).
 იახტნიშვილი 1 (39₁₀₀).
 ივანაური 2 (10₁₆₃, 167).
 ივანაშვილი 1 (4₂₀).
 ივანეშვილი 1 (30₂₃).
 ივანიშვილი 2 (8₁₂, 13).
 ითაშვილი 2 (6₁₇, 18).
 ილაური 1 (10₁₁₄).
 იმედაშვილი 1 (6₁₂₀).
 იმერლიშვილი 10 (4₁₁, 7₂₅, 27₃₀, 29₂₁, 39₁₈₃,
 188, 40₁₅ და 8₉ 10).
 იმნაძე 1 (32₃₀).
 ინასარიძე 1 (32₁₁).
 იობაშვილი 1 (4₁₁).
 იოზიშვილი 1 (11₉₂).
 იორდანაშვილი 1 (4₂₇).
 იორდანეშვილი 9 (27₄₃, 39₁₈₂, 28₉, 19₁₇, 19₂₃,
 19₃₁, 19₃₇, 20₃, 22₂).
 იოსებაშვილი 1 (30₈₀).
 იოსებიშვილი 1 (21₈).
 კავთელი 2 (9₁, 16).
 კაკალაშვილი 2 (8₁, 11₃₁).
 კაკალაშვილი 1 (23₂₁).
 კაკალუაშვილი 1 (34₃₀).
 კაკაშვილი 1 (30₁₀₁).
 კაკონაშვილი 3 (39₂₉, 30₉, 11).
 კაკოშაშვილი 3 (34₃₀, 48₉, 49).
 კაკოშვილი 1 (29₁₂).
 კალატოზიშვილი 1 (18₁₈).
 კალთაბარაკიანიშვილი 1 (39₁₂₃).
 კალთაშვილი 1 (40₁₇₃).
 კანდელაკიშვილი 6 (4₂₃, 24₉, 33₉, 33₉, 36₉, 38).
 კარჭაული 3 (30₁₀₇, 38₃₀, 41).
 კახაბრიშვილი 2 (4₁₃, 7₉₂).
 კახაშვილი 9 (36₂₇, 8₉, 9₉, 10₉, 11₉, 12₉, 13₉, 14₉, 15).
 კახიანიშვილი 3 (17₁₄, 15₉, 39).
 კახიბერიშვილი 1 (10₁₁₂).
 კახოშვილი 1 (10₁₇₃).
 კბილცეცხლაშვილი 1 (10₁₀₀).
 კბილცეცხლი 1 (10₁₁₁).
 კენკიაუზბაშიშვილი 1 (25₃).
 კენკიშვილი 1 (10₁₁₆).

კენჭაძე 1 (39₆₃).
 კვეერაშვილი 3 (6₁₃, 14₉, 15).
 კვეხერული 1 (8₃₀).
 კიბაბიძე 2 (2₃₀, 68).
 კიკოლაშვილი 1 (40₃₄).
 კიკუაშვილი 1 (34₇₁).
 კირაული 2 (15₈, 39₁₂₀).
 კირქინაშვილი 1 (40₁₇₃).
 კლდესელი 2 (7₈₁, 32).
 კნოტიშვილი 1 (6₁₂₁).
 კობიაშვილი 6 (6₂₁, 33₉, 23₉, 18₁, 2₉, 3).
 „ - ზურაბაშვილი 1 (6₂₁).
 კობლიშვილი 1 (6₃₃).
 კოზოლაშვილი 1 (8₁₇).
 კოზოლიშვილი 1 (40₁₀₈).
 კოკიაშვილი 1 (13₃₃).
 კოკილაშვილი 1 (39₁₃₇).
 კოკილაშვილი 1 (7₉).
 კოკლიძე 1 (40₁₂₇).
 კოკოზაშვილი 2 (10₁₀₃, 15).
 კოკორაშვილი 10 (40₁, 81₉, 82₉, 50₉, 81₉, 80₉, 87₉,
 88₉, 80₉, 90).
 კომშიაშვილი 10 (29₃, 47₉, 47₉, 67₉, 57₉, 107₉, 119₉,
 121).
 კონკოშვილი 1 (38₁₄).
 კორაზაშვილი 2 (6₃₀, 18₃₁).
 კორსაველი 1 (10₁₀₀).
 კორხელაური 1 (10₁₁₀).
 კოტიშვილი 1 (34₁₀₀).
 კოტორაშვილი 3 (8₁₃, 17₃₃, 35).
 კოკობაური 1 (9₁₇).
 კოშალიშვილი 1 (10₁₁₇).
 კობიაშვილი 1 (30₃₇).
 კრიკიაშვილი 1 (39₇₀).
 კუდაშვილი 1 (7₂₈).
 კუშელაშვილი 2 (4₁₇, 18).
 კუბრაშვილი 4 (39₁₀₃, 104₉, 40₇₀, 71).
 კუბრაძე 1 (6₁₃).
 კუბრაიშვილი 1 (17₃).
 კუყანაშვილი 1 (6₅₁).
 კურატიშვილი 1 (7₂₇).
 კურდღელაშვილი 2 (37₁₀, 11).
 კუტარკოსეშვილი 1 (39₂₂₃).
 ლაგამაშვილი 2 (39₁₇, 83).
 ლაზარიაშვილი 1 (27₃₅).
 ლაზუაშვილი 2 (39₁₃, 14).
 ლამაზაშვილი 1 (30₃₄).
 ლამაზოშვილი 1 (39₁₇₃).
 ლასურიშვილი 1 (30₃₀).
 ლაფანაშვილი 2 (9₆, 7).

- ლაფაი 1 (39₂₆).
- ლაჯაფაშვილი 1 (36₁₁).
- ლანჩაშვილი 1 (32₂₃).
- ლგვიორგიშვილი 1 (27₁₉).
- ლევიაშვილი 1 (30₂₀).
- ლევიაშვილი 3 (8₁₁, 10₈, 22₂).
- ლელუაშვილი 1 (2₆₉).
- ლიპარიტიშვილი 1 (2₆₅).
- ლიპაშვილი 3 (39₈₆, 87, 88).
- ლიტაუელი 1 (10₅₁).
- ლოთეშვილი 1 (16₁₁).
- ლოთიკაშვილი 1 (24₁₂).
- ლომაურიშვილი 1 (39₁₃).
- ლოშიაშვილი 2 (10₁₂₂, 14₈).
- ლომსაური 1 (8₃₃).
- ლომსაძე 1 (32₂₅).
- ლორიაშვილი 1 (4₁).
- ლუარსაბაშვილი 2 (36₆₁, 37).
- ლუჟეშვილი (?) 1 (6₁₁₇).
- მაზანაშვილი 1 (36₁₆).
- მაზიაშვილი 1 (17₂₇).
- მაზიტაშვილი 1 (18₈).
- მაზნიაშვილი 1 (14₁₀).
- მათეშვილი 2 (36₆₀, 39₁₂₁).
- მათიაშვილი 3 (23₂, 89₂₇₆, 130).
- მათიკაშვილი 10 (40₂₁₈, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224).
- მათრადე 1 (13₃₀).
- მათურელი 3 (10₁₅₂, 153, 154).
- მათურიშვილი 1 (10₁₀₀).
- მაისაშვილი 1 (10₅₁).
- მაისურაძე 3 (8₂₂, 11₁₀, 30₁₉).
- მაკუჭაძე 1 (16₁).
- მამაგულაშვილი 1 (8₂₆).
- მამაგულიშვილი 7 (17₂₀, 28, 30₂, 36₈₈, 89, 90, 91).
- მამადაშვილი 6 (3₂₂, 7₁₀, 11, 12, 14, 10₁₂).
- მამამთავრიშვილი 1 (4₃₂).
- მამაჯანაშვილი 1 (31₃₀).
- მაბისაშვილი 1 (33₁₁).
- მაშინაშვილი 4 (7₃₁, 22, 23, 24).
- მაშისკაშვილი 2 (10₁₀₀, 101).
- მამუკაშვილი 1 (30₁₉).
- მამუკელაშვილი 1 (36₂₆).
- მამუკიშვილი იხ. ჩახტაური-მამუკიშვილი.
- მაბულაშვილი 12 (1₁₀, 2₃₃, 34, 25, 11₁₀, 13₄, 5, 26₃, 40₂₅, 24, 187, 188).
- მამუტაშვილი 2 (2₁₁, 22₈).
- მანაველაშვილი 1 (39₆₁).
- მანაველი 3 (11₂, 3, 4).

- მანაველიშვილი 1 (6₆₆).
- მანასაშვილი 8 (36₂₈, 29, 30, 47, 80, 82, 40₁₀₁, 102).
- მანგიაშვილი 1 (9₃₀).
- მანთაშაშვილი 1 (25₁₀).
- მანუშაშვილი 1 (4₁₆).
- მარაული 1 (10₁₈₈).
- მარაულიშვილი 1 (10₁₀₈).
- მარიაძიძე 1 (32₃₁).
- მარშარაშვილი 1 (2₄).
- მარტიაშვილი 2 (10₁₈₈, 26₁₂).
- მარტილოზაშვილი 2 (31₁₆, 18).
- მარტყოფელაშვილი 1 (16₇).
- მარუტაშვილი 1 (11₂₀).
- მაღალაშვილი 4 (12₁₁, 12, 14, 15).
- მაღალდაძე 1 (2₁).
- მაღრიბაშვილი 2 (18₆, 17).
- მაჩუფიშვილი 1 (10₂₁₀).
- მაბატელი 1 (11₁₄).
- მაზოშვილი 3 (39₁₀, 10, 11).
- მაჭამადაშვილი 1 (3₁).
- მაგლიაშვილი 2 (10₁₂₁, 181).
- მაგლიშვილი 1 (11₁₈).
- მაგალიშვილი 2 (2₂₇, 24₂).
- მაგბევიშვილი 3 (40₁₂₀, 175, 178).
- მაგერიშვილი 1 (36₂).
- მაკუტლიშვილი 1 (10₁₁₁).
- მაღალუნტაშვილი 1 (39₈₁).
- მალიქანი 1 (31₇).
- მალიკაშვილი 1 (31₂).
- მანაბდიშვილი 1 (8₂₀).
- მენახირიშვილი 2 (31₁₃, 14).
- მერაბაშვილი 2 (10₁₄₃, 212).
- მერებაშვილი 2 (10₁₄₂, 36₂₁).
- მერელაშვილი 1 (4₂₃).
- მესაბლიშვილი 3 (10₁₂₀, 127, 32₁₀).
- მეტრეველი 2 (40₁₆₃, 162).
- მელიოიშვილი 2 (36₁₁₅).
- მეცხრილიშვილი 2 (33₁₄, 10).
- მეჭურჭლიშვილი 1 (4₄₆).
- მზარეულიშვილი 1 (6₂₇).
- მზვარეულიშვილი 3 (6₂₈, 29, 30).
- მთიელიშვილი 2 (19₃₀, 38₃₂).
- მთვარელიშვილი 2 (34₁₀₀).
- მიდელიშვილი 1 (30₂₉).
- მიწლიაშვილი 1 (39₂₁).
- მიწიკაშვილი (?) 1 (40₂₈).
- მიწიანაშვილი 13 (13₃₀, 39₁₄₃, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 214, 223).
- მიქელაშვილი 6 (2₅₈, 39₁₄₆, 40₆₅, 66, 67, 68).
- მიქელიშვილი 1 (8₂₃).

- მიტელიძე 1 (1₃₁).
- მიჩილაშვილი (?) 1 (39₁₇₈).
- მიწობლიძე 1 (9₄).
- მიხაშვილი 1 (37₁₂).
- მეველიშვილი 3 (39_{58, 59, 60}).
- მკვალაძეშვილი 2 (34_{17, 64}).
- მოკვერაშვილი 2 (12₁₃).
- მოლაშვილი 1 (34₂₉).
- მოლარეთხუციშვილი 1 (8₃₅).
- მოლარეშვილი 1 (10₁₃).
- მოლიშვილი 1 (3₁₃).
- მოჩილიძე 2 (30_{31, 85}).
- მოხეშვილი 3 (38_{28, 29, 40}).
- მოხიაშვილი 1 (1₉).
- მოხევიშვილი 1 (10₁₃).
- მტინაიშვილი 1 (34₃₂).
- მუხაბიშვილი 1 (8₁₉).
- მურადაშვილი 2 (3_{31, 34}).
- მურაშვილი 1 (26₁₁).
- მუცელაური 1 (29₁₂).
- მუხიაშვილი 1 (5₁).
- მუჭკალაშვილი 1 (7₁₃).
- მღებრიშვილი 4 (2_{26, 69, 34}, 39₁₄).
- მილაიშვილი 1 (39₁₀).
- მცხეთელაძე 3 (10_{18, 27, 33}).
- მწარიაშვილი 2 (2_{16, 83}).
- მწერიშვილი 1 (2₁₆).
- მჭედლიშვილი 13 (4_{1, 10, 11, 14, 19, 27, 28, 30, 32, 31, 36, 38, 39, 39, 31}).
- მშეცაშვილი 1 (11₃₃).
- ნაბიაშვილი 1 (35₁₀).
- ნაბიჭერიშვილი 1 (40₁₁₉).
- ნადიკაშვილი 1 (9₁).
- ნადირაშვილი 8 (14_{1, 10, 11, 18, 19, 22, 34, 37, 37, 16}).
- ნადარაშვილი 1 (10₂₁).
- ნაგროზაშვილი 2 (16_{17, 31}).
- ნათალიშვილი 1 (22).
- ნათანლიშვილი 1 (18₃₁).
- ნათელაური 2 (17_{36, 37}).
- ნაკაშიძეშვილი 1 (31₁₇).
- ნალეკრიშვილი 1 (32₁₈).
- ნანიკაშვილი 1 (38₂₃).
- ნასიბაშვილი 2 (34₁₂₉).
- ნასრანიშვილი 1 (6₃₁).
- ნასყიდაშვილი 4 (11_{32, 18, 19, 37, 37}).
- ნატროშვილი 1 (34₁₄).
- ნაქებიშვილი 1 (10₃₁).
- ნახტაშვილი 1 (1₁₃).
- ნაცელიშვილი 15 (4_{2, 9, 20, 21, 23, 25, 25, 34, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9}).

- ნაცელიშვილი იხ. შოშიაშვილი-ნაცელი-შვილი.
- ნაწილაშვილი 1 (4₃₈).
- ნახუცრიშვილი 3 (2_{1, 3, 24}).
- ნეკაშვილი 4 (24_{10, 10, 11, 12}).
- ნერსესაშვილი 2 (34_{67, 68}).
- ნეური 1 (16₁₅).
- ნიკოლაშვილი 3 (7_{31, 31, 58}).
- ნინიაშვილი 1 (19₂₀).
- ნიქოზელაძე 1 (2₄₀).
- ნიქუტაშვილი 1 (30₁₄).
- ნიფარიშვილი 1 (36_{87/88}).
- ნონიკაშვილი 1 (17₃₂).
- ობოლაშვილი 1 (16₁₁).
- ოდიშელიძე 3 (9_{10, 29, 30}).
- ოთიაშვილი 11 (35_{1, 36, 38, 39, 42, 43, 49, 50, 51, 73, 107, 108}).
- ომარაშვილი 3 (8_{1, 13, 34}).
- ოსმარაშვილი 1 (80₁₀₃).
- ონანაშვილი 1 (18₃).
- ონიაშვილი 1 (17₃₈).
- ონიკაური 1 (2₁₅).
- ორთაიძე 1 (32₄).
- ორკვერაშვილი 1 (4₃₃).
- ორკვადაშვილი 1 (30₅₂).
- ოროვანდაშვილი 1 (4₁₀).
- ორუჯაშვილი 1 (4₂₇).
- ოსეფაშვილი 3 (18_{28, 21, 40, 101}).
- ოსიგმაშვილი 5 (6_{21, 82, 7, 29, 20}).
- ოსიგნეშვილი 3 (36_{18, 19, 20}).
- ოსიშვილი 1 (36₃₀).
- ოტელაშვილი 1 (39₁₃₈).
- ოტიშვილი 1 (34₁₆).
- ოჭოშვილი 1 (30₅₁).
- ოჭოშვილი 1 (34₃₆).
- ოჭოშვილი 6 (21_{123, 14, 27, 24, 25, 30, 30}).
- ოღლანაშვილი 1 (2₉).
- ოღრაბიშვილი 1 (2₆₇).
- ოანგეზაშვილი 1 (1₁₁).
- პავლეშვილი 6 (10_{105, 54, 10, 11, 12, 13, 40, 111}).
- პავლიაშვილი 5 (18_{22, 27, 7, 8, 9}).
- პაპაშვილი 2 (2_{84, 24, 69}).
- პაპაჩიაშვილი 1 (13₃).
- პაპიელიშვილი 1 (20₃).
- პაპულაშვილი 1 (8₃).
- პაპუნაშვილი 2 (30_{13, 38, 67}).
- პაპუნიაშვილი 1 (32₃₈).
- პაპუნიაშვილი 1 (34₃₃).
- პარსიაშვილი 2 (13_{32, 21}).
- პატატიშვილი 1 (34₂₇).
- პატელაშვილი 1 (16₁₈).

კატიშვილი 2 (38₁₉₃₀).

კაჭიჭანი 1 (24₁₁).

კენტელაშვილი 1 (6₁₁₁).

კეტრეშვილი 1 (80₆).

 " იხ. ჯავახიშვილი-პეტრეშვილი.

კეტრიაშვილი 1 (18₃₀).

კანგირაშვილი 1 (26₁₃).

კურული 2 (39_{111, 221}).

 " იხ. ავთანდილაშვილი-კურული.

კაზმაძე 1 (2₄₄).

კაზომაშვილი 2 (40_{217, 228}).

კაიბული 3 (27_{20, 30, 31}).

კაშხაშვილი 5 (27_{21, 22, 23, 24, 25}).

კაშხაშვილი 1 (30₁₂).

რატული 1 (10₁₁₈).

რატოშვილი 1 (1₁₉).

რევენაშვილი 1 (10₁₈₂).

რევაზაშვილი 1 (24₁₂).

როიშვილი 2 (10₁₁₆).

როსტიაშვილი 3 (26_{11, 2, 4}).

როსტომაშვილი 3 (19_{3, 26, 27}).

რუსიაშვილი 3 (40_{270, 280, 281}).

რუსიშვილი 3 (34_{2, 89^{67/50}, 72/72}).

საგინანნი 1 (26^{10/11}).

საგინაშვილი 9 (1₄, 10₁₉₁, 17₁₃, 23_{15, 16}, 30_{18, 31, 21, 22, 24}).

საკაშვილი 1 (31₃₀).

სამიტაშვილი 1 (40₇).

სამნაშვილი 1 (1₆).

სამტკაშვილი 9 (40_{190, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 212, 213}).

სამხარაშვილი 1 (30₃₈).

სარეგელაშვილი 1 (14₁₈).

სარეანაშვილი 2 (30_{137, 72}).

სარქისაშვილი 2 (11₂₄, 18₁₇).

საფარაშვილი 1 (11₂₁).

საქოშვილი 1 (40₇₁).

საქუანი 1 (11₃₈).

საჭუაშვილი 1 (8_{27, 28}).

სალირაშვილი 2 (39_{19, 12}).

სალირიშვილი 3 (10_{130, 157, 158}).

საჯვარელიძე 1 (6₁₁₂).

სეფდუშვილი 1 (36₇₁).

სერაპანაშვილი 1 (32₃₀).

სერგილაშვილი 1 (25₁).

სეფაშვილი 17 (40_{12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37}).

სეხნიაშვილი 1 (1₆).

სემონაშვილი 1 (25₄).

სემონიშვილი 2 (39_{20, 40₁₃₆}).

სთინაშვილი 1 (1₂₃).

სიღამონიძე 1 (33₁).

სისანიაშვილი 1 (24₄₄).

სისეაური 3 (10_{170, 171, 32₁₂}).

სისეაურიშვილი 1 (10₂₀₄).

სიხარულაშვილი 1 (39₂).

სომხიშვილი 8 (7_{7, 45, 46, 47, 10₁₂₄, 14_{20, 21}, 40₁₃₃}).

სტეფანაშვილი 2 (6_{19, 50}).

სტეფანეშვილი 3 (27_{48, 37_{130, 20}}).

სულხანაშვილი 2 (10_{140, 19₆}).

სუფრაჯიშვილი 1 (18^{11/11}).

სუხიაშვილი 4 (2_{60, 8₂₇, 18₁₁₈}).

სუხიაშვილი 1 (5₄).

სუხოშვილი 2 (11_{38, 22}).

ტაბარჯეაშვილი 2 (2_{4, 19₁₀}).

ტაბლიაშვილი 3 (6_{11, 42, 7₁₂}).

ტაკაშვილი 4 (7_{30, 61, 62, 63}).

ტალიაფური 1 (10₄).

ტალიკიშვილი 1 (5₉).

ტანანაშვილი 1 (27₄₇).

ტატიაშვილი 1 (2₃₀).

ტერაშვილი 3 (2_{6, 27, 72}).

ტერატერაშვილი 3 (8_{11, 11₁, 40₁₃₃}).

ტეტიაშვილი 3 (24_{3, 103, 26₉}).

ტიკიშვილი 2 (14_{7, 29₂}).

ტილაშვილი 1 (34₁₄).

ტილინაშვილი 2 (10_{10, 11}).

ტოვონიძე 1 (2₃₇).

ტოზაშვილი 1 (24₃₂).

ტოტიკაშვილი 2 (6_{61, 62}).

ტოზილაშვილი 3 (40_{23, 26, 27}).

ტუგოშვილი 1 (27₃₁).

ტურანნი 1 (40₁₄₁).

ტურაშვილი 5 (10_{10, 34_{21, 35}, 40_{200, 211}}).

ტურბუნიშვილი 2 (34_{2, 40}).

ტურულიშვილი 1 (14₁₂).

ტუშიშვილი 6 (9_{35, 17_{10, 20, 22, 23, 24}}).

ტუშური 8 (10_{22, 23, 24, 203, 45, 46, 50, 143}).

უერთაშვილი 1 (7₅).

უთრულიშვილი 1 (36₇₅).

უმეროზაშვილი 6 (27_{43, 44, 16, 18, 17, 18}).

უნდილაშვილი 2 (18_{25, 31}).

ურგებაშვილი 1 (12₁).

ურუმბეზაშვილი 1 (13₃₂).

უსტარაშვილი 3 (7_{72, 73, 74}).

უსტიაშვილი 1 (39₇).

უსუფაშვილი 1 (27₃₀).

უტარნიაშვილი 1 (4₃₇).

უტურაშვილი 3 (39_{144, 167, 171}).

უშანვაშვილი 1 (8₆).

უშიკიშვილი 1 (10₁₃₇).

უძლილადური 1 (10₁₃).
 უპარელი (გვ. ?) 3 (39₂₁₀, 211, 212).
 უხორცოშვილი 1 (40₁₃₁).
 ფანცალაშვილი 3 (40₁₄₂, 143, 144).
 ფარატინაშვილი 1 (34₆₁).
 ფარეშაშვილი 2 (36₈₆, 87).
 ფარსადანიშვილი 1 (10₆₈).
 ფაშური 1 (10₁₈₈).
 ფაკიაშვილი 1 (6₁₂₈).
 ფეიქრიშვილი 2 (17₂₁, 23₁₄).
 ფერაშვილი 4 (4₁₂, 13, 14, 15).
 ფილაშვილი 2 (14₁₁, 12).
 ფილიპაშვილი 2 (30₈₈, 89).
 ფირანიშვილი 1 (40₁₁).
 ფიტარელაშვილი 1 (10₁₁₁).
 ფიხაური 2 (10₁₅₇, 158).
 ფიხაშვილი 1 (40₁₂₁).
 ფიცხელაური 5 (10₂₀₇, 209, 210, 29₂, 10).
 ფოღიაშვილი 1 (7₁₉).
 ფოთოლაშვილი 1 (22₅).
 ფორაქაშვილი 3 (39₁₅₀, 151, 152).
 ფსიტაძიშვილი 1 (36₈₅).
 ფუნთოშაშვილი 1 (10₁₉).
 ფურცელაძე 2 (32₈₇, 88).
 ფურქლაშვილი 1 (23₃).
 ფშავლიშვილი 1 (16₁₀).
 ჭადიგულიშვილი 1 (13₂₀).
 ჭავჭავაძე 1 (11₆₇).
 ჭავთარიშვილი 1 (10₁₀₀).
 ჭალიშიძეშვილი 1 (10₉₁).
 ჭალინდაურიშვილი 1 (40₁₂).
 ჭანჩიჭორაშვილი 1 (39₁₂₃).
 ჭარბანიშვილი 1 (40₇).
 ჭაქალანი 1 (40₉₈).
 ჭაქანანი 1 (40₉₉).
 ჭაშიაშვილი 1 (16₂₀).
 ქეთანაშვილი 1 (36₂₁).
 ქეშაშვილი 1 (20₃).
 ქვესროლიაშვილი 4 (18₂₅, 26, 27, 28).
 ქიბროწაშვილი 1 (15₂).
 ქიჩიყელაშვილი 1 (24₂₀).
 ქინჭლაძე 5 (14₁, 2, 3, 4, 5).
 ქობილაშვილი 4 (7₁₆, 17, 20, 27).
 ქოსპაშვილი 1 (10₁₁₉).
 ქოსმენაშვილი 1 (26₁₄).
 ქოთაჩი (გვ. ?) 1 (7₁₆).
 კოჭაშვილი 1 (6₁₂₀).
 კოჭრაშვილი 2 (2, 13).
 კოჩაკაშვილი 1 (23₂₅).
 კოჩიაური 1 (10₁₇₆).
 კოჩორაშვილი 1 (11₂₀, 40₁₀₆).

ქსოველი 1 (30₆₃).
 ქვფრიაშვილი 4 (9₃, 9, 10, 11).
 ლარიბაშვილი 2 (27₅₇, 29₂₀).
 ლენაძური 1 (10₁₉₂).
 ლევედლიძე 1 (2₁₁).
 ლენინაშვილი 2 (39₂₃, 27).
 ლონიაშვილი 10 (5₆, 40₁₄₃, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154).
 ლოლაძე 1 (32₂₈).
 ღრილაღვიორგიშვილი 1 (24₂₃).
 ღრუბელაძე 4 (9₁₂, 21, 23, 24).
 ღტლიშვილი 7 (4₆, 10₆₇, 23₃, 34₇, 40₇, 112, 113).
 ლტოისიაშვილი 3 (10₁₃₃, 134, 40₁₅₉).
 ლუქაშვილი 2 (6₂, 4).
 ყაზარაშვილი 1 (34₇₆).
 ყაზახაშვილი 1 (40₁₅₇).
 ყალაბგვაშვილი 1 (11₂₁).
 ყანდარელი 1 (18₂₀).
 ყანდახელი (გვ. ?) 2 (34₂₇, 35).
 ყარალაშვილი 2 (10₂₀₁/₂₀₂, 29).
 ყასბიშვილი 1 (4₁₀).
 ყაყინაშვილი 3 (10₂₆, 30, 32).
 ყვარელაშვილი 1 (2₁₁).
 ყვირილაშვილი 1 (16₂₈).
 ყირილიშვილი 1 (18₂₉).
 ყოდლაშვილი 1 (28₁).
 ყრანტალაშვილი 1 (5₁₂).
 ყრინტაშვილი 3 (38₄₉, 50, 52).
 ყრუიშვილი 1 (7₈₆, 88).
 ყუმფარაშვილი 1 (7₂₆).
 ყუნტუხიშვილი 1 (7₄₄).
 შავგორგაშვილი 2 (24₁₀, 18).
 შავერდაშვილი 1 (11₁₆).
 შავკაციშვილი 1 (2₉₇).
 შავმაშუკაშვილი 2 (11₂₀, 28).
 შაზანაშვილი 2 (36₂, 4).
 შაზანიშვილი 1 (40₁₂).
 შათირიშვილი 3 (3₁₆, 11₁₉, 13₁₄).
 შალგერაშვილი 1 (31₃₉).
 შალვაშვილი 3 (21₆, 39₆₅, 66).
 შალიკაშვილი 1 (19₁₂).
 შამანიური 3 (8₁₀, 13, 42).
 შამბუკაშვილი 1 (6₁₂₀).
 შანშაშვილი 1 (37₁₂).
 შანშეშვილი 1 (3₇, 11).
 შანშიაშვილი 1 (13₂).
 შარაბაძიშვილი 1 (8₂₃).
 შარმახანიშვილი 1 (18₁₀₄).
 შაუასიძე (გვ. ?) 1 (7₈₃).
 შაუაშვილი 1 (7₈₄).

- შაშუკაშვილი 1 (10₁₈₉).
- შაშუკაშვილი 1 (9₁₃).
- შაყულაშვილი 1 (39₁₄).
- შერმაზანაშვილი 1 (39₃₁).
- შერმაზანაშვილი 1 (17₂₄).
- შველაძეშვილი 1 (24₂₄).
- შინჯიკაშვილი 5 (2₄₇, 6₂₁, 26₁, 118₁, 123₁).
- შიოლაშვილი 2 (27₁₁, 29₁).
- შიოშვილი 2 (17₂₅, 38₁₂).
- შლაპიშვილი 2 (16₆, 6).
- შოთაშვილი 1 (38₁₈).
- შოთიაშვილი 3 (18₁, 10₁, 11₁).
- შოშიაშვილი 1 (6₁₈).
- შოშიაშვილი-ნაცვლიშვილი 2 (6₁₂, 20₁).
- შპეტრიშვილი 6 (6₂, 6₁, 7₁, 8₁, 9₁, 10₁).
- შუბაშისშვილი 1 (7₁₂).
- შურნანაშვილი 2 (10₁₄₁, 142₁).
- ბაბრაშვილი 2 (36₃₂, 33₁).
- ბაგურულაშვილი 2 (6₁₀₆, 32₆).
- ბათირიძე 1 (4₁₁).
- ბაფური 1 (15₆).
- ბაფურიშვილი 1 (15₁₄).
- ბაღმდევლაშვილი 2 (39₈₆, 100₁).
- ბაჩიაშვილი 1 (11₁₂).
- ბაჩუნიაშვილი 4 (30₆₅, 66₁, 67₁, 92₁).
- ბაზაშვილი 1 (10₈₁).
- ბაზმაზაშვილი 1 (10₁₃₆).
- ბახტაური 13 (39^{93/94}, 94¹, 94², 95¹, 95², 97¹, 97², 99¹, 99², 100¹, 101¹, 103¹, 104¹, 105¹, 106¹).
- ბახტაური-მამუკაშვილი 1 (39₁₀₂).
- ბახტაშვილი 2 (15₂, 29₁₁).
- ბეჟურაშვილი 3 (17₂, 6₁, 2₁).
- ბეკურიშვილი 1 (17₈).
- ბელბიაშვილი 1 (10₄₅).
- ბინაშვილი 1 (6₈₂).
- ბიტალაშვილი 1 (24₁₂).
- ბიტაური 2 (10₂₉, 23₁).
- ბიტაშვილი 3 (24₃₅, 27₅₂, 52₁).
- ბიტიაშვილი 1 (6₁₇).
- ბიტოშვილი 3 (10₁₃₈, 49₁, 16₁₂).
- ბიტრგაშვილი 4 (6₁₂, 129₁, 111₁, 11₁).
- ბიტუაშვილი 3 (14₂₁, 23₁, 30₁).
- ბიხაშვილი 2 (2₂₄, 40₂₃₉).
- ბიჯალაშვილი 1 (10₃₉₀).
- ბიჯანბი 1 (14₂₁).
- ბიჯაშვილი 4 (8₂₅, 14^{10/17}, 25₁, 27₁).
- ბილაყაშვილი 5 (10^{136/137}, 21^{2/216}, 11₅₁, 24_{67/68}).
- ბილაყაშვილი 1 (17₂₄).
- ბიფურიშვილი 1 (40₁₂₈).
- ბიზადარი 1 (39₁₁₂).
- ბეგოშვილი 2 (10₃₀, 55₁).

- ბულუნაშვილი 1 (8₁₀).
- ცაგალიშვილი 1 (27₁₂).
- ცალღულაშვილი 2 (10₂₃, 21₁).
- ცალხელიშვილი 1 (10₁₁₁).
- ცაცურიძე 1 (39₃₂).
- ცერციაშვილი 1 (18₁₈).
- ცეცხლაშვილი 2 (39₂₃₈, 229₁).
- ცილიკურიშვილი 1 (7₆₈).
- ცირიკაშვილი 1 (40₃₄₂).
- ციხარაშვილი 2 (7₁₂, 8₁).
- ციჭურაშვილი 1 (2₁₅).
- ციხელაშვილი 2 (40₂₀, 21₁).
- ციხისთვიშვილი 3 (27₁₁, 2₁, 3₁).
- ცოკიაშვილი 1 (33₉).
- ცოფურანნი 1 (7₉₄).
- ცოფურაშვილი 7 (7₆₇, 83₁, 62₁, 101₁, 21₁, 25₁, 23₁).
- ცოციაშვილი 1 (31₈).
- ცოცხალაშვილი 3 (10₂₂, 17₁₁, 12₁).
- ცქირიშვილი 1 (18₁₇).
- ცხადიაშვილი 1 (39₅₅).
- ძაგანაშვილი 2 (6₂₇, 63₁).
- ძამაშვილი 6 (6₁₁, 21₁, 22₁, 23₁, 24₁, 25₁).
- ძამნაშვილი 1 (1₅).
- ძამუკაშვილი 1 (31₁₉).
- ძარღვაშვილი 2 (16₂₁, 2₁).
- ძებნიურა 1 (10₃₀₅).
- ძეგველაშვილი 1 (21₇).
- ძილუაშვილი 2 (24₂₈₅, 19₁).
- ძიძიაშვილი 1 (39₁₄₈).
- ძიძიკაშვილი 1 (7₈).
- ძიძიშვილი 1 (11₃₇).
- ძულაშვილი 5 (10₁₂₈, 11₂₇, 23₁₂, 24₁₂, 31₂₅).
- წამალაშვილი 2 (10₂₆, 130₁).
- წებოშვილი 1 (38₂₁).
- წელიწადაშვილი 1 (23₆).
- წერეთელაშვილი 1 (6₈₈).
- წეფურიშვილი 1 (26₃).
- წიაბელი 1 (12₂).
- წიბახაშვილი 1 (7₃₁).
- წიელაშვილი 1 (8₁₈).
- წითაური 1 (18₂, 16₁).
- წითელაური 1 (30₂₉).
- წითლიაური 1 (10₁₉₀).
- წიკელაური 1 (20₁).
- წინთლიშვილი 1 (26₂).
- წინწალაშვილი 1 (22₁₂).
- წიქარაძე 3 (27₃₆, 27₁, 28₁).
- წიწლიაშვილი 1 (14₁₇).
- წიწრიაშვილი 6 (40₂, 30₁, 21₁, 22₁, 23₁, 24₁).
- წუნკლიაშვილი 1 (8₈).
- წვალისკაი 1 (10₁₆₈).
- ჭავეკაძე 5 (3, 10₁₁₃, 17⁹ / 10₁, 40¹²⁶ / 177₁).

კერაშვილი 1 (40₅).
 კიბორჩხაძე 1 (2₇).
 კილაშვილი 8 (4₂₅, 41, 47, 51, 71, 151, 98, 40₅).
 კინკრაშვილი 2 (27₄, 1).
 კიტაშვილი 1 (10₁₃₅).
 კიტიაშვილი 1 (11₃₂).
 კიტიკლიშვილი 1 (10₁₃₂).
 კიკინაშვილი 1 (36₂₈).
 კიკუნიაშვილი 1 (40₆₆).
 კლიკიშვილი 5 (7₂, 3, 41, 21, 32).
 კრელაშვილი 2 (21₁₂₁, 20).
 კუაძე 1 (2₁₅).
 კურქულაძე 2 (10₄₁, 12).
 კუჭულიშვილი 2 (12₁₁, 9).
 ხაბაზიშვილი 4 (13₂₄, 28, 24₆₅, 47).
 ხადაგაშვილი 3 (39₁₁, 11, 46).
 ხაშხაძე 5 (8₁₂, 46, 47, 10₁₁, 61, 1).
 ხათაშვილი 1 (6₁₃₂).
 ხანდაღურიშვილი 1 (40₁₂₆).
 ხარაჩაძე 1 (10₂₁₅).
 ხარგვაშვილი 4 (30₂₇, 37₁₇, 18, 40₂₂₆).
 ხარიტონიშვილი 2 (12₁₆₁, 17).
 ხარხელაძე 2 (10₁₈₉, 108).
 ხატიაშვილი 1 (30¹¹/₁₄).
 ხატიაშვილი 23 (30₂₃, 30¹, 25, 26, 30, 30, 30, 30², 30³, 30⁴, 30⁵, 30⁶, 30⁷, 30⁸, 30⁹, 30¹⁰, 30¹¹, 30¹², 30¹³, 30¹⁴, 30¹⁵, 30¹⁶, 30¹⁷, 30¹⁸, 30¹⁹, 30²⁰, 30²¹, 30²², 30²³, 30²⁴, 30²⁵, 30²⁶, 30²⁷, 30²⁸, 30²⁹, 30³⁰, 30³¹, 30³², 30³³, 30³⁴, 30³⁵, 30³⁶, 30³⁷, 30³⁸, 30³⁹, 30⁴⁰, 30⁴¹, 30⁴²).
 ხატულიშვილი 5 (24₃₅, 41, 51, 21).
 ხატისაშვილი 1 (11₁₆).
 ხაშველაშვილი 1 (13₂₆).
 ხახიაშვილი 5 (6₁₁₂, 173, 7₂₂, 22, 21).
 ხახულაშვილი 1 (8₁₀).
 ხახულაშვილი 6 (36₂₇, 41, 21, 22, 39₁₁₇, 146).
 ხეჩაშვილი 1 (18₆₂).
 ხეჩა ჯრაშვილი 1 (22₁₁).
 ხეჩიაშვილი 5 (36₂₁, 34, 35, 36, 12).
 ხეჩიაშვილი 1 (2₇₂).
 ხეჭრულაშვილი 1 (2₂₁).
 ხეირიაშვილი 1 (6₂₀).
 ხიმშიაშვილი 3 (9, 11¹/₁₃, 12¹/₂₀).
 ხინლაშვილი 1 (10₁₀₁).
 ხიხორაშვილი 1 (17₁₂).
 ხმაღაძე 1 (30₃₂).
 ხოკრაშვილი 1 (21₁₄).
 ხოღლაშვილი 2 (30₇₆, 82).
 ხომიხური 9 (21₂₁, 20, 21, 22, 23, 30₂₃, 24, 27, 32).
 ხომიხურიშვილი 1 (19₁₁).
 ხორიაშვილი 1 (7₆₁).
 ხორხელაშვილი 2 (10₇₂, 81).
 ხოხობაშვილი 3 (11₂₅, 69, 61).

ხოხონაშვილი 1 (15₆).
 ხოჯაშვილი 1 (24₆₆).
 ხუროშვილი 3 (21₁₁, 39₂, 22).
 ხუტუაშვილი 3 (27₄₁, 42, 43).
 „ -თედორეშვილი 1 (27₁₀).
 ხუცილაშვილი 1 (21₂₁).
 ხუციშვილი 6 (6₁₀, 18₂₃, 30₁₀, 84₂₅, 24, 41).
 ხუციოსიძე (გვ. ?) 1 (39₁₁₅).
 ხუცუნაშვილი 1 (6₂₆).
 ხუცურაული 4 (9₂₅, 10₁₂₃, 214, 218).
 ჯაბადრიშვილი 1 (31₁).
 ჯაბანიშვილი 1 (10₁₇).
 ჯაბიაშვილი 2 (8₂₀, 28).
 ჯაგარაშვილი 1 (34₁₈).
 ჯაგოდნიშვილი 1 (2₃₅).
 ჯაგერაშვილი (10₁₀₂, 34₂₁, 39₂₃, 71, 75).
 ჯაგეხიშვილი 10 (1₁, 7₆₂, 14₂₃, 21₁₂, 13, 16, 17, 22, 34₂₉, 40₁₆).
 „ -პეტრეშვილი 1 (21₁).
 ჯავახიშვილი 1 (8₁₆).
 ჯამარაძე 1 (10₇₁).
 ჯამასხაშვილი 4 (6₃₀, 63, 61, 62).
 ჯამაძე 2 (21₁₅, 21).
 ჯანგირაშვილი 4 (10₅₁, 60, 62, 64).
 ჯანიაშვილი 3 (40₁₅₀, 151, 172).
 ჯანოშვილი 1 (34₂₀).
 ჯარჩიშვილი 1 (31₁₅).
 ჯაფარაშვილი 2 (40₁₅₀, 190).
 ჯაფაშვილი 1 (32₁₂).
 ჯერანაშვილი 2 (6₂₁, 72).
 ჯიშოტაშვილი 4 (10₁₃₇, 138, 129, 140).
 ჯინიყაშვილი 1 (1₂₀).
 ჯიქურაშვილი 3 (30₇₁, 72, 73).
 ჯილაღური 2 (16₆, 16).
 ჯოჯიაშვილი 1 (7₂₀).
 ჯოჯორიძე 2 (16₂₄, 22).
 ჯოჯაძე 3 (32₃, 4, 2).
 ჯოხორცხაშვილი 1 (2₁).
 ჯუფაშვილი 2 (11₁₀, 61).
 ჯღანიაშვილი 1 (24₆₆).
 ჰალიაშვილი 1 (3₁₀).
 ჰამდაშვილი 2 (3₁₁, 11).
 5. საკუთარი სახელები.
 აბაზა 1 (32₁₄).
 აბიბო 1 (39¹²/₇₃).
 აბრამ 33 (9₁₁, 13₂₀, 18₁₉, 23, 24₁₁, 40₃,...).
 აბრამა 6 (2₆₃, 6₂₂, 10₁, 1₃₅, 7₁₂, 31₁).
 ადამ 10 (21₇₂, 39₃₄, 81, 105, 40₇, 51, 1).

ადო 1 (36₈₂).
 ადოლა 1 (10₁₀₈).
 ადომელა 1 (30₁₁).
 ადომელი 1 (17₂₅).
 ავაქა 1 (21₉).
 ავეტიქ 1 (30₇₁).
 ავეტიჭა 2 (8₁, 31₂₃).
 ავთანდილ 2 (30₂₂, 38₁₆).
 ათანელი 1 (4₂₄).
 ათო 1 (40₁₄₉).
 ათუა 2 (1₁₁, 33₁₁).
 აკოლა 6 (8₂₂, 11₂₇, 6₁, 25₇, 39₁₄₂, 40₁₂₃).
 ალავერდა 3 (3₁₁, 9₂, 11₁₁).
 ალია 2 (3₁₁, 10₈).
 აღხაზა 1 (19₁).
 ამბროსე 1 (38₂₈).
 ამბროსი 1 (4₂₀).
 ამირან 2 (36₆₈, 39₆₂).
 ანანია 1 (11₂₁).
 ანდრია 18 (2₂₀, 6₁₃₃, 39₆₈...)
 ანე 1 (40₁₂₁).
 ანტონი 4 (4₆₂, 6₂₀, 7₁₀, 39₁₃₅).
 არეშელა 2 (30₁₇, 40₁₁₄).
 არუთინა 14 (7₈₂, 31₂₁, 2₁, 40₁₁₈...)
 არჯალა 1 (9₁₁).
 არჯვენს 1 (29₄).
 ასლაშახ 2 (6₁₀, 7₂₂).
 ასლან 2 (7₂₀, 10₂₃).
 აფრიაშა 1 (28₁).
 აფხაზი 1 (29₁₄).
 აღათანგი 1 (18₂₉).
 აღაჯანა 1 (39₂₇).
 აღდგომელი 4 (7₄₁, 9₂, 10₁₂, 18₂₄).
 ბადურ 1 (34₁₉).
 ბათილა 1 (40₈₈).
 ბაია 1 (10₁).
 ბარამა 1 (6¹²⁸/₁₂₀).
 ბარნაბე 2 (24₇₁, 27₆).
 ბასილ 9 (4₂₃, 6₁₆, 37₁...)
 ბასილა 21 (6₂₃, 20₂, 32₁₀...)
 ბატუა 1 (8₁₁).
 ბაჭბრა 1 (5₁₁).
 ბაუო 1 (10₂₀).
 ბეჟან 54 (10₂₁, 15₁, 38₁₂...)
 ბეჟანა 7 (1₂₀, 8₁₈, 33₂...)
 ბეტიკელა 1 (39₁₂₁).
 ბეტიტა 1 (8₂₀).
 ბერა 3 (6₈₇, 16₁₂, 24₁₁).
 ბერი 35 (10₂₃, 12₁₆, 18₁₂...)
 ბერია 5 (22₁, 26₁₁, 30₁₁...)
 ბერიკო 2 (13₂₈, 36₇₁).

ბერიძე 1 (12₆).
 ბერო 68 (10₈₀, 27₂₅, 39₁₁...)
 ბერთა 1 (24₂₅).
 ბერუა 22 (1₂, 2₆₁, 8₆₁...)
 ბერუა 1 (10₂₂).
 ბესარიონ 2 (18₁₄, 30₁₀).
 ბეცია 2 (15₆, 30₂₈).
 ბიბილა 1 (13₁).
 ბინათა 1 (3₁).
 ბიძინა 1 (18₁₁).
 ბუბუა 1 (1₂₀).
 ბუღდია 1 (34₁₃).
 ბუჭუშელა 1 (40₁₀₂).
 გაბრიელ 19 (4₁₁, 6₁₃, 11₁₂...)
 გაბრიელა 1 (7₆).
 გამხარდი 9 (16₁₁, 17₂₁...)
 გარსევან 9 (3, 7₆₀, 61...)
 გეგენა 1 (27₁₇).
 გელა 2 (5₂, 21₇).
 გელიტა 1 (10₁₅).
 გენრაძე 1 (30₁₈).
 გია 2 (21₂₁, 22₆).
 გიგატი 1 (14₂).
 გიგია 4 (13₂₀, 40₁₁...)
 გიგოლა 1 (10₂₀).
 გიგინა 1 (16₁₃).
 გიგო 5 (39₁₅₀, 40₂₅...)
 გიგოლა 11 (39₁₂₂, 40₁₁₇...)
 გიგუა 1 (31₆).
 გივი 11 (2₁₅, 14₆, 38₁₂...)
 გიო 5 (16₂, 39₂₇, 40₆...)
 გიორგი 219 (9, 10₂₀, 26₁₄...)
 გიუა 1 (36₂₀).
 გიუნა 1 (18₁).
 გიჭო 1 (30₂₅).
 გიჭუა 2 (6₁₁₃, 31₇).
 გლანა 126 (11₂₇, 23₂₀, 36₆...)
 გოგია 241 (11₁₂, 39₁₁₀, 40₂₁₇).
 გოგიალა 1 (39₂₇).
 გოგოლა 2 (13₂₂, 39₁₁).
 გოგოლო 1 (38₇₅).
 გოგიტილა 1 (24₁₂).
 გოგოლა 1 (10₁₃₈).
 გოგჯალი (ს. ?) 1 (3₁).
 გოდა 1 (39₁₂₂).
 გოდერძი 3 (8₁₅, 10₁₀₁, 32).
 გორგინა 2 (8₂₆, 10₁₂₁).
 გოძია 1 (10₁₇₁).
 გრიგოლ 35 (27₂, 30₆, 38²⁵/₁₂₆...)
 გრიჭოლა 2 (11₂₁, 39₁₁₈).
 გრუტუნა 1 (10₇₃).

გულო 1 (10₁₃₃).
 გუნა 2 (30₁₉, 40₂₆).
 გურამ 1 (8₂₂).
 გურგენ 2 (6₂₁, 27₂).
 გურგენა 3 (7₂₁, 10₃₁, 40₁₁₉).
 გურგენი 1 (34₆₆).
 დავით 157 (10₄₂, 29₇, 35_{2...}).
 დავითა 30 (10₁₆₈, 30₂₇, 32_{29...}).
 დავითელა 9 (6₁₀₂, 24₃₀, 37_{...}).
 დავითო 29 (38₂₈, 39₃₉, 11_{...}).
 დათია 21 (8₁₆, 34₇₄, 40_{231...}).
 დათიველა 1 (39₁₃₇).
 დათო 5 (39₁₀₈, 13₆, 40_{239...}).
 დათუნა 25 (10₁₀₈, 30₇₇, 38_{16...}).
 დანელა 1 (39₁₃₄).
 დარჩია 6 (7₆₄, 10₂₉, 12_{1...}).
 დემეტრე 65 (10₂₈, 37₂, 38_{11...}).
 დენტო 1 (40₆₄).
 დიმიტრი 5 (34₇₇, 36_{5...}).
 დინვა (მ.-ს.) 1 (24₃₁).
 დიონისი 1 (7₄).
 დოლენჯი 1 (24₁₆).
 დომელა 1 (26₁₂).
 დურშიზხან 1 (24).
 დუჩიძე 1 (34₃₇).
 ებიტა 1 (8₂).
 ეგნატე 2 (24₂₀, 30₁₀₉).
 ეფიშერ 2 (17₄₀, 24_{87/68}).
 ევგენ 2 (27₂₀, 29₁).
 ეესტატე 1 (33₉₀).
 ეესტატი 1 (36₇₄).
 ჯკატორინე 1 (24₈₀₋₈₀).
 ელიზო 2 (9₂₉, 19₁₆).
 ელისბარ 5 (10₄, 21₂₂, 40_{139...}).
 ელისბარა 1 (10₁₀₇).
 ერაპეტა 1 (8₂₁).
 ეფთიემე (?) 1 (11₃₃).
 ეფრემ 1 (8).
 ვარდია 1 (40₂₁₈).
 ვართანა 5 (7₈₆, 11₁, 24_{46...}).
 ვასილ 3 (27₁₉, 33₁, 34₄).
 ვახტანგ 1 (13₁).
 ვეტისა 1 (8₂₄).
 ზაგრა 1 (40₂₃₁).
 ზაზა 18 (14₃₁, 36_{62...}).
 ზალ 11 (17₂₃, 18₂₈, 27_{1...}).
 ზარალი (მ.-ს.?) 1 (36₄₇).
 ზარაძე 3 (7₂₉, 10₃₁, 18₅₄).
 ზაქარა 1 (2₇).
 ზაქარია 25 (11₅₅, 13₈₁, 32_{1...}).
 ზერდაგი 1 (24₇₄).

ზიადა 1 (3₁).
 ზილფიყარა 1 (3₆).
 ზუა 1 (27₂).
 ზურაბ 59 (2₂₀, 10₁₄₇, 30_{94...}).
 ზურაბა 12 (9₂₉, 10₁₀₉, 13_{32...}).
 ზურაბი 1 (8_{7/6}).
 ზურაბო 1 (40₁₀₁).
 თადია 4 (11₅₂, 36₂₉, 40_{95...}).
 თადილა 1 (18₁₃).
 თადო 2 (10₁₅₂, 21₂₄).
 თაზინა 1 (14₁₉).
 თათარა 1 (10₂₁₁).
 თათულა 5 (8₁₁, 11₅, 32_{90...}).
 თათუა 1 (7₈₀).
 თალიზა 1 (3₂₃).
 თამაზ 5 (8₄₄, 39₁₃₀, 40_{126...}).
 თამაზა 31 (6₁₂₉, 7₃, 14_{26...}).
 თამაზიკა 1 (6₁₂₃).
 თამარ 1 (30₈₂).
 თანდილა 3 (8₈, 11₄₀, 18₄₄).
 თასვალა 1 (1₂₄).
 თალრიგურდი 1 (3₁₉).
 თედო 3 (22₆, 24₆, 27₂₇).
 თედუა 1 (8₅).
 თედდორე 61 (7₂, 13₃₁, 39_{190...}).
 თეოდორე 1 (15₁₂).
 თეოდანე 1 (39₂₇).
 თინან 2 (10₆, 20).
 თინიბეგ 1 (10₁₃₃).
 თომა 18 (2₁, 30₂, 38_{47...}).
 თორელა (?) 1 (10₁₃₂).
 თურქა 2 (10₁₂₃, 15₅).
 თუშო (მ.-ს. ?) 1 (38₂₄).
 იაკობ 27 (6₁₂₃, 26₂, 40_{62...}).
 იაკოფ 1 (33₁).
 იასე 2 (4₁₀, 13₁₇).
 იბრეიმ 1 (40₈₆).
 იერემია 1 (13₁₄).
 იეროთე 1 (33₁).
 იესე 101 (10₂₅, 39₇, 40_{233...}).
 ივანე 144 (10₁₂, 31₉, 39_{125...}).
 ილარიონ 1 (17₁).
 იმამგურდა 1 (3₁).
 იმანყულაი 1 (3₁₀).
 იმედა 1 (2₉).
 ინდო 1 (6₂₈).
 იოანე 27 (17₁₆, 30₄₈, 40_{60...}).
 იობ 5 (6₁₉, 7₃, 39_{72...}).
 იოთამ 3 (6₂₇, 11₄₀, 39).
 იორამ 4 (10₁₂₇, 16₁, 39_{121...}).
 იორდანე 10 (2₄, 8₄₇, 39_{127...}).

იოსებ 119 (30₅₀, 36₅₀, 40₁₀₀).
 ირემა 4 (10₁₃, 27₁₁, 36₁₀₀).
 იროდიონ 1 (6₁₂₂).
 ისაკ 9 (8₁₁, 24₁₃, 38₁₇...).

იახილა 1 (1₂₂).
 იათოფრა (მ.-ს. ?) 1 (26₁).
 იაკა 3 (18₂₃, 40₁₁, 41).
 იაკალო (მ.-ს. ?) 1 (24₁₆).
 იაკო 1 (27₃₀).
 იალმახელი 1 (9₈).
 იაცია 4 (2₄₁, 9₁, 40₁₀₀...).
 იაცინა 2 (24₂₈, 30).
 იაკო 1 (30₂₉).
 იაცურა 1 (30₁₇).
 იანა 1 (36₁₂).
 იანბერა 1 (1₁₁).
 იეკო 1 (39₂₂).
 იენკია 1 (25₈).
 იეირია 2 (4₆₁, 39₁₉₂).
 იეკო 5 (33₁, 36₁₂₀...).
 იეკოლა 13 (6₁₁₂, 7₁₇, 40₂₅...).
 იეკოლი 1 (21₂₁).
 იეოაკიზა 1 (11₂₅).
 იეზია 1 (12₁₁).
 იეზმან 1 (39₁₄₆).
 იეზმანა 1 (39₈₁).
 იეკია 1 (10₂₁₁).
 იეკონა (მ.-ს.) 1 (10₁₇₈).
 ეობტა (მ.-ს.) 1 (16₁₂).
 ეუდაბერა 1 (16₁₉).
 ექუნა (მ.-ს.) 1 (27₁₆).
 ექუნლო (მ.-ს.) 1 (40₂₇).

ლახარე 30 (7₅₁, 8₁₀, 33₆...).
 ლალა 1 (3₁).
 ლამაზო 1 (37₂).
 ლევა 5 (10₅₇, 39₄₂, 43...).
 ლევან 1 (8⁴/₁₅).
 ლომი 2 (8₅₅, 10₁₇).
 ლომია 2 (11₃₈, 30₁₈).
 ლუა 4 (29₁₂, 39₁₀₁, 39₁₈₅...).
 ლუარსაბ 6 (2₁, 11₂₃, 22...).
 ლუკა 1 (9₁).

მათე 11 (6₆, 27₂₇, 30₁₇₈...).
 მათურა 1 (39₂₇).
 მათურელი 1 (10₁₈₇).
 მასია 3 (10₂₁, 39, 40₂₀₀).
 მამადხანა 1 (3₁).
 მამათალა 1 (3₁).
 მამანი 1 (30₁₀).
 მამაჯანა 1 (13₁₀).
 მამია 1 (40₁₁₀).

მამუკა 46 (15₁, 20₂, 36₂₅...).
 მამუკელა 2 (24₆₈, 39₁₁₁).
 მამულა 1 (35₁).
 მამულია 1 (34₁₂).
 მანუჩარ 1 (18₁₇).
 მანულა 3 (7₂₃, 8₁₁, 39₂₇).
 მარიამ 1 (8₁₈).
 მარკოზ 3 (14₂₃, 30₆₇, 39₁₀₃).
 მარტია 6 (6₁₂₂, 10₁₇, 40₁₃₀...).
 მარტყრა 3 (18₂₃, 31₂, 39₁₁₁).
 მარცველა 1 (36₆₁).
 მასურა 1 (8₂₂).
 მატია 1 (39₁₁₁).
 მატუა 1 (31₂₉).
 მაჩხო 1 (10₁₁₇).
 მაჭარა 1 (7₅₂).
 მანა 1 (39₁₀₃).
 მახარა 2 (13₁₀, 31₂₆).
 მახარე 24 (8₆₆, 32₄, 34₁₂...).
 მახარებელი 1 (10₂₀₁).
 მახარობელი 4 (8₁₀₇, 39₁₀₇, 112...).
 მახატელი 1 (11₁₁).
 მახო 1 (39₉).
 მგელა 1 (39₁₄).
 მელიქა 1 (13₁₂).
 მელქისადეგ 1 (17₁).
 მერაბ 1 (17₁₁).
 მერაბა 1 (39₁₂₈).
 მუგუბუგ 1 (8₁₁).
 მთვარელი 2 (9₁₇, 10₁₆).
 მიხანა 1 (5₁).
 მიკიტრუმა 1 (39₁₂₃).
 მირზა 3 (25₁₁, 34₃₈, 40₂₅).
 მირზალი 1 (3₁₁).
 მიქა 1 (10₁₁₅).
 მიქელ 9 (11₂₃, 30₁₀, 36₂₆...).
 მიქელა 5 (6₁₁₆, 7₂₈, 38₅...).
 მიხაილ 1 (8₂₃).
 მოსე 36 (6₁₁, 8₂₀, 38₂₅...).
 მოსესა 1 (39₁₂₅).
 მუმბათა 1 (3₁₆).
 მუსა 7 (3₁, 17₂₅, 34₆₅...).
 მუხისგული (მ.-ს.) 1 (8₂₆).
 მუადი აყვირე (მ.-ს.) 1 (39₁₂₃).

ნაბია 1 (3₂).
 ნადირა 9 (10₁₂, 3₁₀, 14₁₁...).
 ნაობ 2 (40₁₀, 128).
 ნასყიდა 15 (6₁₁, 19₁₀, 39₁₀₇...).
 ნარხატა (მ.-ს.) 1 (2₁₀).
 ნიკიფორე 1 (30₁₀₂).
 ნიკოლა 1 (24₁₈).

ნიკოლოზ 17 (7₁, 21₂₃, 30₁₄).
 ნინია 190 (6₃₃, 17₃₁, 40_{27...}).
 ნინიქელა 2 (36₄₈, 40₁₉₁).
 ნინო 1 (18₁₈).
 ნინუა 1 (6₁₀₇).
 ნიშა (მ.-ს.) 1 (10₁₂₃).
 ნოდარ 1 (9₄).
 ნონე 4 (39₁₂₀, 120, 40_{176...}).
 ნონია 3 (7₈₃, 96, 11₆₇).
 ნოსტრუენი 1 (36_{17/18}).
 ნუგუზარ 1 (40₂₂₀).
 ნურო 1 (34₆₇).

ოთარ 12 (21₁, 30₁, 40_{100...}).
 ოთარა 3 (6₃₃, 10₁₁₂, 16₁).
 ოთარცვა 1 (7₆₀).
 ოთია 3 (2₁₈, 24₃₀, 12).
 ოკინა 1 (25₈).
 ომან 1 (7₁₈, 39₁₁₁, 30_{1...}).
 ომანა 4 (7₆₂, 17₁₀, 32_{19...}).
 ომანი 1 (39₁₇₀).
 ომრარა 1 (27₃₀).
 ონანა 1 (31₇).
 ონე 1 (34₅).
 ონისიმე 2 (36₂₇₁, 39₁₇₈).
 ოსტეა 2 (6₃₈, 39₁₇₈).
 ოსია 2 (39₁₃₈, 128).
 ოტია 1 (13₇).
 ოტიკელა 1 (25₈).
 ოქრუა 1 (7₈₈).
 ოქუა 1 (39₁₁₇).
 ოქანა 2 (30₁₇, 18).
 ოქანეხა 5 (8₁₂, 10₁₃₃, 11_{7...}).

პავლე 10 (11₂, 24₁₇, 34_{78...}).
 პავლი 2 (11₃₉, 42).
 პაკეცი (პატარცაცი?) 1 (9₂₂).
 პაპა 27 (31₇, 32₂₂, 40_{101...}).
 პაპია 6 (6₃₇, 10₁₀₆, 39_{109...}).
 პაპო 1 (19₁₁).
 პაპუა 13 (8₁, 20, 21_{1...}).
 პაპუნა 4 (13₂₀, 23₂₁, 30_{13...}).
 პართენ 1 (4₃₀).
 პარსალო 1 (36₃₁).
 პატა 21 (4₃₇, 10₁, 39_{17...}).
 პატარა 1 (30₆₀).
 პატარცაცი 16 (8₉, 9₁, 40_{30...}).
 პატელა 1 (7₆₅).
 პაწაწუნე (მ.-ს.?) 2 (10₁₁, 120).
 პეპანა 3 (1₁₂, 7₁₅, 39₁₁₈).
 პეტრე 72 (2₆₂, 10₃₀₁, 40_{112...}).
 პეტრია 2 (7₇₈, 8₂₈).
 პეტროზა 1 (24₁₃).

პიპია 1 (8₁₇).
 პირქუშა 1 (10₁₁₃).
 პორფირი 1 (11₆₂).
 პოლოზა 1 (31₇).
 პოლოსა 1 (7₈₃).

ქუნანა 1 (40₂₂₇).
 რაზომა 1 (40₂₁₇).
 რამაზ 3 (5₃₂, 6₃, 9_{19/20}).
 რამაზა 6 (2₃, 7₁₁, 23_{10...}).
 რამაზანი 1 (35₇₇).
 რამაზიკა 1 (39₁₁₂).
 რევაზ 9 (11₁₇, 39₁₂₅, 40_{40...}).
 რომანოზ 1 (13₁₁).
 როსტე 4 (21₁, 36₁₆, 39_{150...}).
 როსტევენ 2 (10₃₅, 11₁).
 როსტომ 3 (18₁₀₇, 40₁₃₈, 210).
 როსტომა 1 (32₂₃).
 რუსია 1 (40₂₃₀).
 რუსო 1 (40₃).

საბა 10 (6₁₂₃, 10₁₁₃, 39_{171...}).
 საბარალო 4 (39₈₈, 88, 40_{702...}).
 საკი 1 (40₂₁₈).
 სამუკა 1 (40₁₀₇).
 სამშარაული 3 (10₂₁₃, 40₁₃₂, 132).
 სარალია 1 (3₁₇).
 სარიდან 1 (17₂₂).
 სარქისა 8 (14₂₂, 24₇₁, 31_{30...}).
 საქუა 3 (8₁₁, 24₃₃, 31₂₇).
 ცაქუა 1 (21₂₈).
 სესია 10 (1₁, 6₃, 39_{118...}).
 სესიკელა 1 (39₁₂₇).
 სენია 3 (10₁₉₃, 24₂₁, 39₁₂₀).
 სეიზანა 1 (10₁₂₉).
 სეიზონ 69 (7₁₇, 30₃₃, 39_{109...}).
 სეიზონა 17 (6₁₀₂, 32₁₀, 35_{7...}).
 სეიზონი 1 (30₁₀₁).
 სიხარული 11 (6₁₂₀, 16₁, 18_{37...}).
 სიხო 1 (38₃₂).
 სიხუა 1 (7₁₃).
 სოლომან 9 (6₂₇, 14₃, 30_{91...}).
 სოლომონ 8 (2₃₂, 7₁₃, 8_{33...}).
 სოსება 1 (7₁₀).
 სოსები 1 (37₁₈).
 სოსია 14 (7₁₃, 17, 39_{134...}).
 სოფრონ 1 (17₂₁).
 სტეფანე 5 (12₁, 23₈, 30_{108...}).
 სულეიზან 1 (3₃).
 სულხან 1 (6₇).
 სულხანა 2 (13₁₃, 36₁₇).
 სუხია 2 (27₂₁, 11).
 სდრიდონ 1 (38₂₇).

სკლირ (?) 1 (10₅₅).
 ტერ აბრამ 1 (39₅₁).
 ტერმარტილოზ 1 (24₅₀).
 ტეროზანება 1 (11₃₁).
 ტერფარსიყა 1 (31₂₃).
 ტეტე 5 (35₇, 36₁₂, 39_{12...1}).
 ტეტია 52 (7₂₇, 16₁₀, 29_{1...1}).
 ტეტო 2 (24₇, 38₁₇).
 ტეტუნა 1 (22₆).
 ტრიფილე 1 (30₂₆).
 ტუნგლია (მ.-ს.) 1 (6₆₇).
 ტურა 12 (13₁, 39₂₁, 40_{11...1}).
 „ უშიშარი (მ.-ს.) 1 (40₂₁).

ტურია 1 (17₇).
 ტუშერა 1 (10₅₀).
 უთრუთ 1 (36₁₄).
 უსუბერა 1 (1₁₀).
 უსლფა 1 (3₂₀).
 უშიშარი იბ. ტურა უშიშარი.

ფაღია 1 (11₆).
 ფაოემუხა 1 (24₁₇).
 ფარსადან 2 (6¹¹/₁₂, 14₃₁).
 ფარსადანა 1 (24₄₄).
 ფეტვია 1 (33₁₀).
 ფილიპე 3 (18₂₈, 24₂₃, 38₁₅).
 ფირან 3 (6₁₈, 11₃₀, 30₁₀).
 ფირფერდი 1 (3₃).
 ფირო 1 (10₁₃₈).
 ფიცხელა 1 (6₁₉).
 ფოლადა 1 (10₁₄).
 ფოტელა 1 (10₃₇).
 ფოცხვერა 3 (6₁₇, 10₁₃, 27₆).
 ფრიდონ 3 (4₁, 39₁₂, 10₆).

ჭავთარი 2 (10₁₃₈, 11₇).
 ქაიხოსრო 10 (4₃₀, 7₁₀, 30_{105...1}).
 ქარიანი (მ.-ს.) 1 (2₁₁).
 ქარიმა 1 (17₁₉).
 ქვახარშია (მ.-ს.) 1 (23₇).
 ქინქლაძე 1 (14₃).
 ქორესა 27 (7₁₃, 32₇, 81_{1...1}).
 ქიტო 3 (10₁₃₃, 27₂₅, 29₆).
 ქიტუნა 1 (10₃₀).
 ქორაულა (მ.-ს.) 1 (4₅₀).
 ქოსა (მ.-ს.) 1 (2₂₀).
 ქოჩია 1 (13₃₀).
 ქოჩორა (მ.-ს.?) 1 (8₂₃).
 ქოცება 1 (10₇₀).
 ქრისტესია 5 (7₂₅, 8₅₇, 11_{...}).
 ქრისტეფოროე 1 (7₇).
 ქვშია 1 (12₃).
 ქუფრია 1 (9₁₀).

ლაღანა 1 (6₅₀).
 ლარობა (მ.-ს.?) 2 (6₁₀₀, 18₁₀).
 ლენია 1 (11₅₂).
 ლერენა 1 (10₈₀).
 ლონე 1 (40₁₅₀).
 ლონენა 1 (9¹¹/₁₂).
 ლრუბელა 1 (9₂₃).
 ლუთისავარ 15 (4₂₈, 6₈₀, 11_{37...1}).
 ლუთისია 5 (4₃₃, 10₆₈, 11_{...1}).
 ლუთისწყალაობა 1 (39₁₁₃).

ყაზარა 4 (8₂₂, 11₂₀, 11_{...1}).
 ყამიშ 1 (39₁₂).
 ყარამამად 1 (3₃).
 ყვევიანი (მ.-ს.) 1 (24₂).
 ყილიჯა 1 (3₁).
 ყურბანა 2 (3₁₂, 2₃).
 ყურცქეტი (მ.-ს.) 1 (18₂).

შავერდა 1 (34₁₁).
 შავერდი 4 (6₂₁, 10₁₂, 38_{26...1}).
 შაზო 4 (29₂₈, 38₂₁, 39_{105...1}).
 შალვა 2 (1₁₉, 10₂).
 შამხალა 1 (10₁₀₂).
 შანზე 2 (18₂, 15₃).
 შაო 1 (38₃₁, 40₁₃).
 შერმახან 41 (6₁₈, 14₃, 40_{5...1}).
 შინგარდილა (მ.-ს.) 1 (30₁₀).
 შიო 29 (2₃₁, 13₂₃, 24_{9...1}).
 შიოლა 2 (13₁₃, 30₃).
 შილა 1 (1₁₂).
 შოშია 1 (6₁₈).
 შუზანა 2 (8₅₉, 10₁₇₅).
 შულო 1 (34₂).

ხაგუა 1 (4₁₇).
 ხეკური 1 (17₄).
 ჩიტო (მ.-ს.) 1 (24₂₁).
 ჩოქელა (მ.-ს.) 1 (2₂₀).
 ჩოჩება (მ.-ს. ?) 1 (24₂₀).
 ჩუგო 1 (10₅₈).
 ჩულა (მ.-ს. ?) 1 (17₂).

ცაცუნა (მ.-ს.) 1 (40₁₀₅).
 ცეტილა (მ.-ს.) 1 (24₂₂).
 ციბუნა 1 (10₁₀₆).
 ცოცხალა 1 (39₁₀₀).
 ცუცუნი 1 (40₂₅).

ძამა (?) 1 (6₁₅).
 ძაბილა 1 (31₃₆).
 ძაღლუა 1 (34₂₆).
 ძულია 2 (9₁₈, 40₂₀₁).

წისიერი 2 (13₃, 20₃).
 წუწიანი (მ.-ს.) 1 (40₁₀₀).

ჭარელა 1 (10₁₄₃).

შეცთობათა შესწორება.

გვ.	არის:	უნდა:		
120 ₁₀	გადმომცემს	გადმომცეს		
121 ₃₄	ძველ აღწერათა, გამო- სავლის დავთართა	ძველი დროის ხალხის აღწერის დავთართა		
122 ₆	36	34		
122 ₂₆	2101	2100		
იქვე	168	169		
129, 2 ₁	ლურსაბ	ლუარსაბ		
136, 5 ₁₀₄	ჩაგურულაშვილი	ჩაგურულაშვილი		
158, 24 ₇	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div>	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> { </div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> } </div>		
162, 29 ₂			ლუდელი	ლუდელი
173, 38 ₃₁				
174, 38 ₃₈				
176, 39 ₃₄				
174, 38 ₃₅	გვერდისძირს	გვერდისძირს		
175, 39 ₂₄	მღუდელი	მღუდელი		
177, 39 ₁₀₅	კალთვალის შვილი.	კალთვალის შვილი.		
188 ₂₉ მე-2-ესე	11 ₈₇ 43	11 ₈₇ 15		
188 ₃₀ " "	სამთავრო	სამთავრო		

მიჯრედი გოჭოკრიძე

ჯვარისას ძეგლი¹.

1925 წლის ზაფხულს სამეცნიერო დაწესებულებათა მთავარ მმართველობის მიერ მივლინებულ ვიქმენ რაჭას საისტორიო მნიშვნელობის ნივთთა მოსაგროვებლად და მუზეუმში გადმოსატანად. დავალება შევასრულე: მოვიარე ხსენებული კუთხე, მოვაგროვე ნივთები და ჩავაბარე ქუთაისის საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმს. მათში განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ერთი შესანიშნავი ძეგლი (სიით № 63), რომელიც წამოვიღე ზნაკვას თემიდან და რომელმაც ჰედვით ხელოვნებისა და ქართული დამწერლობის განვითარების ისტორიაში ერთი პირველ ადგილთაგანი უნდა დაიჭიროს სიძველის მხრივ. ეს ძეგლი გახლავთ „ძელი ქეშმარიტი“. იგი აღმოჩნდა თემის აღმასრულებელი კომიტეტის მიერ ადგილობრივი ეკლესიებიდან მოგროვილ ვერცხლეულში, რომელიც გასაყიდად იყო გამზადებული და ღრობით შესანახად მიბარებული ჰქონდა ამავე სოფელში (ზნაკვა) ერთ კერძო ოჯახს. სხვადასხვა პირთა გამოკითხვის შემდეგ მე გავიგე, რომ ხსენებული ძეგლი კუთვნილებდა ამავე თემის ს. ჯვარისას² ეკლესიისა, რომელიც ზნაკვადან მდებარეობს დასავლეთით 2—3 ვერსის მანძილზე. ჯვარისას ყოფ. მცხოვრებლის რომანოზ ბოჭორიშვილის ცნობით ეს ძეგლი ადრევე ყოფილა ჯვარისას ძველ ეკლესიაში, რომელიც აშენებული უოფილა აწინდელი ახალი ეკლესიის ჩრდილოეთ ანუ მარცხენა გვერდზე (ოდნავ პალალ გორაკზე) შირიმის თლილი ქვისა და კირისაგან. აქ იგი სულ მუდამ ტრაპეზზე სვენებულა აღმოსავლეთის კედელზე მიყუდებით (ტრაპეზი ეკლესიას კედელზე ჰქონია მიდგმული); შემდეგ, როდესაც ახალი ეკლესია აუშენებიათ (ძველი ეკლესიისა და სხე. მასალისაგან), ეს ძეგლიც ახალ ეკლესიაში გადაუტანიათ და უკანასკნელ ხანამდე იქ ყოფილა; ხოლო 1924—1925 წლ. თემის აღმასრულებელ კომიტეტს გამოეტანა იგი ეკლესიიდან და ამ გამოტანის დროს კიდევ დაეზიანებინა.

„ძელი ქეშმარიტი“ შეიცავს ჯვარს, ჩასვენებულს ბუდეში, რომელსაც წინა (პირის) მხრიდან ჰფარავს კარი.

კარი (სურ. I), ზომით $17\frac{1}{2} \times 7\frac{3}{4}$ სანტ., არის ასახდელ-ასაწვევი ზევითა მხრიდან (უჯრის მსგავსად); იგი წარმოადგენს ვერცხლზე ნაქედ ხატს წმ. გრიგოლისას, გადაკრულს ფიცარზე; წმ. გრიგოლი გამოხატულია მღვდელმთავრის ტანისამოსით მდგომარედ ორსვეტიან კამარაში; მარჯვენა ხელის თითები მას და-

¹ წერილი წარმოადგენს ნაწილს რაჭის ისტორიულ, უმთავრესად ეპიგრაფიკულ, ძეგლთა აღწერისას, რომელიც ზოგადად წაკითხულ იქნა საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების საჯარო სხდომაზე 1827 წ. მარტის 12-ს.

² ნიკორწმინდის მე-XI ს-ს ეტრატზე ნაწერ სიგელში ეს ჯვარისა მოხსენებულია „ზნაკვას ჯვარისა“დ (ქრონ. II, 46₁₁) გასარჩევად მეორე ამავე სახელის მატარებელი სოფლისაგან, რომელიც მდებარეობს ოკრიბაში (იმერეთი) და ეწოდება „ოკრიბას ჯვარისა“ (იქვე 49).

სალოცად აქვს გაწყოზილი (გულთან), მარცხენა ხელში კი წიგნი უჭირავს (გულთანვე). სვეტები და კამარა შემკულია გრებილებით და ყვავილოვანი სახეებით. წმიდანის ფერხთა ქვეშ მრგვლოვანი ასომთავრული წარწერაა. კარის ფიცარი არ არის ძველი, იგი გამოცვლილი უნდა იყოს ძველის დაზიანებისა გამო.

თვით ბუდე ჯგერისა (სურ. II, III), ზომით $19 \times 9 \frac{3}{4}$ სანტ., ფიცრისაგან არის გაკეთებული; იგი ირგვლივ ვერცხლის ფურცლებით არის შექედილი; ეს ფურცლები შემკულია ყვავილ-ფოთოლთა და სხვ. ქედილი სახეებით; ბუდის გულში ასვენია ვერცხლის ჯვარი $16 \frac{1}{4}$ (უტაროდ 8) $\times 6$ სანტ., შემკული გულში 1 მოთეთრო გამკვირვალე თვლით, რომლის ქვეშაც მოჩანს „ძელი ჭეშმარიტი“-ს (?) ნაწილაკი. ბუდე დაზიანებულია: გვერდის აშვიები ავარდნაზე არის, ფიცარი გამსკდარია შუაზე.

კარზე არის წარწერა მრგვლოვანი ასომთავრულით, 8 სტრიქონად (სურ. I).

1 წმგლსაქრველ	იკითხება: 1	წმიდაო გრიგოლ საკვრველ-
2 თმოქმედოზენდ	2	თ მოქმედო, შენდ-
3 აზივედრაბოვ	3	ა შევედრებოვ-
4 ლიგელიზინის	4	ლი მკვეალი შენი ს-
5 აპაქდოვხტ	5	აპაქდუხტ
6 დაცევეყოვ	6	დაცევე ყოვ-
7 ლისაბანგო	7	ლისაგან ბო-
8 როტისა	8	როტისა.

წარწერაში მოხსენებული გრიგოლ საკვრველმოქმედი არის მსოფლიო წმიდანი გრიგოლ ნეოკესარიელი (221—270 წლ. დაახლ.), ხოლო „მკვეალი საპაქდუხტ“ არა ჩანს, თუ ვინ არის. ისტორიაში ამგვარი სახელით ცნობილი არის საგდუხტ დედოფალი, ვახტანგ გორგასლის დედა¹; საგდუხტ=სომხურ თარგმანში *საკვილასა*-ს²; ხოლო საგდუხტ=საკდუხტ მიღებულია საპაქდუხტისაგან³, რასაც ადასტურებს სომეხთა ისტორიკოსის ვარდან დიდის ცნობა, რომელიც პირდაპირ ამბობს, რომ ვახტანგ გორგასლის დედის ერქვა საპაქდუხტი-ო⁴.

¹ ასომთავრული შრიფტის უქონლობის გამო წარწერას ვებუდავ მხედრულად.

² ჯუანშურ, ცე ვხტნგ გვსლსა * 297—301, გვ. 119—121.

³ ვენეტიკ. გამ. გვ. 74.

⁴ ეს ცნობები წერილობით გადმომცა პ. რ. ფ. ივ. ჯავახიშვილმა, რისთვისაც გულითად მადლობას ვუძღვნი.

⁵ „ს თირხეჩნ ქ ბიქნ წინათიჲს მჩნჯს ებაქნ ჯაყდხე, მჩნჯს ეშჩირანს, ს ვსერაქ ქიონ ქსე, ირ ჯაო ჯჩნ ქ შარქსაყ, შარაქცილას ანიონ ქ შაროაოი. ირ ს ამიქ ციქიქ ჯაჯათაყ ქ ჩრქსათი, ს სთ ჯამა ჯაჯაქ, დქსითათი, ირ ს შირკყასარნ კიჯხეაო, ირ ს შაქაქცილას ქ შარაქე რან“.

ვენეტიკ. გამ. 1862 წლ., გვ. 91.

ცნობა წერილობით გადმომცა ბ. სვ. ჯანაშიამ, რომელსაც აგრეთვე მადლობას ვუცხადებ.

დამწერლობის მხრივ წარწერაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ასოები: **წ, მ, ბ, შ, ჯ, ც, ქ, ჰ**. მათგან **წ** ობ-
მუცლოვანი არის, ამასთანავე ქვედა მუცელი ცალკე კი არა აქვს ბუნიდან და-
წყებული, არამედ ზედა მუცელზედვე აქვს მიბმული. **მ** სრულიად უკულო არის,
ძლიერ წააგავს ბერძნულ **Ο**-ს (ომიკრონს) და უფრო მეტად ნინოწმინდის ტაძრის
იმ წარწერის **Ο**-ს, რომელიც ბ. პ. ინგოროყვას აზრით ალვანური დამწერ-
ლობის ძეგლს უნდა წარმოადგენდეს. **ბ** და **შ** თავშეკრულია (**ვ** და **შ** თავგახსნი-
ლი). **ჯ** და **ც** ერთმანეთის მსგავსი მოყვანილობისანი არიან; პირუტყლმა რომ
შევაბრუნოთ და თავდაყირა დავაყულოთ **ჯ** იქნება **ც** და **ც**—**ჯ**; ორივენი გან-
სხვავდებიან ჩვეულებრივი ასოებისაგან, ჯერ ერთი, **ჯ** ზედა კიდურისა და **ც**
ქვედა კიდურის სისწორით, რომელიც ნამგლის ტარის მსგავსად აქვს გამოყვანი-
ლი; მეორეც, მათი კორპუსი მეტის-მეტად გადახრილია მარცხნისაკენ. **ქ**-ს მუცე-
ლი ღია აქვს. **ჰ** კუთხოვანი არის. **წ, მ, ჯ, ც, ქ** და **ჰ** ასოთა გარდა სხვა
ასოთა მოხაზულობის მხრივ წარწერა ყველაზე მეტად უახ-
ლოვდება ბოლნისის 506 წლ. და ჯვარის მონასტრის მე-VI-ე ს-ს
წარწერებს.

გარდა ამისა, წარწერა იცავს ორხაზოვანობას. დამწერი მე-4
სტრიქონის სიტყვის **მკლი**-ს ქარაგმის დაწერით რომ ორ ხაზს არ გასცილ-
დეს, განვებ სკრის მე-3 სტრიქონის სამი ასოს—**მმმ**-ს ბოლო ნაწილებს ანუ
კიდურებს და მათ ქვეშ ათავსებს მას, თუმცა რამდენიმე ასო, მაგ. **წ, ბ,**
ბ, ქ, ვ და **ძ** ორ ხაზს შუა უკვე ვეღარ თავსდებიან, ლტოლვა
აქვთ გაცილებისაკენ და ზოგი ოდნავ კიდევაც სცილდება
მას, რაც პროფ. ივ. ჯავახიშვილის აზრით დამახასიათებელი
არის მე-VI ს-ს დამლევის წარწერებისათვის¹.

სტილისა, ტეხნიკისა და ორნამენტის მხრივაც ძეგლი
განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა; მისი ორნამენტი ბ. შ. ამი-
რანაშვილის სიტყვით გვხვდება მხოლოდ უძველეს ხანაში.

ვღებ რა მხედველობაში მოსაზრებებს: რომ წარწერის რამოდენიმე ასო—
წ, ქ, მ, ჯ, ც თვალსაჩინოდ განსხვავდება სხვა დღემდე ცნობილ დამწერლო-
ბის ძეგლთა ასოებისაგან და რომ ამგვარი ასოები ჯერ არც ერთ წარწერაში
არ არის, რაც აღმნიშვნელი უნდა იყოს მისი ღრმა სიძველისა; მერმე **ბ** და **შ**-ს
თავშეკრულობას; შემდეგ, დამწერლობის ორხაზოვანობას და ზოგიერთ ასოთა
ორ ხაზს გაცილებისაკენ ლტოლვას, დამახასიათებელს მე-VI ს-ს დამლევის წარ-
წერებისას; კიდევ, საერთო მოხაზულობითს მსგავსებას ხსენებული წარწერისას
ბოლნისის 506 წლ. და ჯვარის მონასტრის მე-VI ს-ს წარწერებთან, ვფიქ-
რობ ძეგლი დავათარილო მე-VI-ე საუკუნით, რომელი ხანითვე (არა
უგვიანეს) ათარილებს მას ბ. შ. ამირანაშვილიც სტილისა, ტეხნიკისა და
ორნამენტის მხრივ.

1. იხილეთ: დამწერლობათა-მკვლევება 181, —

გ. ბოჭორიძე.
ჯვარისას ძეგლი.

საქართველოს არქივი, წ. III.

ბუდე ჯვრით.

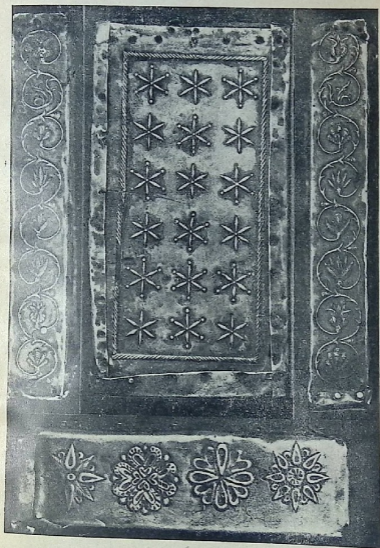

გ. ბოკორიძე.
ჯვარისას ძეგლი.

საქართველოს არქივი, წ. III.

ბუღის ზურგი და გვერდის აწიები.

მ. ბოკორძე,
ჯვარისას ძეგლი.

საქართველოს არქივი, წ. III.

ცენტრბრჭივი. გავოცევევი

1.	სამეცნიერო ჟურნალი „სახტორიო მთაშვე“	1924 წ.	წიგ. I. ფ.	2 მ.
2.	„ „ „ „	1924 წ.	წიგ. II. ფ.	2 მ.
3.	„ „ „ „	1925 წ.	წიგ. I. ფ.	2 მ.
4.	„ „ „ „	1925 წ.	წიგ. II. ფ.	2 მ.
5.	მონოგრაფია „Тов. Камо“	1924 წ.	ფ.	50 კაბ.
6.	„სამილახვროს დავთარი“	1925 წ.	ფ.	50 კაბ.
7.	„უარსადან გიორგიუჯანიძის ისტორია“	1925 წ.	ფ.	1 მან.
8.	სახტორიო-საარქივო ჟურნალი „საქართველოს არქივი“	1926 წ.	წიგ. I. ფ.	1 მან.
9.	„ „ „ „	1927 წ.	წიგ. II. ფ.	2 მან.
10.	„ „ „ „	1927 წ.	წიგ. III. ფ.	2 მან.

ცენტრბრჭივის გავოცევევი იყილვა: ტფილისში — ცენტრბრჭივიში (ლუნიის ქ. № 48) და სახელგამის ვალა-ზიში (რუსთაველის კროს.), ხოლო კროვინციებში — სა-მარო საარქივო ბიუროებში.

